

זכותא דמנחם

דרושים, והידושי סוגיות

זכרון יעקב

דרושים, תשובות, והידושי סוגיות

י"ל לדגל שמחת הבר מצוה של
הבה"ח כש"ת אלעזר מייזליש ג"י
ב"ט סיון תשע"ז

זכותא דמנחם

דרושים, והידושי סוגיות

מאת כ"ק אא"ז הגאון האמיתי והנשגב מאוה"ג רשבבה"ג בקש"ת

מזן מנחם נפתלי הירץ מייזליש זצ"ל

אבד"ק נעמירוב, ראווע

זכרון יעקב

דרושים, תשובות, והידושי סוגיות

מבנו הגה"ק מרן אריה יהודא יעקב מייזליש זצ"ל

אבד"ק קוליקוב, זאמושטש, ופיטסקוב

אביו של אא"ז הגאון האדיר שר התורה מאוה"ג הרד"ד זצ"ל מלאסק

נערך ונסדר עם ציונים והערות צמח הצב"י

ע"י הצב"י הידש מייזליש, נכד המחברים

בלאאמו"ד הרה"ג מהר"י אב"ד אוהעל שליט"א

לדגל שמחת הבר מצוה של בני הבה"ח כש"ת אלעזר נ"י

כ"ט סיון תשע"ז

כל הזכויות שמורות

copyright © 2017

להשיג הספר אצל המוציא לאור:

הצב"י הירש מייזליש

Rabbi Hirsch Meisels

31 Herrick Ave.

Spring Valley, NY 10977

Fax: 845.573.9276

RabbiMeisels@

FriendsWithDiabetes.org

סידור ועימוד ע"י:

עימוד
347-743-3311

אקדמות מילין

ישמחו האבות [בשמים] ויגילו הנכדים [בחיים] בהוצאת אורה זו תורה של אבות אבותינו מאורי התורה, רבנים מפורסמים בדורם, ורוב רובם מחידושיהם נאבדו בצוק העתים, ולא נשאר אחריהם כי אם מעט מזעיר, מפוזרים בספרים וקובצים שונים, ונִקבצו כאן בפונדק אחד.

היות שעסוק אני בהידור והוצאה של ספריו דמר זקיני הגאון הגדול מוהר"ר דוד דוב מייזליש זצ"ל אב"ד לאסק, בעל שו"ת הרד"ד וש"ס, וכבר י"ל על ידי חלק ראשון מספרו חידושי הרד"ד עמ"ס פסחים, עם ביאורים והגהות וציונים הנקובים בשם 'צמח הצב"י'. וגם אחי הרב החריף ר' אהרן שמואל שליט"א עסוק בהידור וליקוט ספר הדודאים עה"ת ומועדים, עם הגהות וציונים 'דודאי בני'. וראיתי שיש כמה מאמרי תורה מוֹ באים בשם אביו הזכרון יעקב, ומזקיני הזכותא דמנחם, על כן אזרנו חיל ללקטם ביחד, ולהוציא קונטרס שלם מדבריהם.

ואף שהיו גדולי הדור ורבנים מובהקים לא נשאר מכתביהם רק מיעוטא דמיעוטא, ורובם מובלעים בתוך ספרי בנו ונכדו הגרד"ד זצ"ל, וגם מהירחון 'קובץ דרושים' שי"ל ע"י נכד הרד"ד הגאון ר' מאיר הכהן ווארשאוויאק ז"ל אב"ד מאנקטוב, מח"ס אמרי כהן, והמו"ל של כמה מספרי הרד"ד, [חתן בנו הגאון ר' פנחס אליהו מייזליש זצ"ל, אב"ד ראקוב וויערישוב ולוטומירסק, בעמח"ס אפד בד שכתביו נשרפו בהמלחמה בתרע"ד, ומקצתם נדפסו בקובץ דרושים]. והכל תלוי במזל, כי רק החידושים שנדפסו שם בשמם נשארו לנו להגות בהם.

במסכת קידושין (דף ל"א ע"ב) אמרו מכבדו במותו, ואיפסיקא בטוש"ע יו"ד (סי' ר"מ ס"ט). ודעת רוב הראשונים שהוא מן התורה (ועי' ר"י פערלא לרס"ג מ"ע ט-י, ופרחי ציון על כפתור ופרח פ"ה אות פ"ד) ואמרו (מס' שמחות פ"ט) גדול המכבד את אביו ואת אמו במיתתם מאלו כבדם בחייהם, וכן הוא בזוהר (סוף פ' בחוקותי) דאע"ג דמית איתחייב ביקריה יתיר. ודעת הרמ"א (סי' ר"מ סכ"ד) דחייב אף בכבוד אבי אביו, והביא ראייה ממדרש. ובחרדים פי"ב (עשין מה"ת פ"ד אות ג) דהוא מן התורה. ולדעת כמה אחרונים אף אם מת אביו עדיין חייב בכבוד זקיניו (עי' בספר לוית חן פ' ויגש והוב"ד בשו"ת רעק"א מהדו"ק סי' ס"ח). ואפי' בכבוד זקן זקנו גם כן מחויב (עי' שבו"י ח"ב סי'

צד שהביא מב"ב דף צ"א ע"ב בשלמה שכיבד את רות, שהיה בן בנו של בן בנה. ועי' תד"א רבה פט"ז).

וכתבו כמה מוציאי ספרים של אבותם ואבות אבותם, שבזה שמדפיסים את חידושי תורתם לאחר פטירתם מקיימים בזה מצות כיבוד אב. והוא על פי מה שאמרו חז"ל (יבמות דף צו ע"ב): אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (תהלים סא, ה) אָגוֹרָה בְּאֶהְלֵךְ עוֹלָמִים וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים, אלא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעוה"ז. דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה, שפתותיו דובבות בקבר. ובזה שעושים נחת רוח לנשמתם בגנזי מרומים, ששפתותיהם דובבות מקיים בזה מצות כיבוד אב. וכבוד גדול הוא למת כשאומרים שמועות מדברי תורה ששמעו מפיו (שו"ת הר"י מיגש סי' מ"ז, והובא בשמ"ק ב"ק דף ט"ז ע"ב).

ובהדפסת ספר זו הנני מוכן ומזומן לקיים מצות כיבוד אב, שהוא מצות עשה שבעי שרת הדברות, והוא מצוה חמורה שבחמורות (ירושלמי קידושין פ"א ה"ז), ומצות עשה גדולה (לשון הרמב"ם בהל' ממרים פ"ו ה"א).

אמנם לא אסתגר בזה, כי מכאן הכרוז יוצא, שכל מי שלומד בספרי אבותיו הקדושים, מקיים בזה מצות כיבוד אב, שעושה נח"ר לנשמתם כנ"ל. ואף שלומד אדם ממקום שלבו חפץ, מ"מ מצוה מיוחדת ללמוד ולעיין בספרי זקנים מצד חיוב מ"ע דאורייתא של כבוד אב. וביותר אם אומר לאחרים דבר שמועה מפיהם בשם אומרם. ועי' בספר פלא יועץ (ערך דובב שפתי ישנים): חובה זו ביתר מוטלת על יוצאי חלציו של מחבר ספר לדור דורים ללמד ספרי זקנם, ולתרץ דבריו, כי נאה לבנים לחוס על הוריהם ולהטעיי מם מטעמים, והם יחוסו עליהם, וימליצו טובה בעדם, כרחם אב על בנים עכ"ל.

וסגולה מיוחדת יש ללמוד בזה ביום השבת קודש, כי מביאים בשם האריז"ל דמי שעוסק בתורה בשבת ומחדש איזה חידוש בה, מעטרין לאביו בעולם הבא. ומפרש בזה הסמיכות 'כבד את אביך ואת אמך, זכור את יום השבת'. וכן 'איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו'. וביסוד ושורש העבודה (שער ח' פי"ב) כתב דעושין כבוד גדול לא' ביו בגן עדן, כמבואר בזוהר הקדוש (פ' שלח דף קע"ג ע"ב) זכאה איהו מאן דנשמתיה בשבת אסהידת קמי מלכא על חדושא דאורייתא דקודשא בריך הוא, וכל פמליא דיליה וכל אינון נשמתין דצדיקייא דהוו בגן עדן כלהו מתעטרן בההוא מלה. ובעת שלומד את דבריהם, ושפתותיהם דובבות, מגיע להם כל הכבוד הזה. ובספר דילן נמצאים כמה

מאמרים על כמה פרשיות התורה, ודבר בעתו לעיין בהם, וגם להוסיף ציצים ופרחים וחידושים בנוים על דבריהם.

הקונטרס הזה יוצא לאור לרגל שמחת הבר מצוה של בני מחמד נפשי הבה"ח אלעזר נ"י, ויה"ר שלא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו, ושלא ייבוש המעיין ולא יקצץ האילן של דורי דורות של רבנים, מרביצי תורה, פוסקי הדור, מחברי ספרים. וזכרונם יעלה לנו לזכותא'.

בעה"ח ביום ט"ו סיון יום שנקבע ליאצ"ט של אא"ז הבנין דוד מו"ה ר' דוד דוב בן מו"ה מרדכי זאב, וזוג' הרבנית רוזא בלומא בת מו"ה משה יוסף, ובנם יעקב. וזוג' הראשונה של אא"ז מוה"ר אלעזר זצ"ל אב"ד אוהעל, שינדל בת מו"ה דוד, ויו"ח עכסה מלכה, הינדא, רבקה, חי' רחל, הי"ד.

הק' צבי הירש מייזליש - מנהל אירגון "ריעים מתוקים"

בלאאמו"ר הרה"ג מוה"ר יחזקאל שליט"א אב"ד אוהעל - ברוקלין, בעמח"ס חלקת יחזקאל
 בן לאאזמו"ר הגה"צ מוה"ר אלעזר זצ"ל
 חתן אא"ז הגה"צ מוה"ר יקותיאל יהודה מייזליש
 שליט"א אב"ד סיגעט. בעמח"ס בנין יקותיאל
 אב"ד אוהעל. בעמח"ס דבר אלעזר
 בן הגה"צ מוה"ר צבי הירש זצ"ל אב"ד ווייצען.
 בעמח"ס שו"ת בנין צבי, מקדשי השם, וש"ס

בני אא"ז הגה"צ מוה"ר דוד דוב זצוק"ל הי"ד אב"ד אוהעל, בעמח"ס בנין דוד עה"ת ושו"ת
 בן הגה"צ מוה"ר מרדכי זאב זצ"ל מטארנא
 בן רשכבה"ג הגה"ק ר' דוד דוב זצ"ל אבד"ק לאסק, בעל שו"ת הרד"ד, חידושי הרד"ד, וש"ס.
 בן הגה"ק ר' אריה יהודא יעקב זצ"ל - הזכרון יעקב
 בן הגה"ק ר' מנחם נפתלי הירץ זצ"ל - הזכותא דמנחם

בעזשהש"ת

תולדות המחברים

הגה"ק רבי מנחם נפתלי הירץ מייזליש זצ"ל אב"ד ראווע

ובנו הגה"ק רבי אריה יהודה יעקב מייזליש זצ"ל אב"ד קוליקוב, זאמושטש,
ופיעטרקוב

משפחת מייזליש" המפוארה, היא אחת המשפחות הגדולות, העתיקות והמיוחסות ביותר, אשר כגפן פוריה בכרם בית ישראל, ורבים מגדולי הדורות, ארזי הלבנון אדירי התורה, שעמדו לישע עדות קדשם בכל מקומות מושבותיהם, וזכרם מעלה רטט של הערכה והערצה אין קץ, מתייחסים לענף עץ אבות זה, ולהם נאה ויאה מאמר חז"ל (קידושין דף ע"ב) "אין הקב"ה משרה שכנתו אלא על משפחות מיוחסות שבישראל".

יחוס משפחה מעטירה זו רם ונשא, ומשתרג ועולה עד למלכות בית דוד, כפי שהובא בספר 'רמתיים צופים' (מערכת רש"ל מלענטשענא אות ה) ששמע מפה קדשו של הרה"ק רבי שלמה ליב מלענטשענא זי"ע "שאמר [על עצמו] כי הוא מזרע דוד. ולזאת ביקש וחיפש והשתדל בכל עוז להשתדך ולהתקשר עם בנו הרב הצדיק מוה' יהושע [מאוסטרובא] ז"ל, עם הרב הגאון מוה' צבי מנחם [מייזליש] ז"ל שהיה אז אבד"ק פילוב [בעל ס' זכרון צבי מנחם], ואמר כי יודע בבירור שהוא מזרע בית דוד וכל המשפחה

א. אודות השם מייזליש: הנה כתיבת השם בלועזית הוא Meisels, ומבטאים הזי"ן בסגול. ואת השי"ן שמאלית [ויש משפחות שכותבים גם באידיש עם סמ"ך ולא עם שי"ן, מייזלס]. ובספרי קדמונים יש שכתבו השם מייזלש ביו"ד קודם הלמ"ד [כמו בהסכמה להלן מר' לייבוש על ר' סיני ספיר], וידוע שאות יו"ד באידיש שימשה כסגול [כמו מיכל, או הירש - הירץ, הירצקא, העיר מיץ]. בספר "שמות המשפחה בישראל" כתב שביאור השם מייזליש הוא משה'ס זוהן [בנו של משה]. וי"א שהוא משם מייזל [שהוא שם אשה]. והיה נהוג אז להוסיף סמ"ך בסוף השם, כמו המהרש"א אידל'ס.

ב. תודה לש"ב הרב אליעזר מקובצקי מארה"ק נצר ממשפחת מייזליש [נכד דו"ז החדות יעקב מלאסק, ונכד התפארת שלמה והאבני נזר], שעזר לנו הרבה בליקוט החומר. גם נעזרתי במאמרו של הרב שמחה ישכר דוב רבין שליט"א, מנהל ישיבת אור ישראל, "תולדותיו של הגאון רבי שמשון מייזליש זצ"ל" שנדפס בקובץ עץ חיים (שנה ט' חוברת א'). וגם ב"מגילת יוחסין למשפחת מייזליש" לש"ב הרה"ג המפורסם מוה"ר יעקב יצחק אלעזר מייזליש שליט"א, בעמח"ס "בישורון מלך" על עניני נישואין, "פארך חבוש עליך" על עניני בר מצוה ותפילין, "אמרו לפני מלכות" על תפלת מוסף של ראש השנה. תודה לש"ב ר' ישכר בעריש ווייס שהועיל לנו בעריכת הדברים.

שלו, ואביו הגאון מוה' יצחק מייזלש ז"ל היה אחי הגאון הקדוש המפורסם בכל קצווי ארץ ר' עוזיאל ז"ל האב"ד מריטשוואל [בעל ס' 'עץ הדעת טוב], והייחוס של המשפחה שהוא מזרע בית דוד¹. והטריח אדמו"ר את עצמו ליסע ממדינת קיר"ה למדינת פולין להרב הנ"ל, כדי לעשות השידוך הנ"ל ולהתדבק בענבי הגפן זרע דוד. ואני בעצמי נסעתי עמו לק"ק פילאב והכל כדי לזווגו עם זרע דוד ע"ה, ובנו הנ"ל היה אז כבן חמשה שנים וכן הכלה בת הרב הנ"ל, כמו ששמעתי ממנו בפירוש הטעם².

אא"ז הבנין צבי מווייצען זצ"ל כתב בהקדמתו לספר בנין דוד עה"ת, שבעת התקשרות התנאים של אא"ז הבנין דוד זצ"ל, אמר כ"ק זקני ר' משה יוסף טייטלבוים מאוהעל ז"ל בעל מילי דמיטב לכ"ק זקני ר' מרדכי זאב מטארנא ז"ל, שמנהג הצדיקים לספר יחוסם טרם באים בהתקשרות התנאים, על זה הוציא כ"ק זקני מטארנא ז"ל את ספר חידושי הרד"ד עמ"ס פסחים, שבדף ב' נדפס קצת ספר יוחסין שלהם, וגם ספר ומנה ל"ג דורות שהיו מאורי גדולי רבותינו שבגולה זי"ע ועכ"י.

נכדו של ר' מנחם נפתלי כתב בספרו 'בן אסף המזכיר' (מאמר תפארת בנים אבותם) שפעם בהיותו יחד בשמחה עם הגה"צ ר' פנחס אלי' מייזליש זצ"ל אב"ד וויערשאוו וליטמירסק, בנו של אא"ז הרד"ד, וחשב ומנה את שמות כל זקני האבות והאמהות של אבותיו הק', עד שורש רש"י המגלה עמוקות והחכם צבי.

הגאון מאוה"ג מ' חנניא ליפא מייזליש

בדפי השער של ספרי משפחת מייזליש (ספר אהבת דוד להרד"ד, וספר שו"ת בנין דוד מאוהעל) מיוחסת המשפחה עד ר' חנניא ליפא מייזליש זצ"ל³. לא הגיע לנו ידיעות

ג. בנו של הרד"ד זצ"ל הגאון ר' פנחס אלי' כותב בהקדמתו: קראתי שם החיבור הזה אור דוד, עשה"כ: לְיְהוּדִים הֵיטָה אוֹרָה (אסתר ת, טז), [ודחז"ל מגילה דף ט"ז ע"ב] זו תורה הקדושה. גם אור עם ג' אותיותיו עולה במספר קטן י"ב, כמספר שם דוב. ובצירופין עולין רכ"א, כמו כסא דוד המלך ע"ה לעתיד לבא (יומא דף ע"ו ע"א), אשר מיוצאי חלציו היה אאמו"ו ז"ל.

ד. ר"ת 'קיסר ירום הודו'. מדינת קיר"ה היא גאליציה שהיתה תחת ממשלת הקיסר של אוסטריה.

ה. בבנין דוד כתב שהיה אבד"ק פיעטרקוב, אך נראה שזה טעות, כי הגאון ר' חנניא ליפא הידוע מפיעטרקוב לא הניח אחריו זש"ק כדלהלן.

אודות ר' חנניא ליפא, חוץ ממה שנאמר בדף השער, שהוא היה חתן ר' פנחס אבד"ק לבוב, חתן הגאון ר' מאניש זצ"ל, חתן רבינו הש"ך זצ"ל.

ובמאורי גליציה כתב, ונמשך אחריו בספר "מגילת יוחסין למשפחת מייזליש", שהוא היה ר' חנניא ליפא מציעשנוב^ה, בן הגאון רבן של כל בני הגולה^ה רבי שמשון מייזליש

1. יש שפקפקו בסדר יחוס זה, כי לפי סדר השנים נראה שחסר כאן כמה דורות. ובמקום אחר נמצא שמו של ר' פנחס אב"ד לבוב שהיה 'בנו' של ר' מאניש חתן הש"ך (לקורות היהודים בלובלין, עמ' 107).

2. בתו של הגה"צ ר' משה יוסף טייטלבוים זצ"ל אב"ד אוהעל בעל מילי דמיטב, חתן הגה"צ ר' דוד מקשאנוב, בן הגה"ק מצאנז צוק"ל הדברי חיים. בקובץ אלה אזכרה (א), מאמר על אב"ד הבנין דוד מאוהעל) מספר הרב צבי אברהם על השידוך של הבנין דוד: בחגיגת האירוסין השתתף ר' שלמה מבאבוב כמחותן מצד הכלה, לפני כתיבת התנאים הזכיר שהצדיקים תלמידי הבעש"ט נוהגים בסעודת האירוסין לספר ביחוסם של החתן והכלה, כאשר הוציאו לפני המסובים הספרים אהבת דוד ושו"ת רד"ד שחיבר סב החתן, ושבהם הועלו קצת פרטים ממגילת היוחסין של המשפחה, ענו המחותרים ואמרו שאכן גדול יחוסו של החתן משל הכלה. ובשוב אבי הכלה אל ביתו הודיע לבני קהילתו כי זימנו לו מן השמים שידוך של יחוס עבור בתו, ובאזני הכלה אמר שתקותו חזקה כי בעזר השם יזכה לראות משידוך זה "דור ישרים יבורך". בשנת תרנ"ז חגגו את החתונה בבובוב. בסעודת הנישואין סיפר ר' שלמה מבובוב, כי זקנו בעל דברי חיים בעמדו בחג השבועות ליד ארון הספרים שלו הצהיר שקיימת קרבת משפחה בינו לבין כל מחברי הספרים שבארון, מלבד הש"ך. ועכשיו על ידי הזיווג הזה תהיה לו לר' חיים מצאנז קורת רות מרובה במרומים, שצאצאיו באו בקשר חיתון עם יוצאי חלציו של הש"ך.

ח. בקונטרס עגונות למוהר"ל כ' על בנו הוא אב"ד ר' ארי' יהודה ליבוש שהי' מציעשינוב.

הנה אף שאין לנו ראייה ברורה שזקנינו ר' חנניא ליפא הוא אכן ר' חנניא ליפא בן ר' שמשון, אבל זה ברור שהיה ממשפחתו של ר' שמשון, כי כן כתב הגאון ר' יוסף חנניא ליפא מייזליש אב"ד פרעמישלא בהקדמת ספרו קונטרס עגונות למוהר"ל, שזקנו ר' מנחם מענדל אבד"ק ראווא ז"ל [בן ר' חנניא ליפא דילן] ממשפחת מייזליש הנכבדים, ומגזע הגאונים המפורסמים שמשו בכתר הרבנות בק' זאלקווא, ה"ה הגאון מ' שמשון מייזלש, ובנו הגאון מ' צבי הירש מייזלש זללה"ה עכ"ל. עכ"פ זה ברור שהיה ממשפחה זו. ואולי היה בן ר' יעקב מייזליש חתן ר' שמשון, או שהיה אחיו של ר' שמשון [נמצאת חתימה מאחיו של ר' שמשון על ספר דברי דוד להט"ז: הק' חנני' ליפמאן בא"א כבוד מ"ו הר"ר יעקב זללה"ה מייזלש מבעלזא], או קרובו.

בספר קריה נשגבה (עמ' 79) כתב שר' ליפא מציעשנוב נפטר ביום ד' דחווה"מ פסח תקמ"א. [ובמאמר בעץ חיים הוכיח שנפטר בשנת תקס"ב, מההספד שהדפיס בספרו לקוטי שושנים בן אחותו הגאון רבי יצחק מייזליש זצ"ל מגיד מישירים בקעמניץ [מח"ס לקוטי שושנים, חתן בעל שבט ישראל] בן מוהר"ר יעקב מייזליש, שהיה חתן ר' שמשון].

ט. כן כתב עליו בספר שער המלך (שער הספד הצדיקים פ"ז). ובדפוס הראשון ישנו קינה אשר נשא אליו בהספדו, ומסיבה בלתי ידועה נשמטה ממהדורות אחרות. גם נספד כהלכה ע"י הגאון ר' יצחק שלמה היילפרין זצ"ל אב"ד טארניפאל. עי' בקובץ שלמי אמוני ישראל (חוברת ב').

אב"ד זאלקווא וציעשינוב' [נפטר ט' סיון תקכ"ט], בן "הגאון הצדיק יסוד עולם" רבי יעקב זצ"ל, בנו של"ה הרב הפרנס דד' ארצות מו"ה צבי הירש מייזלש מק' בעלז", בהרב החסיד המפורסם מו"ה שמשון, בן מו"ה שמואל, ולמעלה בקודש".

י. תשובה אחת ממנו נדפסה בשו"ת גאוני בתראי (סי' ס"ג). ומאמר ממנו בספר תלמידו "נועם מגדים" בסוף הספר, [שמעתי משמיה דמ"ו הרב הגאון מוהר"ש ז"ל אב"ד מזאלקווא], ובספרו "אמרות טהורות" (קל"ז, וקל"ח). וישנם כמה הסכמות ממנו על ספרי בני דורו, רובם שנדפסו בעירו זאלקווא. בהקדמה לספר חמדה גנוזה לנכדו יש סיפור גורא, שלאחר פטירתו נתגלה לבנו להצילו עם כל משפחתו מהמגיפה שפרצה בעיר.

בנו היה הגאון הנודע ר' משה צבי הירש מייזלש אב"ד אב"ד בילגורייא, לאנצוהוט וזאלקווא, בעמח"ס חמדה גנוזה. רבו של רבינו. [בהקדמה לשו"ת הגאונים בתראי כתב, שמעתי ממגיד אמת כי פעם אחד קרה שאלה קשה בקצה ארץ גאליציא רחוק מזאלקווא, ונשאל השאלה לפני אור ישראל וקדושו הגדול מחכמי דורו רבשכבה"ג הרב הגאון האמיתי כקש"ת מו' אלי' זצוקללה"ה מווילנא, ואמר בפיו הקדוש להבאים לשאול לו בזה הלשון: "אתרא דרב הוא, בארצכם שוכן הרב ר' הירש מייזלש ותבאו אליו והוא יגיד לכם, כי לו שייך הדבר".] וא"א"ז הישמח משה כתב בשו"ת השיב משה (אה"ע סי' ע"ד) יש לי קבלה בבירור מהגאון מהו' צבי הירש מייזלש אב"ד דק"ק זאלקווי זללה"ה.

יא. 'שם הגדולים השלישי' לר' משה מארקאוויץ ז"ל, ווילנא עת"ר, מע"ג, מע' א אות מב.

יב. כתב בספר קריה נשגבה (אות ש"ז, ומשם לתולדות הקהילות בפולין עמ' 135), שכן לשון הרב הגאון מו"ה שלמה יצחק היילפרין אבד"ק טארניפול, במגילת יוחסין שלו שבסוף שו"ת בית יעקב כת"י, שנדפסה בספר שלומי אמוני ישראל ח"ב סימן ט'.

יג. בעלזא, בהיותה אחת הקהילות הראשיות שבמדינת פולין, בחרה מקרבה מנהיג אחד לועד של ארבע הארצות, בין כ"ה מנהיגים שנבחרו מכל ארצות פולין. וכן שלחה נאמן אחד דבית ישראל [נדב"י - ר"ת נאמן דבית ישראל] להועד של ד' ארצות, בין כ"ב נאמנים משאר המדינות. רבי צבי הירש היה ממנהיגי המדינה [הידועים לנו] ששלחה בעלזא למקום הועד של ד' ארצות (לתולדות ק"פ עמ' 134).

במגילת יוחסין של ר' אלתר שפירא אבד"ק וויקנא ואחר כך ראב"ד טשערנאוויץ (נדפס לראשונה בסו"ס שם משמעון בשנת תרס"ה) כתב, שבנו הוא הגאון מו"ה שמשון אב"ד לעבאשוב במדינת ליטא [נזכר בס' נתיב הישר פ' שלח בתואר מחותני], חמיו של הרה"צ רבי יצחק מקאטריד [שנשא את בתו מרת ראסיא] אביו של הה"ק רבי יעקב שמשון משפטיווקא.

יד. באשל הגדולים (לר' צבי הירש גארטינהויז ז"ל מפראכניק, עמ' עח) כתב שהרב הגדול הקצין מו"ה שמשון הנ"ל, היה בנו של מו"ה שמואל החתום על תקנות ד' ארצות ביום ב' ניסן שנת ת"ח בלובלין (הנדפס בהמאסף בקונטרס דברי חפץ דף ח). במגלת יוחסין של ר"א שפירא הנ"ל כתב שר' שמואל היה חתן הגאון מו"ה שמשון חיות [הנזכר בהקדמת הש"ך לחו"מ], בן הגאון מו"ה מנחם מניש חיות אב"ד ווילנא [זקינו של ר' מנחם מאניש חתן הש"ך], בן הגאון מו"ה יצחק חיות אב"ד פראג מח"ס 'אפי רברבי' ו'אפי זוטרי'. עוד כתב שם שר' שמואל היה בן הרב מו"ה שלמה זלמן מפראג, בן הנגיד הקצין המפורסם מו"ה מרדכי מייזל מפראג [אשר גודל צדקת פזרונו נזכר לשבת ולתהלה בספר צמח דוד ח"א שנת ה' שנ"ב], בן הרב מו"ה שמואל [נפטר בחודש סיון שנת שט"ו], בן הרב מו"ה מאיר ז"ל (עי' בשלומי אמוני ישראל ח"ב דף ל"ח ונ"א, ובעיר נשגבה אות ש"ז, ובפתחת זעירא בראש ספר צבא רב).

לר' ליפא היו שני בנים הידועים לנו. אא"ז ר' מנחם נפתלי הירץ מייזליש זצ"ל אב"ד ראווע, ואא"ז ר' ארי' יהודה לייבוש מצעשינוב^{טו}.

ר' ארי' לייבוש הי' חתן אא"ז הגאון הקדוש האלקי רשכבה"ג מו"ה דוד צבי אויערבאך זצ"ל אבד"ק קרעמניץ מאהלוב, [שם זו' הרבנית הצ' מרת הענא]. בן הגאון הקדוש כמלאך אלקים רשכבה"ג מו"ה ארי' לייבוש זצ"ל אבד"ק סטאניסלאב באוסטרייך, אשר

אבל בעל מגילת יוחסין למשפחת מייזליש אמר לי שדבר זה בלתי אפשרי, כי ר' מרדכי מייזל לא הניח אחריו זש"ק רח"ל.

טו. בספר לתולדות ק"פ (עמ' 135) משער שר' צבי הירש מייזעלס היה נין ונכד לר' שמחה בונם מייזלש מקראקא חתן הרמ"א ז"ל, או לאביו הג"מ אברהם מייזעלש מקראקא. וסמוכין לדבר שבספר 'גויעת ארי' לר' מרדכי רובינשטיין נכד ר' וואלף בער שיף, כותב שאביו של ר' וואלף בער שיף, ר' צבי הירש היילפערין מזאמיטש, היה בן ר' ישעיהו, חתן ר' אברהם מייזלש המתייחס עד רבינו הרמ"א זלה"ה. עוד כותב ששמע מפי ר' יצחק שמשון מייזלש-הורוויץ, שזקנו הרב ר' צבי הירש מזאמיטש עם זקנו של ר' יצחק שמשון הקדוש ר' משה צבי הירש מזאלקווא ז"ל היו שלישי בשלישי, והיו נקראים שניהם על שם אחד של אביהם זקנם גאון הגאונים ז"ל. לפי זה ר' יעקב מבעלזא, אבי אביו של ר' משה צבי הירש מזולקיב, היה אחיו של ר' אברהם, והיו נכדי הרמ"א. [אם לא נגיד שהוא מצד אשת ר' שמשון, שגם היא אולי מבית מייזלש]. ואביהם היה ר' צבי הירש, והם שניהם נקראו על שמו. ומאחר ואנו יודעים שאביו של ר' יעקב היה שמו ר' צבי הירש מייזלש, יש לשער שמדובר בו, ור' אברהם ור' יעקב היו אחים.

טז. כנראה הוא שנזכר בין החותמים על בעל הטורים עה"ת [תקס"ו] מעיר בראד ר' ליב מייזילש מציעשנאוו".

בנו היה ר' נפתלי הירץ מפרעמיסלא, [נולד לערך שנת תק"נ. שם זוגתו פייגא, רישום נישואיהם בפשמישל בתקס"ה], אביו של הגאון הנודע ר' יוסף חנינא ליפא מייזליש, שהגהותיו נדפסו בש"ס ווילנא, וחיבר ספר פני יוסף ב"ח, קונטרס עגונות למוהר"ל, ושו"ת תפארת יוסף. וכתב אא"ז הרד"ד בתשובה לריח"ל (אהע"ז סי' י"ז): יום ג' קרח תרי"ח לאסק. להגאון ש"ב מ' חנינא ליפא נ"י בעהמ"ח ס' פני יוסף, אשר הי' אח"כ הגאון אבד"ק פרעמישלא והגליל. אל יאשימני כ"ת כי נקלה בעיני לכן השבתי אחור ימיני מלכתוב לו ולטייל אתו ארוכות וקצרות, כי לולא שלח לי סנסן אחד לא מנעתי מחוות דעי באשר הוא שארי וצור לבבי, אכן לשפוט על חבורים גדולים מה איפוא אעשה, אם להללם במו פי הלא כבר כתבו גדולי מדינתו עידיהן עליהן ומה אתן עליהן נוספות, ואם לסתור המלאכה מרובה כי הגם שלפני דרך אחר כבושה, ידעתי רוחב לבו בפלפול, אנכי אהרוס והוא יחדש להקים ולהעתיר בראיות לקבוע מסמרות, ימעטו הגליונים ויזערו היריעות אין קץ לדבר זה, וטרדותי במילי דמתא ולימוד ישיבה עצמה, ומה בצע להתגדר במלאכתי. אולם אחרי רואי כי פג לבך אשר לא יחשוב בעיני דבריך המתוקים, בטלתי רצוני מפני רצונך, בפרט אחד לבקר ולשעשע. סוף התשובה: כ"ז כתבתי להשתעשע מעט בדבריך מאת ב"ד שארו.

יז. בן הגאון מ' מרדכי מרדו"ש זצוק"ל מקרעמניץ, אב"ד דק"ק באמבורג והמדינה, בן הגאון מ' דוד ז"ל אב"ד ראווא, בן הגאון ר' אביגדור, גיסו של הגאון מאור הגולה בעל הטורי זהב. סדר זה נדפס בטעות להיפך בדף השער של אהבת דוד ובקונטרס העגונות למוהר"ל, והנ"ל הוא עפ"י ספר נחלת אריה.

העיד עליו רבינו הקדוש הבעש"ט זצ"ל זי"ע שהי' לו נשמת אביי"ה. [שם זו' הרבנית הצ' מרת לאה דרייזיל].

שני האחים השתדכו ביניהם שני פעמים. שאא"ז הזכרון יעקב ר' אריה יהודה יעקב [אבי הרד"ד] היה חתן דודו ר' ארי' לייבוש. וגם ר' בעריש"ב בן ר' אריה לייבוש, הי' חתן ר' מנחם נפתלי.

תולדות מנחם

רבי מנחם מענדל נפתלי הירץ מייזליש נולד לאביו הגאון רבי חנני' ליפא מייזליש זצ"ל. [שם זוגתו של רבינו בלומא].

ר' מרדכי מרדו"ש הוא זקנינו גם מצד אא"ז הגאון מליסא ז"ל, שהיה חתן הרב מ' יעקיל [ישראל יעקב אשכנזי] מרימינוב, [כ"ז ניסן תקע"א] ומנ"כ בבראד, נכד התבו"ש, וש"ב של הגאון מ' אפרים זלמן מרגליות ז"ל, בעהמח"ס בית אפרים. חתן הגאון מ' אברהם משה ז"ל, [אחיו של המאיר נתיבים], אבד"ק זאבני, בעהמ"ח ספר הנפלא צלותא דאברהם על הש"ס ותוה"ק. ושמעתי נפלאות מחריפתו ובקיאותו, כאשר גם אנו רואים בספרו הקדוש. בן ר' צבי הירש מרגליות אב"ד יאזלוביץ. חתן הגאון מ' מרדכי מרדו"ש זצוק"ל.

יח. בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק אבן העזר סימן כט): לא לסמוך עלי כלל אם לא בהסכמת שלשה עמודי עולם, ה"ה כבוד דודי הרב הגאון מוהר"ר יצחק סג"ל אב"ד בגליל לבוב, וכבוד הרב המאור הגדול המפורסם מ' צבי הירש סג"ל אב"ד דק"ק טשארטקוב, וכבוד הרב המאה"ג המפורסם מו"ה ליב אב"ד ומ"ץ דק"ק סטאניסלב, אם הם יתנו מהודם על דברי ויסיכמו להתיר בין מטעמא דידי ובין מטעמים אחרים, גם אני אהיה סניף לאריות, אחרי שבטוח אני בהם שדעתם לשם שמים, ואם יתירו לא ירצו מזה שום הנאת ממון וכו', והגדולים שבדור המה יתנו עדיהן ויצדיקו הדברים אם ייטב בעיניהם.

דברי תורתו ותולדותיו נלקטו בספר נחלת אריה.

יט. נולד לערך שנת תק"נ, ונפטר לערך שנת תקצ"א (שנים ספורות אחר חותנו). לר' בעריש ידועים לנו שני ילדים, האחד ר' משה [נולד לערך תקע"ד], שאליו תשובה ב'תפארת יוסף' (או"ח ס"ב), וכותב בה שהיא "לב"ד"ר' משה מייזלש מבלשעוויץ, וכנראה שהוא בן ר' בעריש.

ובת הינדא אסתר [נולדה לערך תקע"א] שנישאה לר' יצחק הירש ב"ר פנחס שיינר [רישום נישואיהם בשנת תקפ"ז]. ובתם טעמא בלימא נישאת לר' שמואל זינגער, ובנם הוא ר' פנחס מנחם הכהן זינגר בעמח"ס מגדים חדשים עמ"ס ע"ז. וז"ל בהקדמתו: פינחס מנחם הכהן בן לאמי מורתי הצדיקת מרת טעמא בלימא תחי' מטאמשוב, בת בתו של אא"ז הרב החריף מו"ה דובעריש מייזליש זצ"ל, בהרב הגה"צ מו"ה ארי' לייבוש זצ"ל. ואשת אא"ז הי' בת אא"ז הגאון הקדוש רשכבה"ג מו"ה מנחם נפתלי הירץ מייזליש זצ"ל אבד"ק ראווא באוסטרייך אחי אביו ר' ארי' לייבוש הנ"ל.

לאחותה של ר' פנחס מנחם, שרה יוטא האללאנדער, הי' נכד ר' אברהם יצחק, בעמח"ס פני אברהם ופני יצחק.

כ. כן הוא בהעתק שיש לנו מרישום הנישואין של נישואי בתו פערל שנשאה לר' יודל שפער משעברעשין,

מרבותיו המובהקים נודע לנו הגה"ק [ש"ב] רבי משה צבי הירש מייזליש זצ"ל.^א

בשנת תקס"ח-תקס"ט היה רב בעיר נעמירוב שבגליל ראווא"ב. נזכר בספר 'מנחת זכרון' עמ"ס עירובין^ב [שנכתב בשנת תר"ב]: "זה יותר משלשים שנה כאשר התארחתי בבית ש"ב הרב הגאון הנשגב מ' מנחם מענדל מייזלש זצלה"ה בק' נעמירוב וכאשר הגדתי והצעתי לפניו ענין הנזכר הרבה להללו, ואולי בנו הרב הגאון מ' יעקב ליבש אבד"ק פיעטרקוב נ"י יזכור עוד דבר זה". עוד נזכר שם ב"הקדמת הרב המחבר משנת תר"ב" בזה"ל: "זה ערך ל"ג או ל"ד שנים נתארחתי כמה פעמים בבית קרובי הגאון האמתי מ' מענדל מייזלש זצלה"ה שהי' בעת ההיא אבד"ק נעמירוב..."

בשנת תקס"ט^ב כבר היה בראווא"ב. בספר ראווה רוסקה כתב, שר' הירץ ר' איסר'ס [זקיניו של השואל ומשיב] נתקבל לרב בראווא בערך שנת תקמ"ב, ונפטר אחר זמן קצר. ואחריו שימש ר' יצחק שמשון ב"ר פסח [שהיה אב"ד בבית דינו של הגאון הנודע

ונמצא שם חתימתו בפולנית ובלשה"ק. הנישואים היו בשנת תקע"ז. ולציין שבספר "מגילת יוחסין למשפחת מייזליש" כתב ששם זוגתו יוטע'לע, ואינו נכון.

כא. ראה בהקדמת הגאון רבי יצחק שמשון הורוויץ-מייזליש זצ"ל אב"ד טשערנאוויץ [בן ר' אביגדור בן ר' משה צבי הירש מזאלקאווא] ל"שו"ת הגאונים בתראי' (טשערנאוויץ תר"ך). וז"ל: **בבואי לק"ק זאלקווא הגיד לי שארי הגאון מו' מנחם מענדל מייזליש זלה"ה שהי' תלמוד מובהק של הגאון אמתי זקני זצקלה"ה [ר' צבי הירש] ששמע מרבו מובהק זקני הגאון אמתי.**

כב. נעמירוב שבגליציה היא במחוז ראווא, ואין זה נמערוב הידועה שבאוקראינה. במאמר ב'עץ חיים' על ר' שמשון מייזלש מזכיר את תשובתו של ר' שמשון [בשו"ת גאוני בתראי סי' ס"ג, שנשלחה לר' יצחק שמשון הורוויץ-מייזלש ע"י רבינו], וקבע שנכתבה בשנת תקכ"ז, שכן נזכרה שנה זו בתשובה שנכתבה באותו ענין בשו"ת ר' חיים כהן [רפפורט] אה"ע סי' י', שנשלחה לר' אברהם "אב"ד לובטשוב וק' נעמירוב". מדובר באותה עיר, וכנראה שבשנת תקכ"ז לא היה בה רב, כי אם היתה כפופה לרב דלובטשוב, אם כי היא רחוקה ממנה כ-25 ק"מ.

כג. להגאון רבי וואלף בער שיף זצ"ל מזאמושטש (קראקא תרנ"ד, דף ב טור ג).

כד. כי בישועות יעקב (או"ח סי' י"ד סק"ח) שנדפס בתקס"ט מעתיק תשובה לק"ק ראווא להגאון מוה' מענדיל אב"ד דשם, והובא להלן.

כה. זה לשון הרד"ד "א"ז הגה"ק רשכבה"ג מו"ה מנחם נפתלי [הירץ] ז"ל מייזליש מ"כ ברעווא דאוסטרייך". ובקובץ דרושים כתבו ראווא בגאליציע. כי בחלוקת פולין בשנת תקל"ב בין רוסיא פרייסין ועסטרייך, נפלה גאליציא תחת ממשלת הקיסר של עסטרייך. ראווא הוא בגלילות בעלז שבגאליציא ונקראת ראווא-רוסקא, ויש עוד ראווא מאזובייצק שנמצאת בפולין שנפלה תחת ממשלת הצאר הרוסי.

דו"ז ר' משה צבי הירש מזאלקווא], בערך בשנות תקמ"ה-תק"ן. ואחריו שימש רבינו¹, שכהן בתפקידו בעיר עשרות בשנים².

בתחילה היתה ראווה שייכת לגליל זאלקאווע, ורבינו היה הרב הראשון שלא נתמנה מטעם זאלקאווע. בית דינו רכש לו מעמד מכובד בעיר ובסביבה. הרב³ צירף לבית דינו את הגאון הצעיר כבן עשרים, ר' שלמה קלוגר, שהיה אז סמוך על שולחן חתנו ר' חיים ווינרעב בראווא⁴. ר' שלמה שהיה ספרא רבא, ניהל את ההתכתבות עם גדולי התורה בשם הבית דין בעיר.

כו. גם אא"ז הרה"ק ר' שלום מקאמינקא זצ"ל נולד בעת ההוא בראווא.

ככל הנראה קודם לרבינו היה רב בראווא ר' אריה ליב רובינשטיין מח"ס 'יריעות האהל'. בשו"ת מבעל טיב גיטין (יו"ד סי' א) נדפס "מה שכתבתי להרב המאה"ג המפורסם מוהרר"א זללה"ה שהי' אבד"ק סאנטוב ובסוף ימיו בק"ק ראווא בעה"מ ס' יריעות האהל ומנוחתו כבוד בא"י הקדושה, והגיעו דברי אז גם לפני הגאון המפורסם ידידי מוהר"ז מרגליות נ"י מבראד בשנת תקנ"ח בק"ק ראווא יצ"ע". ובנתיבות עולם בהסכמות משנת תקס"ז חתום "הק' אריה ליב רבינא שטיין בעה"מ ס' שו"ת יריעות האהל ב' חלקים מלפנים אב"ד דק"ק סנטאב והגליל אב"ד דק"ק ראווא". אם כן, בתקס"ז היה עוד רב שם, ואנו יודעים שרבינו התמנה לרב שנים ספורות לאחר מכן.

עוד כתב בספר ראווא רוסקה שבשנת תק"ע נתקבל לרב ר' נתן צבי, ואינו נכון כי בשנת תקע"ו היה ר' נתן צבי עדיין אב"ד בטורטשין כשחתם יחד עם רבינו בתור אב"ד ראווא, על הקול קורא דבדיקת הריאה. אך בשנת תקפ"ז בודאי היה כבר בראווא, כנזכר בהקדמת ספרו של אביו 'יד יוסף'.

כז. לפי החשבון אין זה נכון, וכנראה ששימש שם לערך ט"ו שנים.

כח. שם כתב "הרב הקשיש", אבל נראה שלא היה קשיש, כי בתו פערל נשאה בתקע"ז, וגם נישואי אא"ז ר' אריה יהודה יעקב היו אז [שהרי זוגתו נפטרה בשנת תרל"ו בהגיעה לגבורות]. עכ"פ היה גדול בשנים יותר מהגרש"ק.

כט. בהקדמות לכתבי הגרש"ק הנדפסים מכת"י [מכון חכמת שלמה] כתבו שבשנים שהיה בראווא הכתירו אותו לאב"ד שם. אמנם יש בספרו דברים רבים שרשם בהיותו שם [נישא בתקס"ב והיה שנים רבות על שולחן חותנו], וביניהם פסקים ודרשות רבות משם וכיו"ב [בעיקר משנת תקע"ד], ומשמע מהם שהיה שם אב"ד [דרשת שבת הגדול וכיו"ב], אך ידוע לנו כי רבינו היה באותה עת שם הרב, ואולי בשנת תקע"ד היה רבינו חולה והגרש"ק מילא את מקומו. נראה שזמן קצר לאחר נישואיו כבר החל הגרש"ק להורות, אבל מי שנעשה לרב בהמשך היה רבינו.

נכדו של הגרש"ק כותב בספר 'תולדות שלמה' שהגיע לקולקבי בתקס"ט ושהה שם עד תקע"ו, אבל ממה שכתוב בכת"י הנדפסים בדורינו נראה שישב רוב שנים אלו בראווא, ורק משנת תקע"ה היה בקולקבי כשנתיים ושב לראווא, ולאחר זמן היה רב ביוזפוף כשנתיים עד שבא לבראדי. וראיה לזה קונטרס מיני מטעמים שלו, שחובר בי"ז אדר א תקע"ז בקולקבי. וכן כמה מכתבי היד שנכתבו בקולקבי בתקע"ה.

הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל מזכיר את רבינו בקונטרס 'תיקון עולם' (זאלקווא תרי"ד, תיקון א סי' ג): "והנה המכסה אני מאוהבי כבוד תורתו הרמה, שזה כמה שנים בעוד הגאון המפורסם מו' זלמן זלה"ה היה חי ובהלו נרו בקהלתינו, בא מעשה אחת לפנינו באשה מק"ק ראווע... והי' אז בק"ק ראווע הרב הגאון מו' מענדל ז"ל לרב ושלחה לקהלתינו להגאון מו' זלמן ז"ל, והגאון הנ"ל שלחה לידי, וכתבתי אז תשובה בארוכה בעזה"י... והסכים עליו הגאון מו' זלמן הנ"ל נ"י והגאון אבדק"ק ראווע, ונשאת לאינש...". ועוד שם (תיקון ב סי' א): "ועתה נעתיק מה שכתבתי... בתשובה לק"ק ראווא, והסכים אז על זה הגאון רשכב"ה מו"ה זלמן מרגליות זלה"ה, והרב הגאון מו' מענדל ז"ל ה"ה אב"ד דשם". ובסיום התשובה: "... וזה נראה נכון וברור לדעתי, אך להלכה למעשה אסור לסמוך על זה בלתי שיסכים אחד מן הגאונים, או הרב הגאון האמיתי מופת הדור מו' זלמן מרגליות מפ"ק, או הרב הגאון אמיתי מופת הדור מו' יעקב אב"ד דק"ק לבוב, וכשיסכימו אחד מן הגאונים הנ"ל, וגם יסכים כבוד הרב הגאון מו' מענדל מד"א [-מרא דאתרא] של האשה בק"ק ראווא, אז הנני מצטרף עמהם להתירה".

רבינו נפטר ונטמן בראווא בין השנים תקע"ט-תקפ"ז.

חתימתו על כרוז בדיקת הריאה

גדולי הדור ראו לגדור גדר ולעמוד בפרץ, על המכשול שהיה נפרץ בימים ההם, שהקצב עמד נוכח השוחט בעת בדיקת הריאה, ונצמח מזה קלקול רב, שהקצבים שעל פי רוב היו אנשים גסים, דחקו על השו"ב שיכשיר הבהמה כדי שלא יהא להם הפסד

אגב, יש תשובה בספרו משנת תקע"ט שמשיב לק"ק ראווא "על דבר מה ששאלת" [נדפס בקונטרס לקיחה תמה בסוף 'ספר החיים'], ונראה שהיא לא לרבינו. גם יש תשובות ב'טוב טעם ודעת' ל"הרב דק"ק קולקוב" בלא תאריך, וב'קרוב פסח' שלו נדפסה תשובה לאב"ד קולקוב בתקצ"ט ונתפרש שמו - ר' אייזיק. וכן לר' ישראל צבי הירש פינלש שאף הוא שמש שם כרב.

ל. שנת פטירתו לא ידועה לנו, אך בשנת תקע"ט עדיין היה בין החיים, כי כתב ר' יצחק שמשון הורוויץ-מייזליש שבעת שהיה חונה על דגלו לבית אבותיו הגאונים צוקללה"ה לאב"ד דק"ק זאלקווא והגליל נשלח לו למנה העתק של תשובה של זקיניו ר' שמשון מכבוד שארי הרב הגאון המפורסם מו' מנחם מענדל זללה"ה האב"ד ק"ק ראווא. ור' יצחק שמשון הנ"ל שב לזאלקווא בשנת תקע"ט כמו שכתב תלמידו של ר' יצחק שמשון בעתון 'עברי אנכי'. בראשית שנת תקפ"ז כבר לא היה רבינו בין החיים, שהרי ממלא מקומו היה ר' נתן צבי הלוי שטרן, בנו של ר' יוסף יוזפא בעל ה'יד יוסף' מזולקווא. והנה ה'יד יוסף' נדפס בתקפ"ט, והמחבר נפטר בזולקוב בכ"ב טבת תקפ"ז, ובהקדמת ספרו כתב כי היה לו חיבור יקר שאבד אצל בנו "הרב הגאון הגדול מוה' נתן צבי הלוי נ"י האב"ד דק"ק טארטשין וכעת אב"ד דק"ק ראווא". בשנת תקצ"א כבר מצאנו נכד (בן לבתו פערל) שהי' בן כמה שנים, שנקרא בשמו.

רב, ועל ידי זה לא היה להם להשו"ב ישוב הדעת כראוי לבדוק הריאה כדת וכדין, על כן ראו גדולי הדור שנחוץ לתקן שלא יעמוד הקצב במעמד הבדיקה, ועל ידי זה יוכלו השו"ב לבדוק בישוב הדעת הראוי.

בשנת תקע"ו^ל נתעורר רב גאון אחד אשר שמו פלאי^ל, לחזק תקנה זו ולפרסמה בשערי בת רבים, וקיבץ תשובות רבות מגדולי גאוני דורו לחזק התקנה, אכן מחוסר אמצעים כספיים, לא היה בידו להדפיס גוף התשובות בשלימותן, לזאת ערך "קול קורא"^ל המכיל תורף התקנה, והציג בסופה כ"ב חתימות גדולי ישראל אשר תשובתם נמצא בידו.

ואלה הרבנים גאוני ארץ אשר באו על החתום לגדור הדבר ממדינת רוסיא וקיר"ה ופולין כאשר המה בכתובים: יעקב אורן שטיין אב"ד לבוב והגלילי^ל. ארי' ליב תאומים אב"ד בראד והקרייז^ל. יצחק אב"ד זאמישץ והקרייז^ל. משה אב"ד טרניגראד^ל. יוסף

לא. לסדר שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך, שנת זאת הבהמה' א'ש'ר' תאכל'ו לפ"ק. האותיות הדגושות עולים "תקע"ו". על פי צילום הכרוז המקורי. ולא כמו שנדפס בספר 'תירוש ויצהר' שמרומז לשנת תקס"ד, שהרי כמה מן החתומים עדיין לא כיהנו במקום רבנותם המופיעה בחתימתם, כמו הגאון רבי חיים זאב וואלף בורשטיין זצ"ל חותם כאב"ד זלאטשוב, ולא נתקבל שמה לפני פטירת הרה"ק רבי אברהם חיים מזלאטשוב זי"ע בעל 'אורח לחיים' ביום כ"ו שבט תקע"ו. וכן הגאון רבי אריה יהודה ליב תאומים זצ"ל שחותם כאב"ד בראד נתקבל לשם על מקום הגאון רבי מאיר קריסטנפאלער זצ"ל בעל 'יד המאיר', שנפטר ביום ב' של חג הפסח תקע"ה, וכן הרה"ק רבי משה אליקום בריעה מקאזניץ זי"ע בעל 'באר משה' חותם "בהמנוח הרב המגיד מקאזניץ", ואביו נפטר בערב סוכות תקע"ה.

לב. הגאון בעל 'שואל ומשיב' מתארו בשם "חכם אחד", והגרש"ק מבראד מתארו בשם "איש אחד ירא ושלם".

לג. כרוז זה נדפס בזמנו על דף מיוחד משני צידיו, והיה לעיני הג"ר צבי יחזקאל מיכלזאהן זצ"ל אב"ד פלונסק-ווארשא, שהעתיקו והדפיסו בספרים שהו"ל: 'בית משולם' (פיעטרקוב תרס"ה, סי' ה), ובספרו שו"ת 'תירוש ויצהר' (בילגורייא תרצ"ז, סי' יח), ומציין להרבה ספרי הלכה ושו"ת הנו"נ בדבר תקנה זו. גם בנו הג"ר אברהם חיים שמחה בונם מיכלזאהן זצ"ל הדפיס כרוז זה בספרו 'דובר שלום' (פרעמישלא תר"ע, דף פג טור ד). צילום הכרוז המקורי נדפס בספר 'אהל רח"ל' לר"ח ליברמן (ח"ג, ניו יארק תשמ"ד, עמ' 674), ולאחרונה בספר 'אגרות האוהב ישראל' (ירושלים תש"ס, עמ' נח-סב).

לד. בעל ה'ישועות יעקב'.

לה. בעל 'אילת אהבים', 'יעלת חן', ושו"ת 'גור אריה יהודה'.

לו. הגאון רבי יצחק הויכגילערנטער בעל שו"ת 'זכרון יצחק'.

לז. הגאון רבי משה יהושע העשיל אורנשטיין בעל 'הים התלמוד'.

יוזפא שטערין מזאלקוויץ^ל. מנחם נפתלי הירץ אב"ד ראווא^ט. אברהם אב"ד ראדוויל^ט. אפרים זלמן מרגליות מבראד^ט. בצלאל אב"ד אוסטרהא^ט. משולם זלמן אב"ד קאזמיר^ט. נתן צבי הירץ סג"ל אב"ד טארטשיין^ט. חיים זאב וואלף אב"ד זלאטשוב^ט. זאב וואלף אב"ד פשעווארסק^ט. משה ליכטשטיין אב"ד סטריקוב מראדוויל^ט. אברהם יהושע העשיל ממעזבוז^ט. יצחק בהרב המנוח מהו' יחיאל מיכל מראדוויל^ט. משה אליקום בריעה בהמנוח הרב המגיד מקאזניץ^ט. צבי הירש באמו"ר יצחק אייזק ז"ל מזודיטשוב^ט. שמעון אשכנזי מזעלחיו. שרגא פייביש מהובנוב^ט. שלום רוקח אב"ד בעלז^ט. יהודא אב"ד גלינא^ט.

לח. בעל יד יוסף.

לט. הוא רבינו. ולא כמו שמשער בספר 'אגרות האוהב ישראל' (עמ' סב הערה 24) שהוא בנו של הגאון רבי נפתלי הירץ זצ"ל אב"ד זאלקווא ואחר כך בראווא [הנקרא ר' הירץ ר' איסר'ס] ובנו הג"ר מנחם מענדל הנ"ל נתקבל על מקומו.

מ. הגאון רבי אברהם יקותיאל זלמן ליכטשטיין זצ"ל בעל 'זרע אברהם' על הספרי.

מא. בעל 'בית אפרים'.

מב. בנו של הגה"ק בעל 'מאיר נתיבים' זצ"ל.

מג. רבי משולם זלמן אשכנזי שהיה אח"כ אב"ד לובלין, בעל 'בית משולם'.

מד. בנו של בעל יד יוסף, שחתום על כרוז זה לעיל.

מה. הגאון רבי חיים זאב וואלף בורשטיין זצ"ל אב"ד ברעזאן, דראהביטש, לינסק, בראדי וזלאטשוב.

מו. בעל שו"ת 'משיב כהלכה'.

מז. מחבר ספר 'דברי קהלת'.

מח. הרה"ק בעל ה'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע.

מט. בנו של הרה"ק המגיד מזלאטשוב זי"ע.

נ. בעמח"ס 'באר משה'.

נא. הרה"ק בעל 'עטרת צבי' זי"ע.

נב. שניהם מגדולי תלמידי החוזה מלובלין זי"ע.

נג. הרה"ק השר שלום זי"ע.

נד. הרה"ק רבי יהודה צבי מראזלא בעל 'דעת קדושים'.

קשריו עם הישועות יעקב

רבינו נזכר בספר 'ישועות יעקב' (או"ח סי' י"ד סק"ח) וז"ל: "אמרתי להעתיק כאן מ"ש בזה לק"ק ראווא להגאון מוה' מענדיל אב"ד דשם"י¹.

ולכאורה נכתבה אליו גם התשובה (או"ח סי' תנ"א סק"א): "זה לי זמן רב נשאלתי בענין זה מהרב הגדול המנוח² אבד"ק ראווא בעסק אם מותר להשתמש בכלי פארצליין שנבלע בהם איסור והם אינן בני יומן, וכתב הרב כיון דהמה כלים יקרים דמי שווין עולה הרבה ואין להם תקנה בהגעלה, הוי כמו דיעבד ולא גזרינן בזה. והביא ראיה מדברי התוס' פסחים דף ל' (ע"א ד"ה לישנהו) לחד תירוץ שכתבו כן דכלי חרס כיון דאין להם תקנה בהגעלה הוי כמו דיעבד. ואני השבתי לו בזה הלשון: הגם דלכאורה ראייתו טובה מתוס' הנ"ל וכן עלה על לבי זה כמה שנים וכמדומה שראיתי בתשובת אחרונים שכתבו כן...". ואף שבתשובה זו לא נזכר שמו במפורש, נראה שנכתבה אליו, וכן הבין בשואל ומשיב (קמא ח"ב סי' צ"א, תנינא ח"ג סי' נ"ה).

בעוד מקומות בישועות יעקב (סי' תמ"ב ס"ק ט', סי' תמ"ג ס"ק ו', יו"ד סי' קפ"ז אות יד) מצאנו תשובות לק"ק ראווא. אבל אין זה דוקא לרבינו, כי בסוף ספר נאות דשא נדפסה תשובת רש"ק ולפניה הקדים, "ואכתוב מה שכתבתי להרב.. בחבורו על הלכות פסח סי' תמ"ג על שם דייני ק"ק ראווא, ובאמת לאו דייני כתבוהו רק אני, והשיב לי והיא מועתקת בחבורי...". וכנראה שכאשר כתוב לק"ק ראווא לא נכתבה דווקא לרבינו, משא"כ כשנזכר הרב [המנוח] וכיו"ב.

צאצאיו

בנו ר' אריה יהודה יעקב, הזכרון יעקב, שתולדותיו נכתבו להלן בפני עצמם³.

בתו בינה⁴ אשת בן אחיו רבי דוב בעריש.

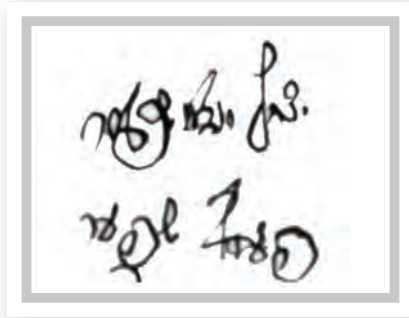
נה. כ"כ אא"ז הגה"צ ר' מרדכי זאב על דף השער של ספר אהבת דוד קונטרס הספיקות.

נו. הישועות יעקב' על הלכות ציצית נדפס בתקס"ט בחיי רבינו, ובהלכות פסח שנדפסו בתקפ"ח מכנהו 'המנוח'.

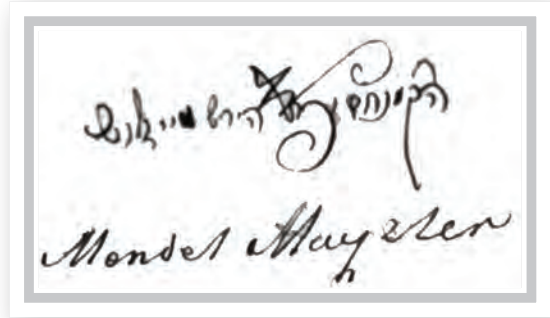
נז. בראווא יש רישום של צאצאי יהודי בשם שמשון, בהם - אברהם ליפא [תקע"ו], פרל, משה, מנדל [תקפ"ז], כשבין צאצאי ליפא נמצאים שמשון בעריש, זלאטע ובלומה [תרי"ב]. אולי שמשון זה הוא בן נוסף של רבינו.

נח. כן כתוב ברישום נישואי בתה הינדא אסתר, בת בעריש ובינה. ואף ששם הבת הוא פלדמן, אך ייתכן שזה היה לה כבר זיווג שני, ומכל מקום זו בת ר' בעריש, שכן היא סבתו של הרב ר' פנחס מנחם זינגר, נכד ר' בעריש. ברישום נישואי הבת טעמא בלימא, נרשם שם נעוריה כמייסטר/מייזלש.

בתו מרת פערל^ט אשת ר' יצחק יודל שפער משעברעשיץ, בן ר' לייבוש (ב"ר שלמה) שפער^ט, שנפטר תקצ"א.

חתימת בתו מרת פערל ובעלה ר' יצחק יודל שפער ע"ה

חתימת יד קדשו של המחבר זצ"ל באידיש ופוליש

נט. בספר בן אסף המזכיר (ווארשא תרנ"ה) לר' ארי' ליבוש שפער בן ר' אהרן יוסף [אמו הינדא אסתר בת יצחק יודל שפער] כתב, שכתבה בעצמה ספר בלשון הקודש מכתב שלום וברכה לבן דודתה הרב הגדול החכם והגבון מו"ה יהושע העשעל אשכנזי זצ"ל [בדברי חיים כותב עליו מחותני] לעת כהן פאר הרבנות בעיר לובלין. ובתוך הברכה עוד זכור אזכור כי כתבה לו "על כסאו לא ישב זר", והרב היקר הנ"ל השיב לה מכתב ברוב תודה. עוד הביא (עמ' 27-28) מאמר משמה: לא טוב היות האדם לבדו, שמעתי מפי אַם אמי בימי נעורי ה"ה הצדקת המושלמת ידה היתה רב לה בלשון עבר ובדברי חז"ל מרת פעריל תנצב"ה, בת הרב הגאון רשכבה"ג כקש"ת מנחם נפתלי הירץ מייזלס זצ"ל אב"ד ראווע גאליציע], זה שאמר שלמה המלך (משלי י"ח כ"ב) מצא אשה מצא טוב [איזה טוב] הוא, יען התורה אמרה לא טוב היות איש לבדו וכי מצא אשה מצא טוב, ויפק רצון מה', כי רצון הקב"ה היה כי האיש ימצא באשתו הטוב והמנוחה כדעת הרמב"ם (אבות א' י') אוהב, תבטח נפשו בה, לא ישמר ממנה לא במעשה ולא בדבור ויודיעה כל עניניו, הטוב מהם והמגונה, מבלתי לירא ממנה ששיגהו בכל זה חסרון לא אצלו ולא זולתו כי כשיגיע לאדם בטחון באשה בזה השיעור, ימצא מנוחה גדולה בדבריו ובאהבתו הרבה.

ס. ר' יצחק יודל היה פרנס ומנהיג וחשוב בעיני הממשלה הרוסית שחפצה לכבדו בתואר "אזרח נכבד" בתנאי שיעביר תער על זקנו, ולא שמע אליהם, כאשר כתבו שרי מיניסטריין הפנים בדעקרעט אליו, וכל מעשיו הטובים שעשה נדפסו בעתונים שיצאו לאור בזמנו (נכדו ר' יהודה ליבוש שפער בהצופה לחכמי ישראל). בנם אברהם שלמה מזאמושטץ, נשא את לאה ב"ר הירש מנדלסבורג [שאחותה היא אשת ר' משולם ישכר הורביץ, אב"ד סטניסלב, בעמח"ס שו"ת בר ליואי]. עוד בן נחום [כנראה חנניה] ליפמן [תקפ"ה]. וילדים נוספים.

סא. הגה"ק מקאצק אמר עליו שהלואי היו לו חסידים אמתיים כמו שה"ר ליבוש שפער היה מתנגד אמתי בלי שום פניה (נכדו ר' יהודה ליבוש שפער בהצופה לחכמי ישראל).

תולדות בנו רבי אריה יהודא יעקב^ב מייזליש זצ"ל אב"ד קוליקוב, זאמושטש ופיעטרקוב

נשא את הרבנית הצדיקת מרת מירל דבורה ע"ה, בת דודו הגה"ק רבי אריה ליבוש מייזליש זצ"ל מציעשינוב [שם זוגתו, הצנועה הצדיקת המפורסמת יוטא^א].

בתחילה היה רב בקולקוב. ומצאנו שחתום פרענומער אנטן על "שבילי עולם" [תקפ"ז] בקולקוב "הגאב"ד מ' יהודה יעקב מייזליש". בתקצ"ג נבחר לשמש כרב בפיעטרקוב^ב אחר שהיה בזאמושטש^ב, וגם בהיותו רב בפיעטרקוב נקרא דער זאמאשצער רב^ב. ר' יצחק בן ר' אברהם קאצ'קה, שהי' ידוע בכינויו יצחק'ל חריף בשל גאונותו בתורה, מח"ס מנחת ריב"א, כיהן בבית דינו של רבינו, והי' מותיקי החסידים של הסבא הקדוש מראדושיץ.

יש תשובה אליו בהיותו בקולקוב בסוף ספר זכור לאברהם [מהודר] מזקיננו של המו"ל, ר' נפתלי הלוי. פותח שלום לכבוד אהובי ידידי הרב הגאון המפו' וכו' ע"ה פה"ח כקש"ת מו"ה יהודא יעקב נ"י אבד"ק קילוקוב יצ"ו. ומסיים דברי ידידו אוה"נ הדו"שת בלונ"ח ומבקש הצלחתו.

רבינו היה חסיד של היהודי הקדוש מפשיסחא^ב.

סב. נכדו של הרד"ד זצ"ל, ר' שלמה וואלף ברי"מ נ"י פאצאנאווסקי מלאדז, כתב בהקדמת אהבת דוד קונטרס ראשון: קראתי שם הספר אהבת דוד כי אהבת במספר קטן עולה כמנין שם דוב. גם שם אבי המחבר ז"ל [אריה יהודא יעקב] עולה תכ"ד, כמספר אהבת דוד עם שני התיבות, ומבואר ברוקח הגדול - אשר כל דבריו מפי אלי' ז"ל - שראוי למחבר לחתום שמו בספרו. (ועיי"ש עוד רמז נאה על מספר זה).

סג. הקדמת נכדה בספר קונטרס עגונות למוהר"ל.

סד. בספר פיעטרקוב כתב, שרבינו נבחר בסוף שנת 1832 למניינם, וכיון שעדיין לא נקבעה משכורתו של הרב בתקציב שאושר על ידי ועדת המחוז, ביקש ועד הקהל להתיר לו לגבות מראשי המשפחות תשלום לכיסוי משכורתו של הרב בשנת 1833 בסך 2010 זהובים והוצאות העברתו לפיעטרקוב בסך 22.159 זהובים. כשפקד את העיר משבר כלכלי והמסחר ירד לשפל ומספר תושבים ירדו מנכסיהם, הסכים הרב מרצונו הטוב להפחתת משכורתו מ2010 זהובים ל1800 עד שישתפר המצב הכלכלי.

סה. לפי הנראה הי' זה לזמן קצר מאוד. רישום הנישואים של הרד"ד הוא מזאמושטש בתקצ"ב. אגב, בזאמושטש היו כמה מייזלישים.

סו. כן כתב בספר פיעטרקוב.

סז. כן משמע ממה שכתב בספר עלי תמר (שביעית פ"ו ה"א): ארשום עוד מה שסיפר לי התורני מוה"ר בורנשטיין ע"ה מלאסק תלמידו של הגאון רבי דוד אבד"ק לאסק בעל שו"ת רד"ד זצ"ל, שהגאון הנזכר היה עילוי גדול בילדותו, וכבן י"ב שנה לקחהו לחתן הגאון רבי אלעזר הכהן אבד"ק פולטיסק

מתנגדים נגד חסידים

בעקבות המחלוקת בין המתנגדים והחסידים שמספרם הלך וגדל בפיוטרקוב בשנים אלה, התגוללו עלילות שוא על רבינו וחברי ועד הקהל, שהמתנגדים האשימו אותם במתן עזרה לחסידים וטפלו עליהם האשמות. בשנת תקצ"ה, כשנתיים אחרי שנתמנה רבינו לרב בפיוטרקוב, הוגשו תלונות נגד הרב וחברי ועד הקהל שגובים תשלומים לא חוקיים. תחילה התלונן חוכר המס על הבשר הכשר הרצל בראנדייס שרצה להעלות את דמי המס לטובת "הכסף הציבורי", והרב הודיע לו שאם יגדיל את המס יכריז חרם עליו ועל חבריו. עוד התלוננו ארבעה אנשים ששמותיהם משה פלאטו, יצחק בנדרמאכר [סוחר עורות], לבק ורשבסקי, ושמלקה ויסברג, שהרב וועד הקהל מנצלים קרנות ציבוריות לצרכיהם¹. השלטונות המקומיים קיבלו הוראות מקאליש לחקור תלונות אלה ולברר מידת אמיתותן. לפי הוראות ועדת הממשלה לענייני פנים נדרש קומיסר המחוז לחקור עדים בנוכחות שופט, אבל במשך שנתיים לא דיווח קומיסר המחוז על ביצוע ההוראות.

בשנת תר"ה [27 בנובמבר 1845] התלונן יצחק בנדרמאכר על ועד הקהל לפני מנהל הועדה הממלכתית לענייני פנים ודת בוארשה, שועד הקהל שהם חסידים מתפללים ב"שטיבלאך" במקום בבית הכנסת, ולפי דוגמתם מתפללים שם גם אחרים, וממילא

מח"ס שו"ת מהרא"ך זצ"ל. והגאון הנ"ל היה חתנו של החו"ד זצ"ל, והזמין הרב מליסא את העילוי נכדו אליו לזמן ידוע להשתעשע אותו בתורה. והיות שהיה עוד צעיר לימים שאלו הרב מליסא תמיד, דוד'ל אכלת ארוחת בוקר, ארוחת הצהרים, והיה טעים, וכדומה. ופעם כשהיה כבר שעה עשירית שאלו אכלת ארוחת הבוקר, השיבו לא, והתעצב הגאון אל לבו ואמר לו, אוי דוד'ל, עברת זמן תפלה. **ברם העילוי נתגדל במושג של חסידי היהודי הקדוש בבית אביו הרב מפיוטרקוב זצ"ל**, וכידוע שהם התפללו בשעות המאוחרות, ולפיכך השיב העילוי בקרירות ובבדיחותא, שמעתי שזקני רוצה להדפיס סידור, מחכה אני על הסידור. ורשמתי גם זה כשיחת חולין של יניק וחכים, שלפי שניו היה זה כפלא וצחוק בעיניו שהגאון מליסא ידפיס קיצור שו"ע על הסידור, היות שלאחרי החורבן נשתקע שיחת חולין של רבותינו שהוא תורה שלימה של רבותינו הגדולים זי"ע בתהום הנשיה.

סח. תלונה נוספת הוגשה על שם יעקב אַברפלד, אבל בין תושבי פיוטרקוב לא נמצא יהודי בשם יעקב אברפלד. ושוב הגיעה תלונה בשנת תקצ"ז [1 במרס 1837] מאדם בשם אנשל הורן לועדה המחוזית בקאליש שהרב וחברי ועד הקהל ממשיכים לבצע מעשים נגד החוק וגורמים נזק רב לאוצר המדינה, ואז נתן השלטון המרכזי בוארשה הוראה לחקור בכל התלונות, כולל הקודמות. והנה אשתו של אנשל הורן הודיעה שבעלה אינו בין החיים, ומסרה הודעה שיודעת היטב את כל פעולותיו של בעלה הנפטר, שאף פעם לא הגיד או חתם על תלונה נגד הרב, ומוכרח להיות שאיש בלתי ידוע זייף במרמה את חתימתו, וביקשה לבטל את כל הענין.

נפחתו הכנסות בית הכנסת ומטילים על יתר התושבים מסים גדולים יותר, וגם שחברי הועד אינם דואגים להחזקת בית הכנסת, שהגיע למצב מוזנח מאוד. ושחברי הועד מטילים את מס הקהילה על "התלמודיים" [מתנגדים] ומשחררים מתשלום את ה"חסידים", והביא רשימה של 31 חסידים העוסקים במסחר ויכולים לשלם מסים.

בשנת תר"ו [3 בפברואר 1846] התחילה החקירה, ונתקבלו גם הסברים מעיריית פיטרקוב. ונתקבלו המסקנות: בענין התלונה הראשונה אושר ע"י עדים מוסמכים ששלושת רבעי האוכלוסיה היהודית הם חסידים שאינם מתפללים בבית הכנסת, וע"י כך הופחתו ההכנסות מדמי העליה לתורה והנדרים השונים, ורק רבע מהאוכלוסיה היהודית הם תלמודיים מתנגדים.

בענין ההאשמה שלא דאגו לתיקון בית הכנסת, הודו ועד הקהל שהכנסות התקציב הופחתו עקב המשבר הכלכלי שרוב היהודים נמצאים בעוני גדול, לפי אומדן הארדיכלים דרושים לתיקון בית הכנסת 12,000 זהובים, סכום שאי אפשר לגייסו בין היהודים, ולכן פנו בשנה שעברה אל המושל האזרחי בוארשה שישתדל להשיג הלוואה מהממשלה לצורך תיקון בית הכנסת.

בענין השמטת חסידים מרשימת משלמי מס הוכיח נציג הממשלה ש-31 אנשים אלו אינם משלמים מיסים. הנאשמים הצהירו שלא 31 אלא 200 תושבים לא הוכנסו לרשימת משלמי המס מפני שהם עניים, האמידים דרשו את השמטת העניים והגדילו את תשלומיהם. 31 אלו שנזכרו חלקם מתקיים בעזרת ההורים בלי פרנסה קבועה, ואחרים מתפרנסים ממסחר זעיר ואינם מרויחים כדי לשלם מסים.

בחוות דעתו על מסקנות קבע החוקר שכל האשמות נגד ועד הקהל אינן נכונות, ונובעות מאי ידיעתם של המאשימים על ניהול הקהילה, ומתוך תרעומות של המתנגדים על החסידים. הוא הוסיף שלפי דעתו לא רצוי ששלשת חברי ועד הקהל יהיו חסידים, אלא יבחרו לחברי הועד מתנגדים וחסידים, ורק בדרך זו ישורר שלום ושקט בקרב יהודי פיטרקוב. מהחקירה נתברר שתלונותיו של בנדרמאכר שנשארו ללא הוכחות גרמו למריבות בין החסידים והמתנגדים, ולכן נקנס ב-50 רובל. בנדרמאכר וחבריו לא הצליחו להוכיח אף תלונה אחת, ולכן נדחתה גם דרישתו לקבל את העדויות בשבועה.

החקירה נגד הרב על תלונת חוכר מס בשר כשר הרצל בראנדייס, שטען כי הרב איים בהכרזת חרם עליו אם יעלה את תשלום המס בעד הבשר הכשר, התקיימה בשנת תר"ד [מ-3 בדצמבר 1843 עד 18 בינואר 1844]. במסקנות החקירה הואשם הרב ושני חברי ועד הקהל בהכרזת החרם על יהודים שחכרו את מס הבשר הכשר, ובשיגור שליחים

לקחת במקומם את חכירת המס לכאורה לטובת הקהל, אך למעשה התכוונו לצרכי עצמם. הרב גם הואשם שקיבל תשלומים מאנשים שעמדו להתחתן, ששפט בענינים אזרחיים בניגוד לחוק, גבה עדויות בשבועה, ומישכן חפצי כסף של בית הכנסת. הרב הכחיש את כל ההאשמות שלא הוכחו כלל, אולם לא הצליח להוכיח שהוא חף לגמרי מפשע. בשנת תר"ז [31 בדצמבר 1846] הסתיים המשפט, והרב יצא זכאי בפסק דין של בית המשפט הפלילי מחוסר הוכחות, אבל חוייב יחד עם וורצל זיטמן ובראנדייס לשלם את הוצאות המשפט בסך 25 רובל 94 קופיקות.

עוד בשנת תר"ה [31 במרס 1845], קודם שהסתיים המשפט, הורתה הנציבות בוארשה על הקהילה להפסיק את פעילותו הרבנית של הרב. בקשת החנינה של הרב שיוכל להמשיך בכהונתו נדחתה. הקהילה נדרשה להציע תוך ארבעים יום מועמד מתאים לשם הוצאת כתב רבנות, ובינתיים נתמנה זמנית על ידי ועד הקהל באישור השלטונות הדיין עקיבא אדלשטיין לממלא מקומו של הרב, שקיבל משכורת בסך 180 רובל. לפי פקודת השלטונות מסר הרב בנוכחות ועד הקהל לממלא מקומו ר' עקיבא אדלשטיין את הניירות, וספרי לידה נשואין ופטירות.

באסיפת חברי ועד הקהל עם עוד שמונים ותשעה בעלי בתים להתייעצות בלשכת הקהל כדי לדון במצב, הודיעו שאחרי כהונתו כרב במשך שנים מספר הקהילה לא יכולה להפקירו, מלבד שחייבת לו סכום גדול ממשכורתו בארבעת השנים שקדמו לפיטוריו. לקהילה לא היו כספים לצורך זה, ולכן ביקשה לדחות את הרחקתו של הרב עד שיימצא הראוי לכהן כרב הקהילה, כדי שאפשר יהיה לשלם לרב את המשכורת המגיעה לו.

הרב עצמו פנה אל השלטון המרכזי בוארשה, וביקש שהמשלה תחוס על מצבו הקשה ותתן הוראה לגזבר העירוני שישלם לו את המשכורות המגיעות לו בסך 600 רובל. אם אין הכסף נמצא, הוא מבקש להרשות לו עד הקהל לערוך מגבית בין תושבי הקהילה כדי להצילו מרעב. לפי החישוב של הקהילה הגיעו לרב 587 רובל. המושל בוארשה התיר לערוך את המגבית. במגבית השתתפו 182 תושבי פיוטרקוב ב-576 רובל; 17 תושבים מוולבורז' - 21 רובל 45 קופיקות; 21 תושבים מסולאָיוב - 16 רובל 50 קופיקות; 2 תושבים מזאבורוב ומוולה ביקובה - 3 רובל 30 קופיקות, בס"ה 617 רובל 25 קופיקות. מזה שילמו לקופאי בעד הגביה 29 רובל 65 קופיקות, 60 קופיקות הוצאו לדברי דפוס, ולרב שילמו 587 רובל.

רבינו נפטר זמן קצר אחר כך^ט, ובנו הרד"ד שכיהן אז ברבנות בנאשעלסק הספידו. מכתבו שכתב בפיוטרקוב כשבא להלוית אביו הרב תפס דף גדול בפינקס "חברת החייטים" שבעיר.

נעתיק את הסכמתו לשו"ת 'מנחת עני' להגאון רבי סיני ספיר זצ"ל.

איקלע לאתרין ההוא גברא רבא חכימא דיהודאי, רחימא דנפשאי הרב הגאון סיני ועוקר הרים, המפורסם מוה' סיני ספיר נ"י החונה בק"ק ברעזין. ואייתא ספרי' ביד'י, שני ספרים, חביבים ויקרים, יסדם בספרים, האחד לברר שמעתתא אליבא דהלכתא,

ט. בכמה מקומות כתבו שרבינו נפטר בכ"ט אייר תר"ח. אבל בשו"ת הרד"ד (אה"ע סי' ג') מער"ח כסלו תר"ח, מזכיר בסוף התשובה את אביו בברכת המתים, אלא שאולי שינה בעת ההדפסה.

ע. וואראש תר"ז. הי' בן הצדיק המפורסם הרב הגדול הדרשן המהולל כקש"ת מהו' אלעזר מ"מ דק"ק לאסק וק"ק פלונסק, בעמח"ס מעשה רוקח על שיר השירים - לא נדפס. אמו מרת בלומא בת הרב החריף הצדיק המפורסם מהו' צבי הירש זצ"ל הנקרא ר' הירש ניליס, חתן הרב החריף הגביר המפורסם בכל קצוי ארץ, ורבים גודלי הדור וחכמי ישראל מחלציו יצאו, כק"ש מהו' יצחק איצק הנקרא ר' איצק גאלדיש זצלה"ה (זקיננו של חותן הרד"ד ר' אלעזר הכהן מפאלטוסק).

מקונטרס ענף עץ אבות על המהרא"ך: פעם אחת בש"ק הייתי עם אאמ"ו זצ"ל אצל אדומו"ר מגור זצ"ל, והיה אז שמה הרב הגאון המפורסם ר' סיני אב"ד דק"ק ברזין פלך פיעטערקאב שעשה כמה וכמה חבורים, דהיינו שו"ת מנחת עני ועולת חודש על דרוש, וכאשר ראה את אבי זצ"ל שמח עמו שמחה גדולה, כי הם היו מכירים עצמם מאז, כי הרב ר' סיני היה בבית אא"ז הרבני הנגיד הגביר המפורסם שוע ננדיב ויקר רוח מו"ה זאב וואלף לייפסקער, ולא ראה עמו ערך שלשים שנים.

גם הרד"ד כתב כמה אליו תשובות, אהע"ז סי' מ"ט - יום ג' צום העשירי ת"ר לפ"ק פיעטרקוב. רב שלום לכבוד ידידי הרב הגאון החריף ובקי כ"ש מו' סיני ספיר נ"י אבד"ק ברעזין. מכתבו השגתי יום ו' עש"ק ובו רצוף אהבתו אלי אשר שוקד להיות דברי תורה מצוי בינינו ולי מה יקרה בעיני זאת ונפשי מאד נכספה ג"כ לזה. והגני להשיבו על דבריו בתוכחת מגולה ואהבה מסותרת. סוף התשובה: דברי ידיו דו"ש ומשתוקק להשתעשע בתורתו בכל פעם.

ובסי' נ' - יום ב' ז' שבט תר"ל פיעטרקוב. יהי' אור הצלחתו, כשמש בגבורתו, כבוד יד"נ שב"ז [ש"ב זוגתי] הרב הגאון המאוה"ג סיני ועוקר הרים יקר רוח כ"ש מו' סיני ספיר נ"י אבד"ק ברעזין יצ"ו. מכתבו השגתי ביום העבר תוכו רצוף דברים הנאמרים בדעה והשכל מתקן דברים הראשונים כזאת שם לו למטרה להשתעשע בדברי אם לרחק אם לקרב הכל כאשר עלה ברעיוניו כן היום אנכי בעז"ה עתה באתי לקרב המרוחקים בזרוע עוזו ועוצם בינתו ולברר כי כנים דברי וכל אשר ירט לנגדי אין בהם ממש להרוס אשיות בניני. סוף התשובה: יותר לא רציתי להאריך ועוד חזון למועד לעין ולהשתעשע ביתר דברי פלפולו הנאמרים אלי רק ע"ז יריתי חצי מכתבי להראות צדקי ואשר הם כמסמרים בל ימוט. דברי מחו' דו"ש הכוסף להשתוקק להיות [אצ"ל ליהנות] מפלפוליה.

נכד רבינו בפרדס יוסף כתב עליו כמ"פ חותני זקיני, כי זוגתו של הפרדס יוסף היתה רחמה ב"ר צבי הירש לעווי, ב"ר עזריאל לעווי אב"ד סטריקוב, חתן ר' סיני.

כמעשה לבנת הספיר, ובפלפול חריף יביע אומר, והשני באגדה דורש כמין חומר, בדברי חכמה ודעת, מתוקים וערבים, לאוזן שומעת, ויגל למוסר אזני העם, באמרי נועם, ופריו לחדשים יבכר לחדשי השנה, חכמה ובינה קנה, ורוצה להפיץ מעיינותיו חוצה, להביאם בדפוס ולשלחם על פני תבל.

והנה המחבר הזה לקחת הסכמה, לדעתי אך למותר הוא, כי לא יצטרך לעדות על עצם חבוריו, כי שבח הבנאי יעיד על ארמונו, על יפיו ותיקונו, כאשר הארמון יעיד על בונהו, כל עין ראתה ותעידהו, ואף כי מעודי לא רציתי לרדוף אחר כבוד לעלות בהסכמה, ואם אמנם נדרשתי מכמה מחברים, לא רציתי להיות מן המעפילים לעלות ההרה, לקרוא בראש הומיות כי ראויין הדברים לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל, והנחתי הדבר אל חכמי ישראל הגדולים וטובים ממני, אמנם לאהבת המחבר הגאון נ"י, אשר אוהבי ומיודעי מכבר הוא, והוספתי בו אהבה כאשר טיילתי בקצות החבורים האלה ובחכמתו התענגתי, ע"כ באתי לעורר נדיבי ישורון, אשר יאותו לו לקחת פרענומערנטין, ולהחזיקו בהוצאות הדפוס, למען יפיק זממו ומחשבתו הטובה, גם אנכי בתת ה' צאת ספריו לאורה בכסף מלא יתנם לי. דברי הבע"ח יום ו' עש"ק י"ח לחודש סיון ותחזקנה ידיו [=תר"ו] לפ"ק פ"ק פיעטרקוב.

נאום אר"י יהודא יעקב מייזילש חונה פה ק"ק הנ"ל

נוסח מצבת הרבנית [מספר 'אבני זכרון' [וולטסמן] בכתב יד]:

פ"נ אשת חיל הרבנית הצדיקת מחצבתה מגאונים וקדושים ז"ע, כל ימיה היתה עוסקת בצדקה ומע"ט, א"ח [אשת חבר] מנבאו"ת [מנשים באוהל תבורך], זקנה הגיעה לגבורות, מ' מירל דבורה אשת הגאון מו' אריה יהודא יעקב אבד"ק פיעטרקוב, בת הרב הגאון מ' אריה ליבוש, נכד הגאון מו' דוד צבי אבד"ק מאהליב, והגאון מו' אריה ליבוש אבד"ק סטאניסלאוו, ולמעלה מגאוני עולם הרמ"א והש"ך ועד משפחת רש"י ותנא אלקי ר"י הסנדלר, ואם המלך מאן מלכי רבנן הגאון שר התורה מו"ה דוד דוב שהיה אבד"ק לאסק, שבקה חיי לנו בליל ש"ק כ' אלול תרל"ו לפ"ק תנצב"ה.

חתימת הרבנית מרת מירל דבורה ע"ה

חתימת מרן הזכרון יעקב זצ"ל

בנו רבי דוד דוב מייזליש זצ"ל אב"ד לאסק

בשנת תקע"ד נולד לר' אריה יהודה יעקב בנו הגאון רשכבה"ג הגה"ק ר' דוד דוב זצ"ל אבד"ק לאסק, בעל שו"ת הרד"ד, חידושי הרד"ד, הגדה של פסח ריח דודאים, אור דוד על מגילת אסתר, בנין דוד על מגילת איכה, תפארת דוד עמ"ס אבות, הדודאים עה"ת, וש"ס.

יש שכתבו שהרד"ד היה בנו יחידו"א.

ברישום נישואיו נכתב שלידתו היתה בבילוגראי [שבמחוז זאמושטץ], שכיהן שם ר' אביגדור ב"ר משה צבי הירש מייזליש, אבל שמו לא נמצא ברישומי הלידות שם.

לערך בשנת תקפ"ז² התחתן עם בתו של הגאון ר' אלעזר הכהן מפאלטוסק זצ"ל, בעמח"ס חידושי מהרא"ך, הגש"פ זכרון נפלאות, אבות דר' אלעזר עמ"ס אבות.

בקונטרס עץ אבות (שנדפס בספר חדושי מהרא"ך) מסופר אודות השידוך שלו, וז"ל: כאשר אאמ"ו (המהרא"ך) זצ"ל הי' דר אז בווארשא, הי' לו בת בתולה מושלמת במעלות בת ט' שנים, טובת חן וטובת שכל, מעוטר בהוד הבנות, ושלמה במעלות התפארת, ושמה חי' יענטיל. וכתב אא"ז הרב הגאון האמיתי רשכבה"ג זצ"ל מו"ה יעקב מליסא זצללה"ה לחתנו שהוא אאמ"ו זצ"ל, שיבא אצלו כי יש שידוך עבור בתו הנ"ל, עם עלם אחד בן גדולים, וברבות הימים הוא מובטח בבטחה שיעשה שם בגדולים, ויהי' כאחד מן הגדולים דמדינה, ושמו של העלם הוא דוד דוב, ואביו הוא הרב המאוה"ג תמים במעשיו מו"ה אריה יהודה יעקב זצללה"ה, והמה דרים בעיר מצער במדינות גאליציע בק"ק קילאקאב. ואאמ"ו זצללה"ה אחז דרכו לנסוע לעיר ליסא, וסיפר אא"ז הרב הגאון האמיתי רשכבה"ג זצ"ל לאאמ"ו זצ"ל, ששמע מלומדי תורה שמהללים העלם הזה, לכן צוה עליו כשיסע לחזרה לביתו, יסע דרך העיר המצער הנ"ל, וליקח העלם הנ"ל על המבחן, אם שימצא חן בעיניו, ואם כנים הדברים הזה מה ששמע זאת יכתוב לו, אז ידע לצעוד עוד הלאה במסלה, ואם מד' יצא הדבר הוא יגמור על צד היותר טוב.

עא. אך בת ודאי היתה לו, שכן בשו"ת הרד"ד (או"ח ח"ב סי' י"ח) - לבוב יום ד' בלק י"ד תמוז תר"ו לפ"ק. לכבוד גיסי הרב החור"ב הנגיד מ' יעקב הלוי נ"י שלום וברכה. וגיסו זה הינו בעל אחותו, כי לחותנו המהרא"ך היו שתי בנות בלבד, חיה יענטיל, ושיינדל הדס שנשאה להרד"ד לאחר פטירת אחותה.

עב. מרישום הנישואין שהרד"ד הי' מבוגר מזוגתו לערך בד' שנים. וזוגתו היתה בעת החיתון בתולה בת ט', וא"כ הי' הרד"ד לערך בן י"ג. ואכן ישנו מכתב מזקיני החוות דעת בשנת תקפ"ח (הדפסתיו בחידושי הרד"ד עמ"ס פסחים ח"א).

ובשבוע השנית נסע אמ"ו לביתו להיות בעיר מצער הנ"ל דרך לעמבערג, כי בעיר הנ"ל הי' יושב על כסא הרבנות הרב הגאון מו"ה יעקב העשיל אורענשטיין בעה"מ ישועות יעקב, והוא הי' ש"ב לאא"ז הרב הגאון האמיתי רשכב"ה זצ"ל, כי הוא הי' בן הגאון החסיד קדוש ישראל מו"ה מרדכי זאב זצללה"ה, נכד הגאון מאור הגולה חכם צבי זצלה"ה, וגם אא"ז הי' בן [הגאון מ' יעקב משה ז"ל, אבד"ק זבארוב, בן] הגאון החסיד המפורסים מו"ה נתן מבראד, בהגאון מאור הגולה חכם צבי זצ"ל.

והן כאשר אמ"ו זצ"ל בא בצל קורתו של הרב הגאון מו"ה יעקב העשיל הנ"ל, ושמח עמו ופלפלו בחדו"ת איזה ואיזה שעות, וסיפר אמ"ו זצ"ל היות שחותנו צוה עליו שיסע לעיר קילאקאב, כי אמר לו ששמע שם שיש עלם טוב, בן הרב מו"ה אריה יהודה יעקב, לכן רצון חותני הרב הגאון האמיתי רשכב"ה זצ"ל שאני יקח אותו לחתן. והשיב לו הרב הגאון הנ"ל, כי אני מכיר את העלם הזה, כי מלפני שני שבועות הי' אביו הרב ארי' יהודה יעקב עם העלם שלו ששמו דוד"ל אצלו, ודברתי עם העלם הזה בלימוד, והוטב בעיני מאוד, כשהוא רך וצעיר לימים ערך ט' שנים ומצא חכמה עשרת מונים. ועוד אספר לכבודו שהייתי משתומם על העלם הנ"ל, הן הלכתי מחדר שאנחנו יושבים לחדר אחר, ומונח חבור כת"י שלי על השלחן, ופתח העלם הנ"ל את חבורי, וקרא בו. וכאשר באתי חזרה לחדר שלי מה שאנחנו יושבים מכבר, ראיתי שעלם הזה יושב על הספסל אצל השלחן, ובידו החבור שלי, ולומד שם בעיון גדול. ואמרתי לו בדרך שחוק ובלצון, והראיתי לפניו שאני שופך בוז, ואמרתי לו בחימה שהוא חוצפה גדולה שעלם קטן כמותך יחפש בכתבים אחרים, ובפרט שאתה לא ידעת מה שכתוב בתורה, שהוא כתב יד. והשיב לו העלם הזה, רבי הלא תורה הוא, וכל הרוצה ללמוד יבא וילמוד, וגם מה שרבינו אמר לי שלא אוכל לקראות בחבורי, יוכל רבינו לשאול הענין מה שראיתי, אז יראה כבודו שאני יודע היטב בפלפולו. ושאלתי לו כל הענין מהכתבים שלי, כל דבר ודבר אשר עמדתי על הסוגיא בחדושי, ולא זו אף זו אך מפלפל עמי בהלכה בטוב טעם ודעת. ועמדתי משתומם פעמיים (א) כי הוא עלם ערך ט' שנים ויודע כל הסוגיות, (ב) שהוא כתב משיט"א ויוכל לקראות ולידע כל הענין עפ"י שכל. ואמרתי לו בדרך שחוק, כי אתה עם הארץ גדול, ולא ידעת מה שאתה אומר. לכן עצתי שלי שישמע לחותנו הגאון האמיתי רשכב"ה זצ"ל שיסע לשם, וכאשר כבודו ידבר עמו יראה שהוא עלול להיות כאחד מן הגדולים ברצות ד'.

ואח"ז נסע אמ"ו זצ"ל לעיר קיליקוב, והלך להרב ר' אריה יהודה יעקב, וכשבא בצל קורתו לא רצה להתודע אליו עד שיקח העלם על כור המבחן. ושאל לו הרב הנ"ל מאיזה עיר, והשיב לו מעיר ווארשא, ושאל לו אם יש לו איזה עסק בהעיר, או יש לו עם

אחד טו"ת, ורצונו לשלוח שליחא דבי דינא לדין עמו. והשיב לו אאמ"ו זצ"ל בתוך עמי אנכי יושב, אך יש לי קבלה כשאני בא לעיר לילך לרב דמתא, לכן בא אצלו לפלפל עמו, כי כבר אמרו חכז"ל (נדרים דף ס"ב ע"א) שרי ליה לצורבא מרבנן לומר צורבא מרבנן אני. ופלפל אאמ"ו הרב הגאון הצדיק זצ"ל עם הרב הנ"ל, ואחר הפלפול אמר לו אאמ"ו זצ"ל, הן שמעתי שכ"ת יש לו עלם טוב, לכן מגמת רצוני לראות אותו ולדבר עמו. וקרא אביו לבנו בלשון חיבה דוד"ל דוד"ל, ויבא במכנסים וגם חוט של פשתן חגור במתניו וחרבו של עץ על ירך, כדרך העוללים הקטנים שלומדים אצל מקרי דרדקי. ואמר לו אאמ"ו זצ"ל, הן שמעתי אומרים עליך שאתה צעיר בשנים ומצאת חכמה עשרת מונים. ויען העלם דוד"ל ימחול כ"ת לאמר דבר פלפול, ואמר אאמ"ו איזה פלפול, והשיב לו שכבר כתבתי זאת בחדושי, והביא לאאמ"ו הרב הגאון הצדיק זצ"ל ארגז קטן עם הכתבים, והראה לאאמ"ו זצ"ל שכבר כתב הפלפול הזה בחדושו. ועמד אאמ"ו זצ"ל משתומם רגעים אחדים, ואמר בלבו שלא יתן ח"ו עין הרע, ובירך אותו שד' יגדל אותו בחכמת התורה הזה, ולא ימיש מפיהו ומזרע זרעו עד עולם.

ואח"כ התודע אאמ"ו זצ"ל להרב ר' ארי' יהודה יעקב, שהוא חתן הגאון האמיתי רשכב"ה מו"ה יעקב אב"ד דק"ק ליסא, וגילה לו כל מסתרות לבו, שמגמתו ורצונו לשדך עם העלם שלו. ויען ויאמר הן אמת אגיד שבכל מאמצי כוחי ורצוני לשדך עם בתו הבתולה של כ"ת, אך רק אם זוגתי הרבנית דבורה מיריל תסכים בכל לבה, לא יהי' אנכי כנגד ח"ו לשדך עם נכד הרב מליסא, שיהי' משל לענבי הגפן בענבי הגפן (פסחים דף מ"ט ע"א). אך זאת יהי' עכוב אצל זוגתי הרבנית, כי כ"ת רצונו לפזר לנדן עבור בתו סך אלף ר"ט, וכמה וכמה נגידיים וגבורים מפורסמים ממשפחות אפרתים מערי פולין וגם ממדינה אחרת רוצים ליקח לבני לחתן, ורצונם ליתן אותו ערך שלשה אלפים ר"ט ויותר, וכמה וכמה אנשים רוצים לפזר לנדן כהנה וכהנה. ואח"כ נסע אאמ"ו זצ"ל לביתו חזרה לווארשא, וכשבא לביתו כתב מכתב לחותנו הרב הגאון האמיתי מליסא, שהעלם הוא עלם יקר שלא נמצא בכל קילקאב.

ויקרא אביו להחתן, ואמר לו בזה הלשון, דע בני שהרב הגאון האמיתי רשכב"ה מליסא רוצה ליקח אותך לחתן עבור נכדו, וגם כמה וכמה נגידיים וגבירים מפורסמים ממשפחות אפרתים רצונם ליתן לך שלשה אלפים ר"ט ומתנות, ומורה שעות של זהב טהור שיוכל לנגן, ולא יחסר לך מכל אשר תאוו נפשך. אך חתן הרב הגאון האמיתי רשכב"ה מליסא רצונו ליתן רק אלף ר"ט עם מורה שעות של זהב. אכן רצוני שתאמר לי במה תחפץ יותר, אם רצונך לשדך עם הנגידיים, או רצונך לשדך עם נכד הרב הגאון האמיתי רשכב"ה מו"ה יעקב מליסא. ופתח את פיו בחכמה והשיב לו, כי אין רצונו ליקח אשה עבור ממון, כי מצינו מאמר החכז"ל בפסחים (שם) לעולם ימכור אדם כל

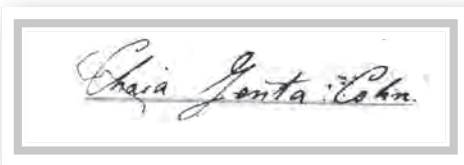
מה שיש לו וישא בת ת"ח, משל לענבי הגפן בענבי הגפן, ושם מבואר דהנושא אשה משום ממון הוין לו בנים שאינם מהוגנים. וכאשר אביו שמע זאת מפי בנו העלם החרף, אמר לזוגתו הרבנית, אם אתה אינן רוצה ליסע להתנאים עם בנו, אז אני עם בני העלם הנחמד נלך כמעט ברגלינו לעיר ליסא, ונכתב תנאים בלא דעתך ורצונך. וכאשר זוגתו הרבנית שמעה זאת, אמרה אני לא אהי' כנגד, אם מד' יצא הדבר יוכל לגמור בכי טוב. ואחר איזה ימים נסעו כל ב"ב לליסא, וכתבו אז תנאים למזל ולהצלחה. ואא"ז הגביר המפורסם כש"ת מו"ה וואלף לייפסקער נתן לו מעות חתימה איזה מאות רו"כ. (ע"כ מקונטרס עץ אבות).

בתעודת הנישואין האזרחיים [מווארשא, מקום מגורי חותנו] כתוב שנישואיו של הרד"ד היו בזאמושטש בסיון תקצ"ב.

בשו"ת הרד"ד נדפס כמה תשובות שכתב בשנות תקצ"ט-ת"ר כשהיה בפיעטרקוב". ובשנת תר"ד נתקבל לאב"ד דאברי".

בספר הרבי מקוצק כתב, הגאון רבי אריה יהודה יעקב רבה של קוליקוב שבגליציה, קנה לו שם בגאונותו ויראתו, הוא לא נמנה על חסידי קוצק, אולם רבי דוד'ל בנו הסתופף בצלו של הרבי מקוצק, הודות להשפעת חותנו הגאון רבי אלעזר הכהן זצ"ל מפולטוסק, אשר נמנה על ראשי האריות שבחבורה, ואשר במשך שנים מספר גם שימש כבעל תוקע בקוצק.

יתר תולדותיו נדפסו בספר חידושי הרד"ד עמ"ס פסחים מהדורה חדשה ח"א.

חתימת הרבנית מרת חי' יענטא כהן ע"ה

חתימת מרן הרד"ד זצ"ל

עג. נעתיק אחת מתשובות אלו: יום א' תשא י' אדר תקצ"ט לפ"ק פיעטרקוב. לכבוד ידידי הרב החרף המפורסם מ' יוסף אהרן שיפער נ"י בק' שעברשין. [עי' שו"ת הרי"מ חאה"ע תק"ע סי' ז' וח': הרב המאה"ג אבד"ק וולאדאווי מוה' יוסף אהרן נ"י]. מכתבו השגתי יום ב' משפטים על הב"ד הנכתב אל כבוד א"א הגאון נ"י, וגם אותי קראת לעיין בענין הנוגע להלכה ולמעשה בדבר שבערוה, ומהראוי לבל אשיב בענין זה אחרי אשר כבוד א"א נ"י כתב איך הדבר באר היטב, והנני כיהודא ועוד [מליצה על שם אביו] אך למלאות חפצו הנני להשיב מפני הכבוד כפי חות דעתי להלכה ולא למעשה. וזה החלי בעזה".

עד. מה שנדפס בתולדותיו בחידושי הרד"ד מהדו"ח שנתקבל לאב"ד דאברי כשהי' בן י"ח אינו נכון, שבקובץ דרושים (תרפ"ה סי' ג') נדפס הדרשה בקבלת הרבנות בשנת תר"ד, והי' אז בן שלשים.

זכותא דמנחם

דרדשים, וחידושי סוגיות

מאת ב"ק אא"ז הגאון האמיתי והנשגב מאוה"ג רשכבה"ג בקש"ת

מדרן מנחם נפתלי הירץ מייזליש זצ"ל

אבד"ק נעמידוב, ראווע

בן הגה"צ מאוה"ג מו"ה חנניא ליפא מייזליש זצ"ל, חתן הגאון

מאוה"ג מ' פנחס אבד"ק לבוב, חתן הגאון מ' מנחם מאניש

חיות, חתן המלך דבינו הש"ך זצ"ל

תוכן הענינים

לספר זכותא דמנחם

לא	ראש השנה
לב	דרוש לשבת שובה
לז	זאת הברכה וקבלת התורה
מ	בראשית
מא	לך
מב	וירא
מג	וישב
מד	שמות
מה	מצורע - לשון הרע
מו	נצבים - קבלת התורה
מז	איכה
מח	חורבן ירושלים - ברכת התורה
מט	חורבן בית המקדש
נ	מס' ראש השנה - הספד
נא	תהילים
נב	מס' קידושין - גרים
נג	מס' פסחים דף מ' ע"א
נד	סוגיא דתשע ציבורין - פסחים דף מ' ע"ב
נה	סוגיא דתשע ציבורין - פסחים דף י' ע"א
נו	דף כ"ג ע"ב
נז	דף מ"ז ע"ב
נח	דף צ"א ע"ב
נט	סעודות שבת

ראש השנה

צְרִימֵי יַעֲקֹב (ויקרא כו, מז), צטעס זכירת צרית אצות הנאמר צפ' תוכחה, דאס אציו הי' נדיק והוא רשע, הוי החטא גדול יותר.¹ [נמנא דיג זכות אצות שאינו לטובה ח"ו].

וזה שאומרים (נחפלת מוסף של ר"ה) ועקידת יצחק היום 'צרחמים' תזכור, ולא להרע ח"ו, כ"א לרחם עלינו צרחמים רבים.

וידוע דזכות אצות רק לנבי אצרהס יצחק ויעקב, ולא לעשו וישמעאל, פי צִיָּצֵק יִקְרָא לְךָ זָרַע (צראשית כא, יג), ולא צישמעאל, ולא [צעשיו, צינחק ולא] בכל יצחק (גדריס דף ל"א ע"א). [והטעם כנ"ל שאין אומזין צידיהס מעשי האצות].

וזה המדרש רעיד זה השי"ת, וריע אביך הן אבות, אל תעזוב, ואז לא יפסוק זכות אצות לעולם, אס תאחזו צמעשיהס. ואם עזבת, תן דעתך בבית אחיך עשו וישמעאל, דגס המה מהאצות ינאו, רק משוס שאין אומזין צמעשיהס, לכן אין להס זכות אצות, א"כ אל תעזוב ריע אביך.²

א) צמס' ר"ה (דף ט"ז ע"א) למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני.

הנה איתא צמדמש (שמות רצה פרשת יתרו פכ"ז ס"א) רַעַף וְרַעַף אֶבְיָךְ אֶל תַּעֲזֹב וּבֵית אֶחִיךָ אֶל תָּבוֹא בְיוֹם אִיְדֶךָ (משלי כו, י). רעך זה הקדוש ב"ה, ורע אביך זה אברהם, אל תעזוב. ואם עזבת, תן דעתך שלא תבנם לבית אחיך ביום אידיך, זה ישמעאל ועשו.

ביאורו, הנה אומז"ל צצנת (דף נ"ה ע"א) מימי הושע בן צארי תמה זכות אצות. ואיתא צזוה"ק,³ דזה רק צאין אומזין מעשה אצותיהן, אכל צאס ישראל אומזין צמעשה האצות, אז זוכר זכות האצות אף האידנא, למי צצותר צמעשיהס והולך צדרכיהס.

והנה איתא צשל"ה (פ' צחוקתי פרק דרך חיים תוכחת מוסר אות ד' עה"פ וְנִכְרַמֵי אֵת

א. אולי כוונתו לתיקוני זוהר (דף נ"ד ע"ב). ועי' בתוס' שם (ד"ה ושמואל), ובסנהדרין (דף כ"ז ע"ב).

ב. ז"ל השל"ה: קשה זה הפסוק הוא של נחמה, ועדיין לא גמר הקללות, ואיך הפסיק בפסוק של נחמה בתוך הקללות. וקבלתי, כי אף זה הפסוק הוא מתוכחת מוסר, כי אינו דומה רשע בן רשע החוטא, לרשע בן צדיק, כי הרשע בן צדיק עונשו מרובה, שראה אביו מתנהג בחסידות, והוא אין מנהג אבותיו בידיו. על זה אמר: אני אזכור לך אלו הדברים לכף חובה, שאתה מזרע אבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, ועל כל זאת לא הלכת בדרך ישר.

ג. עי' בנזר הקודש (בר"ר עו, ג). ובאגודת אזוב (איכה א, ז).

וזה כוונת תז"ל תקעו וכו' כדי שאזכור
 לכם עקידת יצחק בן אברהם. וא"ת
 הלא צימי הושע תמה זכות אצות. ע"ז
 התשובה ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם
 עצמכם לפני, כי ההולך דרך האצות, יש
 לו תמיד זכות אצות. והתולה בזכותו מטיבין
 לו בזכות אצותיו (ברכות פ"ק דף י' ע"ב), כי
 אם יש לו לתלות בזכותו, א"כ הולך בדרכיהם,
 אז מטיבין לו ג"כ בזכות אצות. ומי שידע
 בעלמו שאין לו זכות, ותולה בזכות אצות, אז
 מטיבין לו בזכותו, (דזהו שמכיר את עלמו, כזר
 נחשב לו ג"כ זכות, ואז הוא ל"י זכות אצות ג"כ).
 [ונמלא דבין אס יש לו זכות, ובין אס 'יודע'
 שאין לו זכות, מגיע לו זכות אצות.]

*

(הג"ה מנכדו הג"מ פנחס אלי' מייזלש זצ"ל,
 בן הרד"ד זצ"ל, אבד"ק וויערשוב)

א"ה. בשופר של איל, י"ל עפמ"ש צמדרש
 וזוה"ק (ס"ג דף ס"ט ע"ב. ועי' זוהר
 פ' פנחס דף רנ"ז ע"ב), צעת צריאת אדם אמר
 השי"ת, לחנם אני נקרא רחום וכו'. ועל מדת
 הדין [לחוד] לא הי' מתקיים העולם, כ"א

צ'ירוף מדת הרחמים, (רש"י צראשית א, א,
 והוא מצראשית רצה פ"ב ט"ו).

והנה אין מלך בלא עם, (ילקוט ראובני פ'
 ברכה עה"פ ויהי צ'שורון מלך, פרד"א
 פרק ג'). [וא"כ גם צזה יש לעורר להשי"ת,
 וכי לחנם אתה נקרא מלך, וראוי לרחם
 עלינו.]

ו"ש (בתפלת מוסף של ימים נוראים), [ובו
 תנשא מלכותיך], ויבון בחסד
 במאך, אז תשב עליו באמת (עפ"י פסוק
 ישעי' ט"ז ה'). [ר"ל שכמתנהג צמדת החסד,
 אז יש לו עם למלוך עליהם, ואז יושב על כסא
 מלוכה באמת.] אבל עפ"י מדת הדין ח"ו,
 גם צמל'אקיו י'שים פ'ה'לה (איוב ד, יח).

ו[הנה] 'אילי' ר"ת א'תה ד' ל'צדק. ולזה
 בשופר של איל יש התעוררות
 רחמים. כי ענין שופר, כדרך שתוקעין
 ומשצחין צעת התחדשות המלוכה כידוע".
 וע"ז יש התעוררות רחמים, אס אנו מחדשין
 המלוכה, תזכור שאין מלך בלא עם, וראוי
 לרחם עלינו, ע"כ הג"ה.

(קובץ דרושים חוברת ה' סימן י"ג)

ד. לפנינו איתא כך : אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא, כל התולה בזכות עצמו, תולין לו בזכות אחרים.
 וכל התולה בזכות אחרים, תולין לו בזכות עצמו. משה תלה בזכות אחרים, שנאמר זכר לאברהם ליצחק
 ולישראל עבדיך (שמות לב, יג), תלו לו בזכות עצמו, שנאמר ויאמר להשמידם לגלי משה בחירו עמד בפ'רץ
 לפניו להשיב חמתו מהשחית (תהלים קו, כג).

ה. וימשח את שלמה ויתקעו בשופר ויאמרו כל העם יחי המלך (מלכים א' א, לט)

דרוש לשבת שובה

שנת תק"בי

שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ בִּי בְשָׁלָתְךָ
בְּעֹנֶנְךָ (הושע יד, ז).

א) ונ"ל דאיתא בגמ' (ירושלמי מכות פ"ג ה"ו) שאלו לחכמה נפש החוטאת מה תהא עלי', השיב: הנפש החוטאת היא תמות (יחזקאל יא, ז). והתורה אמרה תצא קרבן. והקב"ה אמר תעשה תשובה.

ושמעתי מפרשים צוה מאה"כ עֲדֹתֶיךָ נֶאֱמָרְנוּ מְאֹד (תהלים נג, ה), עלת התורה תצא קרבן, נאמנה מאוד, אצל רק לְבֵיתְךָ נֶאֱמָרְךָ קִדְשׁ (שם), עלתה טובה רק שציתך ציהמ"ק קיים. ד' כלומר עלת השי"ת שיעשה תשובה, היא לאורך ימים, גם לזמן הזה שציהמ"ק נחנצ צעוה"ר'.

היוצא לנו מזה, כי ע"פ מדת הדין לא מהני תשובה, רק ממדת הרחמים. ולפ"ז להרשעים המהפכים מדת הרחמים לדין, לא מהני להם תשובה.

ולזה אמר שובה ישראל עד ה' אלוקיך, כלומר [דמהני תשובה, רק] כל זמן שלא עשית את ה', מדת הרחמים, לאלקיך, למדת הדין.

ואמר עוד, בי בשלת בעונך, זהו תנאי שני, אם רק כשלת אתה צעמך בעוניך, אצל אם הכשלת אחרים בעונך, אז לא מהני תשובה. כי המחטיא את הרבים, אין מספיקין צידו לעשות תשובה, (סוטה דף מ"ז ע"א).

ב) עוי"ל, דהנה איתא [חולין דף ס' ע"ב], לזרות יעקב חקוקה צכסא הכבוד. ואם

1. בקובץ דרושים נסמן "מהגאון ר' נפתלי הירץ מייזלש אבד"ק סטנסלב רבתי". הנה אם דרוש זה הוא אכן מרבינו, ציון השנה נראה כט"ס, כי שאר הדרשות הם משנת תקס"ה. חוץ מזה ברור שאיזה טעות יש כאן. כי משנת ת"ק עד שנת תק"י, הי' אב"ד סטאניסלוב אא"ז ר' ארי' לייביש אויערבאך, אביו של אא"ז הגאון המקובל בדורו ר' דוד צבי אבד"ק מאהלוב, חותנו של אא"ז ר' ארי' לייביש מייזליש אבד"ק מציעשינוב, אחיו ומחותנו של רבינו. גם חידוש שבכל שאר פעמים בקובץ דרושים שהביאו מרבינו קראוהו בשמו העיקרי 'מנחם', וכי שכחו העורכים כאן את שמו. ולקושטא דמילתא נראה שזה הדרשה הוא אכן מרבינו, כי אא"ז הרד"ד מביא כמה דיבורים מדרשה זו בשמו של רבינו.

2. בספר רזין דאורייתא הביא דבר זה מפי הרה"ק מאפטא זצוק"ל. ובספר אשכול ענבים (תקצ"ב) מביא בשם הגה"ק האלקי ר"ש אוסטרופולי זי"ע. וראיתי מביאים בשם תפארת יהונתן, וגם בשם מחנה לוי. דבור זה מובא בהגש"פ ריח דודאים לנכדו הרד"ד זצ"ל (בד"ה רננו צדיקים) וז"ל: עפ"ז פי' אא"ז הגאון מ' מנחם נפתלי הירץ זצ"ל הכ' (תהלים צ"ג ה') עדותיך נאמנו מאוד וגו', כי התורה נקראת עדות, ואמר עדותיך, בעצתה להחוטא להביא קרבן, נאמנה מאוד בעצתה. אמנם זה רק לביתך נאווה קדש, בזמן שביהמ"ק הי' קיים. אבל עצת ד' לאורך ימים, כי גם בזה"ז נוכל להתקרב אליו ע"י תשובה, ודפח"ת.

ח. עי' בראשית רבה לג, ג.

חוטאים ישראל, אז השליך משמים קרן
תפארת ישראל (איכה ג, א)^ט. ואם עושים
תשובה, מחזירים נורת ישראל סבא לכסא
הכבוד, והיא תמליך צעדס.

ו"ש שובה 'ישראל' עד ה' אלוקיך, ראה
להשיב נורת ישראל עד ה' אלוקיך,
שמהי חקוקה צכסא הכבוד.

ג) עו"ל, דהנה איתא צאלשיך (ויקרא ד, ז),
דאין אדם חוטא צשוגג, אא"כ חטא
מקודס צמזיד, דאל"ה הקצ"ה רגלי תסידו
יתמר (שמואל א' ג, ט). וצוה פי' הכתוב נפש
פי' תחטא בשגגה, היא מחמת מבל מצות
ה' אשר לא תעשינה (ויקרא ד, ז), וע"ז צא
לשוגג ע"ש.

והנה זו הצחינה לידע אם נתקבלה תשובתו
אם לא, כי אם רואה שצא שוגג לידו,
ידע כי לא נתקבלה תשובתו.

ובזה יש לפרש הכ' פי' 'פשיעי' אני אדע
מפני כי 'וחטאתי' נגדי תמיד (מהלים
נא, ה), צראותי כי מזדמן לי לפעמים חטאים

צשוגג, הלא יודע כי עדיין לא נקיתו מפשעי.
ובזה יש לפרש מאה"כ פי' רבו 'פשיעינו'
נגדה 'וחטאותינו' ענתה בנו (ישעיהו
נט, יב), פי' השגגות יעידו צנו, כי עדיין רצו
פשיענו נגדך.

ו"ש שובה ישראל, אע"פ שאתה חושב כי
הנך צצחינת ישראל, שלא חטאת צמזיד
רק צשוגג, מ"מ תעשה תשובה. בי בשלת
בעונך, כי ה'כשלוך' של שוגג שצא לידך, הוא
'צעונך', מפני שחטאת צמזיד.

ד) עו"ל, ע"פ מאמרס ז"ל (צסנהדרין דף ט"ז
ע"ב), אם ישראל עושים תשובה מוטב,
ואם לאו מעמיד עליהם מלך כהמן, עד
שעושים תשובה. והוא דעת רצי אליעזר, דאין
ישראל נגאלין עד שיעשו תשובה. ויש להצין
מה נשתנה גלות זה משאר גלות, שנגאלו גם
צלא תשובה.

ונראה ע"פ מאחז"ל (יומא דף פ"ו ע"ב),
היכי דמי תשובה, צאותו מקום
צאותה אשה צאותו יצר. דאם כבר צטל ממנו
התאוה, לא שייך תשובה, דחסרי' לגבצא
נפשי' לשלמא נקט"א.

ט. באיכה רבה (פ"ב ס"ב): השליך משמים ארץ תפארת ישראל, א"ר יהושע ברי' נחמן משל לבני מדינה
שעשו עטרה למלך, הקניטוהו וסבלן, הקניטוהו וסבלן. אחר כך אמר להם המלך, כלום אתם מקניטין
אותי אלא בעבור עטרה שעטרתם לי, הא לכוך טרון באפיקוך, כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, כלום אתם
מקניטין אותי אלא בשביל איקונין של יעקב שחקוקה על כסאי, הא לכוך טרון באפיקוך הוי השליך משמים
ארץ.

י. לפנינו איתא: רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין, ואם לאו אין נגאלין. אמר ליה רבי
יהושע, אם אין עושין תשובה אין נגאלין, אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן,
וישראל עושין תשובה, ומחזירין למוטב. נמצא דלכו"ע אין נגאלין אלא בתשובה.

יא. במס' סנהדרין (דף כ"ב ע"א): חסריה לגבצא נפשיה, לשלמא נקט - כשהגב חסר, שאינו מוצא מקום

ולבן שפיר נשאר הגלות, שפיר הי' אפשר לגאול אותנו, גם אם לא עשו תשובה מקודם, דהרי אפשר יהי' להם לעשות תשובה אחר הגאולה, [דעדיין השטן מרקד ציינו, והוי צאותו יצ'ן]. משא"כ גאולה האחרונה, דאז יעזור גילולים מן הארץ, וישחוט ליצה"ר (סוכה דף נ"ב ע"א), ולא יהי' אפשר לעשות תשובה אחר הגאולה, שלא יהי' צאותו יצ'ר. לכן ס"ל לר' אליעזר, דההכרח שישראל יעשו תשובה קודם הגאולה, ואם לא יעשו מעמנו, יכריחם צע"כ, [ע"י] מלך כהמן לעשות תשובה².

ואיתא ציומא (דף פ"ו ע"ג), גדולה תשובה שזדונוט נעשים כזכות, כשעושים מאהבה. ואם עושים מיראה, נעשים כשגגות. וא"כ כשיעמוד עלינו ח"ו מלך כהמן, ותהי' התשובה מיראה, ישארו חטאים כשגגות. ויש לפרש צוה מאה"כ בעת החיאה נאם ה' יבקש את עון ישראל ואיננו נא'ת

חטאת יהודה ולא תמצאינה פי אפ"ל לאשר אשאר (ירמיהו ג, ט). "בעת החיאה יבקש את 'עון' ישראל ואיננו", פי' יצוקש המזידין ולא יהי', כי נעשו כשגגות, "ואת חטאת יהודה" השגגות "ולא תמצאינה". וא"ת איך לא תמנאנה גם השגגות, לז"א "כי אפ"ל לאשר אשאר", כלומר השגגות אשר אשאר, מפני שעשו תשובה רק מיראה, גם אותן השגגות אסלת, ולכן לא תמנאנה³. מבוואר מזה, כי התשובה צגלות זה, תועיל דוקא קודם הגאולה.

והנה קודם הגאולה נקרא הקצ"ה אלקי ישראל, אצל אחר הגאולה, הא כתיב ותייה ה' למלך על כל הארץ (זכריה יד, ט). וזה שאמר הושע הנביא, שובה ישראל עד ה' אלקיך, כ"ז שהשי"ת נקרא אלקיך, אלקי ישראל. כי בשלת בעונך, כל המכשולות הם צעונך, ע"י היצה"ר⁴, ואחר

לגנוב, מחזיק עצמו בעונה כאיש שלום. כלומר מפני שזקנת ותשש כחך, אתה אומר שאני אסורה לך.

יב. דיבור זה הובא ע"י נכדו הרד"ד (אור דוד ט, לא) וז"ל: אחז"ל (סנהדרין דף צ"ז ע"ב), [אמר רב] כלו כל הקיצין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה. ואמר א"ז הגאון המנוח מ"ו מנחם נפתלי הירץ ז"ל, טעם למה דוקא גלות זה תלי' בתשובה, יותר מן גלות הראשונים.

דהנה תשובה בעי להיות באותו מקום ואותו יצר, (עי' יומא דף פ"ו ע"ב). ואחז"ל (סוכה דף נ"ב ע"א) לעתיד לבוא השי"ת ישחוט היצה"ר. [א"כ] לא יוכל להיות תשובה באותו האופן כמו עתה. אבל בגלות הראשונים דלא הי' עדיין הגאולה שלימה, גאל השי"ת אותנו בחסדיו וברחמיו, על מנת שישובו אח"כ. ומצינו [שמור"ר כ"א, ה', פרקא דרבי אליעזר פרק מ"ב] ופרעה הקריב (שמות יד, י) לבן של ישראל לתשובה, פח"ח.

יג. אינו מבאר למה אכן יעביר השי"ת את השגגות. ונראה דזה חסד השי"ת, שבעת שהוא שיהי' הכרח להביא הגאולה, לכן יעביר גם את השגגות.

גם לא הבנתי השייכות מכל הענין של תשובה מיראה, ושגגות הנשארים, לעצם הביאור כאן.

יד. עי' רש"י דברים ו, ד.

טו. לא הבנתי היכן מרומז 'בעוניך' שהוא מהיצה"ר. ובעצם הדבר אולי מפרש, דהנה פסוק זה כי כשלת

הגאולה כשיושטט הינה"ר, לא יהי אפשר לעשות תשובה, כי לא יהי צאתו י"ר.

מקרבנות גופי', דאין קרבן אחד מכפר רק על חטא שעליו הוא צא.

*

קָחֻ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל ה' אֱמָרוּ
אֵלָיו כָּל תְּשׁוּבָת עֲוֹן וְקַח טוֹב
וּנְשַׁלְמָה פְּרִים שְׁפִתֵינוּ. (הושע יד, ג).

ונראה, להנה צעושה תשובה מיראה על מזיד, ונשאר שגגה, ודאי א"א לו להציא קרבן על שוגג כזה. דהא עיקר החטא הי' מזיד, וזקרבן צעינן שיהי' שב מידיעתו (שצעות דף כ"ו ע"ב).¹

הנה אז"ל (תענית דף כ"ו ע"ב) אלמלי מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר ויאמר יְאֵדְנִי אֱלֹקִים צָמָה יָדַע פִּי אֲרִכְשֶׁנָּה (בראשית טו, ח). אמר אזרהם לפני הקב"ה, שמה ח"ו ישראל חוטאים, ואתה עושה להם כדור המזול ודור הפלגה, א"ל הקב"ה לאו. אמר אזרהם צמה אדע, א"ל קחה לי עגלה משולשת. א"ל תינח בזמן שציהמ"ק קיים, בזמן שאין צהמ"ק קיים מה תהא עליהם, א"ל כבר התקנתי להם סדר הקרבנות, ומעלה אני עליהם כאלו הקריבו לפני קרבן, ומוחל אני על כל עונותיהם'.²

ועל זה הצטיח הקב"ה לאשע"ה, שהתקין צעדינו סדר הקרבנות, ומעלה עלינו כאלו הקרבנו קרבן על שוגג כזה, שנשאר מעון מזיד ע"י תשובה מיראה, ומוחל אני את 'כל' עונותיהם, כלומר כל העון, גם השוגג הנשאר אחר התשובה מיראה", והבין".

[היוצא לן מזה, דאחר התשובה שמכפר על המזיד, עדיין צריך ללימוד סדר הקרבנות, שיכפר על השוגג הנשאר, דאינו יכול להציא קרבן על שוגג הזה. וזוה עדיף תורה מקרבנות].

וז"ש "קחו עמכם דברים" כלומר עסקו צסדר הקרבנות, ושובו אל ד' עם

וצריך להצין מדוע יגדל כח סדר הקרבנות,

בענין, מיירי בתשובה מיראה, ההזדונות נעשים כשגגות, ולכן אמר הנביא דלזכות לגאולה סגי בתשובה מיראה, דהלא חזינן דאף ע"י מלך כהמן סגי.

או דכוונתו לפרש תיבת 'כי' בלשון 'כמו', כדחזינן בלשון חז"ל בכמה מקומות. וז"ש שובה ישראל, באותו יצר, כמו שכשלת בעוניך.

טז. ר"ל דאילו הי' יודע, לא הי' חוטא, וזה מזיד הי', וידע היטב, ועכ"ז חטא. ועל שוגג כזה אין חטאת מכפר.

יז. ומתורץ הקו', דאין הכוונה שמוחל 'כל עונותיהם', כמו קרבן דאינו מכפר רק על עבירה אחת. אלא הכוונה 'העון כולו', דאותו עון שבא לכפר עליו, נמחל לגמרי, ולא נשאר אפילו שוגג.

יח. במקור יש כאן ביאור על מדרש איכה, וכנראה לא שייך לכאן, ושמתיו בנפרד להלן באיכה.

ו"ז פ הכ' פי קס ד' וְשָׁפַל יִרְאָה (תהלים קלח, ו).

ובן שמעתי צעס הרצ דק"ק... פי הכתוב
וְאֵל מִי תִדְמִינִי וְאֲשׁוּהָ יֵאמֶר קְדוֹשׁ
(ישעיהו מ, כה) "כי כמו שאי אפשר לדמותו
ית' לשום אדם, כן אי אפשר לדמותו לשום
מלאך, וא"כ הוא כזיכול אינו דומה לכל.
[אמנם] וזה הוא שיה לכל, צמה שאינו
דומה לכולם, ודו"ק.

ובזה פירשתי [המשך] הכ' הַשָּׁמַיִם בְּפִאֵי
וְהָאָרֶץ הָדָם רִגְלֵי אִי זֶה בֵּית אֲשֶׁר
תִּבְנוּ לִי וְאִי זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי (ישעיהו סו,
א), כי הכל צמאמר עשה, וכולם שוים אללו.
ונמצא אס נימא שאין כבודו להשגיח צשפלים,
לא הי' משגיח על שום עולם, [ואף לא על
השמים]. לכך צמקום גדולתו שם ענותנותו,
להשגיח על שפל, לכן וְאֵל זֶה אֲבִיבֵי אֵל עֲנִי
וְנִבְּחָה רִיחַ (שם, צ).

המשונה, אמרו אליו "בל תשא עיניך כל
העון תשא, גם מה שנשאר שגגות אחר
המשונה מיראה, "וקח טוב" זו התורה
(אבות פ"ו מ"ג), "ונשלמה פרים שפתינו"
כי זה עדיף מקרבן.

*

וְלֹא נֵאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ
אֲשֶׁר בָּרַךְ יִרְחֵם יְתוֹם (הושע יד, ד)
וגו'. דהנה ציאר לנו הרמב"ם ז"ל (צה'
יסוה"ט) (צה"ל עבודה זרה פ"א ה"א), כי טעות
הקדמונים שהי' משתחיים לכוכבים ומזלות,
שאמרו כי אין כבודו של הקב"ה להשגיח
צשפלים. וזה טעות, כי לפי כבודו ית', גם
השמים ושמי השמים שפלים הם מלהשגיח
עליהם. ואם משגיח על השמים, משגיח גם
על יושבי הארץ. כי צמקום גדולתו שם אהה
מוצא ענותנותו, (עי' מגילה דף ל"א ע"א).

יט. כעיי"ז כ' המקנה בקידושין (דף ל"א ע"א) וז"ל: לפרש הפסוק כי רם ה' וְשָׁפַל יִרְאָה (תהלים קלח, ו),
מפני שאמרו חז"ל בפסוק [דברים ד יט] פן תשא עיניך השמימה וגו' אשר חלק ה' אלקיך אתם לכל
העמים, כדי להטעותם. וענין הטעות, בחשבם שהשי"ת לגודל רוממתו, אין כבודו להסתכל במעשה
תחתונים. אך האמת הוא, שאנו מאמינים שהשי"ת לכל נוצר יורה גדולתו ומלכותו, כמו שאמר דוד הע"ה
מי כה' אלוקיני המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ, והטעם כיון שאין סוף לרוממתו, לא יתכן
להעריך נגדו גדול וקטן, והוא משה גדול וקטן. וזהו שאמר הכתוב, אל מי תדמינוי ואשוהי יאמר קדוש,
שכל מה שנעריך ונדמה, הן דבר גדול מאוד, הן קטן, נגד גדולתו הכל שוה. כי בדבר שיש לו גבול, יכול
למצוא בו חלק מאה וחלק אלף וכיוצא בו. אבל גבי אין סוף ית"ש, אין הפרש בין קטן וגדול, כי הוא קדוש
ומובדל מן הכל לאין סוף. וזהו שאמר המשפילי לראות בשמים ובארץ, שאין הבדל נגדו בין שמים לרום
מלעומק הארץ, והכל כאין נגדו יתברך. וזהו שאמר הכתוב, כי רם ה' ושפל יראה, שהכל שוה נגדו רם ושפל,
כולם כאין נגדו.

כ. אולי כוונתו, דגם בני אדם אין לדמותם זה לזה, כי כשם שאין פרצופיהן שוות, וכמו כן אין לדמות מלאך
למלאך, ובודאי שאין לדמות בן אדם למלאך. נמצא דבזה שוה השי"ת לכולם, שאין לדמותו לשום אחד.
ומפרש רבינו הפסוק, 'אל מי תדמינוי', כי השי"ת אין לו דמיון לא לבני אדם ולא למלאכים, ובוה גופא
'ואשוהי לכל'.

תכלית לצניו, ועי"ז אינו משגיח על ענינו, לעבוד להקצ"ה בכל לבו.

ו[הנה] צניו וצנותיו נקראים מעשי ידיו של אדם, כמאמרם ז"ל עה"כ וְחָזַל אֶת מַעֲשֵׂה יָדָיָהּ (קהלת ה, ה), אלו צניו וצנותיו (שבת דף ל"ב ע"ג). ונמצא מעשי ידיו מצלים אותו, כי הוא מצלה ימיו ושנותיו, ע"י מעשי ידיו אלו וצנותיו.

אבל מדת הקצ"ה היא, שיהי' אדם מצלה מעשי ידיו, לומר איכא קורמי [ירקות] באגמא^כ, ולא יחשוב עליהם, רק על תכלית ענינו, שלא יאזד ימיו [עכ"ד].

וז"ש ולא נאמר עוד אלקינו למעשי ידיו, שלא נעבוד צעד הצנים, ולצטל עי"ז עבודת אלקינו המוטל עלינו. כלומר שהעבודה אשר עלינו לעבוד לאלקינו, לא נעזוב אותה צעד מעשי ידיו אלו הצנים. אֲשֶׁר בָּךְ יִרְחֹם יְתוּם כִּי צִצִּיל הַצְּנִים אֵין אֲנוּ נְרִיכִים לְצַטֵּל עֲבוֹדַת אֱלֹהֵינוּ, כִּי הַקְּצָה מֵרַחֵם גַּם עַל יְתוּם שֶׁאֵין לוֹ אֵב וְאֵם, וְכֵן יִרְחֹם עַל הַצְּנִים שֵׁשׁ לֵהֶם אֵב וְאֵם, וְאֵין נוֹרֵךְ

וְאִיתָא צִכְצִי הָרַ"י ז"ל (שער הגלגולים הקדמה ל"ד, ועי' מהרש"א קידושין דף ל"ב ע"א צס ספר יחסין), דלכן נקרא "אציי", משום דעיברתו אמו מת אציו, ילדתו מת אמו (פסחים דף ק"י ע"א), והי' שמו [האמיתי] נחמני. ומפני שלא נשאר לו אב ואם, והקצ"ה ריחם עליו, נקרא שמו אציי, שהוא נוטריקון א'שר צ'ך י'רוחם י'תום.

וז"ש הכ', ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו, להשתחוות למעשי ידיו, מפני הטעות שאין כבודו יתברך להשגיח בשפלים, שהרי זה טעות דמוכת, מזה שאנו רואים אשר בך ירחם יתום, [שהיתום] שאין לו אב ואם, אתה מרחם עליו, ומגדלהו ומפרנסו.

*

עו"ל, עפ"מ ששמעתי צס הרב הדרשן מוהר"ר ליב פאלקא, על מאחז"ל (ברכות דף י' ע"א) שלא כמדת הקצ"ה מדת צער ודם, מדת צער ודם מעשי ידיו מצלין אותו, אבל מדת הקצ"ה הוא מצלה מעשה ידיו. ופירש דצער ודם דואג תמיד שיהי'

כא. דיבור זה הוזכר גם בספר נפש יהודה (לר' יהודה ליב בהמנוח מוה"ר ישראל מק"ק זאלקווי, יש שם הסכמה של הרב משה צבי הירש מייזליש אב"ד זאלקווי, בעל חמדה גנוזה, רבו מובהק ולכאורה דודו של רבינו) בחידושי הלכות עניני הספד. וכנראה שר' ליב זה מובא בקריה נשגבה: ה"ר יהודא ליב ב"ר נתן פאלאק, הרב המופלא המוכיח הגדול, הי' דרשן ומוכיח, ומנוחתו כבוד בזאלקווא. מוזכר בתואר 'דודי' בספר תשואות חן עה"ת בליקוטים, (חנתנו בזיוו"ר הי' הרה"ק ר' אהרן מטשערנאבל). ובספר גלילי זהב. נפטר תקכ"ד.

כב. בעירובין (דף כ"ב ע"א): רב אדא בר מתנא הוה קאזיל לבי רב, אמרה ליה דביתהו ינוקי דידך מאי אעביד להו, אמר לה מי שלימו קורמי באגמא.

לחשוב עליהם תמיד, ולעוזב עי"ז עבודת הקודש.

והואיל שצא לעולם על ידו זכות הרבים, לכך נעשה לו כזכות.

(ואמנם ודאי צהנוגע לחנך אותם, להיות צנים נאמנים לתורה הקדושה עוצדי השי"ת, גם זהו מלוא המוטלת על האב. והיא גם היא עבודת הקודש, אשר צכתף ישראל, כל איש ישראל. אבל כשהאב שומר תורה ומצוות, ועוז לו צהשי"ת, ממילא עושה מסילות צלצוות צניו, להיות הולכים צדרכיו, לשמור משמרת הקודש, כמ"ש צס' זכרון זאת פ' קרח^ב.)

ויצעה"ב ארפא, אוהבם, מה שאני ארפא משונצתם, ומה שאהבם ונעשה להם כזכיות, נדבחה, היא מתנת נדצה ממני, והטעם בי שב אפי, מה שצז אפי מכל העולם, הוא ממנו, שהוא גרם ליה.

*

בִּי יִשְׂרָאֵל הֲרַבִּי ה' וְצִדְקָתוֹ יִלְבֹּב בָּם וּפְשָׁעֵיהֶם יִכַּשְׁלוּ בָּם (הושע יד, י). לכך חקרו הקדמונים^ב, איך יועיל תשובה, הא אין שינוי לפניו ית', ואיך יתכן כי המתחייב, צעשותו תשובה יזכה.

*

אַרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֲהַבֵּם נְדָבָה בִּי שָׁב אֲפִי מִמֶּנּוּ (הושע יד, ה). להנה תשובה מאצה וזונות נעשים כזכיות (יומא דף פ"ו ע"ב).

ותירצו דצאמת מפי עליון לא תצא הרעעות והחוב (איכה ג, לח) וכמאז"ל צמדרכי^ב. רק מי שהוא חייב, הטוב הנשפע צעצורו מתהפך לרע. וכשעושה תשובה, הטוב המושפע צעדו, צא צדרך ישר,

והפעם אפ"ל דאחז"ל (שס), יחיד שצז מוחלין לו ולכל העולם כולו.

בג. עי' בספר חינוך בית יהודה (פרק ל"ד), וז"ל: שמעתי ממורי הרב החסיד המפורסם מהר"י נ"י מלובלין, שבאמת התורה הזהירה על ענין התוכחה. והנה באמת אי אפשר לילך בשווקים וברחובות להוכיח בשער בת רבים, כי תורתו מתי נעשית... אמנם עיקר התוכחה הוא כאשר ישב בחצרותיו ובשירותיו בבדידות, וילמוד תורה לשמה בשם כל ישראל, הנה בזה מכניס הרהור תשובה בלבבות בני אדם. וז"ש אשרי אדם עוז לו בכך, שמקשר עצמו בו ית"ש ע"י התורה שנקראת עוז, ועי"ז הוא עושה מסילות בלבם - של אנשים, ע"כ דפח"ח, והבן זה כי המה דברים העומדים ברומו של עולם עמוק עמוק. וכע"ז בזכרון זאת שם.

כד. עי' בספר העיקרים (מאמר ד' פרק י"ח). הובא דבריו בפרשת זאת הברכה.

כה. בדברים רבה (פרשת ראה פרשה ד' סימן ב'): "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב, אלא מאיליה, הרעה באה על עושי הרעה, והטובה באה על עושי הטובה". ובמדרש תהלים (מזמור קי"ט): "אין הקדוש ברוך הוא משלם כלום על חנם, לא לרשעים ולא לצדיקים, הרעה הבאה על הרשעים לא הקדוש ברוך הוא מביאה עליהם, וכה"א מפי עליון לא תצא הרעות והטוב".

הטוב לטוב. [דמנחם השי"ת המשפיע הכל הוא טוב, והחילוק הוא רק בהמקצלים].

וזהו"ש הכי, אל תדמו צנפסכס, צהזהירו אתכם לעשות תשובה, כי צה תגרמו איזה שינוי למעלה. רק בי ישרים דרבי ה', מאתו ית' יוצא תמיד אך טוב. אולם "צדיקים ילבו בם" מי שהוא טוב מקבל הטוב, "ופושעים יבשלו בם", מי שהוא רע, מקבל הטוב באופן שהוא רע צעדו.

*

מי אל במוך נשא עון ועבר על פשע (מיכה ז, יח).

[יש לפרש] עפ"ד המהרש"א (קידושין דף ל"ב ע"ב צד"ה א"ל רבי גדוק), שהקשה איך מהני תשובה, הא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. ומי דשאני קוצ"ה דכולי עלמא דילי'.

וזהו"ש מי אל במוך, כיון שאין כמוך, לכן אתה הוא נושע עון ועובר על פשע, דמהני תשובה.

*

לְשֹׂאֲרִית נַחֲלָתוֹ (מיכה ז, יח).

אחז"ל במס' ר"ה (דף י"ז ע"א) כל המעביר על מדותיו, מעבירין ממנו כל פשעיו. אמר רב אחא בר חנינא

אלי' וקוין בה, לשארית נחלתו, למי שמשים עצמו בשירים.

פי', להנה אז"ל צמדרש, כל עמל האדם לְפִיָּהוּ (קהלת ו, ז), כל עמל גיהנם, לפי שהוא על חטא לשון הרע.

והמעם צה, מה ד[גיהנם] דוקא על חטא לשון הרע. י"ל, להנה אחז"ל (מגינה דף כ"ז ע"א) פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בהם, ק"ו ממוצח הזהב כו', פושעי ישראל שמלאים מלות כרמון, על אחת כמה וכמה.

ורתו אמז"ל (ערכין דף ט"ז ע"ב) סיפר אין לו תקנה. והטעם י"ל כי לפמ"ש בחובות הלבבות (שער הכניעה פרק ז'), כי המספר לשון הרע, נלקחים ממנו מלותיו, ונמסרים למי שקיפר עליו, והעצירות של חצירו, נתונים על עצמות המספר.

ולפ"ז צריך המספר לשון הרע לעשות תשובה על עצירות שעשה חצירו, ואינו יודע כמה נהנה חצירו צהעצירה, שידע הוא לעשות תשובה המשקל, לכן אין לו תקנה.

ולפ"ז שפיר גם אור של גיהנם שולט בו, כיון שנלקחו ממנו המלות, אזדה לה הק"ו, כי אינו מלא מלות כרמון.

וזהו"ש המדרש, כל עמל גיהנם, רק לפי המדבר לשון הרע. [כי מי שאינו

מדכר לשון הרע, מלא מנזות כרמון, ואין אור גיהנם שולט בו.^[1]

ולבן אז"ל (במגיגה טז), תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולט בהם, היינו גם צעון לשון הרע. כי לת"ת, יש ענה שיעסוק בתורה. [כאז"ל צערכין שם מהכ' מַקְפֵּא לְשׁוֹן עַץ חַיִּים (משלי טו, ד).]

והנה העושה תשובה, אחז"ל (יומא דף פ"ו ע"ב) מוחלין לו ולכל העולם. וכ' המהרש"א (שם צ"ה שצציל יחיד), דהיינו אם ישראל מנחזה זכאים ומנחזה חייבים, מכריע הוא בתשובתו את כל העולם לזכות, ומוחלין לכל העולם.^[2]

וב"ז צעושה תשובה. אבל המעציר על

מדותיו, מעצירין רק 'ממנו' כל פשעיו, ולא לכל העולם, כי אינו מכריע את העולם לזכות. דאם [קודם לזה] סיפר לשון הרע, והעצירות שנלקחו מחצירו נתנו עליו, כשמעצירין אותם ממנו, מחזירין אותם על חצרו שעבר עליהם, ואין כאן הכרעה לזכות. [דצין כך וצין כך נשאר החטא אלל אחד מהם].

וז"ש רב אחא בר חנינא, אלי' וקוץ בה, לשארית נחלתו, למי שעושה עצמו כשירים^[3], כלומר לו לצדו מעצירין, רק ממנו, ולא לכל נחלתו, שאינו מועיל לכל העולם וק"ל.

(קובץ דרושים כרך ראשון חלק שני סי' א')

זאת הברכה וקבלת התורה

המקבל אינו יכול לקבל ההשפעה. וע"י התפלה שמכין את עצמו לקבל הטוב, יוכל לפעול שהשי"ת יעזור לו, שיהי יכול לקבל השפעה מאתו.

אבל עדיין קשה ענין ברכת כהנים, וכן מה שמצרכין כ"א בניו ותלמידיו, וכן המתפלל על חבריו^[4].

וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹקִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ (דברים לג, א).

הנה העקרים (מאמר ד' פרק י"ח) תמה צענין תפילות, הא כתיב תְּנִי ד' לא שְׁנִיתִי (מלאכי ג, ו), ולא שייך גבי שינוי רצון. ומי' דהוא ית"ש רוצה להשפיע טובות, ורק

כז. יל"ע דא"כ למה אמרו סיפר לשון הרע אין לו תקנה, והלא יש לו תקנה לעשות תשובה, ואז מעבירין החטאים מכל העולם, בין ממנו ובין מחבירו.

כח. לא הבנתי הכוונה בזה. ואולי דלא מהני רק למי שמתחלה לא דיבר לשון הרע על חברו, והיינו שמשים עצמו כשירים.

כט. דבשלמא המתפלל על עצמו, בזה גופא שמתפלל מכין את עצמו לקבל, אבל המתפלל על חברו איך מועיל.

וצ"ל דע"י תפילתו על חצירו או זרכתו, תתעורר הרעון עליו להסכים, ועוזר לו אשר יהי מוכן לקבל הטוב.

וז"ש פה תצרכו את בני ישראל וגו' (צמדצר ו, כג). ושמנו את שמי על בני ישראל ואתי הצרכים (צמדצר ו, כז). הכהנים יאמרו, ועיקר הזכרה ממנו יהי, רק מן התערותא דלמתא הוי התערותא דלעילא, (וזהר פרשת נשא דף קמ"ה ע"א).

ולבן זרכת הצדיק מתקיים^ל, דכתיב ומגור אמר ויקם לך (איוב כג, כח). וכן אחז"ל (מועד קטן דף ט"ז ע"ב) מי מושל בי צדיק, שנאמר צדיק מושל וקאת הלקים (שמואל ב' כג, ג). ובמס' בבא מציעא (דף נ"ט ע"ב) איתא נלחוני בני נלחוני בני. חזינן דהשי"ת יש לו נחת רוח ממה שהצדיק מנלח אותו בגזירתו והוא מקיים.

וז"ש וזאת הברכה אשר ברך, וא"ת מה מועיל על חצירו, ע"ז צא המירוץ איש האלקים, כמ"ש צילקוט, מה איש מועיל באשתו כן צדיק כציוול וכו"ל^א. לפני מותו, שהי' צמדריגה גדולה, כמ"ש פסוק רוקס יגעון (מהלים קד, כט)^ב.

(קובץ דרושים חוברת י' סימן ח')

*

וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים את בני ישראל לפני מותו. ויאמר ד' מסיני בא וזרח משעיר לבו הופיע מחר פארן (דברים לג, א-ג).

איתא צמדרש ראו חזיתכם לפני המקום^ג, שפתח בבני עשו תחלה^ד.

ל. נראה דבברכת הצדיק אין צריכין לומר כנ"ל, שעוזר לחבירו שיהא מוכל לקבלת הברכה, אלא ברכת הצדיק מועיל לעצמו, דאין זה נקרא שינוי רצון אצלו ית"ש, אלא מתחלה רצונו בכך שתפלת הצדיק עושה רושם.

לא. ז"ל הילקוט (פרשת וזאת הברכה רמז תתקנ"א): איש האלהים, אמר ריש לקיש אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כשם שגזר אדם על אשתו ועושה, כך הקדוש ברוך הוא, משה גוזר עליו ועושה.

לב. בזהר (ח"א דף רי"ח ע"ב): בשעתא דבר נש שכיב, ודינא שריא עליה לנפקא מהאי עלמא, אתוסף רוחא עלאה ביה, מה דלא הוה בימוי, וכיון דשריא עלוי ואתדבק ביה, חמי מה דלא זכה בימוי, משום דאתוסף ביה ההוא רוחא, וכד אתוסף ביה וחמא, כדין נפיק מהאי עלמא, הדא הוא דכתיב תוסף רוחם יגעון ואל עפרם ישובון וכו'.

לג. לשון זה מצינו במס' יומא (דף כ"א ע"ב) לגבי לחם הפנים. ובמדרש אגדה (פ' ואתחנן).

לד. בתרגום ירושלמי (פסוק ב') הלא כל גלי וידע קדמוי דלאו בנוי דעשו ובנוי דישמעאל מקבלין אורייתא, אלא כל כדין למחבביה עמיה בית ישראל פנות ריבון דמלאכין קדישין וכו'. ובתרגום המיוחס ליונתן אנה כל מה דאודאה לעממיא מטול למחבבא עמיה בית ישראל וכו'. וכעין לשון זה מצינו ברש"י (חבקוק ג, ג): אלוה מתימן יבוא - עכשיו הוא מזכיר לפניו פעלו הראשון שהוא מבקש לפניו לעוררהו ופועל 'חיבתן של ישראל' ופורענות דורות הראשונים כשבתא ליתן את התורה 'חזרת על עשו וישמעאל' ולא קבלוה.

ונראה לפרש, דקשה דיעקב ועשו חלקו העולמות, עשו נטל עוה"ז, ויעקב נטל עוה"צ (תנא דצי אליהו זוטא פרק י"ט). א"כ מנין ליעקב עוה"ז כלל, וגם מה שייך לצרכו צעוה"ז.

אבן מצואר דצעת שעשו וישמעאל לא רזו לקבל התורה, הסכימו לתת מחלקן העוה"ז מתנות רבות, והאילו מחלקם למי שיקבל התורה, ומזה יש לישראל עוה"ז.

ולפ"ז אי מתמלה פתח לישראל, וודאי חשקו וקבלו, ולא הי' להן עוה"ז. ורק מדפתח בבני עשו תחלה, יש לבני ישראל עוה"ז, א"כ ראו חיבתכם לפני המקום.

וז"ש וזאת הברכה ע"י שזרח משעיר והופיע מחר פארן, ולכן יש לצרכן ג"כ צעניי עוה"ז.

*

עו"ל צסגנון זה [דיש לישראל עולם הזה ממתנות עשיו וישמעאל שלא רזו לקבל התורה]. דהנה אם הי' שכר מצוה צהאי עלמא, הי' לישראל עולם הזה משכר מצוה.

והנה הקשו מדוע שכר מצוה צהאי עלמא ליכא (קידושין דף ל"ט ע"ב), והא איכא כל תלין. ומירצו"י כיון דהתורה ניתנה ע"י

שליח, וקיי"ל (מו"מ סי' של"ט סעיף ז) דע"י סרסור ליכא כל תלין.

וז"ש חז"ל: צשכר אמונה ישראל אוכלין צעוה"ז. כי האמונה היא מדיבור הראשון אנכי, ודבור זה מפי השי"ת שמענו, ויש צוה משום כל תלין, לכן שכר אמונה צעוה"ז.

וזה שאמר הכתוב, מסיני בא ליתן תורה לישראל, וזרח משעיר לבו כדי שיתנו שרי עשו וישמעאל מחלקם לישראל צעוה"ז. וא"ת [למה צריכין לזה], הא יהי' לישראל שכר מצוה, לכן אמר תורה צוה לנו משה, וכיון שניתנה ע"י שליח, ליכא כל תלין, וליכא שכר מצוה צהאי עלמא. לכן הופיע מחר פארן, כדי שיהי' לישראל גם עוה"ז ממתנת חלקם ודו"ק.

*

וְאֵתָהּ מִרְבֵּבַת קִדְשׁ מִיְמִינוּ אֵשׁ דָּת לְמוֹ.
אֵף חֲבֵב עַמִּים כָּל קִדְשֵׁי בְּיָדָךְ
וְהֵם תָּבוּ לְרַגְלֶךָ יִשְׂא מִדְּבַרְתֶּיךָ (דברים לג, ב"ג).

יחי ראובן ואל ימות (דברים לג, ו), [וצמדרכ רצה] (פ' וישלח ל"ה כ"ג), יחי ראובן בעוה"ז, ואל ימות לעוה"ב, שלא יזכר לו מעשה בלחה.

לה. ע"י זוה"ק ח"ג פ' בלק דף קצ"ב ע"ב.

לו. בחנוכת התורה פ' יתרו אות פ"ד.

לז. ע"י תנחומא בשלח ס"ו.

השרת טוֹבָא, והחזר להם תשובה, אשר נאה לתת התורה לישראל, הגדולים יותר ממלאכי השרת.

ומצינו דרק ישראל מנווה על קידוש השם, חבל צ"נ פטור (סנהדרין דף ע"ד

ע"ב, ורמז"ס הלכות יסודי התורה פ"י ה"ב). ולכאורה תמי' הא חזינן דלא חס רחמנא על נפש עכו"ם, ואזהרתן זו מיתתן, ואין צריכין התראה (סנהדרין דף נ"ז ע"א), ושוגג כמזיד יחשב להן (ע"י רש"י מכות דף ט' ע"א ד"ה לפיכך), ואף צפחות משוה פרוטה (ע"ז דף ע"א ע"ב), ו[אף על] גער לישראל חייבין מיתה (סנהדרין דף נ"ח ע"ב עכו"ם שהכה את ישראל). ולמה יהי' מותרין לעבור על שבע מצוות שלהן שלא ליהרג, וישראל אשר יקר צְעִינִי ד' הַפְּוֹתָה לַתְּסִיִּדְיוֹ (תהלים קטו, טו) לגבי קידוש השם מחויבין להשליך נפשם מנגד.

אבן החילוק פשוט, כיון דנפש צ"נ אין לו שוויות כ"כ, אין עושה פגם כ"כ, גם אם עובר. חבל ישראל שנשמתו מכסא הכבוד, ופגם הנעשה על ידו גדול, לכן מחויב למסור נפשו, ולא לפגום ח"ו. וכמשל הידוע, במלצוש צן כפר, הפגם לא ניכר כ"כ, כי מלא פגומין, חבל במלצוש מלך, כחס קטן ניכר מאוד, עד שאין לוצש עוד הצגדל"ט.

עוד איתא צמדרכש (בראשית רבה פ' ויחי פרשה נ"ח סי' ד') אמר יעקב לראובן, אני איני מרחקך ואיני מקרבך, עד שיבא משה דבתיב ב' ומשה עָלָה אֶל הָאֱלֹקִים (שמות יט, ג).

לחבין הדברים, הנה איתא צשצת (דף פ"ח ע"ב) צשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, מה לילד אשה צינינו וכו'. אמר השי"ת, משה אחוז צכסא כצודי והחזר להם תשובה.

הנה צהויכות אי ישראל יקבלו תורה אי מלאכי השרת, צ"ל דמלאכי השרת סצרו, דהם גדולים מצדיקים.

ובספר ראשית חכמה כתב"ה, דהשי"ת נקרא חלקי ישראל, מחמת דנשמות ישראל חלוצות מתחת כסא הכבוד. וגם צס' שערי קדושה (למהרה"ו צהקדמתו) נתן טעם, מה שמינינו דישראל משתמשין צשמות המלאכים, ויש השצעות מלאכים, להזכה לידע אמתית הדברים. ומשמע דמלאכים ממלאין דצריהם, ומוכח מזה דישראל גדולים ממלאכי השרת. והטעם, כיון דנשמות ישראל חלוצין מתחת כסא כצודו ית"ש.

וזה אחוז בבסא כבודי, ומזה יראו כי מעלת ישראל גדולה ממעלת מלאכי

לח. אולי כונתו לשער אהבה פרק ז' אות ג'.

לט. ע"י בראשית רבה (פ"ט ט"א): רב אמר אין תלמיד חכם צריך התראה, אמר ר' יוחנן ככלי פשתן הדקים הבאים מבית שאן, אם מתפחמין קימעא הן אבודין, אבל כלי פשתן הארכליין, כמה הן, וכמה דמיהם.

ונשמותיהן גדולות משאר הנשמות. ואף קודם שנולדו היו נשמותיהן נרורות בכסא הכבוד, כמ"ש צוה"ק (פ' וירא^ב), ויאמרו יליו (בראשית יח, ט) נקוד על איו, ר"ת אברהם יצחק יעקב ע"ש^ב, וע' בליקוטי האר"י ז"ל.

ולבן אברהם אבינו ע"ה הי' מוטל עליו למסור נפשו, ולא לפגום ח"ו, ואין ראוי לשאר צ"נ. דאדרבה, כיון דהם קטנים זממלה, ולא ניכר הפגם, ואפשר אי לא חסו על נפשם, יש להם עונש, זולת זאם כוונו בכוונה הראוי, רחמנא לצא צעיי^ב.

ובזה י"ל טעם, למה כפה השי"ת ההר כגיגית דוקא לישראל, ולא לשאר אומות^בד.

דענין כפיית ההר הי', להראות להם שיקבלו על עצמם מסירות נפש, ליהרג על

והנה הפרשת דרכים (דך האמרים דרוש צ'), האריך צענין צ"נ המחמיר על עצמו לקדש שמו ית', אי עוצר על וְאִךְ אֶת דְּמֻמָּם לְנַפְשֵׁיהֶם אֲדַרְשׁ (בראשית ט, ה). ורנה להביא ראוי מאברהם אבינו ע"ה, שהשליך את עצמו לכבשן האש. ואי דין צ"נ לאבות קודם מתן תורה, איך הי' ראוי.

(ובאמת לא קשה, דאברהם עזר גדול חיבתו להשי"ת, השליך נפשו מנגד, ואפי' אם המסירות נפש עצירה, קיבל על עצמו להיות נדון בגיהנם על דרישת הנפש, רק שיקדש שם השי"ת. והוא כמו אסתר שאמרה, וְכַאֲשֶׁר אֶזְדָּדְתִּי אֶזְדָּדְתִּי (אסתר ד, טו), היינו אף מן עוה"ב, צמה שהיא משמשת לערל, רק שיהי' טובת ישראל^ב ואכמ"ל).

אבן למ"ש ניחא, דידוע דאבות הקדושים הן הן המרכזה (עי' צ"ר פמ"ז פיסקא ו'),

ועי' ראשית חכמה (שער היראה פ"ד אות ב') וז"ל: מפני היות הנפש הויה דקה ורוחנית, אצולה ממקום גבוה, כל דבר שיפגום האדם, אפי' שוגג, מחשיך הנפש. והוא כמשל השופך על בגדיו הלבנים והנקיים קיתון של שמן או של דיו, אפי' שגג, שהכתם מחשיך הבגד ההוא. ועי' אמר שלמה המלך ע"ה בכל עת יהיו בגדיך לבנים.

מ. נכדו הרד"ד באור דוד כ' וז"ל: וכאשר אבדתי אבדתי. כי הנה הקדוש הרב המגיד מראוני (ממעזריטש) ז"ל אמר כי הגן עדן התחתון עבור אנשים המשליכים עניני עוה"ז עבור רצונו [ית'], וגן עדן העליון [עבור אלו] שמשליכים עניני העוה"ב עבור רצונו יתברך. והוא ע"ד גדולה עבירה לשמה (נזיר כג ע"ב). לכן אסתר מסרה נפשה, והפקירה העוה"ב שלה, במה שהלכה ליבעל ברצון, ועי"ז ח"ו תוכל להפסיד עוה"ב. וזהו כאשר אבדתי ענין העוה"ז, פן לא תמצא חן, ואחת דתה להמית. ופן תשא חן, [אז] אבדתי עוה"ב, שתבעל לערל, א"כ אחת היא לי, בין [כך] ובין כך הנני מוסר גופי ונשמתי עבור ישראל.

מא. כ"כ במגלה עמוקות (פ' בא דרוש ד' אופן י"ז).

מב. ויצחק ויעקב הלא עדיין לא נולדו אז.

מג. בסנהדרין (דף ק"ו ע"ב) הקב"ה ליבא בעי.

מד. עי' ע"ז (דף ב' ע"ב) טענת האוה"ע כלום כפית עלינו הר כגיגית.

קידוש הש"י, דצפרהסיה חייב לקדש שם שמים על כל מצות (סנהדרין דף ע"ד ע"א). ואף אם יהי' להן ענין כמו כפיית ההר לעבור ח"ו, ימסרו את עצמם. כי אם לא קבלו התורה, היו שם קבורתם, ונשאר להם החיות אך [ב]עבור קבלת התורה, כמו כן אף צמסירות נפש לא יעברו ח"ו. ולכן כפה ההר רק לישראל, שהן מחויבין לקדש שם שמים, ולא לז"ג, דאין מצווה על קידוש הש"י.

[היוצא לן מזה, דנשמת ישראל ממוקד קדוש יהלכון, ומכסא הכבוד נחלצו. ולכן ישראל גדולים ממלאכי השרת, וגם נשמתם חשובה יותר מז"ג.]

ומערתה יוצא הפסוקים הנ"ל, ואתא מרבבות קודש, פי' ממלאכי השרת, מימינו אש דת, לתת התורה לישראל, [הרי דמעלת ישראל גדולים ממלאכי השרת]. ואף חובב עמים, שרצה ג"כ לתת להם, אצל אף צאם יקבלו צרעון ולא צכפי'. והטעם [דצישראל אכן כפה ההר], משום בל קדושו בידך [והם תבו לרגלך פירש"י שהרי פְּוּכו עזמן לתוך תחמית ההר לרגליך צסיני], דנשמות הצדיקים שהי' צכפיית ההר. ואפי' שהי' צכפי', ישא מדברותיך, ויקדשו שמך, [כי נשמת ישראל והצדיקים גדולים צמעלה, וצריכין למסור עצמם צמסירות נפש].

לאצות, וקיי"ל נושא אדם אנוסת ומפוסת אציו (יצמות דף ט"ז ע"ב), [א"כ ראובן] לא חטא. אצל אי הי' להם דין צ"ג, וקיי"ל (עיי"ש צפרשת דרכים צשם צראשית רצה פי"ח ס"ט), צני נח קונה אשה אפי' שלא צמתכוין, כגון שני צ"ג שצאו על אשה צ"ג, השני חייב משום אשת איש, א"כ גם ראובן חטא. ויעקב הי' מסופק צזה [אי דינס כצני נח או כישראל].

אבן משה שעלה אל אלקים, וקשה טענת מלאכים מה לילוד אשה צינינו, והתשובה ע"ז אחוז בבבא בבודי, היינו שמעלת ישראל גדול ממלאכי השרת, כיון דנחלצו מכסא כבוד, א"כ דין ישראל לאצות ושצטיס"ה, ולא חטא ראובן, ויכול לקרצו.

וז"ש ואתא מרבבות וגו', [כנ"ל דמזה דנשמת ישראל גדולה ממעלת מלאכי השרת, הן ממה דנחחו טענת המלאכים, והן ממה דחייצין צמסירות נפש, וע"כ דדין ישראל הי' להאצות], ע"כ יחי ראובן בעוה"ז ואל ימות בעוה"ב, כי לא חטא כלל.

*

כָּל קְדָשָׁיו בְּיָדְךָ וְהֵם תָּבוּ לְרַגְלֶךָ יִשְׂא מִדְּבַרְתֶּיךָ (דצנים לג, ג).

והנה צענין חטא ראובן, כ' הפרשת דרכים (דך האמרים דרוש א') דאי דין ישראל

מה. לא הסביר דבריו היטב. ואולי דמזה דזכו ישראל לנתינת התורה, והוא מטעם דנשמת ישראל גבוה מאוד, הרי דאף קודם נתינת התורה הי' נשמתם במעלה יתירה, וע"כ דלא הי' להם דין בני נח. (וקצ"ע

ובילקוט איתא [ספרי פ' וזאת הצרכה פיסקא שמ"ד], 'קדושי' אלו גדולי ישראל שמתמשכנין על ישראל. וכן הוא אומר ביחזקאל ואתה שָׁכַב על צִדְדֵי הַשָּׁמַיִל וְשַׁמַּתְ אֶת עֵוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל עָלָיו מִסֵּפֶר הַיָּמִים אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו תִּשָּׂא אֶת עֵוֹנָם (יחזקאל ד, ז).

ישראל, לכן הם תוכו לרגליך שכפית ההר, וישא מדברותיך ודו"ק.

(קובץ דרושים ח"ו סימן כ')

*

וְלִכְלֹל תִּיד תְּחֻזָּקָה וְגו' אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינַי כָּל יִשְׂרָאֵל (דברים לד, יז).

דהנה הטעם למה כפה ההר דוקא על ישראל שיקבלו התורה, י"ל דאחז"ל (עירוזין דף י"ג ע"ב) נמנו וגמרו נוח לאדם שלא נצרא משנצרא. ופי' המהרש"א (במ"א מכות דף כ"ג ע"ב צד"ה תרי"ג) שמנו המלות, וראו שס"ה ל"ת ורמ"ח עשין, [והוי קרוב להפסד ורחוק מן השכר].

איתא זילקוט (שמעוני פרשת וזאת הצרכה רמו מתקס"ו), אמר משה, התורה זו שקבלתי מימינך, שמא משאמות נקראת על שם אחר. אמר לו הקב"ה, חם ושלום על שמך לעולם יהי' נקראת, הה"ד וְכָרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עִבְדִי (מלאכי ג, כג). ותמוה מדוע הי' ס"ד שיקרא ע"ש אחר.

אבן צמדרש (פ' לך) (נראשית רצה פרשה מ"ד אות ה"ב) איתא, אֲנֹכִי מְגַן לְךָ (נראשית טו, א), אמר השי"ת, אנכי מעמיד מגינים ממך, ולא משאר אומות. שאם צניך יעצרו על תורה ומצוות, אני רואה לדיק שיכול לומר למדת הדין די, ויכפר עליהם.

ונראה פירושו, דאחז"ל דלכן יש שכחה, כיון שלא שמעו מפי השי"ת בעצמו רק ממשה, ומה צער ודם עובר, כן תלמידו. וכ"כ צמדרש אצכיר. וזילקוט שיר השירים (רמו מתקפ"א) עה"כ יִשְׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ (שיר השירים א, ז), מתחלה היו ישראל אומרינ דְּצָר אִפְסָה עֵמָנִי וְנִשְׁמָעָה (שמות כ, טו), היו למדין ושוכחין. תזרו ואמרו, משה צער ודם עובר כך תלמידו. תזרו אלל משה, אמרו הלואי יגלה בעצמו לנו השי"ת פעם אחר,

ולבן לשאר אומות [שאינ להם לדיקים], לא כפה, כיון דהוי קרוב להפסד, ע"י שיש שס"ה ל"ת, משא"כ ישראל שיש להם מגינים, הוי שפיר קרוב לשכר.

וז"ש, ע"י שקדושי בידך, היינו גדולי

ממ"ש לעיל דאף דהי' לאברהם דין ב"ג, מ"מ רק לגבי דין זה של מסירות נפש הי' דינו כישאל).

מו. לשון המדרש: א"ל הקדוש ברוך הוא, מנח לא העמדתי מגינים של צדיקים, אבל ממך אני מעמיד מגינים של צדיקים. ולא עוד אלא בשעה שיהיו בניך באים לידי עבירות ומעשים רעים, אני רואה צדיק אחד שבהם, ומכריעו עליהם, שהוא יכול לומר למדת הדין די, אני נוטלו ומכפר עליהם.

ו"ש ישקני מנשיקות פיהו. והשיז להן משה, לעמיד לזא תזכו לזה, שנאמר נְתַפִּי אֶת תּוֹרַתִי בְּקִרְבָּם וְעַל לִבָּם אֶכְתָּבֶנָּה (ירמיהו לא, 3).

ואיתא צספר חכמים, הלומד מתוך הרחצת הלב, אין תלמודו משתכח, ומועיל לזכרון^מ.

ובזה יש לפרש הכי טוֹב לִי תּוֹרַת פִּיךָ מֵאֲלֵפֵי זָהָב וְכֶסֶף (תהלים קיט, עב), היינו שטוב לי ללמוד מפיו ממש, מההרחצת הלצמח.

והנה צמגילה (דף ב' ע"ב - ג' ע"א) מנלפ"ך זופיס אמרום. והכתיב אלה המלוות, שאין נציל רשאי לחדש דבר מעתה. ומשני

שכחוס וחזרו ויסדוס. ותמוה למה נקראת ע"ש זופיס. וז"ל משוס דיסדוהו.

ולפי"ז נ"ל, דלכן הי ירא משה, שאחר שימות [וישכחו התורה ו]יקרא על שם אחר, היינו על מי שיחזור ליסדו.

וייש להסציר ציותר, דהנה כל הנציאים התנצלו צלשון כה, ומשה צלשון זה הדבר (ספרי מטות פיקסא קנ"ג), שהי שכינה מדצרת מתוך גרונו (עי' צ"ר פ"ה, ס"ד, שמו"ר פ"ג, סט"ו, וצוהר פנחס דף רל"ב ע"א).

ולפי"ז קשה, למה מי שלמד ממשה שכת, הא הוא כמו שלמד מפי הגצורה

מז. לא מצאתי מקור לנוסח זה. אך יש להסמיך לזה מ"ש בסנהדרין (דף כ"ו ע"ב) מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה, ופרש"י דאגת הלב על זזונותיו מהניא לשכח למודו. ועי' שלה"ק (מסכת שבועות פרק נר מצוה אות ס"ג דרך הו') שיעיין תמיד בספרים יפי הכתיבה ויפי הקשירה, ויהי מקום העיזן יפה הבנין. וידוע מ"ש הגאון רעק"א זצ"ל (בהקדמתו לשו"ת רע"א) שהנפש מתפעלת והדעת מתרווחת מתוך הלימוד בספר נאה ומהודר. ועי' מדרש תלפיות (ענף זכירה בשם ס' האפורי אות ו') דיהא מקום מדרשו פתוח לרוחה. ועי' בתפארת ישראל (אבות פ"א מט"ו אות ב') שלא ילמוד במקום שאין לו מנוחת הנפש, וטוב שילמוד בחדר מרווח עם רבוי חלונות, ומתוך ספר יפה. ועי' בשו"ע הרב (סי' תרל"ט ס"ד) דהלומד בעיזן פטור מללמוד בסוכה, כדי שתהא דעתו מיושבת עליו, שרוחב האויר יפה לו להרחיב דעתו. ועי' בלקוטי מהרי"ל (הובא באגרא דצבי רמז ז' אות א', ורמז רי"ח) דהעידו על ר"ת, כשהי רוצה ללמוד תמצית מהלכה חמורה, הי' נותן לפניו תל של זהובים, לשמוח בהן, להרחיב דעתו.

מח. דיבור זה הובא בתפארת דוד לנכדו הרד"ד זצ"ל (פרק ה' משנה ח' אות ח') בשינוי לשון קצת, וז"ל: טוב לִי תּוֹרַת פִּיךָ מֵאֲלֵפֵי זָהָב וְכֶסֶף (תהלים קיט, עב). ופי' אא"ז הגאון מוהר"ר מנחם נפתלי הירץ זצ"ל, דאיתא הלומד ברחבה ונחת לא במהרה שוכח.

ואיתא במד"ר שיר השירים [פרשה א' סימן ד'], מה שהיו לומדין מפי הגבורה לא נשכח, מה הוא ית"ש חי וקים. אך מה שלמדו מפי משה, שהי בשר ודם, מה הוא עובר. וזה גרמו במה שאמרו דבר אתה עמנו וכו', אבל אי היו שומעיין מפי השי"ת, לא היו שוכחין.

וזה שאמר דוד, תורת פיך טוב יותר, מלימוד הרחבה, שהוא מכח אלפי זהב, ודפח"ח. והנראה בביאור דבריו, דאף דשניהם שוין, דהן הלומד מפי הקב"ה והן הלומד מתוך הרחבה, בשניהם יש המעלה שאין שכחה, עכ"ז אמר דוד שטוב לו תורת השי"ת.

והוסיף הרד"ד, שכן אנו רואין, שאפילו פושעים מסרו נפשם על קדושת השי"ת, כיון שהיו בהר סיני, ושמעו אני ה' [מפי השי"ת בעצמן], לכן ליכא שכחה בזה, ונעשה בריאה בטבע איש ישראל, שמוסר נפשו על קדושת השי"ת, ומייחד שמו יתברך ויתעלה, בכל לבבו ובל נפשו.

צעלמו, כיון שהשכינה מגרונו דברה^{מט}. תו
למה לא הי' תורה נקראת על השי"ת צעלמו.
וצ"ל כיון דהי' ע"י גרונו של משה, הוי ע"י
מסך ומדיל, ולא הוי כמו מפי
השי"ת צעלמו. [ולכן נקראת על שם משה,
ויש שכחה.]

ולפי"ז ניחא, כיון דכתיב אשר עשה משה,
ולמה לא נקרא ע"ש השי"ת צעלמו,
וע"כ ז"ל כיון דהי' ע"י גרונו של משה הי'
כמסך ומדיל, לכן נקרא על שמו "תורת

משה", והוי ניתנה ע"י צשר ודם, ושייך
שכחה. לכן נתיירא משה שמה ישכחו, ויחזרו
אחרים וייסדו, ויהי' נקרא על שמש, כמו
מנלפ"ך ע"ש נופים, משום דחזרו ויסדום.

והשיב לו השי"ת, לעולם יקרא על שמך,
דאף אם ישכח ויחזרו אחרים
ליסדה, יקרא ע"ש המיסקל סיקל תורת משה.
וכה יאמר זכרו וזכרו תורת משה עבדי, שלעולם
יזכירו כי כה לוא משה ונכון.

(קובץ דרושים חוברת י' סימן ח')

בראשית

במדרש (בראשית רבה פ"ח ס"י) בשעה
שברא הקב"ה אדה"ר, בקשו
מלאכי השרת לומר לפניו שירחג, מה
עשה הקב"ה, הפיל עליה תרדמה, פתחו
ואמרו חדלו לָבֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה
בְּאָפוֹ כִּי בְמַה נִחְשָׁב הוּא (ישעיהו ג, כז).
ותמוה איך טעו מלאכי השרת כ"כ.

ונל"פ דאיתא במדרש (ילקוט שמעוני האזינו
רמו מתקמ"ג, ועי' חולין דף ז"א ע"ב)
עה"כ (איוז לת, ז), בְּרֵן יַחַד בּוֹכְבֵי בְקָר,
אלו ישראל, וַיִּרְעוּ בָּל בְּנֵי אֱלֹהִים, אלו
מלאכי השרת. דישאל אומרים שירה
לפני מלאכי השרת.

ואיתא שני טעמים זיה, א) מפני שגדולים
לדיקים יותר ממלאכי השרת
(סנהדרין דף ז"ג ע"א). ומוצן צמשל, שאנו
רואים שעוף המנגן, ניגונו יותר חציב וחשוב,
מנגינות בני אדם מנגנים היותר טובים. והוא
משום שחידוש הוא צעיני השומעים, וכל דבר
שאינו רגיל, חשוב. ולכן גם צעזודת הקודש,
האדם קרוץ מחומר, אם מתגבר על יצרו,
הוא חשוב וחציב יותר ממלאכי השרת.

ב) משום דבני אדם עלולים למות, ולשמה
ימות חיישינן (עי' גיטין דף כ"ח ע"ב), לכן
ראוי שבני אדם יאמרו שירה מקודש, עד
שלא ימות אחד מהם.

מט. עי' בחנוכת התורה (אות קל"ז) שהקשה כע"ז בהא שנענש משה על שלא דיבר אל הסלע.
ג. לפנינו "בקשו לומר לפניו קדוש". ולשון זה מצינו במדרש זוטא קהלת (פרשה ו' סימן י').

ולוזה אמרו, חדלו לבם מן האדם אשר
נשמה באפו כי במה נחשב הוא.
ורמזו צוה שני הטעמים. א' [אשר נשמה
באפיו], דעלול למוות. ב' כי צמה נחשב הוא,
וכיון דאין לו תשיבות, ועכ"ז רוצה לומר
שירה, והוי חידושא, ותציב יותר לתת לנו
קדימה לומר שירה.

(קובץ דרושים ח"ו סימן י"ב)

ומעתה יצואו דברי המדרש כמין חומר, כי
ביקשו מלאכי השרת לומר
"לפניו" שירה, פירושו "קודם לו", קודם
שיאמר אדה"ר שירה רצו הם לומר, כי
מעלתם גדולה יותר. הפיל הקב"ה עליו
תרדמה, ושינה אחד מששים שצמיחה (צרכות
דף נ"ז ע"ג). ומזה הבינו, כי האדם ראוי
לומר שירה קודם להם.

לך

ורת"י, על דרך שאמרו חז"ל (בראשית רבה וירא
פמ"ט ס"ג), וְקָרוֹת עָמוּ הַבְּרִית (נחמיה
ט, ח), כציון לחז עמו בסכין. וא"כ הוי שנים
שעשאוה דפטורין (שנת דף ג' ע"א), וליכא
חילול שנת מדאורייתא צוה"ב.

(נכדו הגרפ"א זצ"ל בקובץ דרושים חוברת
ז' סימן י"ד)

בפרקי דרזי אליעזר (פרק כ"ט) דאצרהם
אבינו ע"ה מל ענמו ציום
הכפורים. וקשה הא מילת הגר אינו דוחה
שנת, והי' יכול למול ענמו למחר, [דמילה
שלא צומנה אינה דוחה שנת^א], והי' יכול
למול ענמו למחר. ואח"ז הגאון מ' מנחם
נפתלי הירץ זצ"ל הביא קו' זו שסם לוי' חן
(פ' לך בד"ה צמד"ר לכל זמן).

וירא

צריכים לאכול, ולמה אמרו כן תעשה, משמע
דרנוס הי' כן.
ונל"פ דעל ויאכלו (בראשית יח, ח) פירש"י
'נראה' כאילו אכלו וכו'. אצל צתנא

וְאָקְחָהּ פֶּתַח לֶחֶם וְסָעְדוּ לִבְבָּם אַחַר
תַּעֲבְרוּ בִּי עַל בְּנֵי עִבְרָתָם עַל
עֲבָדֵיכֶם וַיֹּאמְרוּ בֵּן תַּעֲשֶׂה בְּאִשְׁרֵי דְבִרְתָּ
(בראשית יח, ה). תמי' הא צאמת לא הי'

נא. עי' רש"י פסחים (דף פ"ד ע"א בד"ה ולא) דמילה שלא בזמנה לא דחי שבת, דהיינו גר שנתגייר.

נב. והגרפ"א זצ"ל תי' שם דמילה דוחה שבת רק ביום השמיני שנכרתו עלי' י"ג בריתות, ובגר לא הוי יום
השמיני ויכול למול למחר אינו דוחה שבת. וכיון דאז נאמר מצות מילה, ונכרתו עלי' י"ג בריתות, הוי
שפיר כמילה בזמנה ודחה יוה"כ. ועי' מ"ש נכדו החדות יעקב בתשובה שנדפסה בפרדס יוסף (פ' לך אות
ע"ט).

דצי אליהו (פרשה י"ג) איתא שהשי"ת צענמו וכזודו פתח להן פיהן, ואכלו צאמת. וכן איתא זילקוט שמעוני וז"ל: האומר שלא אכלו אצל ארע"ה, לא אמר כלום. אלא בשכר טרחתו ונדקתו של אותו נדיק, פתח הקצ"ה פיהם ואכלו, שנאמר ויאכלו. וטעמו ע"ד וְתִגְזַר אֲמַר וַיִּקַּם לָךְ (איוב כג, כח). הואיל לנדיק כזה ארע"ה אמר שיאכלו, הוטרך לפתוח פיהם שיאכלו.

ולפי"ז, אי ארע"ה לא קיים פעם אחת כפי דיבורו, לא [הי'] נתקיימה גזירתו, ולא פתח [הקצ"ה] פיהם.

וזה הכוונה, בן תעשה אם תרצה, שיהי' כפי מעשיך, אם הוא תמיד באשר דברת, אם כאשר דברת תקיים, אז יהי' בהכרח לאכול, שיפתח פינו לאכול.

*

ובבתובות סוף המדיר (דף ע"ז ע"ב) צעזדי' דרבי יהושע בן לוי, אמר השי"ת אי אתשיל אשצועתא מימיו, ניהדר, אי לא, לא ניהדר. חזינן דצמדה שאדם מודד מודדין לו"י.

ואקחה. ר"ת ה'תר ח'גורה ק'ודם א'כילה ו'שתייה, [עי' שנת דף ט' ע"ב].^{יב}

(קובץ דרושים ח"ח סימן כ"ד)

וישב

וַיָּבֵא חַבְיָתָהּ לְעִשׂוֹת מְלֹאכָתוֹ (בראשית לט, יא).

לו מן האדם. כאשר נמצא אצל יוסף ויצא הציחה לעשות מלאכתו, ובסוטה (דף ל"ז ע"ב) רב ושמואל, חד אמר לעשות מלאכתו ממש, וחד אמר לעשות נרכיו, וכו', צאחה שעה צאחה דיוקנו של אציו וגראה צחלון וכו', כאשר נזכר יוסף מטה אצותיו, כי הוא חטר מגזע יקרה, נסוג אחור, כי לא גאזה לו עשות כדבר הרע הזה.

אבי אמי ז"ל הרב המשכיל הגביר מו"ה יצחק יודל שפער ז"ל, אמר לי כי שמע מאת חותנו אבי זקני רכזה"ג מו"ה מנחם נפתלי הירץ מייזלס אב"ד ראווע גאליציע זל"ל, אשר טוב ונכון כי נעיר לימים כל יהיה שפל רוח, ואל יכנע כגזה לבו, למען אשר יבוש ויכלם לסור מדרך הטוב והישר, ולעשות דבר אשר אין תפארת לעושיה, ואין תפארת

(נכדו בספר בן אסף המזכיר)

גג. לשון המשנה בסוטה (פרק א' משנה ד').

גד. רמז זה כתב ג"כ בקיצור שלחן ערוך (סימן ל"ב ס"ק ו').

שמות

והטעם שגאולה הראשונה לא היתה שלימה, היא מפני שלא נשלם הזמן. והגם שגלות זה הוא ארוך מאד, אבל צמנרים הי' גלות כצד מאוד, [וריצוי הכמות משלים ריצוי האיכות].

וזה ששאל משה, למה הרעות והכזבת עליהם השיעבוד. וא"ת מה איכפת לך, הא עי"ז יהי' השלמת העת, כי קישוי שעבוד ישלים. א"כ למה זה שלחתני, שתי' הגאולה ע"י שליח, אמאי לא תגאל אותם בעצמך, שתי' גאולה שלימה ודפח"ת.

(בנו הזכרון יעקב בקובץ דרושים חוברת ח' סימן כ"ג אות ג')

לְמָה הֲרַעְתָּהּ לְעַם הַזֶּה לְמָה זֶה שְׁלַחְתָּנִי (שמות ה, כב).

[ובשמות רבה (פרשה ה' סימן כ"ז), למה הרעות לעם הזה, ואם תאמר מה איכפת לי, א"כ למה זה שלחתני].

מאמ"ו הגאון ז"ל שמעתי פי' הפסוק, דאיתא צמד"ש (עי' יפ"ת שמות רבה פט"ו ס"א) דקישוי השעבוד השלים הזמן.

ואיתא צמד"ש (עי' שו"ט תהלים ל"א, ב', וצמחומא ס"פ אחרי), דגאולות הראשונות, שלא היו גאולה שלימות, היו ע"י שליח. וגאולה האחרונה שתי' גאולה שלימה, תהי' ע"י הקצ"ה בעצמו"ה.

מצורע – לשון הרע

מי אָדוֹן לָנוּ (תהלים יב, ה). [אמר ריש לקיש מאי דכתיב זאת תהיה תורת המצורע (ויקרא יד, ז) זו היא תורתו של מוליח שם רע].

והביאור צה אפ"ל, דאמו"ל [שם] רבי אחא ברבי חנינא אומר, סיפר אין לו תקנה, שכבר ברתו דוד ברוח הקודש, שנאמר יְבָרַת ד' כָּל שִׁפְתָי חֲלָקוֹת לְשׁוֹן מְדַבֵּרַת גְּדֹלוֹת (תהלים יב, ד). וי"צ מדוע סיפר אין לו תקנה.

מדרוש לשה"ג תקס"ה

בפסוק זאת תהיה תורת המצורע ביום מִתְּהַרְתּוֹ וגו' (ויקרא יד, ז).

ונראה, צהקדס מאמר חז"ל צמס' ערכין (דף ט"ו ע"ב) אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא, כל המספר לשון הרע כאלו כפר בעיקר, שנאמר אֲשֶׁר אָמְרוּ לְלִשְׁנָנוּ נִבְפִּיר שִׁפְתֵינוּ אֶתְנוּ

נה. ועי' במדרש ילקוט זכריה אות תקע"ז עה"פ יש'ראל נושע בה' תשועת עולמים (ישעיהו מה, יז)

היינו משום דכל נשמה היא חלק חלקי ממעל, ואסור להכניע את חלק חלקי שזנשמתו לשום נצרא, [דכש'אדם משתחוה לע"ז, א"כ כזיכול הוא כאלו ח"ו מכריח אותו חלק אלהי ממעל, שישתחוה לע"ז. ועל זה נאמר אל קנא].

ובזה פירשו, הכ' לא תעשון אתי אלהי כסוף (שמות כ, יט) אתי עמי, עם חלקי ממעל שיש זכום.

(ואירתא) כי בחטוא אדם זג' עצירות ע"ז ג"ע ושפ"ד, מסתלק ממנו חלק חלקי ממעל. ואחז"ל דבחטוא העגל חטאו בשלשתן, כמ"ש צפירש"י עה"כ וַיִּקְמוּ לְעֵמֶק (שמות לב, ו) [ז"ל: יש צמשמע הזה גלוי עריות ושפיכות דמים].

[והנה כתבו המפרשים, שמי שחוטא בעריות פורח ממנו אותו חלק אלהי ממעל, (דכתיב ולא יראה צד ערות צד וצד מפתקיד (דברים כג, טו)). וא"כ כשחוטא אה"כ בע"ז, אינו חטא על שמכריח החלק אלהי להשתחוה לע"ז, באשר שהחלק אלהי כבר פרח ממנו, בחטאתו בעריות].

ולבן משה רבינו ע"ה שרנה להמליץ בעיקר על חטא ע"ז, דכתיב זה קנאה, אמר

ונ"ל עפמ"ש צס' זגדי אהרן [פ' אחריו] צפי' הכ' שהמליץ משה רבינו ע"ה אָנָּה חָטָא הָעָם הַזֶּה חָטָאָה גְּדֻלָּה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב וגו' (שמות לב, לא). [והוא תמוה, שמשנה הסניגור דישאל, היה אמר שחטאו חטאה גדולה. וציתר דאי' צמדרש (עי' תנחומא מנורע ז), אין גדולה אלא גילוי עריות, שנאמר וְאִיךְ אֵינְעָשָׂה הָרָעָה הַגְּדֻלָּה הַזֶּה-אֵת וְקָטְאֵתִי לְאֵלִקִּים (צראשית לט, ט), על הראשונים אנו מנטערים, וצא הוא והוסיף להם חטא עריות. גם ויעשו להם, מלת להם מיותר. דהנה] הרמב"ן (פ' יתרו כ, ז' ד"ה כי אנוכי) כ' דלא מצינו לשון קנאה למעלה, רק בע"ז, וכ"ה צמדרש (מכילתא פ' יתרו מסכתא צדחש פרשה ו').

(עפמ"ש) [והנה כתב] האלשי"ך (עי' יתרו כ, ז, צד"ה ושמה תאמר), צטעס שאסור להקריב קרבן לשום מלאך ושר, והרי מגדולת העצד ניכר גדולת הרב, [וכי מתקנא שר חשוב, כש'אדם משתחוה לשר עצד שלו. ולמה הקצ"ה מתקנא כש'אדם משתחוה לע"ז, והלא כתיב מְנוּרַח שְׁמֶנֶשׁ עַד מְצָאוֹ (תהלים ג, א) גדול שמו צגויס, שקורין אותו אלהא דאלהא (מנחות דף ק"י ע"א), ולמה מתקנא כשמשתחוים לעצדו. ותירץ הענין],

נו. רבינו שינה קצת מדבריו, והיות שלא יכולתי למצוא מקורות לדברי רבינו, לכן תקנתיו בפנים עפ"י המקור.

נד. בס' עיני שמואל (עין החכמה אות ככ"ג), מביאו בשם רבו.

נה. לא מצאתי מקור דנסתלק מחמת ג' עבירות החמורות, דבאלשי"ך בפנים כתב דבכל חטא מסתלק ממנו חלק חלקי ממעל. ובבגדי אהרן כתב רק כשחוטאין בעריות מסתלק ממנו חלק חלקי ממעל. ולכן תקנתיו בפנים מהמקור.

זנים, משום דנשמתם מתחת כסא הכבוד תלוזה, ויש להם חלק אלקי ממעל^ב.

במצא מכל זה, דהמספר לשון הרע, מסתלק ממנו נשמתו חלק האלקי ממעל, ושוב לא נקרא בן למקום. לכן שפיר אמר, סיפר אין לו תקנה, שנאמר יברת ד' בל שפתי חלקות, פי' שנכרת חלקו ממעל, לשון מדברת גדולות כי מגדיל עונו כנגד ג' העצרות החמורות, [ונסתלק ממנו החלק אלקי ממעל, ושוב לא אקרי בן למקום], ולכך לא מהני תשובה, [דמלך שמחל אין כבודו מחול].

ו"ש המספר לשון הרע כאלו כופר בעיקר, שנאמר אשר אמרו וגו' שפתינו אחנו, ודברו לשון הרע, ונכרת חלקם ממעל, שוב יש להם מקום לומר מי אדון לנו, כי יאמרו מגדולת העצד יוכר גדולת הרב, [ואין חטא עבודה זרה חמור אללם כ"כ רח"ל].

*

ואמרו (בערכין סס) מה תקנתם של מספרי לשון הרע, אם תלמוד חכם הוא יעסוק בתורה, שנאמר **מִרְפָּא לְשׁוֹן עֵץ חַיִּים** (משלי טו, ד), ואין לשון אלא

אנא חטא העם הוזה חטאה גדולה, היינו ג"ע (ושפ"ד), [דאין גדולה אלא גילוי העריות, פי' שלא עשו דבר גדול רק בעריות], ואזדה לה מהם חלק נשמתם ממעל. וא"כ כשחטאו צעגל, לא עצדו ע"ז עם חלק נשמתם, רק ויעשו להם דייקא (להם לענמם) אלהי זהב, ואין החטא גדול כ"כ, דשוב י"ל כי מגדולת העצד יוכר גדולת הרב עכ"ד.

והנה אי' צס' (גס זה צנגדי אהרן פ' מצורע צסס האלשי"ך) הא דאפשר להתדבק לרעת צאדם מישראל, אע"ג דלרעת היא מסט"א, וישראל קדושים הם, יש בהם חלק אלקי ממעל. היינו משום דלרעת צא על חטא לשון הרע, שהוא גדול כג' עצרות החמורות, ונסתלק מיני' חלק אלקי שצו"ב.

והנה המהרש"א (קידושין דף ל"ב ע"ב צד"ה א"ל רבי נדוק) מקשה, איך מהני תשובה, הא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. ותי' (החיד"א צראש דוד פ' אמור) דישראל נקראים זנים למקום (אבות פ"ג מ"ד).

ובשל"ה וצראשית חכמה (עי' שער האהבה פרק ו') כתבו, דישראל נקראו

נט. כנ"ל דלא מצאתי מקור לזה. אך עכ"פ מחמת חטא גילוי עריות לחודי' מסתלק. ועוד י"ל בפשטות, עפ"י מה שמביא האלשי"ך בפר' מצורע בשם הזוהר, דבמדבר לשון הרע השכינה וכל המלאכים מסתלקין ממנו.

ס. עי' בשפע טל בהקדמה.

לשון הרע שנאמר תן שְׁחוטו לְשׁוֹנֵס מִרְמָה דְּצַר (ירמיהו ט, ז), ואין עץ אלה תורה שנאמר עץ חיים היא לְמַתְּזִיקִים צָה (משלי ג, יח).

רבי אחא ברבי חנינא אומר, סיפר אין לו תקנה, שכבר ברתו דוד ברוח הקודש, שנאמר יִכְרֹת ד' בַּל שְׁפָתַי חֲלָקוֹת לְשׁוֹן מְדַבֵּרֶת גְּדִלוֹת (תהלים יב, ד). אלא מה תקנתו? שלא יבא לידי לשון הרע, אם תלמוד חכם הוא יעסוק בתורה.

במדרש (ילקוט רמז תקנ"ט, ועי' מנחות דף ה' ע"א), זאת תהי' בהווייתו יהא, וצ"ב.

אפ"ל, כי אמר"ל (שם), המספר לשון הרע, מגדיל עונות עד לשמים.

ואיתא צפסחים (דף נ' ע"ב), כתוב אחד אומר גְּדוֹל מַעַל שְׁמַיִם סַסְדָּךְ (תהלים קח, ה), וכתוב אחד אומר פִּי גְדֹל עַד שְׁמַיִם (תהלים נו, יא) כאן צעושין לשמה וכאן שלא לשמה.

ולפ"ז צחטא לשון הרע דמגיע עד לשמים, והתשובה צריך להיות צחילא תקיפה, צריך להיות הלימוד תורה לתקן החטא, לשמה דוקא, שיגיע למעל השמים.

וביון דכתיב חֲרָךְ יָמִים צִימְיָנָה (משלי ג, טו)^א, מצוואר דעץ חיים

[לאורך ימים], היא דוקא צעוסק לשמה. וא"ב מ"ש יעסוק בתורה שנאמר מרפא לשון עין חיים, ע"כ הכוונה כי יעסוק בתורה לשמה, וזו היא תקנתה של מספרי לשון הרע.

אמנם כ"ז אם כבר סיפר לשון הרע, והגדיל חטאו עד לשמים, צריך לעסוק בתורה לשמה שיעלה מעל השמים. אבל רבי אחא צרבי חנינא שאמר, סיפר אין לו תקנה, אלא מה תקנתו, 'שלא יבוא' לידי לשון הרע, אם ת"ח הוא יעסוק בתורה, כוונתו, גם בתורה שלא לשמה, ינצל מ[לצא לידי] לשון הרע.

והנה לימוד שלא לשמה היינו שיקראוהו רצי (עי' תוס' תענית דף ז' ע"א ד"ה וכל העוסק). וזה שייך דוקא צמי שאינו שפל בדעתו, ורונה בהתנשאות. אבל מי ששפל בדעתו, אינו לומד שלא לשמה, שיקראוהו רצי.

ואיתא הטעם שנטוה מנורע ליקח אזור לטהרות, להורות לו שיהי' שפל בדעתו, כמו האזור שהוא הנמוך שבצילנות (עי' רש"י ויקרא יד, ד, והוא מתנחומא).

והשתא יוצן דצרי המדרש, זאת תהי' 'תורת' המצורע, בהווייתו יהי' כציוס טהרתו. שאז משפיל דעתו, כן תהי'

סא. ועי' שבת (דף ס"ג ע"א) למיימינין בה אורך ימים איכא וכ"ש עושר וכבוד, ופי' רש"י (בד"ה למשמאילין בה, בפ"י השני), מיימינין בה עוסקין לשמה.

תורתו אשר ילמוד, לכפר על חטא לשון הרע. ש[ע"י הענווה] ילמוד לשמה, ולא שיקראוהו רצי, ואז יכופר לו חטא לשון הרע, ויוטוהו מנערתו וק"ל.

*

בערבין (דף ט"ו ע"ב), אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא כל המספר לשון הרע באלו בפר בעיקר, שנאמר **אֲשֶׁר אָמְרוּ לְלִשְׁנֵנוּ נִגְבִּיר שְׁפָתֵינוּ אֶתְּנוּ מִי אֲדוֹן לָנוּ** (תהלים יב, ה). ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא כל המספר לשון הרע, נגעים באים עליו שנאמר **מִלְּשֵׁנִי בִּסְתֵר רָעָהוּ וּגו'** (תהלים קא, ה). אמר ריש לקיש מאי דבתיב זאת תהיה תורת המצרע (ויקרא יד, ב) זו היא תורתו של מוציא שם רע. ול"ב מדוע הוליא המקרא מידי פשוטו, וגם יש להצין שייכות המאמרים זה לזה.

ונראה, בהקדס לצאר דצרי המדרש קהלת ע"כ **כָּל עֵמֶל הָאָדָם לְפִיָּהוּ** (קהלת ו, ז), כל עמל גיהנס, לפי שהו של לשון הרע.

ונראה ציבורו, עפ"י הגמ' חגיגה (דף כ"ז ע"א). אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר, תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן קל וחומר מסלמנדרא, ומה סלמנדרא שתולדת אש היא, הסך מדרמה,

אין אור שולטת בו. תלמידי חכמים שכל גופן אש, דבתיב **הָלוֹא בַּה דְּבָרֵי פְּאֵשׁ נָאֵם ה'** (ירמיהו כג, כט) על אחת כמה וכמה. אמר ריש לקיש, אין אור של גיהנס שולטת בפושעי ישראל, קל וחומר ממוצח הזהב, מה מוצח הזהב שאין עליו אלא כעוצי דינר זהב, כמה שנים אין האור שולטת בו, פושעי ישראל שמלאין מנזות כרמון, דכתיב **פָּלַח הָרְמוֹן רִקְתָּךְ** (שיר השירים ד, ג) אל תקרי רקתך אלא רקנין שך, על אחת כמה וכמה. ולכאורה הני מילי דסתראי נינהו, דרצי אלעזר אמר רק תלמידי חכמים, ור"ל אמר אפילו פושעי ישראל.

ונראה, דהנה אז"ל (נערכין סס) סיפר אין לו תקנה שבבר ברתו דוד.

והמעם אפ"ל, א) עפמ"ש צחוצות הלצנות (שער הכניעה פרק ז') וצראשית חכמה (ענה פרק ה', אות כ"ח), דהמספר לשון הרע על חברו, לוקח מחברו כל העצירות, וחברו לוקח ממנו כל המנזות ע"ש.

והנה עיקר תשובה היא תשובת המשקל [על כל חטא וחטא]. ולכן שפיר סיפר אין

לו תקנה, כי רק על עצירות שהאדם עשה בעלמו, ויודע כמה נהנה מהעצירות, אפשר לו לעשות תשובת המשקל, לפוס אגרא נעראב. אבל על העצירות של חברו, שנפלו לחלקו ע"י לשון הרע, א"א לו לעשות תשובה, דאינו יודע איזה עצירות שעשה

סב. מליצה עפ"י אבות (פרק ה' משנה כ"ג). ולפום 'אגרא', כמה שנהנה מהעבירה, 'צערא' צריך לסגף את עצמו.

וכי תמור כרת שאמר דוד מכריתות שנאמר
בתורה ומועיל זהם תשובה.

וּנְרָאָה, ע"פ מאמרם (מדרש תנחומא פרשת
תזריע סי' ט') (שאלין הקצ"ה מיחד שמו
על הרעה^פ) [אין שמו של הקדוש צרוך הוא
נוזר על הרעה]. וא"ת הרי הזכיר על הנחש
בשעה שקללו, כך שנו רבותינו וכו' על
שהסית, וסיפר לשון הרע, לפיכך הזכיר שמו
על רעתו.

והמיעם אפ"ל, עפ"ד הזוהר (ויחי, דף ר"ע
ע"ג), תא חזי בשאר חייבי עלמא, לא
כתיב וירע בעיני ה', וכאן כתיב וירע בְּעֵינֵי ה'
אֲשֶׁר עָשָׂה (בראשית לח, י). א"ר יהודה, לית
לך חובא בעלמא, דלא אית ליה תשובה,
בר מהאי. ונריך להבין מנ"ל לר' יהודה מהאי
קרא, ללא מהני תשובה לחטא זה.

ונ"ל, דהנה הטעם דאין הקצ"ה מיחד שמו
על הרעה, י"ל משום דכתיב (כי לא)
אִם אֶחָפֶץ צְמוֹת הָרָשָׁע פִּי אִם צְשׂוּב רָשָׁע
מִדְרָכּוֹ וְתָהּ (יחזקאל לג, יא), וא"כ בעבר
עצירות שאינו מועיל תשובה, שפיר י"ל
דמיחד שמו על רעתו [דהקצ"ה חפץ
במיתתו].

חצרו, ואינו יודע כמה נהנה חצירו מהם. לכך
סיפר אין לו תקנה.

ולפ"ז הא דאמרינן, פושעי ישראל אין
אור של גיהנם שולט בהם, משום
דמלאין מצות ברמון, ע"כ [מייירי מגיהנם]
על שאר עצירות. אבל על חטא לשון הרע,
הרי נלקחו מהם המצות, ואינם מלאים מצות
כלל, ואזדה לה הק"ו [ממזבח הזהב], ושפיר
גיהנם שולט בהם.

ואתני רבי אבהו בשם רבי אלעזר ואמר,
ד"תלמוד חכם" גם על עצירות לשון
הרע אין גיהנם שולט בהם. דיש לו ענה
לעסוק בתורה, כאז"ל [בערכין פס] מהכ'
מרפא לשון עץ חיים^פ.

[ובובן המדרש קהלת, כל עמל גיהנם
לפיהו של לשון הרע. וגם מובן
זוה מ"ש ר"ל, זו היא תורתו של מוציא
שם רע, שע"י לימוד התורה, יינצל מדינה
של גיהנם].

(ב) והנה י"ל עוד זהם דאז"ל סיפר אין לו
תקנה שכבר ברתו דוד ברוה"ק
שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות, וק'

סג. כנראה שיש כאן שני בחינות. אחד, דלהק"ו של מזבח הזהב, צריכין שיהא מלאין מצות כרימון. ואחר
סיפור לשון הרע כבר אינו מלא מצוות. משא"כ להלימוד של סלמנדרא, שכל גופן אש, לא צריכין לזה.
וא"כ הת"ח יש לו תקנה אף ללשון הרע.
ובאופן שני י"ל, דכיון דתורה מכפר על לשון הרע, כמ"ש מרפא לשון, שוב מחזירין לו כל מצותיו, ושוב
י"ל גם הק"ו ממזבח הזהב.

סד. לשון זה הוא בבראשית רבה (פ" ס"ו).

ולבן דייק רבי יהודה, מדכתיב כאן וירע בעיני ה' וגו' וימיתוהו ה', להזכיר שמו על רעתו, ש"מ דעל חטא זה לא מהני תשובה.

והנה קי"ל (סוטה דף מ"ז ע"א), כל המחטיא אחרים, אין מספיקין צידו לעשות תשובה. וגם סיפר לשון הרע, אז"ל אין לו תקנה. א"כ שפיר אמרו בתנחומא, דעל קללת הנחש שהי' מסית, ו[גם] סיפר לשון הרע על קונו, שפיר נזכר שמו של הקצ"ה.

ובמילא שפיר ניחא, הא דאמרו סיפר אין לו תקנה, שבבר ברתו דוד ברוח"ק, ואמר יברת ה' בל שפתי חלקות. הרי הזכיר שמו של הקצ"ה על כריתתו, א"כ מוכח דאין לו תקנה.

ובזה [דאין הקצ"ה מזכיר שמו על הרעה], יש לפרש מאה"כ, מַה אַתָּה רֹאֶה וְיִמְיָהוּ וְאָמַר מִקֵּל שָׁקַד אֲנִי רֹאֶה. וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי 'הִימַבֶּתֶ לְרֵאוֹת' בִּי שָׁקַד אֲנִי עַל-דְּבָרֵי לַעֲשׂוֹתוֹ (ירמיהו א, יא-יז). ע' צאלשיך, שראה טובה, כי שוקד על דבריו, שהקדים צ' שנים לנזונותם, (גיטין דף פ"ח ע"א).

ולפ"ד נוסף, הטבת לראות, כיון דכתיב וישקוד ה' על הרעה, שנזכר שמו ית', נהכרח כי טובה יש צוה, בי שוקד "אני" דייקא על דברי.

ג) ואפ"ל עוד נטעם סיפר אין לו תקנה, דידוע דמדת הדין לא מהני תשובה,

כמאחז"ל (ירושלמי מכות פ"ג ה"ו) עה"כ הַנְּפֶטֶשׁ הַחַטָּאת הִיא תָּמוּת (יחזקאל יח, ד), רק צמדת הרחמים מהני תשובה.

ואז"ל (בראשית רבה וינא פ"ג ס"ג) הרשעים מהפכים מדת הרחמים למדת הדין. וא"כ מי שהוא רשע כ"כ, שהפך צמעשו מדת הרחמים למדת הדין, לא מהני לוי [תשובה].

ולפ"ו, שפיר דייק רבי יהודה צוהר, דלית לך חובה דלא אית לוי תשובה צר מהאי, מדכתיב וימתהו ד' צמדת הרחמים, וע"כ משום שהפך מדת הרחמים למדת הדין.

ולבן אמרו, סיפר אין לו תקנה, שנאמר יברת ד' שפתי חלקות, מדנזכר מדת הרחמים על כריתתו, נהכרח כי צלשון הרע מהפך מדת הרחמים למדת הדין, א"כ אין לו תקנה בתשובה.

ובזה נצא לצאר המשך הני תלחא מימרי, אשר עמדנו עליהם בתחלת דברנו. דהנה, אין צעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה (פסיקתא רבתי פיסקא י"ז ד"ה ויהי צחאי הלילה, ויקרא רבה מצורע פרשה י"ז סי' ד'). וזה דווקא בישראל, אבל באומות העולם פוגע, וע' תנחומא פ' מצורע (סי' י').

[ומעבא דמילתא י"ל דהא] דאין פוגע בנפשות תחלה רק צממונו, דהוי כעין התראה. וכיון דקי"ל דצ"נ א"כ התראה

(עי' סנהדרין דף נ"ו ע"ג), שפיר צהם פוגע צנפשות תחלה.

ועי' ל" הטעם, דידוע דהקצ"ה מנהיג את ישראל צמדת הרחמים, ואומות העולם צמדת הדין. וכ' המפרשים, דווקא כשישראל על אדמתם, אשר עיני ה' צה ודורש אותה (דברים י"א, י"ג). אזל צח"ל המה תחת המזל"ה. לכן שפיר לאומות העולם שהמה תחת המזלות פוגע צהם צנפשות תחלה"י.

משום רצי יוסי צן זימרא, בל המספר לשון הרע באלו כפר בעיקר, דמשום דהוי דינו ככופר בעיקר, וצאומות העולם פוגע צנפשות תחילה].

*

וְרָאָה הַבְּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נִגְעַת הַצָּרְעַת מִן הַצָּרוּעַ. וְצִוְּהָ הַבְּהֵן וְלָקַח לַמַּטְהָר שְׁתֵּי צִפְרִים (ויקרא יד, ג"ד).

ולפ"י יתצאר מאז"ל (ערכין דף ט"ז ע"ג) מפני מה אמרה תורה במצורע יביא שתי צפרים לטהרתו, אמר הקב"ה האו עשה מעשה פטימ, יביא קרבנו צפור פטימ.

והק' ציפה תואר (עי' מצורע פרשה י"ז אות ז' צד"ה ויכפר על הקול), הא אמרו (נערכין סס) צמזורע, הוא הצדיל צין איש לרעהו, לפיכך צדד ישב. וא"כ כבר נתכפר לו חטא זה צישיצתו צדד.

[אולי מסביר צוה דצרי רצי יוחנן משום רצי יוסי צן זימרא, בל המספר לשון הרע, נגעים באים עליו. דהנה למה צאים נגעים על גופו, והא אין הקצ"ה פוגע צנפשות תחלה. והתי' לזה הוא, דהא דאין פוגע הוא משום מדת הרחמים, והיות שהמספר לשון הרע הפך מדת הרחמים למדת הדין, לכן צאים עליו' תחילה.

ויותר מסתבר, דכוונתו לצאר הקשר למאמר הראשון של רצי יוחנן

סה. אמרי כהן: רק כשישראל עושים רצונו ית' למעלה מהטבע, מתנהג עמם למעלה מהטבע, ואז אין מזל לישראל אפילו בחו"ל, (עי' תוס' שבת דף קנ"ו ע"א בד"ה אין מזל לישראל).

ועי' מ"ש הר"ן בדרשותיו (דרשה ד') שמפרש מה שאחז"ל (כתובות ק"י ע"ב) הדר באר"י דומה כמי שיש לו אלוה, והדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה. שכל הארצות ניתנו תחת המזלות וניזונים ע"י שליח, משא"כ א"י ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה וגו' (דברים יא יב) שאינה מתנהגת ע"פ מזלות ושלוחים, אלא מהשי"ת בכבודו ובעצמו עכ"ד. ועי' בזה"ק ריש פר' לך. ועי' פנים יפות (פ' ויצא עה"פ ותאמר אל יעקב הבה לי בנים. ובישמח משה פ' ויחי עה"פ ראובן בכורי אתה).

סו. עי' נחל קדומים להחיד"א פ' מצורע דדוקא במדת רחמים אינו פוגע בנפשות תחלה, אבל במדת הדין פוגע.

סז. לא ראיתי שום קשר להקדום.

ונראה לתרץ, דהנה אמרו ז"ל (שבת דף כ"ג ע"ב), הרגיל צנר הויין לי צנים תלמידי חכמים. ואיתא בטור או"ח (סי' רס"ג, והוא ממדרש רבה בראשית פי"ו ס"ח), צטעס שאשה נטויה צהדלקת נר של שבת, היא כצתה נרו של עולם, שגרמה מיחה לעולם, לפיכך תדליק הנרות.

והקשה צווי העמודים (פרק ראשון אות ה'), מהא שאז"ל בשוח"ט (תהילים ע"ו), שאלו תלמידי לרבי טרפון ציבנה, מפני זכה יהודה למלכות, א"ל מפני שהודה צמעשה תמר, א"ל דיו להודאה שתכפר על הציאה. א"ל מפני שאמר מה צנע, א"ל דיו להללה שתכפר על המכירה. הרי דמה שאדם פועל לכפרת חטא, אין צו כדי לגרום לו טובה וזכות. וא"כ די לה להאשה צהדלקת הנרות לכפר על חטאה, שכצתה נרו של עולם, וצמה תזכה עוד לצנים ת"ח.

ונ"ל דלכאורה קשה, מה אמרו די להודאה שתכפר על הציאה. הא קי"ל גדולה תשובה שזדונות נעשו כזכיות (יומא דף פ"ו ע"ב), ומדוע לא תועיל ההודאה לגרום לו טובה.

וצ"ל, דהא דצתשובה זדונות נעשו כזכיות, כ' המהרש"א^ה, משום דמחשבה טובה מצטרף למעשה, ומחשבה רעה לא

מצטרפת למעשה, (קידושין דף מ' ע"א). ולפ"ז צהעצירה ליכא רק מעשה, לכן מעשה התשובה מכפרת על מעשה העצירה, ומחשבת התשובה נעשה כזכיות.

ואיתא צירושלמי (מס' פאה פרק א' הלכה א', ועי' תוס' קידושין דף ל"ט ע"ב צד"ה מחשבה רעה), דצעכו"ס מחשבה טובה אין מצטרף, ומחשבה רעה מצטרף.

וא"כ צצ"נ אין זדונות נעשים כזכיות גם ע"י תשובה, כי צעכו"ס הוא להיפוך, צהעצירה הי' מחשבה, וצהתשובה לא.

וידוע דאצות קודם מ"ת הי' להם דין צ"ג, וא"כ הזדונות לא נעשו כזכיות. ולכן שפיר שאלו, דיו להודאה שתכפר על הציאה, ולא לגרום טובה. אצל צנשים, הני נשי דידן, דאחר מ"ת, דמחשבה טובה מצטרף להו למעשה, שפיר מהני להו הדלקת הנרות, לזכות לצנים ת"ח. [ומתורץ קו' הווי העמודים].

והנה אמחז"ל צקדושין (דף מ"ט ע"ב, וצטור וש"ע אה"ע סי' ל"ח סעיף ל"א), המקדש אשה על מנת שאני לדיק גמור, ה"ז מקודשת, דלמא הרהר תשובה צלצו. וכן להיפך, על מנת שהוא רשע ה"ז מקודשת, שמא הרהר ע"ז צלצו.

סח. גם הפנים יפות (פ' ויקרא) מביאו בשם המהרש"א, ולא מצאתיו. וכ"כ בספר חנוכת התורה (סי' ר"ג ור"ה), ובפי' עץ יוסף שבעין יעקב (יומא דף פ"ו ע"ב ד"ה כאן).

בלצו, ונעקר החטא מעיקרו, וא"כ מעולם לא הי' רשע, ול"ש לאוקמי אחזקה קמייתא. ול"ד לשאר חזקה, כגון ספק גירושין (עי' משנה גיטין דף ע"ח ע"א), דע"כ היתה מקודם אשת איש. אצל כאן צרשע שעשה תשובה מאהבה, לא הי' רשע מעולם. וכן להיפוך צדיק שאומר ע"מ שאני רשע, חיישין שמה הרהר ע"ז בלצו, ול"ש לומר דניקם אותו בחזקה דמעיקרא, כיון דאז"ל (עי' קידושין דף מ' ע"ב) צתוהא על הראשונות וְחוּטָא אֶחָד יֵאָדָד טוֹבָה הַרְצָה (קהלת ט, יח), ולא נחשב לו המנזות שעשה עד עתה, א"כ שפיר חיישין שמה הרהר בע"ז, ותהה על ראשונות, ורשע גמור, ולית לי' חזקה דמעיקרא כלל וא"ש". [ומתורן קו' הזכרון יוסף].

והק' בתשו' זכרון יוסף (שטיינהארט^ס, חיו"ד סי' י' צד"ה וזה אמרתי, צסס מקשין העולם), אמאי לא מוקמינן לי' אחזקה קמייתא שהי' רשע. או צמי שהוא לדיק, אמאי נישוש שמה הרהר ע"ז בלצו, ולא נימא דמוקמינן לי' אחזקה דמעיקרא.

ונראה, דהנה אמרו ציומא (דף פ"ו ע"א), כתיב שובו צנים שׁוֹבְצִים (ירמיהו ג, יד) דמעיקרא שובצים אתם, וכתיב אֶרְפָּא מְשׁוֹבְצָתָם (הושע יד, ה), ל"ק כאן מאהבה כאן מיראה. פי' רש"י, מיראה הוא ארפא, כמו צעל מוס שנתרפא, שמקצת שמו עליו. ומאהבה נעקר עונו מתחלתו.

וא"כ צרשע שאומר ע"מ שאני לדיק, שפיר חיישין שמה הרהר תשובה 'מאהבה'

סט. מחבר ספרים משבר בר עה"ת, וכח שור עמ"ס בבא בתרא. הי' גיסו של הרב ישעי' פיק מבערלין. ורבו של הרב מרדכי באנעט אב"ד ניקלשבורג.

ע. בקובץ דרושים (ח"ו סי' ל"ב) העיר בזה הרב צבי [הירש] מענדעלזאהן [אבד"ק] ווישניץ [חתן החמדת שלמה, ולאחריו הי' מו"צ בווארשא פראגא]: וז"ל: דבר גדול דיבר הגאון'ל דהיכא דלפי החשש דחיישין תעקר החזקה למפרע, אין דנין בזה דין חזקה.

ולענ"ד נראה דגם בכה"ג שייך לאוקמי אחזקה, דאע"ג שעכשיו נעקרה למפרע, אבל הרי א"א להכחיש דטרם עשיית התשובה הי' רשע, והי' לו חזקת רשעות, אלא שעכשיו אתה בא לחדש ולומר דנעשתה פעולת התשובה שעל ידה נסתלקה חזקה זו. והרי החזקה מתנגדת לכך לומר שלא נעשתה פעולה זו, דאין לנו לחוש מספק לומר שהי' כאן התחדשות מעשה התשובה שעל ידה יבא שנוי להמצב הקדום שהי' בלעדה. דהו גדר החזקה בכ"מ שאין לנו לחדש מספק השתנות למה שהחזק עד כה.

וראי' לזה מתוס' גיטין (ל"ג ד"ה אפקעינהו) שהק' דאיך מחייבי' מיתה לאשת איש שזינתה, והא התראת ספק הוא, דשמא ישלח לה גט ויבטלנו דפקעי הקידושין למפרע. וכן איך לוקה נזיר ששתה יין הא הו"ל התראת ספק דשמא ישאל על נזירותו, ותירצו דאוקמינן אחזקתה עיי"ש. הנה מבואר דאע"פ שאם ישלח גט ויבטלנו תעקר חזקת נשואה למפרע, מ"מ אמרינן דאין לנו לחוש מספק לחדש השתנות נגד חזקת נשואה. וכן בנייר מוקמינן אחזקת נזירות אף דאם ישאל תעקר הנזירות למפרע, והיינו מה"ט דכתיבנא.

ואין לדחות ולפרש בכוננת התוס' דלאו משום חזקת נשואה וחזקת נזירות נגעו בה, אלא דר"ל דמוקמינן אחזקה דכשם שלא עשתה פעולה זו של שילוח הגט ובטולו עד כה, כן לא תהא נעשית גם להבא. וכשם שלא שאל עד כה אנזירותו כך לא ישאל גם להבא. (אם דגם לפי"ז יש לדחות ד' הג' מראווא הנ"ל, דאם

שמו עליו. ולקח למטהר שתי צפרים, לטהרו ממעשה פטיט שעשה בקרצן פטיט. [ומתורן קו' היפ"ת].

(חסר הקיום, אצל דעת לנזון נקל לחצר המאמרים הנמצים בראשונה ע"פ הדברים הנאמרים עד הנה).

[גם אינו מתרן הקו' על ר"ל מדוע הוציא המקרא מידי פשוטו. ואולי כוונתו להיות שהמלוצרע הוא כבר ציוס טהרתו, א"כ למה קוררו התורה צסם מלוצרע, והלא כבר אינו מלוצרע. ומש"ה דרש ר"ל דמלוצרע הכוונה להחטא שלו, דהוציא רע, וכיון דלא עשה כ"א תשובה מיראה, עדיין שמו עליו, ולכן קוררו מלוצרע].

*

[אולי מסביר דברי רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא כל המספר לשון הרע כאלו בפר בעיקר, דכמו צעוד ע"ז ותוהה על הראשונות אצל כל מלוצרע, כמו"כ המספר לשון הרע אצל כל מלוצרע].

היוצא לנו מזה, דהיכא דעקר החטא מעיקרו, ל"ש גזי' לשון רפואה, ללשון רפואה שייך רק היכא דנשאר רשימו, וזה דוקא צעושה תשובה מיראה, דזדונות נעשו צסגגות.

והנה מלוצרע שעשה תשובה ע"י הנגעים שצאו עליו, הוא תשובה מיראה, וזדונות נעשו לו צסגגות. וזשה"כ וראה הבהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע, פירוש שרק נרפא, ולא עקר העצרה מעיקרה, ולא אהני לי' ישיבתו צדד רק לכפר לו, ועדיין

התם אמרינן מצד החזקה, שלא ישאל עוד לעולם כשם שלא שאל עד כה, מכ"ש דהול"ל כאן שלא שב עכשיו בתשובה כשם שלא שב עד כה, וי"ל).

דזה אינו, דכבר העלו האחרונים ז"ל ובראשם הנו"ב (יו"ד סי' נ"ה) דחזקה אלהבא לא אמרינן, (ועי' רש"י ע"ז כ"ג. ד"ה רבינא ודו"ק). ועכצ"ל דכוונת התוס' כנ"ל אחזקת נשואה (כמפורש בלשונם ע"ש), ולפי שע"י שליחות הגט ובטולו יבוא שנוי אלשעבר, שתעקר חזקת נשואה למפרע, דנין שפיר בזה דין חזקה שלא לחוש מספק לשליחות הגט שתשנה למפרע את אותו המצב שהוא של לשעבר ודו"ק.

שוב ראיתי דעיקר הדבר מבואר להדיא בשב שמתתא (ש"א פכ"ב) לענין ספק ספיקא בשהי' במיעוט בתרא, שהעלה דל"ש לאוקמי בזה בחזקת איסור. והביא מר"פ האשה רבה דאמרינן דאין עד אחד נאמן לומר אהקדש דאחריני דאיתשל מארי' עלי', משום דאתחזק איסורא, אע"ג דכי אתשיל נעקר ההקדש למפרע וליכא חזקת איסור כלל, וע"כ דמכיון דעכ"פ קודם דאתשיל הי' בחזקת איסור מוקי לה בחזקתו הקודמת עכ"ד הש"ש עיי"ש. ולענ"ד גם מד' התוס' הנ"ל מוכח כן.

ומתרן האמרי כהן (שם סי' מ"ט): מה שהביא רא"י מד' התוס', אין רא"י להא דמקדש ע"מ שאני צדיק, דכיון שמקדש אדעתא דהכי, הרי חזינן דנשתנה דעתו לשוב בתשובה, שפיר י"ל דחיישינן שמא הרהר תשובה בלבו 'מאהבה', ונעשין לו כזכיות, ולא הי' לו מעולם חזקת רשע. משא"כ באשת איש שזינתה ונייר השותה יין ומתרינן ב' ואומר אעפ"כ, הרי הן אומרים בפיהם שעומדים בחזקתם, לא הוי התראת ספק ודו"ק. וכעין זה כ' בלחם משנה (פ"ח מאישות ה"ה). ולפי"ז גם דברי הש"ש שהביא אינם סותרין דברי הגז"ל כמובן.

ובאמת בדברינו יש לדחות הרא"י של הש"ש שהביא מפ' האשה רבה, דע"א שפיר אינו נאמן לומר אהקדש דאחריני דאתשל מארי' עלי' כיון דאין לנו שום הוכחה לזה אינו נאמן נגד החזקה, משא"כ בנולד ספק שהי'

בערכין טס, אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא, כל המספר לשון הרע, נגעים באים עליו, שנאמר מְלֹשְׁנֵי בַסֵּתֶר רָעָהוּ אוֹתוֹ אֲצִמִית (מהליל קא, ה) ובתיב התם לְצִמְתָּת (ויקרא כה, כג) ומתרגמינן לחלוטין, ותנן אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה. ול"צ מה שייאט' דמתניתין דאין צין לכאן.

ונראה, דהמהרש"א (חידושי אגדות דף ט"ו ע"צ צ"ד"ה כל המספר) מקשה, דהא אמרינן [שם לקמן] על שבע דברים נגעים באים. ומי' דעל [שם מה] שבע דברים נעשה [לפעמים רק] מצורע מוסגר, ועל חטא לשון הרע [לא יכופר רק צ]מצורע מוחלט.

ולבאורה יקשה הא מריס דצרה לשון הרע, ולא נענשה צהחלטה,

רק צַפְסָגְר שְׂצַעַת יָמִים (צמדצר יב, יד).

אמנם לק"מ, דהא איתא צקוטה (דף כ"ג ע"א) האיש פורע ופורס, ואין אשה פורעת ופורמת. וכיון דאין צין מוסגר למוחלט רק פריעה ופרימה, א"כ צאשה אין צין מוסגר למוחלט ולא כלום.

וזהו שהצילו צסוגיין מתניתין דאין צין, דצאמרו כל המספר לשון הרע נגעים צאין עליו, הוקשה לו קו' מהרש"א, ועכ"ל כתירוולו דצו' דצרים נעשה מוסגר ועל לשון הרע מוחלט. ועדיין קשה ממריס, שלא נענשה רק צהסגר, לזה הציל מתני' דאין צין מוסגר למוחלט רק פריעה ופרימה, וכיון דצאשה אין פריעה ופרימה, גם ממריס ניחא, וזה נכון.

(קובץ דרושים חלק א' כרך ב' סי' כ"ח, וחוברת ד' סי' א')

נצבים - קבלת התורה

יא). ואם תאמרו שמא לרעתכם נתתי לכם התורה, לא נתתי אותה לכם אלא לטובתכם, שמלאכי השרת נתאוו לה.

ותמהו איך ס"ד ח"ו לומר לרעתכם"י. גם מה ראוי [דוקא ממנה]

במדרש [דברים רצה פ' נצבים פרשה ח' אות צ'] העומד לקרות בתורה וכו', כך שנו חכמים הפותח בתורה מברך. אמר הקב"ה אם ברכת את התורה, עצמך אתה מברך, שנאמר פי בי ירכבו ימיה ויסיפו לך שנות חיים (משלי ט,

במיעוט בתרא, הרי כבר יש דבר הסותר חזקה דמעיקרא, מנ"ל דלא מוקמינן אחזת איסור דקודם השחיטה. עא. ביאור על מדרש זה עי' בזכרון יעקב.

ועושה. ולזה ראו [המלאכים] שיהיו מנווין ועושין דייקא.

אמנם תוס' (שם צד"ה גדול, וצ"ז דף ג' ע"א צד"ה גדול) הקשו אפכא מסתברא, דראוי למי שאין מנווה להיות יותר גדול. ומי' דעל מי שאין מנווה אין היצה"ר מסימו, ולית מלחמת היצה"ר רק צמנווה.

וזה תשובת משה, כלום יצה"ר ביניכם, א"כ אין שום נ"מ צין מנווה ועושה לאינו מנווה ועושה, ולמ"ל [דיהא ציווי]. וא"כ למלאכים די צאין מנווין, וישראל שיט להם יצה"ר צריכים להיות מנווין].

והנה אחז"ל צעירוצין (דף ק' ע"ב) אמר רבי יוחנן אלמלא ניתנה תורה, היינו למדין צניעות מחתול, גול מנמלה, עריות מיונה. וקשה א"כ למה נצטוונו צאמת ע"ז.

וצ"ל, דאם לא הי' נכתב צתורה הקדושה, לא הי' שייך עונש צעריות, דלא עדיף מקל וחומר, דאין עונשין מן הדין. וכ' הה"מ"ע, משום דשכל אדם אין צודק כ"כ, [ואולי יש פירכא להק"ו]. וכאן [אי לא הי' נכתב איסור גול ועריות צתורה], לא הי' שום

שמלאכי השרת נתאוו לה, הא גם ישראל נתאוו לה.

ונראה לפרש, עפי"ד ז"ל (שנת פ"ח ע"ב - פ"ט ע"א) בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת מה לילוד אשה בינינו, אמר הקב"ה לקבל תורה בא, אמרו מלאכי השרת, ה' אדנינו מה אדיר שמוך בכל הארץ אשר תנה הורף על השמים (מהלם ט, ז). והשיב להן משה תשובה, [תורה] מה כתיב צה, לא תרנח לא תנאף לא תגנז וכו', כלום יצה"ר יש צייניכם.

ותמי' הא ודאי מלאכי השרת לא ראו צפשוט הענינים, כ"א צפנימיות ורזין דאורייתא, וכמ"ש צזה"ק (פ' אחרי דף ע"א ע"ב) כשם ששמה סתים וגליא כך אורייתא וכו'. א"כ הרי גם עתה צידם לעסוק צתורה"ע. וצאמת מצואר צכמה מקומות, דעוסקים צתורה צישיצה של מעלה"ע, ומה הועיל משה צתשובתו, כלום יצר הרע יש צייניכם.

וצ"ל עפ"ד צקידושין (דף ל"א ע"א) גדול המנווה ועושה, יותר מאין מנווה

עב. נראה מדבריו (וכן מוכח מסיום הדרוש), דממה שישראל נתאוו לתורה לא קשה כלום, דהלא צריכים לפשוטות התורה, לידע את 'המעשה' אשר יעשון. ורק מהמלאכים קשה, דאצלם לא שייך רק היעסק' בתורה, וזה שייך אף בלי הציווי.

עג. עי' מכות (דף י"א ע"ב) לא הוה קא מעיילי לי' למתיבתא דרקיע.

עד. כ"כ הקרבן אהרן (במדת אהרן פ"ב חלק י"ג), ובוה הסבירו האחרונים דברי הרב המגיד (בפ"ב מהל' מאכלות אסורות הלכה א'), דהיכא דיש אזהרה בלאו הק"ו, אז עונשים מן הדין. דכיון דכבר מציינו אזהרה בדבר, שוב ל"ש לומר שמא יש פירכא, ויכולין ללמוד עונש מק"ו.

לימוד [לאזהרה, ומלהימוד מנמלה ויונה
א"א לענוש], לכן ההכרח לזו"ש.

וגם י"ל [מי] אחר למה נצטוונו צפירוש על
גזל ועריות], כדי שיהי' מנמלה ועושה,
ויקבלו שכר יותר גדול.

וז"ש ר' חנניא בן עקשיא (מכות דף כ"ג ע"ב)
הנה הקצ"ה לזכות את ישראל, לפיכך
הרצה להן תורה ומצוות, היינו גזל ועריות,
כדי שיהי' מנמלה ועושי, ויהי' להן שכר
צו"ת.

ולפי"ז י"ל ד[שני התירושים] תליא בהא,
דאי גדול מנמלה, א"כ 'לטובה'
נתינת התורה. אצל אי אין מנמלה גדול, ולמה
נצטוונו בגזל ועריות, הא יכולים היינו לילף
מנמלה ויונה, ע"כ כדי שיהי' עונש, א"כ הוי
'לרעה'.

וז"ש המדרש ואם תאמרו לרעתכם נתתי
לכם, מדלתי על גזל ועריות, לא
נתתי אותה אלא לטובתכם, שיהי' לכם
שכר כמנמלה ועושה. וראי' דמנמלה גדול,
דמלאבי השרת נתאוו לה, והא היו יכולין

ללמוד פנימיות התורה צמרו, וע"כ דיהי'
מנמלה ועושי, וע"כ דגדול מנמלה ועושה,
א"כ הי' כריך הציווי, לזכותו [צשכר יותר
גדול] צעוה"ב.

וא"כ ממה שנתאוו ישראל אין ראי', דרנו
עכ"פ פשטות תורה הקדושה". אצל
ממלאכי השרת ראי' צרורה, דלטובה גדולה
נתן לנו לזכותינו צרבי ימים, וצהוספת שנות
חיים ושלום, וצעוה"ב, והוא ית"ש יאר עינינו
צתורתו הקדושה, ויצרכנו אמן כן יהי רצון.

*

אמר המעתיק (הוא נכדו הגה"ח מ' פנחס אלי'
מייזליש ז"ל). אגב אכתוב מ"ש מפני
אאמ"ו הגאון מ' דוד דוב זצ"ל האבד"ק
לאסק בן בנו של המחבר, לפרש המדרש
הנ"ל, עפ"י מחז"ל (קידושין דף ל' ע"ב)
צראתי יצר הרע, צראתי תצלין זו תורה.

וז"פ לא לרעתכם שיהי' תקנה לרעתכם
לתצלין צשציל יצה"ר, דאס כן לא הי'
כריך לצרך. דאי הי' רק תצלין להציל צשציל

עה. עדיין צ"ע למה נכתב ה'עונש' בתורה, דכיון דיש לן ציווי, שוב יכולין לענוש מן הדין מנמלה ויונה.
עו. יש לעיין, והם גם פשטות כל התורה כולה עם כל מצוותיה, היו יכולין לקיים כאינו מצווה ועושה, וכמו
שקיימו האבות כל התורה כולה עד שלא ניתנה (קידושין דף פ"ב ע"א). וע"כ דמה שנתאוו ישראל הוא
מפני שיהיו מצווין, וא"כ גם מישראל יש ראי'.

אך את זה יש לתרץ, דידוע דישנם מצוות שא"א לקיימן כאינו מצווה ועשה. וכמו שתי' בספרים בהא שלא
מל אברהם עד שלא נצטווה (הרא"ם בפר' לך, בראשית י"ז, כ"ה). או שלא היו יכולין לשמור את השבת,
מהאיסור דיום וליילה לא ישבותו. או י"ל דלא היו יכולין לברך על המצוות, דאינו מצווה ועושה אינו מברך
לדעת כמה פוסקים. שו"מ בספר לוי' חזן פ' לך שכ"כ. ויש להמליץ זה בדרך צחות בלשון הגמרא (שבת דף
פ"ח ע"א) 'ברוך' רחמנא דיהיב לן אוריין.

יפה"ר, הי' הדין כמו דצר שהיא משום רפואה שא"ל לצרך (נרכות דף ל"ו ע"א, ואו"ח סי' ר"ד סעיף ו'). אבל צלמת אף דהיא תכלין, [מ"מ] גם לטובה גדולה ניתנה לנו, ולכן ראוי לצרך.

ורא"י ממלאכי השרת דאללס ל"ש תכלין, כיון דאין יפה"ר שולט במלאכים, וע"כ דיט טובה גדולה צה, לצד מן תכלין שיש צה.

וזה"ש עוד [דברים רצה פרשת עקב פרשה ג' סי' א'] ואת סבור שמא לרעתך נתתי לך את השבת, לא נתתי לך אלא לזכותך. כי אחז"ל [שבת דף קי"ח ע"ב] כל המשמר שבת כהלכתא, מוחלין עוונותיו!"

וזה"ש המדרש, לא נתתי לכם השבת צשציל רעתכם, אשר אם תחטאו ימחול לכם

צשצת, לא [רק] צשציל זה, הגם כי צלמת כן היא, אלא [גם] לטובתכם נתתי לכם השבת.

ורא"י דהא על חטא יש תשובת המשקל צתענית וסיגופים ע"ה, וצשצת המלוה לאכול ולשמוח ולענג נפש. ודפח"ח. (עב"ד האב ומכאן ואילך דברי הבן).

*

ובחי' עה"ת אמרתי צכמה אנפי, ואעתיק כאן א' מהם. הנה אחז"ל (עירוזין דף י"ג ע"ב) נמנו וגמרו נוח לאדם שלא נצרה משנצרה, ועכשיו כשנצרה יעסוק צחורה ומלוות ע"ה. ופי' א"י המהרש"א (צח"א מכות דף כ"ג ע"ב צד"ה תרי"ג), נמנו [שמנו המלוות], וראו כי יש רק רמ"ח מלוות עשה ושס"ה ל"ת, א"כ הוי ח"ו קרוצ להפסד.

עז. הג"ה מרפ"א: וכעין שאמר חו"ז מו"ר הקדוש מ' יעקב ארי' זצ"ל אדמו"ר מראדומין, לפרש מאמר הזמירות (בפיוט כי אשמרה שבת), [על כן להתענות בו על פי נבוניו אסור], לבד מיום כיפור עוני". דאי לא צוה תורה הקדושה להתענות ביו"כ, הי' ראוי לשמוח מאוד, כיון שזוכין אנו למחילת עונות. וכמו שהשיב החייט במדרש (בראשית רבה פי"א ס"ד), והובא בטור (או"ח הלכות יום הכפורים סימן תר"ד) בשמחת ערב יו"כ. [לשון המדרש: אית לן חד יום, בכל חובין דאנן עבדין כל יומי שתא, הוא מכפר עלינן, וכד הוא אתא לית אנן צריכינ ליקורי יתיה. לשון הטור: ביום כזה צונו הקדוש ברוך הוא לאכול ולשתות, ושאונו בטוחים שהקב"ה יכפר לנו עונותינו]. וא"כ שבת דהוי מחילת עונות, ולא צוותה תורה הקדושה להתענות, ודאי ראוי לשמוח מאוד, בזכיות שזכנו השי"ת בשבת ודפח"ח.

עת. נדפסו כמה קונטרסים על זה לעשות לרוח משקל, לחטא פלוני כך וכך תעניות, ולחטא פלוני כך וכך, ומלאו ספרי מוסר מזה, ובפרט קונטרס א' מתקוני האר"י בסוף ספר קיצור ראשית חכמה, ואבוהון דכולהו הוא ניהו הרב הגדול ר"א מגרמיז"א שכתב בספר הרוקח בהלכות תשובה ארבע ראשי כפרה להתווד בתשובה וכו' (לשון ספר זרע אמת או"ח סי' פ"ט להל' תענית. ועי' שלה"ק מסכת יומא פרק נר מצוה אות פ"ב).

עט. לפנינו: עכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו.

ולפום רהיטא קשה, הא כל צריאת האדם הכונה להטיב^ב.

תורה הקדושה יש צמעלות הלימוד, שהוא תכלין לצטל היצה"ר.

אבל זה לא קשה, דאי יעסוק בתורה ומצוות, אשרי לו, והבא לטהר מסייעין לו (עי' יומא דף ל"ח ע"ג), [ושוב לא הוא קרוצ להפסד. וזה הסיוס ועכשיו שנצרא, וע"כ דהוא לטוב, יעסוק בתורה וצמצומות].

ובני עשו שאלו, מה תועלת צקצלתן [על מנת ללמוד]. ואמר השי"ת התועלת, למשל אתם מצווין על ז' מצות צ"כ, אבל יש יצה"ר, ואם תתעסקו בתורה הקדושה, תנללו ולא יסיתכם. ולא רצו לקבל, כי לא רצו בתכלין, רק להגדיל תאותם ורציחתם^{בב} ודפח"ח.

ולפ"ז אי לא ניתנה תורה, לא הי' שייך [שיהי' מסייעין לו, ושוב] נוח שלא נצרא.

ולפ"ז י"ל, אף אי לא נתן לנו התורה [ללמוד], הי' מצווה אותנו צמשפטיו, וסוף סוף הי' רצוי הל"ת, [ובלי התורה לא היו מסייעין], וא"כ התורה שנתן לנו, לטוב, למען להיות לנו תכלין.

אבל י"ל דאיתא בדתו"ל (עבודה זרה דף צ' ע"ג) וַיִּרְחַם מִשְׁעִיר לְמוֹ (דברים לג, ב), השי"ת רצה ליתן התורה לעשוי, אמר מה כתיב זה, לא תרצת, לא רצה. לצני ישמעאל, ולא רצו, משום דכתיב זה לא תנאף, וכו'. ותמוה הא משצע מצות בני נח הוי"א.

וז"ש המדרש אם תאמרו לרעתכם נתתי, כי ע"י תורה ומצוות נוח שלא נצרא, א"ת כן, כי סו"ס הי' לכם מצוות, ולא הי' לכם תכלין, א"כ התורה היא טוב מאוד, והצן (ע"כ הג"ה).

ואמר אבו"ז הגאון ז"ל, דהנה תמי', למה אמר להם דווקא מצות צ"כ.

(קובץ דרושים חוברת ה' סימן י"ג)

אכן ידענו דלכל אומה יש משפטים, אבל הלימוד צהן ל"ש רק לידע אותן. אבל

פ. לשון האריז"ל בעץ חיים (שער הכללים פרק א') היתה כוונת הבריאה כדי להיטיב לברואיו. וביטוי זה "מטבע הטוב להיטיב" שגור בספרי חסידות. ועי' שו"ת חכם צבי (סי' י"ח שהביא לשון חכמי האמת "כי חפץ הבריאה היתה כי מטבע הטוב להיטיב". (ועי' עמק המלך שער שעשועי המלך פרק א', ושומר אמונים למהר"י אירגאס ויכוח ראשון אות מ"א).

פא. עי' בספר קרבן חגיגה גאלאנטי סימן מ"ד.

פב. ומתורץ הקו' דהלא ממילא היו מחויבים בו' מצוות. דבאמת גם גם היו מוכנים לקבל המצות, ורק עסק התורה לא רצו לקבל. ואמר להם השי"ת שיקחו משל ממה שכבר מחויבים הם, ותראו שיש להם יצר ותאוה, וע"ז יועיל עסק התורה.

איכה

(ויקרא טו, טו), חטאים דומיא דפשעים, מה פשעים דלאו בני קרבן, אף חטאים דלאו בני קרבן. ופריך ופשעים לאו בני קרבן, והתנן ד' מציאין על זדון כשוגג, ומשני רוב פשעים לאו בני קרבן.

וזדון פ"י המדרש, בי ד' הוגה, יכול על מגן, דהרי תמיד של שחר ושל צין הערבים כיפר על עונותיהם, ת"ל על רוב פשעי', מפני שהי' מזידין, ועל מזיד לא מהני קרבן. אצל הי' אפשר לצעל דין לומר, דהרי ד' מציאין על זדון כשוגג, [ולמה נחרב צית המקדש]. לז"א על 'רוב' פשעי', ולא סתם על פשעי'כ.

(קובץ דרושים כרך ראשון חלק שני סי' א')

במדרש (איכה פ"א ל"ב), בי ה' הוגה, יכול על מגן, ת"ל על רב פשעי' (איכה א, ה).

ונראה לפרש דכתיב לְדַק יִלִּין צָה (ישעי'הו א, כא), ופרש"י דתמיד של שחר ושל ערצית הי' מכפר עליהם, (תנחומא פנחס פיסקא י"ג). והקשה ציפה מראה, א"כ מדוע נחרב צית המקדש.

ונ"ל, דהנה קרבן לא מהני רק על שוגג ולא על מזיד, [ונחרב צית המקדש בעון המזידין].

והנה איתא צכריתות (דף כ"ה ע"ב), חייבי חטאות ואשמות אין יוה"כ מכפר עליהם, שנאמר וּמִפְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטֹּאתָם

חורבן ירושלים - ברכת התורה

וצרכת התורה לפניו לאורייתא, ולאחריו דרצנן, וכזר עמד צוה הק' הרא"ה ז"לכד.

גם למה צרכת המזון לפניו רק דרצנן, הא המשילו חז"ל לגזל ולמעילה, עי' צרכות (דף ל"ה ע"ב).

על מה אבדה הארץ. על עֲזָבְכֶם אֶת תּוֹרָתִי (ירמיהו ט, יא"ב). אחז"ל (ב"מ דף פ"ה ע"ב) שלא ברכו בתורה תחילה ותמוה.

ונ"ל דהנה ראוי להצין, למה דוקא צרכת נהנין לאחריו לאורייתא, ולפניו רק דרצנן (עי' צרכות דף כ"א ע"א),

פג. כיוון לזה נכדו באמרי כהן, נדפס בבנין דוד איכה.

פד. אולי כוונתו לחי' הרשב"א ברכות (דף מ"ח ע"ב).

י"ל כי צרכה פירושו לשון המשכה, כמ"ש התנא האלקי מלאדי ז"ל (עי' ליקוטי תורה פ' בשלח), ו[גס] פירושו לשון הודי'.

[ולפי"ז] בצרכת נהנין לפניו, פירושו לשון המשכה, שממשיך על האוכל שיהי' ניתקן המאכל, כמ"ש וְאֶכְלֶתֶם אֲכוּל וְשָׂבֵעַ (יואל ג, כו) כפי' הקדושת לוי [בליקוטים] ע"ש שיהי' ניתקן²⁶. וצוה"ק²⁷ איתא, על פל מוֹצֵא פִי ה' יְחִיֶּה הָאָדָם (דצריס ת, ג) כי מה שמולא מפי ה', זה עיקר חיותו של אדם, הנין היטב²⁸. ולאחר אכילה הוא צרכת הודאה.

ובברכת התורה, הוא (אף) לפניו צרכת

הודאה, שנתן לנו תורה הקדושה²⁹, והמשכה הוא הלימוד תורה הקדושה, המציא לידי מעשה (מגילה דף כ"ו ע"א), מאור שבה מחזיר למוטב (פתיחתא דאיכה רנתי פ"ג, וצירושלמי מגיגה פרק א' הלכה ז'), א"כ המעשה שאחר הלימוד גורם ההודאה³⁰.

וזוה הענין שצרכות המזון דאורייתא לאחריו, על קבלת הטובה. אצל לימוד תורה הקדושה לא הוא עדיין קבלת הטובה, ורק מנד ההמשכה לחוד, לכן רק לפניו דאורייתא. אצל של נהנין, ההמשכה של לפניו לא הוא רק על הצריך לקבלת הטוב, נכללה בלאחריו³¹.

פה. ז"ל: הכלל, האדם מה שאוכל הוא כדי שיהיה לו כח לעבוד את ה', ועל ידי זה הוא מעלה הניצוץ אשר בתוך המאכל ההוא. ואם חס ושלום אינו מעלה הניצוץ אשר בתוך המאכל, אזי צריך הניצוץ ההוא אשר במאכל ההוא להיות מגולגל עד שיאכל אותו אדם בכוונה להעלות אותה, ואז אין הניצוץ צריך להיות מגולגל עוד. וזהו הרמז 'ואכלתם אוכל', בשעה שאתם אוכלים המאכל יהיה נאכל, שלא יצטרך להיות מגולגל עוד.

פו. כ"ה בליקוטי תורה להאר"ז פ' עקב. ועי' מג"א (או"ח סי' ו' סק"ד). והבעל שם טוב (פ' עקב בד"ה ז"ש ויענך) ביאר, דמוצא פ"י ד' קאי על הברכה. וז"ל: כי על כל מוצא פי ה', כשאתה מוציא השם בכוונה על ידי הברכה שברכת עליו, שעל ידי זה מתעורר בו הרוחניות, ומזה יחיה האדם, שהוא הנשמה, שניזונה מרוחניות המאכלים.

פז. ועי' בנין דוד איכה (א', ו' בד"ה עוד י"ל). וספר הדודאים פ' וישב ופ' שמות.

פח. הברכה הוא על עצם נתינת התורה לישראל, ולא על לימוד הפרטי שלו. משא"כ ברכת הנהנין הוא על הנאה הפרטית שלו שנהנה עכשיו ודו"ק.

פט. נראה הביאור, דבנהנין ה'המשכה' הוא הברכה שמברך קודם האכילה. אבל בלימוד, שאין הלימוד עיקר התכלית, אלא המעשה, נמצא דעצם הלימוד הוא ה'המשכה' להביא לידי מעשה. וא"כ ל"ש ל'הודות' תיכף אחר הלימוד, כי הלימוד אינו רק המשכה, ועדיין לא עבד מעשה, ולא קיבל הטובה עדיין. ואולי כוונתו דהלימוד בצירוף עם הברכה שלאחריו, גורמים ההמשכה המביאה לידי מעשה.

צ. הכוונה דקבלת הטובה נגמרה בעת אכילה, משא"כ בלימוד התורה. ולא הבנתי התיבות "נכללה בלאחריה".

ונראה דברכה מדאורייתא הוא רק מה שהוא לשם הודאה, ולא מה שהוא לשם המשכה. ממילא בברכת התורה ההודאה הוא לפני, ובברכת הנהנין ההודאה הוא לאחר ההנאה.

רק לאחר קבלת הטובה. וכמדומה ששמעתי
זה נסס א"ו הנאון רשבבה"ג מ"ו מענדיל
ז"ל מ"ב ברעווא דאוסטריך.
(אור דוד)

ועפי"ו יונן שאברה הארין, על שלא
ברכו בתורה תחילה, היינו
שלמדו שלא לשמה, רק לשם עושר וכבוד,
א"כ תורתן הוי כמו זרכת נהנין, ול"ש לצרך

חורבן בית המקדש

ולפ"ו י"ל דזה כוונת חז"ל, שהעמידו
דצריהן על דין תורה, שעשו כן
שגזלו פחות משוה פרוטה, ולא הי' צריכין
להחזיר צדין תורה.

אבל קשה למה צציל זה נחרצה, הא גזל
לא הוי כ"כ עצירה, רק ל"ת הניתק
לעשה³². וצחצי פרוטה דכ' הרצ המגיד (הל'
גזילה פרק א' הלכה א') דהוי כמו חצי שיעור,
ולקצת פוסקים לית [צחצי שיעור גזל] איסור
תורה, דלא שייך הטעמים הנאמרים³³, ולמה
נחרצ בהמ"ק.

אמנם הנה קיי"ל (ע"ו דף ע"א ע"ב) דצ"נ
נהרג צפחות משוה פרוטה³⁴.

אחז"ל (צנא מניעא דף פ"ח ע"א) לא חרבה
ירושלים³⁵, אלא שהעמידו
דבריהם על דברי תורה. וקשה הא מדחז"ל
משמע שלא עשו לפנים משורת הדין, וקרא
נוח על מה אצדה הארץ על עוצם אמת פורתי
(ירמיהו ט, יא"ב).

ונראה לפרש, דאיתא צמד"ר נח (פלא
ס"ה) פי מלאת הארץ חמס (צראשית
ו, יג). גזל היינו שוה פרוטה. חמס היינו
פחות משוה פרוטה. וכך היו עושין אנשי
דור המבול, היה אחד מהן מוילא קופות
מלאת תורמוס, זה צא ונוטל פחות משוה
פרוטה, וזה צא ונוטל פחות משוה פרוטה,
וכן כולן, ולא היו יכולין להוציא צדין.

צא. לפנינו: מפני מה חרבו חנויות של בית הינו שלש שנים קודם ירושלים.

צב. יש לעיין למה להגל"ע קל משאר לאוין שבתורה. דאף דיש תקנה בקיום העשה, מ"מ אם גזל ולא השיב,
ולא תיקן הלאו, א"כ הוי לאו חמיר. ואף דאין לוקין על לאו, הוא מטעם דיכול עדיין לקיים העשה, ואי
ביטלו לעשה לכו"ע לוקין על הלאו, וא"כ למה לא הוי עבירה כ"כ. ואולי כוונתו לדעת האחרונים דבלאו
שאין בו מלקות לא יהי' ח"ש אסור מה"ת. (עי' עצי אלמוגים סי' קנ"ח, ובדעת תורה או"ח סי' תמ"ב סעיף
ז', ישועות יעקב או"ח סי' תרי"ב, אבני צדק או"ח סי' ק"ט).

צג. כ"כ כמה אחרונים בדעת התוס' חולין (דף ל"ג ע"א ד"ה אחר). דבגזל ל"ש הטעם של אחשבי' (אבני
נזר יר"ד סי' קס"א), וגם אינו ראוי לצירוף (מנחת חינוך מצוה רנ"ח ס"ק ג').

צד. כ"כ גם בורע ברך.

והנה אמרו חז"ל בשבת (דף פ"ט ע"א) מודעה רצה לאורייתא, רק דהדר קצלוהו צימי אחשורוש. ותמה צתשו הרשב"א¹ למה נחרצ בהמ"ק ראשון, הא הי' קודם אחשורוש, והיה מודעה וכו'.

ותי' הפרשת דרכים (דך הערצה דרוש כ"ז ד"ה אמור מעתה) דעברו על שצע מלות צ"ג, כמו שאמרו צומא (דף ט' ע"ג) צית המקדש ראשון נחרצ על עבודה זרה גילוי עריות שפיכות מיס, וע"ז לא שייך מודעה רצה, דגם צ"ג חייבין.

ולפ"ז י"ל דהאמת כמ"ס על עזבם את תורתך, רק דהיה י"ל מודעה רצה, ע"ז אחז"ל דהעמידו דבריהם על ד"ת, שגולו פחות פחות משוה פרוטה. וצאמת אי הי' מקיימין תורה כישראל, לית איסור. אצל כיון דעברו על איסורי תורה, ואי דיס מודעה, א"כ דין צ"ג להן, וצן נח נהרג על פחות משוה פרוטה, ולכן נחרצה².

*

ובדרך זה י"ל מד"ר איכה [פתיחתה י'] ויעזבו את ה' ויעבדו (שופטים ג

יג) וכו', ואפילו צתפות לא עדדו, אמר רבי יוסי צר' חנינא, הלוואי עשו אותי צני כהדין גרזימי הזו הצא צאחרונה. ותמי' מה נ"מ אי צתפות אי לא.

ולב"ש י"ל דתוס' צכרות רפ"ק (דף צ' ע"ג צד"ה שמא יתחייב) כתב דצ"ג איך מוזהר צתיתוף שם שמים ודצר אחר, ועיין צשו"ע או"ח (סי' קנ"ט).

וא"ב אי הוי עדדו צתיתוף, עכ"פ אז הוי מודעה רצה לאורייתא, ויש להן דין צ"ג, ואינן מוזהרין על שיתוף, א"כ היה העונש ע"ד ממ"נ.

*

ובהבי יתפרש מדרש פליאה צאיכה (פרשה א' אות ל"ג) ב' ה' הוזהר יכול על מגן ת"ל על רב פשעיה (איכה א, ה), ותמי'.

ונראה לפרש, דקודם אחשורוש הי' טענת מודעה. וזה שמתה יבול על מגן,

כיון דהי' להם מודעה רצה, ת"ל על רוב פשעי', שחטאו צחטאים של צ"ג ג"כ³.

*

צה. לפנינו ליתא ברשב"א, אבל בחי' הר"ן מביאו בשם הרמב"ן. ובפירוש הכותב בעין יעקב מביאו בשם הרשב"א. ובמרדכי שבועות רמז תשנ"ז.

צו. ועפ"ז פי' הרד"ד באור דוד ל'יהודים ה'יתה או'רה (אסתר ח, טז), ודחז"ל זו תורה (מגילה דף ט"ז ע"ב). דבקבלת התורה בימי אחשורוש (תיקוני) [תקנון] החטא עזיבת התורה. כי כל דבר התיקן באותו דבר שפגם, כמו אדה"ר חטא בתאינה (ברכות דף מ' ע"א) ותיקון בורזי תאינה (עירובין דף י"ח ע"ב, ועי' סנהדרין דף ע' ע"ב, ובראשית רבה פט"ו ס"ז). ולכן בקבלת התורה ניתקן הכל והיתה אורה.

צז. הג"ה מהגאון רפ"א זצ"ל: לי נראה פי', יכול על מגן, היינו שנאת חנם. ובאמת בביהמ"ק ראשון לא הי' שנאת חנם. וגם ל"ש לענוש ע"ז [על שנאת חנם לחוד לא בא עונש עונש חמור כ"כ]. ורק בימי אחשורוש

בתשובה. וזתשובה מאהבה נעשו זכיות (יומא דף פ"ו ע"ג). א"כ יהי מלות כפלים כפי שהיה נחשב לגבי חטא, כי ישיבו על כל, ולכן יהי נחמה כפלים.

השי"ת יעזרנו לשוב צל לצנו צמהרה, ויגאלנו, וירוס קרנו למעלה, צמהרה צמינו אמן סלה.

(קובץ דרושים חוברת ה' סימן י"ג)

ובזה י"ל מאמר חז"ל [איכה רבה פרשה א' סי' נ"ז] נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי (ישעיהו מ, א), חטאו כפלים, ולקו כפלים, ומתנחמים כפלים.

פי' שחטאו כפלים, צאיסורי ישראל וצאיסורי צ"ג, וע"ד הכפל ממ"נ יש חטא. ולקו ג"כ משום הממ"נ.

אמנם אחז"ל (סנהדרין דף ט"ז ע"ג) כלו כל הקלין, ואין הדבר תלוי אלא

מס' ראש השנה - הספר

הראשון, לא נשאר שום קדושה אחריו, כי קדושה ראשונה לא קדשה לעמיד לצא. אצל צמורבן צית שני, נשאר קדושה גם אח"כ, כי קדושה שני קדשה לשעמה וקדשה לעמיד לצא.

והנה שריפה שייך צדצר שלא נשאר מאומה, אצל צדצר שנשאר אחריו, נקרא מה שנשאר חורבה. וא"כ על צית ראשון, שלא נשאר אחריו כלום מקדושה הראשונה, שייך לשון שריפה. אצל צצית שני, שנשאר אחריו קדושה, שייך לשון חורבן.

ולפ"ז יצא לנכון דברי המדרש והגמ' דראש השנה הנ"ל, ולא יסתרו אהדדי. כי מה שאמרו צמדדש שקשה סלוקן

במס' ראש השנה (דף י"ח ע"ג) צענין גדלי צן אחיקס אמרו, 'שקולה' מיתת צדיקים 'כשריפת' בית אלקינו. וצמדדש איכה (פ"א סל"ז) בר דמיך ר' יוסי ממלחיא, סליק ר' יוחנן וריש לקיש לגמילות חסדא, וסליק עמהון ר' יצחק פסאקא, והוה תמן חד סב דבעי למיעל ולא שבקינהו וכו', פתח ואמר מצינו שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה 'יותר' ממאה תוכחות חסר שתיים שבמשנה תורה, ו'יותר' מחורבן ביהמ"ק. והנה סמרי אהדדי.

וראו לקיים מלות כבוד אב, להקדים דברי אא"ז הגאון מוהרמ"מ ז"ל מק"ק רעוא, שאמר כי אחר חורבן ציהמ"ק

שהיו ראויין ח"ו לכלי', [מחמת עונות אחרים], רק העצה (בראשית רבה פרשת נח פל"ח ס"ו)... קבור צצבים אַפְרָיִם הַנֶּחַח לו (הושע ד, יז), [דע"י אחדות מוחלין על כל עונות]. הנה קודם אשחוררש ל"ש לענוש משום זה. גם למ"ש אמ"ו ז"ל (אור דוד ט, ל) דע"י שנאת חנם יש שונאים המקטריגים ר"ל. ואז [בזמן החורבן] הי' טענת מודעה, ולכן המדרש מפרש יכול משום שנאת חנם, ת"ל על רוב פשע"י.

לשמה, מגלין לו רזין, (אבות פר' ו' צרייתא א').
אורים ותומים, גם הלדיק מאיר דצבריו
לעולם, ומתמס דבריו הן לטובה וכו', (לשון
רש"י פ' תזוה, שמות כ"ח פסוק ל', עפ"י יומא דף
ע"ג ע"צ), כמ"ש חז"ל (אבות פרק ז' משנה י')
נשיכתן נשיכת שועל. (ואז"ל נהיין ממנו ענה
ותושי'). ולפי"ז גם צלדיק יש [אותן] חמשה
דברים שנחסרו בצית שני.

ולפי"ז נמס' ר"ה, דקאי על ציהמ"ק
הראשון, אמרו שקולה מיתת
לדיקים 'כשריפת' צית אלהינו, [דכמו
דצשריפת מקדש הראשון אצדנו החמשה
דברים, כמו"כ צמיתת הלדיק מפסידין
החמשה דברים]. אצל צמדרש, דקאי על
חורבן צית שני, שפיר קשה סלוקן של לדיקים
'יותר' מחורבן ציהמ"ק. דצצית שני גם
ציהמות עומד על תלו, היו חסירין החמשה
דברים. ולכן צמיתת לדיקים ההפסד יותר
מחורבן ציהמ"ק, כי צמיתת הלדיק נחסרו
גם החמשה דברים, מה שלא נחסרו צחורבן
צית שני ודפח"ת.

*

ואע"ג גם אנכי חלקי, כי צר"ה אמרו
שקולה 'מיתת' לדיקים, וצמדרש
קשה 'סלוקן' ולא אמרו לשון מיתה. כי סלוק
היינו שנסתלק קודם זמנו, שהיו ראוי עוד
לחיות ונסתלק, ואינו כי לקח אותו חלקים,
עבור הדור, שלא יראה צרעה, או שיכפר על

של לדיקים 'יותר' מחורבן ציהמ"ק, היינו
ציהמ"ק השני, שנשאתה צו קדושה, דקדשה
לעת"ל, ולא שייך צ"י לשון שריפה, רק לשון
חורבן. לכן מיתת לדיקים קשה יותר, כי לא
נשאר מאומה צהלכו לעולמו. וצמס' ר"ה
קאי על שריפת צית חלקינו, שהוא מקדש
ראשון, שלא נשאר אחריו מאומה, ושייך צ"י
לשון שריפה, לכן שפיר אמרו רק ששקולה
מיתת לדיקים 'כשריפת' צית חלקינו
ודפח"ת.

*

ואמ"ו הגאון [הרד"ד] ז"ל הוסיף לתרץ,
עפי"ד חז"ל (יומא דף כ"א ע"צ)
חמשה דברים היו חסרים בצית שני, ארון
וברובים, איש מן השמים, שבינה, רוח
הקודש, אורים ותומים. וצלדיקים יש ג"כ
אלו ה' דברים; ארון, ע"ד שאמרו חז"ל
צכתוצות (דף ק"ד ע"א), משמת רבי, אמרו
נשצה ארון הקודש. וכמו שצארון ה'י
הלוחות, כן צהלדיק הת"ח טמונה התורה
צלוחות לצבו הטהור. וכמו שהברובים
סוככים צכנפיהם (שמות כ"ה ב'), כן הלדיק
סוכך על הדור, ומגין עליו. איש, ארו"ל
(מעניית דף ד' ע"א) אס רחית ת"ח דקמרתת,
אורייתת הוא דקמרתת צ"י, שנאמר הלא כה
דצרי פאש (ירמיהו כג, כט), א"כ צלצבו צוערת
אש מן השמים. שבינה, אין לו להקצ"ה
צעולמו, אלא ארבע אמות של הלכה, (צרכות
דף ח' ע"א). רוח הקודש, הלומד תורה

הדור^צ, ולכן קשה יותר באשר נסתלק קודם זמנו. אבל מיתה נאמר על העדר הצדיק בזמנו הקרוב לו מעת הולדו, וזה

רק שקולה ולא יותר. [ועיי"ש עוד].

(בנין דוד איכה במילי דהספידא להגאון רפ"א אות י"א)

תהילים

יגיע בפ"ד כי תאכל אשריך וטוב לך (תהלים קמ"ג, ו' ואחז"ל (אבות פ"ז מ"ד), אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.

בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, והבן.

*

רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם (תהלים קמה, י"ט).

מי שאינו רודף אחר המותרות לאסוף ממון הרבה, ואינו מייגע עצמו רק על מה שצריך לו, זה נקרא עשיר ששמת בחלקו (אבות פ"ד מ"א), ואין לו קנאה על חבירו.

הנה להירא השם, עושה השי"ת שיהי לו רצון שירצה, ויצק ממנו. דרך הירא להיות שפל ונכנע, וצוה לצקש, ומעורר אותו השי"ת שירצה. וכמ"ש^צ עה"כ פלאות לצו קתפה לו (תהלים כא, ג), מה שלצו חפץ [הוא] ממך, זה מה שנתת בלבו שיצקשה ויתארה. ואחז"ל [יצמות דף ס"ד ע"א] השי"ת מתארה לתפלתן של צדיקים. ולכן נותן בלבו יראי השי"ת זאת התשוקה, שיתאוו איזה דבר ויתפללו. וז"ש ותרשת שפתיו כל מנעם פלה (תהלים שס).

ואמר צצת (דף קנ"ג ע"ז), מי שאין צו קנאה אין עצמותיו מרקיבין, וגופן צריא אולם, גם צקצר אין שולט צו רמה ותולעה.

וז"ש [רצון יראיו יעשה] ואת שועתם ישמע ויושיעם, משום דחפץ לשמוע שועתם, יעשה להם רצון.

*

וז"ש יגיע בפ"ד ב"י (לשון אלא) תאכל דאכילה הוא דצר הכרח לקיים גופו ונפשו, ולא תיגע עצמך לאסוף אוצרות רק כי תאכל. אשריך בעולם הזה, דהא אין לך עשיר ממנו ששמת בחלקו. וכצר הפליגו צמעלת המסתפק צמועט צהכרחיים ואינו מצקש מותרות, וניצול מן קנאה ומותרות ושנאה, ויש לו שלום עם כל אדם, ואשריך

צח. בעיון יעקב חגיגה (דף י"ד ע"א) דישנם ב' פשטים עה"פ מפני הרעה נאסף הצדיק (ישעיהו נו, א), אחד לכפר על הרעה, ואחד שלא יהי אצל הראע. ושניהם אמת. וכ"כ בחנוכת התורה (פ' שמיני אות ק"ט). ועי' בזכרון יעקב איכה.

צט. כעיי"ז בנועם אלימלך (פ' ויחי בד"ה ויקרבו).

עו"ל עפמ"ש (אבות פ"ו מ"ג) צת קול יוצאת מהר חורב וכו'. וכ' צעש"ט ז"ל (פרשת בחוקותי אות ז') מצת קול זה צא לכל ישראל התעוררות טוב, להיות יראי השם, ולתשובה, ולעשות טוב.

וז"ש רצון להיות יראיו יעשה השי"ת צעמנו.

ואחז"ל (ברכות דף ל"ג ע"ג), הכל צידי שמים חוץ מיראת שמים. ופי' צספר שארית ישראל (ווילעדניק, צסס הקדוש האלקי ר' מאיר בן הרה"ג הקדוש האלקי ר' לוי

יחזק אבד"ק צארדיטשוב), דעל כל מה שמתפלל ומצקש, תליא צידי שמים, אס לקבל תפילתו ולמלאות רצונו ושאלתו. אצל על יראת שמים, אס מתפלל מיד נענה, ומקבלין תפילתו, וזכה להיות ירא השם ופח"ת.

וז"ש [רצון 'יראיו' יעשה], ואת שועתם על צחי' יראת שמים ישמע ויושיעם, ע"ד מחז"ל אלמלא עוזרו וכו' ויושיע שיוכל להיות ירא שמים צאמת.

(קובץ דרושים חוברת י' סימן ח')

מס' קידושין - גרים

בקידושין (דף ע' ע"ג): אמר רבה בר רב הונא, זו מעלה יתירה יש בין ישראל לגרים. דאילו בישראל בתיב בהו, וְהִיטִי לָהֶם לְאֱלֹהִים [וְהִמָּה] יְהוָה לִי לְעָם (ירמיהו לא, לב). ואילו בגרים בתיב, מִי הוּא זֶה עָרַב אֶת לְבָבוֹ לְגִשְׁת אֵלַי נָאם ה'. וְהִיטִי לִי לְעָם וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה לָּכֶם לְאֱלֹהִים (ירמיהו ל, כא-כג).

ביאור הענין, ע"ד שפי' (הפלא"ה צס' המקנה צפמיחה למס' קידושין אות ה') הכ' פי לא יפוש ה' את עמו צעצור עמו הגדול פי הואיל ה' לעשות אהתקם לו לעם (שמואל א' יב, כג).

עס ישראל שיהי' לו לעס סגולה. והוא צדק תנאי, כאילו אמר אנכי ד', אס לא יהי' לך אלהים אחרים, רק אס ישמרו תורתו אז יהי' לו לעס סגולה. וקיי"ל (קידושין דף ס"א ע"א) דצריך להיות כתנאי צני גד וצני ראובן, וצעינן תנאי קודם למעשה. אצל אס המעשה קודם לתנאי, התנאי צטל ומעשה קיים.

והנה השי"ת שאמר אנכי ד' קודם התנאי, א"כ הי' מעשה קודם לתנאי, ודין הוא דאף אס התנאי צטל המעשה קיים. וז"פ בי הואיל ה' מלשון התחלה, לעשות לו לעם, לזה לא ימוש ה' את עמו.

ולפי"ז יובן מדוע [שמעו דווקא שני] דצרות הללו מפי השי"ת, ושאר

דאנבי ולא יהי' לך מפי הגצורה שמענו (מכות דף כ"ד ע"א), שהתנה השי"ת

צענמו, והקדים אנכי, היינו מה שצחר להיות לנו לאלקים, ואח"כ התנאי לא יהי לך וכו', ודינו לתנאי בטל ומעשה קיים.

וזו המעלה [צין ישראל לגרים], דצישראל כ' והייתי להם לאלקים קודם והמה יהיו לי לעם, היינו מעשה קודם לתנאי. אצל נגר כ' והייתם לי לעם קודם [ואח"כ ואנכי אהיה לבם לאלהים].

(קובץ דרושים חוברת ו' סימן י"ב)

מפי משה. דהנה הגט פשוט^כ כ', דרק אס מתנה צענמו, צעי דיני תנאי צני גד וצני ראובן. אצל מה שנעשה ע"י שליח, אף אי לא הוי כתנאי צני גד וצני ראובן, תנאי קיים. דעל הכי דוקא [צמה שנראה מתוך דצרון], נעשה שליח.

וא"ב אי משה הי' אמר [אנכי ולא יהי לך], הי' ח"ו צציטול התנאי ציטול המעשה. לזה צרוז חסדו השמיענו [הקצ"ה]

ק. בהל' גיטין (סי' ק"כ ס"ק מ"ג) בשם הר"ן קידושין (דף כ"ה ע"ב מדפי הרי"ף), ובשם מהריב"ל (ח"א דף ס"ב) משם הרא"ם.

נדפס בסוף ספר אור דוד על מגילת אסתר

אמרו חז"ל עמרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם, ורצון אבי המחבר ז"ל, היה מאוד להדפיס חידושים מאבותיו ז"ל וכמבואר במ"א באריכות, לכן אמרתי להדפיס מחידושים זקנו של המחבר ה"ה הגאון רשכבה"ג מו"ה מנחם נפתלי הירץ מייזלש ז"ל, אב"ד דכמה קהלות קדושות ומ"כ ברעוא דאוסטרייך, וביומי דכלה דבר בעתו מה טוב.

מס' פסחים דף מ' ע"א

(בסימן קמ"ה) דחמץ מיקרי איתחזק איסורא. והנה איתא ציו"ד (סי' ק"י צש"ך צכללי ס"ס דין כ"ז) דס"ס לא מהני צמקום חזקה. ולפי"ז הואיל דהצית מיקרי איתחזק צחמץ, ואתה רוצה לומר דאין צריך צדיקה מחמת ס"ס, וס"ס לא מהני צמקום חזקה, לכך צריך המתניתין לומר הטעם דאין חוששין מחמת אין לדבר סוף.

ואין לומר הואיל דצדק השתא, ולפי"ז לא מקרי איתחזק צחמץ. זה אינו, דהא מקודם הצדיקה הי' כל הצית צחזקת חמץ, ואתה כשרוצה לצדוק זויות אחד, אני אומר כשאתה הולך לצדוק זויות אחרת, דילמא גיררה חולדה מזויות זו לזויות זו, נמצא לא יצא עדיין כל הצית מחזקת חמץ.

ואין להתעקש ולומר, הא מכל מקום כל זויות יצא מחזקת חמץ, ולפי"ז מהני ס"ס. זה אינו, דהא צריך לומר דיצא הצית מחזקת חמץ, וכשאני רוצה לצדוק זויות אחד,

בתוספות צד"ה אין חוששין שמא גיררה חולדה, וא"ת והא מרישא שמעינן, דקתני כל מקום שאין מכניסין צו חמץ אין צריך צדיקה.

ונ"ל לתרץ קושית התוס', ומקודם אתרץ קושיית מהרש"א, דמקשה אמאי דקאמר הגמרא אמר רבא האי מאן, צשלמא התם אימר הוה אימר לא הוה, ואת"ל הוה אימר אכלתיה, אכל הכא דוודאי חזינן דשקיל מי יימר דאכלתיה הוה ספק וודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי. והקשה המהרש"א לפי"ז אמאי איצטריך המתניתין לומר הטעם דאין חוששין שמא גיררה חולדה מחמת דאין לדבר סוף, תיפוק ליה דהוה ספק ספיקא, ספק גיררה חולדה, ואת"ל גיררה דילמא אכלתיה. ועי' צפנ"י דרעה (לפרש) [לתרץ] דברי המהרש"א. ועי' צטו"ז (סימן תל"ט סק"צ) דמקשה קושיא זו.

ע"ב נ"ל לתרץ, דהנה המ"א (בסימן תל"ג ס"ק א') מציא צשם הריצ"ש דכתב

על חצר שאין מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. ואיבעית אימא ספק וספק הוא, דלמא מעיקרא אימר דלא טבילי, כדר' אושעיא, דאמר ר' אושעיא מערים אדם על תבואתו ומכניסה צמוץ שלה, כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר. ופרש"י ולא תימא נהי דלא חייל עלייהו טיבולא לאכילת עראי, אכילת קצע מיהו ליתסרי, דהא דמיתסרי אכילת קצע קודם קביעת גורן וגמר מלאכה, מדרבנן הוא, וגזי איסור דרבנן סמכינן אחזקת חצר שעישרן.

והגה צריך להצין מדוע אינו רוצה בתירוך ראשון, דסמכינן אחזקת חצר על איסור תורה, רק מסיק תירוץ דספק וספק, ולבסוף צריכין לומר דסמכינן אחזקת חצר רק באיסור דרבנן, ולא באיסור תורה.

וב"ל לתרץ, ומקודם אתרץ דהנה צו"ד (סימן שי"ו סעיף א') כתב [המחבר] הלוקח צהמה מהעכו"ם, ואינו יודע אם ציכרה וילדה, הרי זה ספק צכור, ויאכל צמומו לצעלים, ואינו לכהן, שהמוציא מחצירו עליו הראיה. צין אם לקחה חוץ שנתה או אחר שנתה, ואפי' אם העכו"ם מסיח לפי תומו [שכבר צכרה, אינו נאמן]. ופירש הלבוש צעטרת זהו דלהשציח מקחו אומר כן, דצהמה שצכרה קונים אותה ציוקר, מפני שחלצה יותר טוב ממזכרת, ועוד שידועים בה שלא תסתכן בלידה עכ"ל, וכ"כ הב"ח. אבל הדרישה כתב היכא דאיכא משום

ואני רוצה לילך ולצדוק זויות אחרת, עדיין הצית בחזקת חמץ, ולפי"ז אכתי איכא למיחש שמא גיררה חולדה, וס"ס לא מהני, הואיל דאכתי הצית בחזקת חמץ, ומעולם לא מנינו לומר, דהזוית זו יהיה בחזקת צדוק וכל הצית יהיה בחזקת חמץ.

ולפי"ז יתורץ קושיות התוס', מאי דמקשה תוס' והא מרישא שמעינן לה דקתני כל מקום שאין מכניסין צו חמץ, דמרישא לא שמעינן לה, דיכולים לומר דהתם הוה טעמא דאין חוששין, מחמת ס"ס, ספק גיררה ואת"ל גיררה שמא אכלתיה. ואין לומר דאתחזיק הצית בחזקת חמץ, ולא מהני ס"ס, זה אינו, הא איירי במקום שאין מכניסין צו חמץ, ולא איתחזיק הצית בחזקת חמץ מעולם, לכך מהני שפיר ס"ס. אבל במתניתין דאיירי במקום שמכניסין צו חמץ, הו"א דחיישינן שמא גיררה חולדה, [ונריך לומר הטעם] מחמת דאין לדבר סוף, ודו"ק היטב.

*

שם בגמרא ואין ספק מוציא מידי ודאי, [והא תניא חצר שמת, והניח מגורה מליאה פירות, ואפילו הן בני יומן, הרי הן בחזקת מתוקנין. והא הכא דודאי טבילי הני פירי, וספק מעושרין וספק לא מעושרין, וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי], וקאמר הגמרא התם ודאי ודאי הוא, דודאי מעשרי, כדר' חנינא חוואה, דאמר ר"ח חוואה חזקה

לומר מחמת דהוה רוצא דתליא צמעשה, ומן התורה הוי' רוצ גמור, רק מדרבנן לא הוי' רוצ, ודרבנן עכו"ם נאמן במסל"ת, לכך נריך לומר [כדצרי] העט"ו, מחמת להשציח מקחו וק"ל.

והנה צאמת מקשים המפרשים, מדוע מהני הך חזקה דחצר שאינו מויליא מתחת ידו דצר שאינו מתוקן, הא קיי"ל דרוצא דתליא צמעשה לא אזלינן צתר רוצא, ומכ"ש חזקה דתליא צמעשה לא אזלינן צתרה, דרוצא וחזקה רוצא עדיף.

ובאמת אמרתי, דלכך נאדו התלמוד מתירון הראשון, דצאמת לרצא הוי התירון שפיר, דרצא סוצר צצכורות דרוצא דתליא צמעשה הוי רוצא, ולפי"ז מני למיסצר צחזקה דתליא צמעשה הוי נמי חזקה. אבל לדין דסוצרים דרוצא דתליא צמעשה לא הוי' רוצא קשה, לפיכך נריך לומר תירן אחר ואיצעית אימא ספק וספק.

והנה אמרתי סצרה ישרה, הא דאמרינן דרוצא דתליא צמעשה לא הוי רוצא מדרבנן, זה דוקא צאיסור תורה, אבל צאיסור דרבנן מהני אפילו רוצא דתליא צמעשה ואפילו מדרבנן.

ולפי"ז יתורן קושיא הנ"ל, דהנה מקודם קאמר הגמרא מחמת דהוה חזקת

להשציח מקחו, פשיטא דלא מהימן, אלא אפי' צמסל"ת [לא מהימן] אלא צאיסור דרבנן, ולכאורה קשה על הלבוש דרק משום דלהשציח מקחו אומר כן לא מהימן].

ונ"ל לתרן, דהנה אימא צצכורות (דף י"ט ע"ג) הלוקח צהמה מהעכו"ם, ואינו יודע אם צכרה או לא, ר' ישמעאל אומר תוך שנתה וודאי לכהן, מכאן ואילך ספק. ומקשה הגמרא מכאן ואילך ספק, אמאי נלך אחר רוצ צהמות, ורוצ צהמות מתעצרות ויולדות. וקאמר רצא מחורתא ר' ישמעאל כר' מאיר סצירא דחיישינן למיעוטא. רצינא אמר אפילו תימא רבנן, כי אזלינן צתר רוצא, צרוצא דלא תליא צמעשה, אבל רוצא דתליא צמעשה לא אזלינן צתר רוצא עיי"ש.

והנה כמה מהקדמונים רוצים לומר, דהא דרוצא דתליא צמעשה לא הוי רוצא, רק מדרבנן ל"ה רוצא, אבל מה"ת הוי' רוצא. עיי' צס' ראש יוסף (חולין דף ט' ע"א צתוד"ה ואסורה. וע"ע צפרמ"ג יו"ד סי' כ"ד שפתי דעת סקכ"ז), וצספרו גינת וורדים (כלל ס"א).

ולפי"ז דצרי העט"ו מתורן, דכאן כ' השו"ע, צין אם לקחה תוך שנתה או אחר שנתה, ולפי"ז קשה הא אחר שנתה איכא רוצ צהמות מתעצרות ויולדות, ונריך

א. כן הקשה הפני יהושע לעיל (דף ד' ע"א) במשכיר בית לחבירו דהוא בחזקת בדוק. ובסוף הדיבור מצייין רבינו לד' המגן אברהם (או"ח סי' ח' ס"ק י"א), ועיי' בשפתי דעת שם.

הוא הוחזק כל ישראל מי הוחזקו עיי"ש.
ולפי"ז הואיל דהאי רוצא אליס (טיבלא)
[טובא], ולכך אפילו תליא צמעשה הוי נמי
רוצ.

אבל צאמת נ"ל כך, צשלמא התם קאמר
הגמרא שפיר, דרוצא דתליא צמעשה
לא הוי רוצא, דהתם הוי רוצ מילתא אחרונה,
[ר"ל דאיכא שני צדדים לאסור], דרוצ
צהמות מתעצרות ויולדות תליא צמעשה,
ולכך אמרינן שמא לא עלה עליה זכר, ואת"ל
עלה דילמא הוה מין המיעוט דאינו
מתעצרות. אבל כאן הוי רוצ חדא מילתא,
[ואין כאן רק צד אחד לאסור], ולפי"ז הוי
שפיר רוצ חשוב, [ולכן לא הוי דמאי רק
מדרבנן, ומתורץ קו' הצינת אדם].

[ובזה מתורץ גם הקו' צסוגיין, דחזקה גרע
מרובה, וצודאי לא מהני אם תליא
צמעשה, דאין כאן רק ספק אחד], והוי
שפיר חזקה, דחזקת חבר שאינו מוציא מתחת
ידו דבר שאינו מתוקן, וכן רוצ ע"ה מעשרין,
וכן רוצ מצוין אלל שחיטה, הוי שפיר רוצ,
אע"ג דתליא צמעשה. ואחר שכתבתי דצריס
אלו מצאתי צמגן אצרהס (צהלכות צינית סי' ח'
סקי"ח) דכתב צצרח זו עיי"ש.

*

חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו
מתוקן, ואת"ל דהוי חזקה דתליא צמעשה,
הוי ספק וספק. ואין לומר נהי ללא חייל
טיבלא לאכילת עראי, אכילת קצע מיהו
ליחסרי, דגמר מלאכה דרבנן, וגצי דרבנן
סמכינן אחזקת חבר שעישרון, דלגצי דרבנן
רוצא סמכינן אחזקה דתליא צמעשה ודו"ק
היטב.

*

ובאמת תירצתי קושיית המפרשים, מה
דמקשים דהוה חזקה דתליא
צמעשה, ולא אזלינן צתרה.

ונראה לתרץ מקודם קושיית [הצינת אדם]
(שער רוצ וחזקה סי' ד'), הא דקיי"ל
דדמאי הוי דרבנן, אמאי הוי דרבנן, הא הוי
רוצ עם הארץ מעשרין רוצא דתליא צמעשה.
צשלמא לפי שיטת הקדמונים ד[הא ד]רוצא
דתליא צמעשה לא הוי רוצא, [הוא] רק
מדרבנן אבל מה"ת הוי רוצא, שפיר.

והנה צאמת תירצתי, לפי מה שכתבו תוס'
ציצמות (דף קי"ט) אפילו לר' מאיר
דחייש למיעוטא מה"ת, מ"מ דמאי הוי רק
מדרבנן, וכי שייך [לומר] הואיל דמיעוטא
הוי רשעים [נחזיק את כולם רשעים, דאם

בגמ' מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא אוכלת.
כתבו התוס' בד"ה כדי שתהא בהמה אוכלת, משמע דבטבל שראה פני הבית

אפילו בהמה נמי לא אכלה, ותימה לר"י מאי שנא משאר הנאה דשרי, דלא מציינו טבל שהוא אסור בהנאה. ויש לומר דדרשינן בבמה מדליקין (שבת כו. ושם) גבי אין מדליקין בטבל טמא, משום דכתיב את משמרת תרומותי, בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת טהורה ואחת טמאה, מה טהורה אין לך בה אלא משעת הרמה ואילך, אף טמאה כן, והיינו הדלוקה, והדר גמר טהורה מטמאה, מה טמאה דמיתסר בהדלוקה קודם הרמה, אף טהורה, וכן להאכיל לבהמה, וכל הנאה של כילוי. ומהכא נמי ידעינן דאין ישראל מאכיל לבהמתו כרשיני תרומה.

של כילוי, דצודאי אין לחלק צין טבל לתרומה, וכמו שיצאר].

ונראה, דהנה איתא ציומא (דף פ"ג ע"א), צסוגיא דמי שחזו צולמוס, טבל ותרומה פלוגתא אס מאכילין אותו טבל או תרומה, דחד אמר מאכילין אותו טבל, הואיל דיש לו היתר, וחד אמר מאכילין אותו תרומה הואיל דמותר לכהן.

והנה הרצ צעל משנה למלך צה' יסודי התורה (פרק ה' הל' ט' צד"ה ודע), כתב [לחקור] אס אכל דבר האסור צהנאה, לשיטת [הרמב"ן ו]תוס"ב דסוצרים דעל הנאה לוקין, אס אמרינן דלוקה שמים, הואיל וצשעה שאוכל יש לו הנאה, נמצא הוי' תרמי הנאה ואכילה, או דלמא אין לוקה אלא אחת.

והנה אס אמרינן כצצרא הנ"ל דלוקה שמים, צודאי מוכח דאי אמרינן

שם צתוס' צד"ה כדי שמהא צהמתו אוכלת, ומהכא נמי ידעינן דאין ישראל מאכיל לבהמתו כרשיני תרומה. ועי' צמהרש"א שצציה צשס הרש"ל דמקשה, דמכאן מוכח רק צטבל, ומנ"ל להוכיח צתרומה איסור הנאה של כילוי.

ונ"ל לתרן, דעיקר הוכחת התוס' רק צטבל אסור צהנאה של כילוי, וממילא מוכח דג"כ צתרומה אסור צהנאה של כילוי, וכסיגנון זה כתב מהרש"ל. ואין לומר מנ"ל, דילמא דוקא צטבל אסור הנאה של כילוי ולא צתרומה, דזה מוכח צלא"ה אס צטבל אסור הנאה של כילוי, אסור ג"כ צתרומה, דלא אפשר לחלק ציניהס. רק עיקר הוכחת תוס' דילמא אף צטבל מותר הנאה של כילוי, ומנא לך, [אך כאשר יש לן מקור לאסור צטבל הנאה של כילוי, מוכרח ממילא דגס צתרומה אסור הנאה

ב. שהביא שם המל"מ מהרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג, שצייין לדברי התוס' פסחים (דף כ"א ע"א בד"ה כל מקום).

צטצל אסור הנאה של כילוי, אף צתרומה
 אסור הנאה של כילוי, דאל"כ קשה אמאי
 קאמר תרומה וטבל, ופליגי צזה תנאים,
 תיפוק ליה דצודאי יאכיל אותו תרומה,
 דאי יאכל טבל עובר שני איסורים, איסור
 אכילה ואיסור הנאה של כילוי, אצל אם
 יאכל תרומה לא יעבור אלא איסור אחד,
 איסור אכילה, לפום סברא דהשתא
 דמותר הנאה של כילוי, אלא צודאי
 מוכח אי אמרינן צטצל אסור צהנאה של
 כילוי, אף צתרומה אסור הנאה של כילוי
 וק"ל.

סוגיא דתשע ציבורין - פסחים דף מ' ע"ב

הקציעות, וצע"כ דס"ל דהוי דאורייתא, דהלא הקשו על רש"י דס"ל דמיירי לענין דדיקה, דהול"ל ספיקא דרבנן לקולא]. ושיטת הר"ן (בחולין דף ל"ג ע"ג ד"ה וזמנא) והרשב"א (כפי שציירו הב"ח צס"ו ק"י ס"ה וסי"ד) דהוה רק קצוע דרבנן, [דמה"ת לא הוה קצוע אלא זלקא ממנע מן הקצוע, אבל כל דפירש אפילו לפנינו לא הוה קצוע מה"ת, אלא מדרבנן], דגזרו שמא יקח מהקצוע.

והנה הקשיתי, מדוע לא קאמר הגמרא להיפוך, תשע ציבורין של חמץ ואחד של מנה, ואיירי בצטלו [שאז הוא ספיקא דרבנן], דהא קיי"ל כל ספיקא דרבנן לקולא, רק היכא דאיכא רוב לחומרא, אזלינן להחמיר. והנה קיי"ל דינו דקצוע צין להקל וצין להחמיר, [עי' כחצות (דף ט"ו ע"א), א"ר זירא כל קצוע כמחצה על מחצה דמי צין לקולא צין לחומרא]. ולפ"ז כל הסוגיא עולה שפיר אם צטלו, כדאיירי כל הסוגיא בצטלו. וברישא בתשע ציבורין של חמץ ואחד של מנה, [ואמרינן קצוע כמחצה], ספיקו להקל, מחמת דהוי ספיקא דרבנן. וצסיפא וזמנא הלך אחר הרוב, ורוב הוה של חמץ, ואסור אף דרבנן².

תשע ציבורין של מנה ואחד של חמץ, ואחא עכבר ושקל, ולא ידעינן אי מנה שקיל או חמץ שקיל, היינו תשע חניות פירש ואחא עכבר ושקיל היינו סיפא, דתנן תשע חניות כולם מוכרת צער שחיטה ואחת צער נצילה, ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח, ספיקו אסור, וזמנא הלך אחר הרוב, ופרש"י תשע ציבורין פסקי הלכות הן, ועי' במפרשים דמקשים מה צעי רש"י צוה.

ונ"ל לצאר, דהנה רש"י פי' היינו תשע חניות, היינו לענין אם צריך דדיקה, ותוס' פירשו לענין אכילה. והנה אמרתי מדוע מיאן רש"י צשיטת תוס' לענין אכילה, הגם דכולי סוגיא איירי לענין דדיקה, הא גם שיטת רש"י דחוק, דכולי סוגיא אם ציטלו איירי. והנה לפי שיטת התוס' הוא דחוק, וגם לשיטת רש"י דחוק מאוד.

ונראה, דהנה איתא פלוגתא, אם פירש לפנינו דהוי קצוע, אם הוה קצוע דאורייתא, או רק קצוע דרבנן. והנה שיטת תוס' (נד"ה היינו, וזחולין דף צ"ה ע"א ד"ה הכא) דהוי קצוע דאורייתא [שכתבו שאם העכבר לקח צפנינו נולד הספק צמקום

ג. עי' פרי חדש סי' תל"ט סק"א, ובראש יוסף כאן בד"ה והווי יודע, ובצל"ח בד"ה והפרי חדש וז"ל: יש לדקדק דה"ל לסוגיא דשמעתין לאחוזו בדרך זה שהוא רבותא יותר דאפילו לקולא אמרינן קצוע כמחצה.

וב"ז אי ס"ל דפירש לפנינו הוי קבוע דאורייתא בעצם, ולא מחמת גזירה, ולכן שפיר י"ל דכמו דקבוע מביא חומרא, כמו"כ מביא קולא. אבל אי לא הוי רק מדרבנן מטעם גזירה, א"כ התייגח לחומרא יש לגזור, אבל להקל לא שייך גזירה.

אלא צודאי הא דפירש לפנינו הוי קבוע רק מדרבנן, ולפי"ז בשלמא כפי מה שקאמר בגמרא תשע ציבורין של מנה ואחד של חמץ, דהוי לחומרא, שפיר קאמרי חכמים דהוי קבוע, אצל לפי מה דאמרתי להיפך, נמנא יהי קבוע להקל. ובשלמא בקבוע דאורייתא הוה שפיר צין להקל וצין להחמיר, אצל בקבוע דרבנן, בשלמא להחמיר שפיר [משום גזירה], אצל לא להקל. ולפי"ז הוכחתי כשיטת הר"ן והרשב"א דפירש לפנינו הוי רק קבוע דרבנן.

והנה נ"ל דמש"ה מיאן רש"י כשיטת תוס', דרש"י מני סבר כשיטת הרשב"א, דפירש לפנינו הוי רק קבוע דרבנן, גזירה שמא יקח מהקבוע. והנה איתא בש"ע (יו"ד סימן י"ו [סעיף י"ב]) צהמה שנשחטה אמה או צנה היום, ונתערבה צאחרת, ונריך לשחוט מהם היום, כילד תקנתו, נכשנינהו דניידו ממקום קציעותו, ויקח אחד מהם וישחוט, דכל דפריש מרובא פריש. ועיין בס' פרי חדש

(בס"י ק"י ס"ק כ"ח צד"ה אמנס) דמקשין (עי' צ"ח שס צס"ט ט"ז), דנגזור שמא יקח מהקבוע, ותירך הואיל דליום המחרת יהי מותר, לא גזרינן, דצודאי לא יקח מהקבוע דבר שיהי מותר ציום שלאחריו.

ולפי"ז אן דפסקין כרבי שמעון (פסחים דף כ"ח ע"ב) דחמץ לאחר הפסח מותר בצאילה [מן התורה, עי' רמב"ם הל' חמץ ומנא פרק א' הלכה ד'], אין שייך לומר גזירה שמא יקח מהקבוע.

ולבך מיאן רש"י כשיטת תוס', הואיל דסובר דפירש (ממילא) [לפנינו] לא אסור רק מדרבנן, גזירה שמא יקח מהקבוע, ולכך לענין אכילה ל"ש גזירה שמא יקח מהקבוע. ואין לומר דחמץ לאח"פ אסור מדרבנן, אכתי איכא אסור מדרבנן, ונגזור שמא יקח מהקבוע. זה אינו, דהא דחמץ לאחר הפסח אסור מדרבנן, דוקא איכא דאיכא אסור תורה צל יראה, התם גזרו לאחר הפסח, אצל היכא דליכא רק אסור דרבנן צל יראה, אינו אסור לאחר פסח מדרבנן. והא ראי' דצירושלמי רנה להחיר אס צטלו חמץ, הואיל דליכא רק מדרבנן, רק דאסרו משום שמא יעריס, אצל צלא"ה הי'

ואולי משום סיפא דקמ"ל בפירש אמרינן מרובה פריש ולא גזרינן שמא יקח מן הקבוע עכ"ל, וזה כתיורצו של רבינו.

ד. ז"ל הירושלמי (פסחים פרק ב' הלכה ב'): הבקיר (הפקיר) חמצו בג' עשר לאחר הפסח מהו, ר' יוחנן אמר אסור, רשב"ל אמר מותר... ר' יוחנן חשש להערמה ורשב"ל לא חשש להערמה. וידוע דהלכה כרבי

מותר, הואיל דלא עבר רק מדרבנן. וכאן נמי
הואיל דפירש לפנינו רק אסור מדרבנן, לפי
שיטת הר"ן והרשב"א דאסור רק מדרבנן.
ולפי"ו צהאי חתיכה לא עבר רק מדרבנן צבל
יראה, לפיכך אינו אסור לאחר פסח מדרבנן
צאכילה אפילו מדרבנן, ולא שיך למיגזר שמא
יקח מהקצוע, הואיל דיהי' מותר לאחר
הפסח.

אבל התוס' לשיטתי', דקוצרי' דפירש
(ממילא) [לפנינו] אסור מהתורה, ולא
הוי גזירה משום שמא יקח מהקצוע, לכך פי'
התוס' שפיר לענין אכילה. אבל רש"י דקוצר

כשיטת הר"ן והרשב"א, דקצוע דפירש
(ממילא) [לפנינו], לא אסור רק מדרבנן,
גזירה שמא יקח מהקצוע, לא שיך לומר
לענין אכילה, דגם אחר הפסח אינו אסור
צאכילה.

רק דקשה על רש"י, דלמא לעולם הסוגיא
דתשע ציבורין איירי לענין אכילה, ואמאי
כר' יהודה דחמץ לאחר הפסח אסור צאכילה,
לכך פירש רש"י, 'פסקי' הלכות הן, ואנן
פסקינן כר"ש דחמץ לאחר הפסח מותר מן
התורה צאכילה, ולא שיך לומר דאיירי לענין
אכילה, ודו"ק היטב.

סוגיא דתשע ציבורין - פסחים דף י' ע"א

דטמאות, מכ"ש כשצאו שניהם לשאלו צב"א, [אלא מיירי ששאל על עצמו וטהרוהו, ואח"כ צא לישראל על חצירו, דמר מדמי ל' לצת אחת, כיון ששאל על שניהם צמעמד אחד, ומר מדמי ל' לזה אחר זה, כיון שטיהרוהו קודם], ועיי"ש [בסוף הדיבור] וצחנס דחק צקונטרס לפרש כרבי יוסי.

ויצא לנו מזה דרש"י סובר אפי' שצא לשאלו צב"א [צהוראה אחת על עצמו ועל חצירו], מדמי לה ר' יהודה לזאח"ז, [ורק אם שאל "מה תהא על שנינו" אז מקרי צבת אחת], דלא כשיטת תוס' דסוברים דדוקא כשצא לשאלו על עצמו וטהרוהו, ואח"כ צא לשאלו על חצירו, [אבל צבא לשאלו צהוראה אחת עליו ועל חצירו, מקרי צבת אחת].

והנה שיטת הרמב"ם (הל' צבות הטומאות פי"ט ה"ב) כשיטת רש"י, [ז"ל הרמב"ם: שני שצילין אחד טמא ואחד טהור, הלך באחד מהן ועשה טהרות, וצא חצירו והלך בשני ועשה טהרות, אם צאו ונשאלו זה אחר זה, מורין לכל אחד מהן צפני עצמו שהוא טהור. צאו שניהן כאחד, או שצא האחד ושאל עליו ועל חצירו, ואמר שנים היינו, וצפני השצילים הלכנו, ושתי טהרות עשינו, הרי שניהם טמאין עכ"ל].

שם צממרא צבור של חמץ ולפניו שני צחים כו', היינו שני שצילין אחד טמא ואחד טהור כו', ר' יהודה אומר אם נשאלין זה צפני עצמו טהורים כו', ר' יוסי אומר כו', אמר רבא ואיתימא ר' יוחנן כו' לא נחלקו אלא צבא אחד לשאלו עליו ועל חצירו, ר' יוסי מדמה לה לצב"א, ור' יהודה מדמה לה לצבאח"ז.

והנה הרמב"ם (הל' חמץ ומצה פ"ב הי"א) כתב סתם צבור א' של חמץ כו' אי להאי עייל, אינס צריכין צדיקה, ולא חילוק בין צא זאח"ז ובין צב"א.

וב"ל לתרץ, ומקודם יש לדקדק עוד דקדוק אחד, מפני מה הביא הגמ' אמר רבא ואיתימא ר' יוחנן, אי דרוצה להציא כל דיני הלכות, הא לקמן צהניח תשע ומנא עשר פלוגתא דר' ורבנן, עיין בתוס' דמציא דאיירי צשקשורים יחד, (כמ"ש צמס' צינה דף י' ע"ב), ולא הביא הגמ' דאיירי צשקשורים יחד.

וב"ל לתרץ, דהנה איתא צכחוצות (דף כ"ז ע"א) והכא נמי כיון דשרי להו לכלהו צבת אחת דמי. ופרש"י [צד"ה הכא נמי] ור' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי. ועיין בתוס' [צד"ה צבא לישראל עליו ועל חצירו] אין לפרש שצא לשאלו צב"א, דהתם מודו כולי עלמא

כנגס לתוך ביתי, בודאי החכם אוסר, וכיון דצריך להזכיר גם את של חבריו, דינו כמו בבת אחת, אפי' אם שואל בזה אחר זה. ולפי"ז לכאורה קשה האיך אפשר לחלק אצל חמין בין בת אחת לבזה אחר זה, דהו"ל בחמין לאסור גם בזה אחר זה.

אך לדעת רש"י לא קשה כלום, דכל סברתו של הפליתי דינו כמו בבת אחת, דכיון דצריך להזכיר גם את של חבריו, מקרי בבת אחת. וניחוי אנו, מה הי' אם אכן הזכיר גם את של חבריו, הלא לרש"י אין בזה שום גרעון, דגם אם שואל בהוראה אחת עליו ועל חבריו, ג"כ דינו כמו בזה אחר זה, ורק בשואל "מה תהא על שנינו" מקרי בבת אחת, ובודאי אין צורך שזכיר להחכם את השאלה כאופן זה. ושפיר מובן דמחלקין אצל חמין בין בבת אחת לבזה אחר זה.

אבל להתוס', דאפי' כששואל בהוראה אחת עליו ועל חבריו, מקרי בבת אחת, ואת זה בודאי צריך להזכיר להחכם, שוב יקשה כנ"ל, דבחמין גם בזה אחר זה הו"ל לאסור.

והנה בדברי ר' יהודה ור' יוסי בעצמם לא הזכיר האופן שבא אחד לישאל על שניהם, ורק רבא ואיתימא ר' יוחנן חידש אופן זה, שבא אחד לישאל עליו ועל חבריו. ואילו לא הביאו בגמרא רק את דברי התנאים, בודאי היינו אומרים כדעת התוס', דרק אם באו שניהם בזה אחר זה, אז מותר, אבל כשבא אחד לישאל עליו ועל חבריו, אפי' בזה אחר זה, ג"כ אסור, דגרע מסתם בבת אחת, וא"כ אצל חמין לא הי' מקום לחלק בין בבת אחת לבזה אחר זה.

ורק לאחר שחידשו האמוראים, דמיירי גם בבא אדם אחד לישאל על שניהם, אז יש מקום לומר כדברי רש"י, ושפיר יש להתיר אצל חמין כששואל עליו ועל חבריו.

ונראה לי דלכך נריך הגמ' להציא הא דלמנחם
צנא ואיתימא ר' יוחנן, דהו"ל
כשיטת תוס' צכתוצות, צנא לשאלו עליו ועל

והנה מסוגיא זו הציא ראי' לשיטת רש"י
והרמב"ם, (ומקודם הציא ראי'), דהנה
היחא צט"ע (יו"ד סי' קי"א סעיף ז') הי' כאן
שמי קדירות של היתר, ואין צאחת כדי לצטל,
ויש צשתיהן כדי לצטל האיסור, מנטרפין,
ודוקא אם הם של אדם אחד, אצל אם הם
של שני בני אדם אינם מנטרפין. ועיין צט"ך
(ס"ק י"ט) דמקשה דהי' צדין ליהוי כשני
צצילין, אם צאו לשאלו זה צפני ענמו וזה
צפ"ע. וכמו כן קשה צהלכות נדה (סי' ק"ז
סעיף מ"ט), גצי שמי נשים שמנאלו כתם על
חלוק אחד.

ועיקר התירוץ כמ"ש צספר כרתי ופליתי
(צסי' קי"א ס"ק ח', וצסי' ק"ז ס"ק
י"ג), דצשני צצילין, אם צא אחד לשאלו לחכם
הלכתי צדרך אחד ולא ידעתי צאיזה, אין צורך
להזכיר צשאלתו שגם חצירו הלך צאחד משני
דרכים אלו, וא"כ החכם דנשאל רק עליו
מתיר, וכן השני. אצל הכא אם צא לשאלו
לחכם חתיכה של איסור שנפל לקדירה, וודאי
החכם אוסר, אם לא שמזכיר גם של חצירו,
שיש כאן צ' קדרות ואינו ידוע לאיזה נפל.
ולפי"ז דנריך להזכיר גם של חצירו הי'
כנשאל עליו ועל חצירו, [וזה גרע מסתם צצת
אחת, דאפי' כששאל צזה אחר זה, ג"כ דינו
כמו צצת אחת].

והנה הדין של צבור אחד של חמין ושני בתים בדוקין, דומה להא דאיסור שנפל לאחד משני קדירות של היתר, וגם בזה צריך השואל להזכיר להחכם גם את של חבריו, דאם יאמר סתם איסור

חצירו צהוראה אחת, דזה מגרע גרע מצ"א, ולפי"ז צכאן הי' צדין דצודאי לאסור, הואיל דלריך לשאלו עליו ועל חצירו צהוראה אחת, והי' גרע אפי' מצ"א, דכאן גבי שני צמים צדוקים, אפי' צא לשאלו צואח"ז הי' כמו צצ"א, הואיל דלריך לומר האמת איך הי' המעשה, אצל התם גבי שני שצילין, אין לריך כ"א לספר שגם חצירו הלך צדרך.

לכך מציא הגמ' דעיקר פלוגתא דר' יהודה ור' יוסי הוא צצא [אחד] לשאלו [על שניהם] צצ"א, ולפי"ז אפי' אי אמרינן צצא לשאלו צואח"ז הוה כמו צאו צצ"א דמי, והא [גם] גבי צת אחת, אם צא לשאלו אחד על חצירו, הוי נמי פלוגתא.

ולפי"ז תליא הך דינא אם [צחמץ] צאו לשאלו צואח"ז, צהך דינא צצא לשאלו עליו ועל חצירו, לדברי ר' יהודה טהורים, ולדברי ר' יוסי טמאים.

ולפי"ז קשה לי על דברי הטור צא"ת, דמחלק גבי שני צמים צדוקים אם צאו לשאלו צואח"ז או צאו לשאלו עליו ועל חצירו. ולפי"ז מוכח כשיטת רש"י, דסובר דאפילו צא לשאלו עליו ועל חצירו צהוראה אחת, הוי לר' יהודה כמו צואח"ז, דאי

אמרינן כשיטת התוס' צצא לשאלו עליו ועל חצירו צהוראה אחת הוי' כמו צצ"א, וצצ"א אמר רצא ד"ה טמאים, ולפי"ז מוכח כשיטת רש"י, ולא קשה קושית התוס' [צמ"ש] וצחנס דחק הקונטרס לפרש.

*

ועתה נצא לצאר דברי הרמב"ם, שכתב גבי שני צמים צדוקים אין לריך צדיקה ולא חילק צין צואח"ז וצין צצ"א, [ומשמע דאפילו צאו לישראל צצת אחת דתלינן לקולא והקשה ה"ה ז"ל מאי שנא דין הטומאה מדין הצדיקה], ונ"ל ציארורו [וכע"ז כ' צכסף משנה], דהנה התוס' כתבו צד"ה צצ"א ד"ה טמאים, (הואיל) דהוי מדרבנן, אצל מדאורייתא אפילו צצ"א טהורים. ולפי"ז נ"ל הא דצצ"א טמאים, דוקא צענין טומאה, דצגוף הטומאה הוי אסור מהתורה, רק ספיקו להקל, מחמת דספק טומאה צרה"ר ספיקו טהור, אצל כאן דגוף הצדיקה לא הוי רק מדרבנן, דמן התורה צציטול צעלמא סגי, לכך לא גזרו חכמים צצ"א שיהיו טמאים, דהוי תרתי דרבנן, דגוף הצדיקה לא הוי רק מדרבנן, וצצ"א נמי לא הוי רק מדרבנן, לכך לא גזרו.

ה. לא הבנתי למה צריך להביא ממרחק לחמו מדברי הטור, והלא גם רש"י כ' כן להדיא בסוגיין. ולא מצאתי מי שיסבור דאצל חמץ גם בזה אחר זה אסור. ואדרבה, הלא הרמב"ם סובר דאצל חמץ גם בבית אחת מותר.

ו. לא ראיתי שום קשר בין התירוץ על דברי הרמב"ם שכותב כאן, למ"ש מקודם לתרץ שי' רש"י.

צרה"י, דמהדין כל ספק צרה"י טמא, הרי
 ללא מוקמינן אחזקתו בספק טומאה. רק אם
 צא כל אחד ואחד ושאל צפני עצמו, אז
 טהור, מחמת דספיקא דרצנן לקולא. אבל
 צכאן צצא לשאל צפ"ע, דאז יש תרי היתרים,
 היתר אחד משום דמוקמינן אחזקתו בחזקת
 צדוק, והיתר הצ' דהוה ספיקא דרצנן
 ולקולא, לכן לא גזרו צצ"א. אבל גבי שני
 ככרים דליכא רק ספיקא דרצנן לקולא,
 דמחמת חזקה לא שייך צרה"י, לכן שפיר
 גזרו אפי' צצת אחת, ודו"ק היטב כי נכון
 לפע"ד.

והקשה ע"ז במשנה למלך שם וז"ל: ומ"מ אני תמוה
 על דברי מרן ז"ל, שכתב דשאני בדיקת חמוץ דהוי דרבנן,
 ונראה מדבריו דבטומאה דרבנן אפילו באו לשאל כאחד,
 שניהם טהורים, הא דתנן בפ"ה דטהרות, שני ככרים אחד
 טמא ואחד טהור כו', ר"י אומר בין כך ובין כך טמאים,
 הרי דאף בטומאה דרבנן, כל שבאו לישאל כאחד, אולינן
 לחומרא, וכן פסק רבינו בהלכות שאר אבות הטומאה
 יע"ש, וקושיא זו היא עצומה בעיני וצ"ע.

והרב צעל משנה למלך שדי ציה נרגא, דהא
 מתני' גבי צ' ככרים, אחד טמא ואחד
 טהור (טהרות פ"ה), דאיירי גבי טומאה
 דרצנן.

אבל אני חלקתי צכך, צשלמא התם דאיירי

דף כ"ג ע"ב

ונראה להנה התוס' בחולין (שם בד"ה איסור כולל) הקשו, הו"ל לאתויי ר' יוסי דאית ל' (יצמות דף ל"ג ע"א) איסור כולל באשת איש ונעשה חמותו. והקשימי הא קאמרו התוס' (דף ל"ג ע"ב) דא"א ונעשה חמותו לא הוי' איסור כולל לר"י, דלא הוי' משם אחד.

ולפי"ז לא קשה על התירוח הא', דתירוח הא' ס"ל דלא נריך לאיסור כולל שיהיה משם אחד, ולפי"ז יוכל לאוקמי כר' יוסי. ותי' הב' ס"ל דכולל נריך להיות משם אחד, ולא יוכל לאוקמי כר"י, לכך קאמר דיוכל לאוקמי כר"י הגלילי, רק מיייתי בק"ו, ודו"ק היטב.

ור' יוסי הגלילי אשכחן חלב דשרי רחמנא צהנאה אלא גיד נימא דאסור אי צעית אימא הכי נמי דאסור, ואיצע"א מיייתי לה בקל וחומר וכו', והנה דקדקתי למ"ל התירוח הב' דמיייתי בק"ו, אף דכמה פעמים קאמר בש"ס תרי איצע"א, מ"מ היכי דנוכל להקשות ולשנינן, משנינן ליה.

ונראה דלכאורה לתירוח הראשון דגיד נמי אסור צהנאה, קשה מאי קאמר הגמרא בחולין (דף ק"א ע"א) ומודים חכמים לר' מאיר באוכל גיד הנשה של עולה ושל שור הנסקל, ופרש"י ומאי חומרייהו שאסורין צהנאה, ולפי תירוח הראשון קשה, הא גיד נמי אסור צהנאה, לכך מיייתי תירוח הב' ונכון הוא. אלא לפי"ז קשה על תירוח הראשון מחולין הנ"ל.

דף מ"ז ע"ב

שנתערצו צמתן אחת וכו' אמרו לו הרי הוא עובר צבל חגרע וצבל חוסיקף. והקשו התוס' (ד"ה מתן ד') וליתי עשה ולידחי ללאו דבל חוסיקף, ותיירנו דהוי עשה הבא ע"י פשיעה ע"ש.

ולפי"ז לא קשה קושית התוס', דנוכל לומר דאיירי דאין לו קרבן אחר רק צבור לתמיד, ואע"ג דאין מתנותיהן שוות, הו"א דעשה דתמיד דוחה ל"ת דבל חוסיקף ובל חגרע, וכאן לא הוי עשה הבא ע"י פשיעה, ולא פשע כלום, רק שאין לו קרבן אחר רק צבור.

*

ועוד נ"ל לתרץ [קושית הנ"ל, דהנה יש לתרץ] קושית התוס' [צמס' עירוזין] הנ"ל, וליתי עשה ולידחי ל"ת, [וי"ל] דאין עשה דוחה ל"ת שצמקדש, כמו דאמרינן בצבחים (דף ז"ז ע"ב), וילפינן מדכתיב כל אשר יגע בצשרה יקדש, [ופריך וייתי עשה ולידחי ל"ת], וקאמר רבא דאין עשה דוחה ל"ת שצמקדש. והנה ר' עקיבא צוודאי סובר דעשה דוחה ל"ת שצמקדש, דאמרינן

בתום' ד"ה שה ולא הצבור, פירש רש"י דשה משמע צין זכר וצין נקיבה, ותימה דהא צעולה איירי דאין צאה נקיבה. ואם תאמר אמאי אינטריך קרא שאין תמיד צא מהצבור ומעשר, תיפוק ליה שאין מתנותיהן שוות וכו', ור"י פירש דהאי קרא משיתעי צפסת, דכתיב צי' שה תמים, וקאמר שלא יציאו לא דצבור ולא דמעשר, ואתי שפיר השתא דמתנותיהן שוות ולא תיקשי כל שממנו לאשים.

והקשיתי הא אכתי איכא דפסת צשפיכה ואלו צוריקה, רק צאמת כמו כן מקשה הגמרא צפסחים (דף פ"ט ע"א) ומשני הגמרא כל הניתן צוריקה שנתנן צשפיכה ילא. רק קשה לר"ע דסובר צפסחים (דף קכ"א ע"א) דשפיכה לא הוי צכלל צוריקה וצוריקה לא הוי צכלל שפיכה, א"כ קשה למ"ל שה ולא הצבור, תיפוק ליה דצלתי אפשר להציא פסת מצבור, דזה הוי צוריקה וזה צשפיכה.

ונראה לי לתרץ [ולייש צשיטת רש"י דאיירי צקרצן תמיד ולא צפסת], דצאמת מדוע מיאן ר"י צשיטת רש"י מחמת קושית התוס', ונ"ל [לתרץ קו' התוס'], דהנה צעירוזין (דף ק' ע"א) קאמר מתן ארבע

ז. צ"ע דרבא כתב שם דילפינן מועצם לא תשברו בו, ולא מיקדש. ואולי נוכל למצוא בדרך פלפול דלר"ע א"א לילף משבירת עצם, וע"כ דיליף מיקדש, (וזה יהי' להיפך מכמה פלפולים בעין פנים לתורה, דלר"ע

ולפי"ז [שפיר] נוכל לומר לר"ע דאיירי
 בתמיד, ואין להקשות הא אין
 מתנותיהן שוות, דהו"א דעשה דתמיד דוחה
 ל"ת, דלא הוי עשה הבא ע"י פשיעה כמו
 שפירשנו, ואין לומר דאין עשה דוחה ל"ת
 שבמקדש, דהא לר"ע עשה דוחה ל"ת
 שבמקדש, לפי"ז לא איצריך לאוקמי האי שה
 ולא הזכור בפסח [כשי' הר"י] רק בתמיד
 [כשי' רש"י], ולא קשה קושיית הג"ל, ודו"ק
 היטב.

בפסחים (דף מ"ד ע"ב) דהוי' נזיר וחטאת
 שני כתובים, הרי ע"כ סובר דעשה דוחה
 ל"ת שבמקדש, דמהיכי תיתי לך, דהוי נזיר
 וחטאת שני כתובים, הא מיצריך צריכי, דאי
 כתב חטאת לא גמר נזיר, דחולין מקדשים
 לא גמרינן, ואי כתב נזיר ולא בחטאת, לא
 הוי ידעינן דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש.
 וע"כ צ"ל דלר' עקיבא עשה דוחה ל"ת
 שבמקדש.

דף צ"א ע"ב

וב"ל לתרץ דהנה איתא צעירוצין (דף 175) מיכל צת כושי היתה מנחת תפילין ולא מיחו צה חכמים ש"מ דשצת זמן תפילין, פרש"י דהוה כתוספות על דברי תורה שפטרה נשים ממצות עשה שהזמן גרמא. וקאמר הגמרא אלמא קסבר מצות עשה שלה"ג וכו' דלמא סבר לה כר' יוסי דאמר נשים סומכות רשות וכו'. היולא לנו מזה היכי דנשים הפטורות ממצות עשה שהזמן גרמא ועושים עוברים צבל תוס'ף. [אך זה] רק דווקא למאן דסובר דצני ישראל ולא צנות ישראל סומכות רשות, אצל למאן דסובר נשים סומכות רשות אס עשה אשה מ"ע שהזמן גרמא אינה עוברת צבל תוס'ף.

ולפ"ז מתורץ קושיית התוס' מה שהקשו אדרבא איפכא יש לדרוש דלחומרא מקשינן, דהנה מפני מה אמרינן צכ"מ לחומרא מקשינן, דאי אמרינן לקולא יצא ריעותא מזה, אצל אי אמרינן לחומרא לא יצא ריעותא מזה שאני מחמיר. וכאן צנשים אי אמרינן דאינן חייצין צאכילת מצה, ואנן אמרינן דנחמיר דצבר, מחמת דלחומרא מקשינן, אדרבא נימא איפכא, דאי אמרינן דנחמיר, תה"י עוברת צבל תוס'ף, ולכך אמרינן שפיר דנשים פטורות.

וב"ז דוקא למ"ד צני ישראל סומכין ואין צנות ישראל סומכת, אצל למ"ד נשים

בגמרא חנו רצנן פסח מצה ומרור צראשון חוצה מכאן ואילך רשות, רצי שמעון אומר צאנשים חוצה וצנשים רשות, אהייא קאמר אילימא אפסח פסח כל שצעה מי איכא, ואלא אמצה ומרור אימא סיפא וכו' לית ליה לר"ש הא דאמר ר' אליעזר נשים חייצות צאכילת מצה דבר תורה שנאמר וגו' והני נשים כיון שישנן צבל תאכל חמץ ישנן צקום אכול מצה, ופרש"י דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שצתורה.

והקשה המהרש"א צפסחים (דף מ"ג ע"ב צד"ה צפירש"י קאי צאולין) צסוגיא דחמץ נוקשה ותערובות, דהכא פרש"י דנשים איתניהו צבל תאכל חמץ מחמת דהשווה אשה לאיש לכל עונשין שצתורה, וצפסחים (דף מ"ג ע"א) מדחה לה, וקאמר דנפקא ליה מכל ע"ש.

וב"ל לתרץ, דהנה צגמרא (צדף מ"ג ע"א וע"ב) קאמר ההוא מדר' יהודה אמר רב נפקא, וקאמר הגמרא סד"א הואיל דכתיב לא תאכל עליו חמץ שצעת ימים תאכל עליו מצות כל שישנו צקום אכול מצה ישנן צבל תאכל חמץ. והקשו התוס' (דף מ"ג ע"ב צד"ה סלקא דעתך), היכי ס"ד למידרש הכי, אדרבא איפכא יש לדרוש, דלחומרא מקשינן ע"ש.

מחמת דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים
 שבתורה, ואין לומר דנקיש איפכא הואיל
 דנשים ליתנהו באכילת מנה ליתנהו בכל תאכל
 חמץ, דלחומרא מקשינן, ואין לומר דהוי
 להיפוך חומרא, מחמת דעוברת בכל תוסף,
 דהא ר"ש סובר נשים סומכת רשות ואינם
 עוברים צ"ת [ומתורץ קו' המהרש"א]
 וק"ל.

סומכות רשות אינה עוברת בכל תוסף, [ושוז
 קשה דנימא דלחומרא מקשינן].

ולפי"ז לר' שמעון דסובר (עירוזין דף נ"ו
 ע"ג ובש"ד) נשים סומכת רשות,
 [ובסוגיין הלא קאי על רבי שמעון], שפיר
 כתב רש"י דנשים חייבים באכילת מנה מחמת
 היקישא דחמץ, ונשים חייבים באכילת חמץ

סעודות שבת

במשנה (פאה פרק ח' משנה ז'): אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום... שבת נותנין לו מזון שלש סעודות. מי שיש לו מזון שתי סעודות, לא יטול מן התמחוי. מזון ארבע עשרה סעודות לא יטול מן הקופה.

וכ' התוס' ב"ב (דף ט' ע"א ד"ה שבת): וא"ת שבת אמאי נותנין לו שלש סעודות, והא הך מתני' ר"ע היא, דקתני רישא כל מי שיש לו מזון י"ד סעודות לא יטול מן הקופה, ופריך בפרק כל כתבי הקדש (דף קי"ח ע"א), מני אי רבנן חמיסר הויין, אי רבי חדקא שיתסר הויין. ומשני הא מני ר"ע היא דאמר עשה שבתך חול. [פרש"י דלענין שבת במאן דאפשר לי' או כרבנן או כר' חידקא יעשה, ומיהו האי דצריך לבריות, יעשה שבתו חול, ולא יטיל על אחרים כבוד שבתותיו]. ונראה לרשב"א דבשביל סעודת שבת אין לו להתחיל וליטול, אבל בשכבר צריך ליטול, נוטל גם כדי לסעודת שבת.

כתב הטור (או"ח סי' רמ"ב) כמה פעמים נשאתי ונתתי בדבר לפני א"א ז"ל, כמוני היום שיש לי מעט משלי, ואינו מספיק לי, וצריך אני לאחרים, אם אני בכלל עשה שבתך חול אם לאו, ולא השיבני דבר ברור.

סעודות, לא אמרינן דיעשה שבתו חול, משום כיון דנותנין לו ציחד כדי שלש סעודות, אף שאינו צריך לסעודה הג', הוי כמו שנותנין לו ארבע מאות זוז, דאף שאינו צריך למאחיס האחרים, מ"מ ציחד מותר. אצל ליקח סעודה הג' צלצד אסור.

ולבן כ' שפיר צטור, דאף שצריך לבריות, מ"מ אם בשעה שנוטל הב' סעודות, אינו נוטל ציחד לסעודה הג', וצכה"ג אינו צריך לענג שבת צשציל סעודה הג', רק מוטב שיעשה שבתו חול ואל יצטרך לבריות ודפח"ת. [ועי' מ"ש צוה צנו הזכרון יעקב].

צנו הזכרון יעקב צשו"ת הרד"ד (או"ח

מהדו"ק סימן נ"ח)

בתב כבוד א"א הגאון (נ"י) [זנוק"ל] על הטור (או"ח סימן רמ"צ) שמסופק אם צריך לענג השבת, כיון שהוא צריך כצר לבריות, דהא אמר רבי עקיבא עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. וק' דהא כיון דכצר צריך לבריות, לא שייך הך דרבי עקיבא, כמ"ש התוס' צ"ב.

ותי' דהנה הסברה נותנת, דאע"ג דאמרינן כל מי שיש לו ר' זהובים, אינו נוטל ממעשר ומשאר צדקות, מ"מ מותר לו לעני ליטול ארבע מאות זהובים ציחד, וכן הוא צמתניתי דפיאה (שם משנה ח') [היו לו מאחיס חסר דינר, אפילו אלף נותנין לו כאחת]. ולכן צהך דנותנין לו מזון ג'

זכרון יעקב

דרושים, תשובות, וחידושי סוגיות

מבנו הגה"ק מרן אריה יהודא יעקב מייזליש זצ"ל

אבד"ק קוליקוב, זאמושטש, ופיעטרקוב

חתן דודו הרב הצדיק הגה"ק מו"ה ארי' יהודה ליבוש מייזליש מציעשינוב, חתן הגה"צ המפורסם, המאוה"ג המופלג, נר ישראל, עמוד העולם, פאר הדור, איש אלקים, חסיד ועניו, בוצינא קדישא, קדוש יאמר לו, צדיק יסוד עולם, רשכבה"ג מו"ה דוד צבי אויערבאך אבד"ק קדעמניץ ומאהלוב, בן הגאון המקובל כמלאך אלקים, מופה"ד, ארי' דבי עילאה, קדוש עליון, רשכבה"ג מו"ה ארי' ליבוש אבד"ק סטאניסלוב (רבו ודודו של הגאון מאיר נתיבים), בן הגה"ק מ' מרדכי מרדו"ש זצוק"ל אבד"ק באמבורג וכל מדינת בייערן, בן הגאון מ' דוד ז"ל אבד"ק ראזוא, בן הגאון מ' אביגדור נו"ג לדשי"י ז"ל, גיסו של הגאונים הטודי זהב ומוהר"י הלוי זצ"ל

תוכן הענינים

לספר זכרון יעקב

בראשית..... צמ נח..... קו לך..... קז וירא..... קט חיי..... קי תולדות..... קיב ויצא..... קיז וישב..... קכא ויחי..... קכב שמות..... קכג בשלח..... קכז יתרו..... קכח ויקרא..... קכט מצורע..... קלא אמור..... קלא נשא..... קלג מטות..... קלד	כי תבוא..... קלה זאת הברכה..... קלו תהלים..... קלז נוסח קידוש..... קלח איכה והספד..... קמ בדיקת תפילין..... קמז דיני כהונה ועבר עברי..... קמט הערות בשו"ע או"ח..... קס סוגי דמוקצה..... קסד הערות בשו"ע או"ח סי' רנ"ט..... קסח בענין גיטי נשים ושחרורי עבדים..... קע בענין ציקער וצירעפ של גוים..... קעח פסחים דף ג' ע"ב..... קפג פסחים דף ל"א ע"ב..... קפד בסוגי דהשוחט את הפסח על החמץ פסחים דף ס"ג..... קפט בסוגי דמשטה הייתי..... קצז
--	---

בראשית

בלתי יצה"ר, אינם נאותים לקבל את התורה.

אך איש ישראלי הממוצע ציין מלאכים לאו"ה, להם יאות לקבל את התורה. ועי' ברמז"ס בשמונה פרקים (פרק ד'), שמסכים שכל אדם צריך לחזונו דרך ממוצע, לא להיות כילי ביותר, ולא להיות נדיב ביותר, לא מסגף, ולא זולל. ומזה שנתן התורה לישראל, מפני שהם ממוצע ציין מלאכים לאו"ה, ראוי לדבריו, שדרך יותר נכון ומוצח דרך הממוצע.

והנה, הרואה אשר עדת ישראל נדלו מכל אומות בקבלת התורה, יש מקום לטעות ח"ו, שבלתי שלמים בני ישראל במדות, וצריכין באזהרות יתירות יותר מאו"ה. [על כן] אמר [המדרש] לא לרעתבם ח"ו ב"א לטובתבם מנד טוב מעלתם. וראוי שמלאבי השרת נתאוו לה, שהם אין צריכים לאזהרות האלה.

והנה, יש מקום [לומר], כי כפי טבע האדם הנצח, ניתן התורה להישיר דרכו, לבל יחמוד ויתאוה. וצאמת אינו כן, דגם

במדרש (בראשית רבה פ"א ס"א), הי' הקצ"ה מציט בתורה, וצרא את העולם. ואינו מוזן, וכי ס"ד שקצ"ה הי' צריך להציט בתורה, היאך לצרוא את העולם, לא יעלה זאת על הדעת כלל, שהוא מקור כל התורה והתכונה, והוא ודעתו אחד (רמז"ס הל' משונה פ"ה ה"ה).

ונראה, דהנה צמדרש (דברים רבה פ' נצבים פ"ח ס"ב), לא לרעתבם נתתי לבם את התורה, כי אם לטובתבם, שהרי מלאבי השרת נתאוו לה. וג"כ אינו מוזן, מה ס"ד שלרעתכם ניתן התורה.

וי"ל, דהנה (אחז"ל באיכה רבה פ"ג ד"ה אני הגזר), ישמעאל לא רצה לקבל משום דכתיב לא תנאף, ועשו לא רצה לקבל דכתיב לא תרנח. חזינן מנד פחיתות מדותם, ותכונת נפשותם הרעות, לא קבלו התורה.

והנה המלאכים שלא קבלו התורה, מצואר צמס' שצת (פרק ר"ע דף פ"ט ע"א), שמרע"ה השיצ להם, כלום יצה"ר יש ציניכס. הרי מחמת זכות וצהירות מהותם,

א. וכ"כ בהל' דעות (פרק א' הלכה ד').

ב. עי' עוד מזה לקמן בפרשת זאת הברכה.

ג. ונמצא שבריאת האדם קדומה, ורק לאחריו נברא התורה כפי בריאת האדם.

המלאכים צמורת ד' שעשוניהם, וכל פקודיו וכל תיבותיו מורה על ענינים רוחניים, וכולה אורייתא שמתיו של הקצ"ה (עי' זוהר קורח דף קע"ז ע"א), וסוד ד' אל יראיו (עפ"י תהילים כה, יד). . [ורק] הפשוטו מורה על אזהרת ממאכלות אסורות ודומיהם, ואינו יוצא מפשוטו. לכן צרא את אדם עם חין ולשון, כלי אכילה, ושישמור פיו".

וזהו פי' שהי' מביט בתורה וברא את העולם, כלומר לא לפי עניני האדם נתן התורה, כי התורה היטה קדומה בזמן, אלא לפי התורה צרא העולם. ונכון.

(שו"ת הרד"ד אה"ע בהקדמה)

*

במדרש רצה (בראשית פ"ח ס"ה) בשעה (שאמר הקצ"ה נעשה אדם), [שצא הקצ"ה לצראות את אדם הראשון], נעשו המלאכים כיתים כיתים כו', מהם אמרו יצרא כו'. חסד אמר יצרא, שכולו גומל חסדים, אמת אמר אל יצרא, שכולו דוצרי שקרים כו'. צשעה שהיו מדיינים אלו עם אלו, עשה את האדם. אמר להם הקצ"ה, למה אתם מדיינים, כצר נעשה אדם.

ורמזה מאד לכצר אמרו חכו"ל, דללמדנו דרך ארץ, צאה ענין העצה והמלכה הזאת שהזכירה התוה"ק, שיהי' הגדול נמלך בקטן. ואיך יתכן דרך ארץ כזה, לקצן אנשים לעצה, וצטרס יחליטו, יעשה המעשה. ומה הועיל המלכה, אם לא יעשה וישמע לו. גם מה התועלת 'צשעה' שהיו מדיינים'.

ד. ובריא את האדם הוא כפי בריאת התורה הקדום לו.

ה. עי' רש"י כאן, והוא מהמדרש (בראשית רבה פרשת בראשית פרשה ח סימן ח'): רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן אמר בשעה שהיה משה כותב את התורה היה כותב מעשה כל יום ויום, כיון שהגיע לפסוק הזה שנאמר ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו אמר לפניו רבון העולם מה אתה נותן פתחון פה למינים, אתמהא, אמר לו כתוב והרוצה לטעות יטעה, אמר לו הקדוש ברוך הוא משה, האדם הזה שבראתי, לא גדולים וקטנים אני מעמיד ממנו שאם יבא הגדול ליטול רשות מן הקטן ממנו והוא אומר מה אני צריך ליטול רשות מן הקטן ממני והן אומרים לו למוד מבוראך שהוא ברא את העליונים ואת התחתונים, כיון שבא לבראת את האדם נמלך במלאכי השרת.

ו. ועי' יערות דבש (דרוש ג').

ונכדו החדות יעקב מלאסך כ': ולע"ד נראה לפרש מ"ר הנ"ל, שהביט בתורה, הכוונה שע"י תורה יצא אדם ליצה"ר, ובראתי יצה"ר, בראתי [לו תורה] תבלין, עי' ב"ב (דף ט"ז ע"א), וברא עולם.

ומה שהשיב מרע"ה [שבת דף פ"ט ע"א] כלום יצה"ר יש ביניכם, לבטל מהם טענת בר מצרא. דמבואר בחו"מ (סי' קע"ה סעיף מ"ט) וזהו שיטת תוס' ב"ב, דאם הלוקח לית ל"י ארעא, ודחיקא ל"י שעתא, והמצרן א"צ לה רק להרוחה בעלמא, ד"א דלית ב"י משום דינא דבר מצרא.

וזהו כלום יצה"ר, ורק צריכין להרוחה בעלמא, אבל ישראל שיצה"ר להם, ודחיקא להו שעתא, וצריכין התבלין התורה, וכה"ג לית ב"י משום דינא דב"מ.

ויתבן לפי מה שכתב הרמב"ן (בראשית א', א', זד"ה בראשית כתב רש"י ואם זאת) דתיבת 'צרא' ולשון צריאה מורה על דבר הנצרא יש מאין. אבל יש מיש, נאמר זו לשון עשי' או יצירה'.

ונראה, דיודע כל מה שנצרא מאין ומאפס המוחלט, היא צריאה רוחנית. ואשר נוצר מיש', הוא גשמי. כענין יִצְרָנוּ הַמַּיִם שֶׁרָךְ נֶפֶשׁ תַּיָּה (בראשית א', כ) וכדומה. והנה חזינו, דכל מה שנצרא יש מאין, יותר חזק ושלים ממה שנצרא יש מיש, בהרכבה ניכרת זו יותר, וכל מורכב עמיד

להתפרד מהרכבתו. צא וראה, מעלות השכלים הנצדלים, על האדם וכל הנצראים השפלים.

והנה צאדם נמצאים שמים מתאימות, הגוף עם הנפש. הגוף יש מיש, עפר מן האדמה, והנפש היא חלק אלקי ממעל, רוחנית. הנפש תכסוף לענינים העליונים, ולפקודים הישרים משמחי לב, והגוף יכסוף תמיד לעניני העוה"ז.

וענין שקר הוא ממדות גופניות, כאשר האדם מורכב מיקודות הפכיים

ומה שבעת בריאת עולם שאל ונמלך במלאכים, ועד שמדיינים ברא את אדם, י"ל דמבואר בספרי מקובלים, והביאם הגר"י ז"ל בספריו [עי' יערות דבש דרוש ז'], דאותם מלאכים שאמרו אל יברא, הם היצה"ר וכת דילי, שרודפים ומסיתים את אדם שיחטא ח"ו, כדי להראות שהיו צדקו בדבריהם אל יברא.

ממילא מובן, כי המלאכים שאמרו יברא, המה מסייעים לאדם לעבודת הש"י, והם היצ"ט ומלאכי רחמים, ורצון הש"י הי' שיהי' שני יצרים יצ"ט ויצה"ר, ולאדם יהי' הבחירה. להכי בשעה שמדיינים עשה את אדם, כדי שיהי' תמיד שני כתות מיימנים ומשמאילים, יצ"ט ויצה"ר, ולאדם יהי' הבחירה.

ז. ז"ל: ועתה שמע פירוש המקרא על פשוטו נכון וברור. הקדוש ברוך הוא ברא כל הנבראים מאפיסה מוחלטת. ואין אצלנו בלשון הקדש בהוצאת היש מאין אלא לשון "ברא". ואין כל הנעשה תחת השמש או למעלה, הווה מן האין התחלה ראשונה. אבל הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאד, אין בו ממש, אבל הוא כח ממציא, מוכן לקבל הצורה, ולצאת מן הכח אל הפועל, והוא החומר הראשון, נקרא ליונים "היולי". ואחר ההיולי לא ברא דבר, אבל יצר ועשה, כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות ותקן אותן.

ח. עי' מ"ש בזה נכדו הגרפ"א בקובץ דרושים (חוברת ח' סימן כ"ה אות ד') וז"ל: בילקוט [בראשית רבה פ"ז ס"ג], ועוף יעופף, בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין, ומשרה דיוורין בעליונים ובתחתונים, שמא בחלל, אבל הקב"ה משרה דיוורין בחלל, שנאמר ועוף יעופף.

אפ"ל לפמ"ש הרמב"ן ז"ל, דלשון בריאה מורה על המצא יש מאין, ע"כ אמר בראשית ברא, דאפי' על דעת הכותבים כי הי' חומר היולי, גם הוא נברא ביום הראשון מאין, וכל על פלא מחודש, כמ"ש בפ' קרח, וְאִם בְּרִיאָהּ יִבְרָא (במדבר טז, ל), יעו"ש בהרמב"ן ז"ל. ע"כ בסיפור יצירת האדם כתיב וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בְּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָא אֹתָם (בראשית א, כז), ובשאר היצורים, נאמר ויעש, וַיִּצַר (בראשית ב, יט).

ולפ"ז קשה, דלמה נאמר וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתְּנִינִים וְאֶת הַגְּדָלִים וְאֶת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֶת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם לְמִינֵהוּ (בראשית א, כא), דמאי אולמא יצירת הדגים ועופות, דנאמר בהם בריאה. לכך אמר, דפלא מחודש הוא, דמלך בשר ודם משרה דיורין כו', אבל הקב"ה כו', והבן.

המכויצים, וזלתי עומדים על ענין אחד, פעמים יתגבר יסוד האש והי' נוח לכעוס, ופעמים יתגבר יסוד המים ונוח לרעות.

ובזה יתפרש המדרש הנ"ל, דצלי ספק כאשר נמלך היוצר צמרתיו הקדושים, על אופני עשיית האדם, הראה להם מה טיבו. והנה צראותם מדותיו הטובות וגמילות חסדיו, וראו הכוסף החזק לעינים הרוחנים העליונים, ע"כ הצינו כי צודאי כח רוחני הוא כשכלים הנדלים. ע"כ חסד אמר 'ברא', פי' יש מאין, אשר הוא על זד היותר שלם. שבולו גומל חסדים, שהוא ענין משווצה מכחות הנפש. וצראותם כחשים וכוצים, אשר הוא מפאת מזגו הצלמי שזה, ע"כ נולדו צו שינויים. ע"כ אמר אמת אל 'ברא', כלומר שאיננו ראוי לצריאת יש מאין, אשר ע"ז מורה תיבת 'צרא', וראוי להיות נוצר יש מיש. שבולו דוברי שקרים, והרי הוא מיסודות הפכיים המכויצים.

ובן כל המדות המשווצות שצאדם, המורים על עניני רוחניים, גרמו לומר 'יצרא', כלומר יש מאין. וכל המדות הגרועות, גרמו לומר אל יצרא, כ"א יהי' 'נעשה' יש מיש.

ובולם לא השיגו, כי האדם הוא מורכב מגוף ונפש, וסברו כי יהי' ציראה אחת, כמשפט כל היוצרים שנוצרו קודם לו, [או] כולו חומרי, או כולו רוחני.

והיוצר כל הצינ, כי נדקו יחדיו, ע"כ בשעה שהיו מדיינים, עשה את

האדם מגוף ונפש, ועלת שניהם כאחד טוים. ע"כ אמר למה אתם מדיינים כבר נעשה אדם כדברי שניכם, כלומר, אלו ואלו דברי אמת, שהאדם הזה יהי' 'נצרא' מנל נפשו, צריאה יש מאין, צריאה רוחנית. ומנל גופו לא יהי' נצרא, רק 'נעשה' יש מיש, צריאה חומרית, וזה נכון.

*

ועפ"י פרשתי מאמר ר' צנאה (צנא צמרא 79 נ"ח ע"א), נסתבלתי בשני עקיביו של אדם, ודומים לשני גלגלי חמה. נודע, כי [צנחמה] יש תנועות הפכיות, דהחמה סוצנת [תוך] גלגלה ממזרח למערב, והגלגל סוציותו ממערב למזרח. ונלאו כל המשכילים, להצינ טעם דצבר.

והנה מהלכתו של אדם, ג"כ ע"ד הזה, הנפש תקועה צגוף, הנפש נכספה להטות מדרך העוה"ז, ושואפת אל עניני עוה"צ, והגוף הפכס.

ע"כ אמר נסתבלתי בשני עקיביו של אדם, כלומר צשני עניני הלכו, ודומה לשני גלגלי חמה, ושה עמהם צתניעות הפכיות.

(קובץ דרושים חוברת א-ב סימן כ"ז)

*

וַיָּבֵל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבַּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְבָל

מְלֹאכְתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם
הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּו שָׁבַת מִכָּל
מְלֹאכְתוֹ אֲשֶׁר פָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת (בראשית
ב, ז-ג). ויש צו כמה כפלי' צמלות שונות.

וַיִּתֶּבֶן לְפִי מַה שָׁבַתָּב הַרְמַב"ן (בראשית א'
א, זד"ה בראשית כחז רש"י ואם זאת,
הוצא לעיל), דתיבת 'צרא' ולשון 'צריאה'
מורה על דבר הנצרא יש מאין. אבל יש מיש,
נאמר צו לשון עשי' או יצירה.

והנה בראותינו איש אומן יגמור מלאכתו,
וישצ צטל, אינו מוכרח כי היום
מקודש צעיניו, דאולי גמר מעשהו, ואין לו
עוד החמרי' הנצרכים למלאכתו, להחל עשות
כלי מחדש. משא"כ הצורא ית"ש, שצרא יש
מאין, זה החומר אין, לא יתעצ ולא יכלה
לעולם. ואם הוא ישצות ממלאכתו, ע"כ
דהיום קדוש וחצי צעיניו.

וזה פי', ויבל וגו' וישבות וגו' ויקדש
אותו, כי בו שבת וגו' אשר 'ברא',
פי' יש מאין, וכשצת לצרוא, ע"כ מורה על
קדושת היום.

וזה פי' לעשות, פרש"י, מה שהי' ראוי
לעשות ציום השביעי. כלומר דאף ציום
השביעי נמלא זה החומר.

*

וְעֵיץ הַדְּעַת טוֹב וְרָע (בראשית ג, ט).
צסנהדרין (דף ע' ע"ב) רצי יהודה

אומר עץ שאכל אדם הראשון חטא הי', שאין
התינוק יודע לקרוא אצא ואמא, עד שיטעום
טעם דגן. פירש"י, מדקרי לי' "הדעת טוב
ורע". וז"צ למה לי' לרש"י ז"ל להאריך, ולא
סגי לי' לומר מדקרי לי' 'הדעת', ולמה סיים
התיצות 'טוב ורע'.

וּאִפ"ל דבישעי' בתיב בְּמָרָם יָדַע הַנְּעָר
מָאם בְּרָע וּבָחַר בְּטוֹב (ישעיהו ז,
טו), ושם כתיב צְטָרָם יָדַע הַנְּעָר קָרָא אָצִי
וְאִפְי (ישעיהו ח, ד). וכתב שם רש"י (צפסוק
ג' ועי' צרד"ק) דמעשה אחד הוא, ומד
שיעורא היא.

וזהו שבון רש"י ז"ל באן, ואמר מדקרי
לי' הדעת טוב ורע, ש"מ דאז יודע
לקרוא אבא ואמא, וז"ב ואמת.

(קובץ דרושים חוברת ח' סימן כ"ח)

*

כִּי בַיּוֹם אֲבָלָה מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת (בראשית
ב, יז). נראה עפ"מ שאחז"ל (יומא דף כ"ב
ע"ב) שאול צאחת [מעשה דאגג], ועלתה לו
[לרעה], לקונסו מיתה, לצטל מלכותו, דוד
צשתים [דאוריה ודהסמה], ולא עלתה לו
[לרעה].

והמעם ב' (צמהרש"א צח"א) משום דשאל
חטא צעיני המלוכה, צמה שהוטל
עליו צמור מלך. אבל דוד חטא שלא צעיני
המלוכה.

וּלְבָן (אכן) [צאדם הראשון], דכתיב וַיִּנְתְּהוּ
צָנָן עֵדָן לְעֵדָה וּלְשֹׁמְרָה (בראשית ג'
טו), ונעשה אדם שומר על הגן. [נמלא
ש]חטא צאכלו מען הדעת, צשמירתו
שהופקד עלי'. לכן הוזכר צעוגש מיתה, כמו
שאלו שלא עלתה לו, וק"ל.

(קובץ דרושים חוברת א-ב סימן כ"ז אות ב')

*

זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי
(בראשית ג' כג). פי' רק זאת הפעם גם
הבשר מבשרי. אצל צעתיד, מהאז רק
העצמות, אצל הבשר מהאם, כאז"ל צפ'
המפלת (גדה [דף ל"א ע"א]).

ובזה נבין מה שאמר לנן ליעקב, אף עצמי
ובשרי אהיה (בראשית כט, יד). כי
יעקב הי' קרובו של לנן גם מנד אצו, כי
יחאק ולנן היו קרובים מנד תרח זקנס. וז"ש
לרחל שהוא אחי אציה פי אחי אביה הוא
וגם ובי בן רבקה הוא (בראשית כט, יז).
ורחל אמרה ללנן [רק] כי יעקב בן אחותו
צא, כדכתיב כְּשָׂמַע לָנָן אֶת שְׂמַע יַעֲקֹב בֶּן
אֶחָיו (בראשית כט, יג). אצל לנן הזכיר גם
קרבתו מנד האב, ואמר אך 'עצמי ובשרי'

אחה, כי העצמות צאים מנד האב, והבשר
מנד האם.

(שם אות ג' א')

*

יאמר קין אל ד' גדול עוני מנשא (בראשית
ד, יג). פרש"י צתמי', אחה טוען
עליונים ותחתונים, ועוני אי אפשר לטוען.
נראה כי רש"י ז"ל פירש תיבות "אל ד'"
נמשכים למטה", אל ד' הסובל עליונים
ותחתונים, גדול עוני מנשא, ולא יוכל לסבול,
צתמי'.

ובן יש לפרש צדברי התרגום אונקלוס,
[ואמר קין, קדם יי סגי חוצי
מלמשצק].

(שם אות ד')

*

ויצא קין (בראשית ד, טו). צמדרש רצה
(בראשית פכ"ג סי"ג), פגע צו אדה"ר,
אל מה נעשה צדינק וכו', [אמר כך היא כחה
של תשובה ואני לא הייתי יודע], פתח ואמר
מןמור שיר ליום השפצת (מהלים צב, א).

י. תנו רבנן, שלשה שותפין יש באדם, הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו. אביו מזריע הלובן, שממנו עצמות
וגידים וצפרנים ומוח שבראשו ולובן שבעין. אמו מזרעת אודם, שממנו עור ובשר ושערות ושחור שבעין.
והקב"ה נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראיית העין ושמיעת האוזן ודבור פה והלוך רגלים ובינה והשכל.

יא. כ"כ גם בנו הרד"ד בספר הדודאים עיי"ש.

יב. וזה שלא לפי פיסוק טעמי המקרא.

יג. נכדו בפרדס יוסף ציין שכן הוא בתרגום שיר השירים (א, א).

פתח ואמר מזמור שיר ליום השפּת (מהליל
כ, א).

[וי"ל] עפמ"ש בעל שפע טל ז"ל (שער שלישי
פרק א' הגה"ה אות א'). [דהנה סדר
העולמות הם, אנליות צריאה יצירה עשיה],
אשר בכל ימות החול מקבל אדם מיצירה,
המקבלת מצריאה. וצצת מקבל ע"י צריאה,
שלא ע"י יצירה, והוא סוד נשמה יצירה.
נמצא, האדם צצת, הוא צצתי עולם יצירה,
המקבל מצריאה".

והנה צאמת המלאכים אין מניחין לקבל
האדם צצתו. לכן מצינו לחז"ל
(סנהדרין דף ק"ג ע"א), וצמדרש ואתחנן (פ"ב
ס"ט), ויעתר לו, ויחתר, שעשה חמירה מתחת
כסא הכבוד, שהוא צריאה". א"כ הצעל
תשובה מקבל השפעתו מצריאה, שהוא ענין
הצצתו. והנן.

(קובץ דרושים חוברת ו סי' כ"א)

*

ויחיי אדם וגו' (בראשית ה, ג). צגמ' (שצת דף
נ"ה ע"ב), אמרו מלאכי השרת לפני
הקב"ה, מפני מה קנסת מיתה על אדה"ר,
א"ל מצוה קלה ציותיו ועבר עלי. ונ"צ
מה הי' השאלה, ומהו התשובה הצאה עלי.

ונראה, דהנה עקביא בן מהללאל אמר
הסתכל בשלשה דברים ואין

נ"ל ע"פ מאז"ל (שצת דף קי"ח ע"ב), כל
השומר שצת כהלכתו, אפי' עוצד ע"ז
כדור אנוש מוחלין לו. והק' הט"ז (או"ח סי'
רמ"ב צהקדמה), ממ"נ אי עשה תשובה,
מוחלין לו גם צלא שצת, וצלא עשה תשובה,
מדוע צאמת מוחלין לו. ותי' דשמירת שצת
מועיל לחייבי כריתות ומיתות צ"ד, דתשובה
תולה ויסורין או מיתה ממרקין (יומא דף פ"ו
ע"א). והשומר שצת נפטר מיסורין ע"ש.

והנה אדה"ר וקין חטאו צחטא שיש צו
מיתה. ואדם מת, וקין נהרג, רק
העונש לעוה"צ נמחל להם. ולכן אמר קין
נתפשרתי, כעין פשרה, שלא נמחל לו העון
לגמרי, ונלרך עוד למרק חטאו, ע"י מיתה
ויסורין של נע ונד.

ולבן בששמוע אדה"ר, אמר כך גדולה
בחה של תשובה, לפטור מעונש
צעוה"צ, פתח ואמר מזמור שיר ליום
השבת, כי השצת תועיל למרק העון
ולא ינטרך למיתה. וקודם ששמע כחה
של תשובה, לא הי' מועיל לו קצלת
השצת, דשמירת שצת מועלת למחול
[לגמרי], רק אם כצר נמחל ע"י תשובה.
(שם אות ה')

*

[באופן אחר לפרש מדרש הנ"ל], מששמוע
אדה"ר בחה של תשובה, מיד

אתה בא לידי עבירה (אצות פ"צ מ"א). ופי' הרע"צ, המסתכל שצא מטפה סרוחה ניזול מן הגאווה, והמסתכל שעמיד לילך למקום עפר ניזול מן כו' החמדה של ממון, והמסתכל שעמיד ליתן דין וחשבון פורש מן החטא^{צ"ג}.

ובמס' חולין (דף קמ"ז ע"א) ומה אם מנוה קלה שהיא כאיסר, ופרש"י ז"ל שאין צה חסרון כיס אלא דבר מיעוט.

ובזה מבואר, דמלאכי השרת שאלו, הא אדה"ר לא בא מטפה סרוחה^ה, ונצרכא להיות קיים נחמי לולי החטא, א"כ לא

הי' לו להסתכל רק בדבר אחד [לפני מי אתה עמיד ליתן דין וחשבון], שימנע אותו מן החטא, וחסר לו שני הדברים [מטפה סרוחה, והולך למקום עפר], ומדוע נענש.

והשיבם הקב"ה, 'מצוה קלה' צויתיו, כלומר שאין צה חסרון כיס, ולא הי' צזה חמדת ממון שינטרך להסתכלות לאן את הולך^ה. ונגד זה הי' לו ההסתכלות לפני מי אתה עמיד ליתן דין וחשבון ציטר שאת, כי נטוה מפי הקצ"ה צעלמו. וז"ש מצוה קלה 'צויתיו' וז"נ^ה.

(קובץ דרושים חוברת א-ב סימן כ"ז אות ו')

נח

שגיאיה גדולה, נגד כל הפוסקים הקדמונים, דמענות צמד יו"ד.

אבל לענין דיעבד י"ל דמותר. וכבר הביא הבית שמואל (שמות אנשים,

אות א') רא"י, מהא דכתב צסס אושעיה, אשר צריך לכתוב צה"א, וכתב צאלף, דכשר, מפני שא' וה' מתחלפים, כי הם ממואל אחד.

בְּשָׁנַת יָשׁוּשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נֹחַ בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקָעוּ כָּל מַעֲיֵנַת תְּהוֹם רַבָּה וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ (צראשית ז, יא)

ובדבר השאלה שכ' כת"ה, אשר נכתב צו [צספר תורה] 'מעיינת' צצ' יודי"ן, נכונים דברי כבודו מאוד, שהמסדר שגה

טז. ע"י לקמן פ' נשא.

יז. ובקול אלי' בשם הגר"א דפי' בזה מדרש תמוה מפני מה חטא אדה"ר, מפני שראה שתים ולא ראה שלש. ויש מטיין בה בשם הרה"ג משיפיטובקא.

יח. וגם ענין גאווה לא שייך כאן.

יט. כל דיבור זה נדפס בחוברת ז' סימן כ"ה אות ה' בשם נכדו הגרפ"א.

הוא מהשורש]. ומיצת ויראו צמד יו"ד, הוא גם מלשון ראה, [משורש ר"א-ה]. מ"מ כיון דמצינו לפעמים, גם צלשון יראה ופחד צמד יו"ד, [שחסר יו"ד השורש], יפקדו ויראו מננך (מיכה ז, יז) כ"א. כשרבב.

מב"ש בנידון דידן (מענינת ומעיינת), דהלשון וענין אחד, ואין לו שום משמעות אחר, ודאי כשר.

ומזה הוליא הצית שמואל גם צספר תורה, אס הי טעות צאותיות המתחלפים, כשר. נמצא דלמידין זה מזה, גט וס"ת.

והנה גבי ספר תורה, אם כתב בפסוק ויראו האנשים מאד (צראשית כ, ח), מיצת ויראו צמד יו"ד, ויראו, כשר. אע"ג דלכאורה נשתנה הענין, כי ויראו צב' יודין, הוא מלשון יראה, [משורש י"ר-א]. והיו"ד הראשון הוא שימוש, לשון נסתר, ויו"ד השני

לך

והתי' הפשוט הוא, כי אס הי' כונת מצרים להרע לישראל לקיים צוה רצון הי"ת שגזר עליהם לא היו נענשים. אצל אחרי שעיקר כונתם הי' לטובת עצמם, לא לזרף ולזכך את ישראל, כאשר הי' חפץ הקב"ה, כי אדרבה המצרים היו רעים וחטאים, ואך לטובת עצמם הרעו לישראל, לכן נענשו.

וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי (צראשית טו, יד).

נראה דהנה טרחו כולם בטעם שנענשו מצרים, אחרי שהי' גזרה על ישראל ועבדים וענו אהם (צראשית טו, יג) (עי' רמב"ם הלכות משונה פרק ו' הלכה ה', וע"ש צהשגת הראב"ד).

כ. כגון ויראו העם את ד' (שמות יד, לא).

כא. במסורה מנו דיש כמה פסוקים כזה, ויראו אתו פאשר יראו את משה (יהושע ד, יד), ויחתו ויראו מאד (שמואל א' יז, יא), ויראו מפני המלך (מלכים א' ג, כח), ויראו מאד מאד (מלכים ב' י, ד), ויראו כל הגוים אשר סביבתינו (נחמיה ו, טז).

אך היחידית בפסוק שמביא רבינו, דבשאר הפסוקים הוא"ו הוא בפת"ח, והיו"ד בדגש, שהוא לשון עבר, ופסוק זה הוא"ו בשו"א, והוא לשון עתיד. ואולי הביא דייקא פסוק זה, דבשאר הפסוקים י"ל דהדגש ביו"ד מכפילו כידוע, ונמצא שהוא כמו דכתיב שני יודין, משא"כ בפסוק זה דהיו"ד רפה, נמצא דבאמת יש כאן רק יו"ד אחד.

יש לציין שהמצודות הי' לו הגירסא בפסוק ויראו ממערב (ישעיהו נט, יט) בחד יו"ד, וגם הוא מלשון יראה. גם יש לציין שהרד"ק במיכה כתב דיו"ד השימוש נשלמת בנעי"א (הוא המתג - קו הקצר, שתחת היו"ד).

כב. וכן פסק אא"ז בדרך החיים (סי' פ"ב סעיף ג'), דאם כתב בשני יודין במקום דהפירושו הוא ראה, צריך להוציא אחרת, אך אם כתב בחד יו"ד במקום דפירושו יראה, אין מוציאין אחרת. אך זה רק במלת ויראו כיון דמצינו כן בתורה, משא"כ במלת תיראי (בראשית כא, יז) מוציאין אחרת.

והמשל צוה, להסית שהסית לחניכו
 [לתלמידו], לגנוב מצית אצו
 ולהציא אליו, וכאשר הילד לא שמע אליו,
 פקד על עונו זה, צעת שהתמשל לשמוע אל
 לקחו, וצתאונה זו התגולל להתנפל עליו. כן
 הוא המנריים, אשר תועבותם מפורש בקרא,
 פְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִנְרִים אֲשֶׁר יִשְׁצָצֵס צָה לֹא
 תַעֲשׂוּ (ויקרא ית, ג), הרי אינם מקפידים
 לנקום נקמת ד' נצאות, אך להיפוך מפני
 שהיו ישראל מנזיינים שם (ספרי כי תצוה
 פיסקא ש"א, וצהגש"פ), הרעו אותם על מה
 שנצדלו מהם, לכן נענשו.

וּזְשָׁה"ב וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבְדוּ דָן
 אֲנֹכִי (בראשית טו, יד), כי ידין
 אותם מה הי' כוונתם, אם הם הרשיעו יותר,
 וישפוט אותם.

(לקמן פ' שמות עה"פ ראה ראיתי)

*

וְהַקְּמֵתִי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין יִרְעָה
 אַחֲרֶיךָ לְדַרְתָּם לְבְרִית עוֹלָם וּגו' (בראשית יז, ז), וְנָתַתִּי לְךָ וּלְיִרְעָה אַחֲרֶיךָ אֶת
 אֶרֶץ מִגְרִיף אֶת כָּל אֶרֶץ בְּנֵעֲזוּ לְאַחֲזוֹת
 עוֹלָם וּגו' (בראשית יז, ט) הַלְבֵן מֵאָה שָׁנָה
 וּגו' הַבַּת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד וּגו' (בראשית יז,
 יז) אֲבָל שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וּגו' (בראשית יז, יט)
 וְאֶת בְּרִיתִי אֶקִּים אֶת יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ
 שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה וּגו' (בראשית יז, כא).

אפ"ל, דבילקוט (פ' שלח ד"ה ויתרו) איתא,
 מפני מה נקרא ארץ כנען, ולא צסם
 השאר ששה אומות. לפי שלא הי' לישראל
 זכות צמה ליכנס לארץ ישראל. לכך אמר
 כנען, שהוא צגי' מאה ותשעים, כדי לזכור
 להם זכות יצחק, שאצו הולידו צן מאה, ואמו
 הייתה צת תשעים צלדת אותו, ע"ש.

ובזה אפשר לפרש הכתובים, כי צצוה
 השי"ת לנזות את אצרהס למול צצור
 עלתמו, להתקדש צקדושה, כדי שיהי' הורתו
 ולידתו של יצחק צקדושה. אמר ית'
 והקימותי את בריתי וגו' ובין זרעך
 אחרריך, (כעין שנאמר) [פירושו כמו שאמר]
 והקימותי אתם צרית אשר לא תופר, כלומר
 גם אם לא יהיו ראזים לרשת את ארץ ישראל,
 יזכו צה צעצור הצרית, ונתתי לך ולזרעך
 אחרריך את ארץ בנען. ואמר אצרהס הלבן
 מאה שנה וגו', הבת תשעים שנה תלד
 וגו', א"ל הקצ"ה אבל שרה אשתך,
 ותרגום אונקלס 'אצל' צקושטא, כלומר דהיא
 הנותנת, משום שאתה צן מאה ושרה אשתך
 צת תשעים, לכן ואת בריתי אקים את
 יצחק אשר תלד לך שרה למועד הזה,
 כלומר זכות זה - מה שיצחק נולד למועד
 הזה, שאתה צן מאה ושרה צת תשעים - לא
 תפסוק מהם, ולכן ונתתי להם ארץ בנען,
 שהארץ תקרא צסם כנען, כדי לזכור מועד
 לידת יצחק והצן.

(קובץ דרושים חוברת ד' סימן ל"א)

וירא

הַהֲרָהָה הַמְּלִיטָה (בראשית יט, יז). וְאָנֹכִי לֹא
אוֹבֵל לְהַמְּלִיטָה הַהֲרָהָה מִן הַדְּבָקָנִי
(בראשית יט, יט)

יִקְחָה נָא מֵעַט מִיָּמִים (בראשית יח, ד). לֹא אֲמַאי
לֹא אֲמַר בְּלִשׁוֹן נֹכַח, לִפְקוּד עַל עוֹשֵׁי
לְזוֹנוֹ.

בַּמֶּסֶ' בַּתּוֹבוֹת (דף ק"י ע"ג) תֵּן אֶף לֹא
מְנוּה הַרְעָה לְנוּה הַיִּפְהֵי, מִפְּנֵי
שֶׁהַנוּה הַיִּפְהֵי צוּדֵק. וּפְרַשׁ"י מִתּוֹךְ כֵּךְ חֲלָאִים
צָאִים עֲלֵינָהּ. וְהַטּוֹר (אֵה"ע ס"י ע"ה צִנִּית יוֹסֵף
ס"ס) הַצִּיא צַסֵּס הַרְמַצִּ"ס (צִפְי"ג מֵהַל' אִישׁוֹת
הַיִּצִ"ת) פִּי' אַחַר, צוּדֵק וִירָאָה נָשִׁים אַחֲרוֹת
וּמַתְּגֵנָה צִעִינִי. וְצִפְי' הַמַּשְׁנִיֹּת כֹּתֵב
הַרְמַצִּ"ס ז"ל כִּפְרַשׁ"י.

וְנִרְאָה, דִּהְנָה אֲבֵרָהּ הִי' חוֹלָה ע"י
הַמִּילָה, וְרַק ע"י הַמִּלְאָךְ נִמְרַפָּא.
אֲמַנֵּס אֲנִשֵׁי צִיתוֹ וּמִקְנֵת כִּסְפוֹ נִימּוּלוֹ אַחַר,
וְהָיוּ עוֹד חֲלוּשִׁים, שָׁגַם הֵם הָיוּ צִיּוֹס הַשְּׁלִישִׁי
לְמִילַתָּם, וְלֹא הִי' אֲצֵרָהּ יִכּוֹל לְזוֹת עֲלִיהֶם,
רַק אֵל אַחַת הַשְּׁפָחוֹת (וַע' צִפְי' אֲצֵרָהּ לִבִּי).

וְהִנֵּה חו"ל אֲמַרוּ (קִידוּשֵׁין דף ע' ע"א) אֵין
מִשְׁתַּמְשִׁין צָאָהָה, לִכֵּן אֲמַר בְּלִשׁוֹן
נִסְתַּר, וְנִכּוּן.

[וְהִנֵּה] בַּרְבָּה (וִירָא פִּי' סִי"א). ר' צִרְכִּיָּה
צַסֵּס ר' לוי מִן הַן [מִנִּין] תִּנִּין
כַּסֵּס שֶׁהַנוּה הַרְעָה צוּדֵק כֵּךְ הַנוּה הַיִּפְהֵי

(קוֹבֵץ דְּרוּשִׁים חוֹבֵרֵת ד' סִימָן ל"א)

*

כג. ז"ל: שאברהם עם כל חליו וחולשתו, הרגיש בעצמו כ"כ מהאומץ והכח, שרץ לקראתם והזמינם
לסעודה, ואל הבקר רץ אברהם, ובחפזה ובמרוצה כאיש גבור בריא אולם עשה כל העבודות ההמה. וכן
התאמץ ישמעאל בנו, כמ"ש ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו. ולהיות כל בני הבית חולים נמולים, והאהל
מלא מהם, הוצרך לומר למלאכים יוקח נא מעט מים, ר"ל ע"י אחת מהאמהות

כד. הת"ק סובר מוציאים מנוה הרעה לנוה היפה [שאם נשא אשה בנוה רעה יכול לכוף את אשתו לילך אחריו
לנוה היפה], אבל לא מנוה היפה לנוה הרעה. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף לא מנוה רעה לנוה יפה,
מפני שהנוה היפה בודק.

כה. ז"ל הנוה היפה בודק - את הגוף למי שבא מנוה רע, ומתוך כך חלאים באים עליו.

כו. ז"ל הרמב"ם: וכשמוציאה ממדינה למדינה או מכפר לכפר באותה הארץ, אינו מוציאה מנוה היפה לנוה
הרע ולא מרע ליפה, מפני שהיא צריכה להטפל ולבודק עצמה יפה בנוה היפה, כדי שלא תהיה בו קלה
וכעורה.

הייתי נראה ללדיק, וכשאצוא אלל אצרהם אני
כרשע^ל ודו"ק.

(קובץ דרושים חוברת ח' סימן כ"ח)

*

אִישׁ אֵין בְּאַרְץ לְבֹא עֲלֵינוּ (נראשית יט,
לא). עי' לקמן פ' וילא עה"פ כי מלאו
ימי.

*

וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד (נראשית כ, ח). עי'
מ"ט רבינו לעיל צפר' נח עה"פ
צשנת שש מאות, לגבי טעות צספר תורה.

צודק, מן הכא, ואנכי לא אוכל להמלט ההרה
פן מדבקני, וסדום צעומקא היא כו', שרי
צעומקא^ב, ואינון אמרו לי' פוק לטורא^ב,
[ששם האויר טוב ויפה], והוא אומר הכין^ב,
הדא אמרה אפי' מנוה הרעה לנוה היפה
[צודק, וצא לידי חולי], הרי שהנוה היפה
צודק ע"כ.

ומדברי המדרש שלפנינו, וכ"ה צירושלמי
כתוצות שס, מצואר כפרש"י,
דשם על ההר לא שייך טעם הרמוז"ל (ציד
החזקה)^ל.

ואפשר לבוין פירוש הרמוז"ל לפרש"י
במקרא באן, (והוא מנראשית רנה
סס), שאמר לוט, כשהייתי אלל אנשי סדום

חיי

הוא תושב, וגם ל"צ איך תלוי דבר זה
צרנוס.

ונ"ל עפ"ד ז"ל במדרש (הוצא צילקוט ראובני
כאן רמו ק"צ), דלכך זכו האמורי

גַּר וְתוֹשֵׁב (נראשית כג, ד). פרש"י, אם
תרצו הריני גר, ואם לאו הריני
תושב, ואטלנה מן הדין, שאמר לי
הקב"ה לְזַרְעֶךָ אֶתְנַנֶּה (שמות לג, ח).
וקשה הא ההצטמה הי' לזרעו, ואיך יהי'

כו. שלוט היה גר בעמק שאין האויר טוב כל כך והיינו נוה רעה.

כח. ששם האויר טוב ויפה, והיינו נוה יפה.

כט. ואנכי לא אוכל להמלט ההרה, בתמי'.

ל. דרק על קפידת האשה שייך טעם זה, והכא לוט אמר כן. או משום דלא היו נשים אחרות ולא שייך שיראה
נשים אחרות ותתגנה אשתו בעיניו.

לא. נמצא דענין זה דנוה היפה בודק, שכיון שרואה נשים אחרות תתגנה בעיניו, שייך הכא ג"כ, דכיון שיראה
הקב"ה מעשי אברהם שיפות משל לוט, יתגנה לוט בעיניו, והיינו נוה יפה בודק.

והכנעני שיהי' צידם ארץ ישראל, טרם שנכבשה לפני זרע אברהם, משום שנהגו כבוד באברהם ונתנו לו המערה ע"ש.

וא"ב שפיר אמר, אם תרצו היינו שתתנו לי ברנון, ואז יהי' צידכם זכות, ויתעכז הארץ צידכם עד זמן שיקיים ההצטמה לזרעי - הריני גר, ואם לאו, הרי לא יהי' צידכם [זכות] זה, ולא תהי' הארץ צידכם כלל, ואזכה אני זה צעד זרעי, והריני תושב, וז"פ ונכון.

(קובץ דרושים חוברת ד' סימן ל"א)

*

בוא ברוך ד' (בראשית כד, לא), אליעזר הי' מבני כנען המקולל וע"י ששרת את הצדיק אברהם יצא מכלל ארור לכלל ברוך. ומנאנו ראינו כי צו השירות ששימשו בלכתו - להשיא אשה לבנו - למשפחתו יצא לכלל ברוך ונקרא עתה ברוך ד' מה שלא זכה בשירותו כל ימיו עד עתה.

ולפ"ז י"ל, דשפיר אמר לו אברהם אבינו ואם לא יתנו לך, ונקיט מַשְׁבַּעְתִּי זאת (בראשית כד, ח), דאז שפיר יתן ליצחק את צאן אליעזר, דאחר שיעשה שירותו זאת יצא מכלל ארור ליכלל בברוך, ושפיר יתדבק בו.

ולבן שפיר סיפר אליעזר זאת לצית בתואל, שלא ימנעו מליתן את צאן ליצחק.

ולבך שינה אליעזר הלשון ואמר וְהָיִיתָ גָּדִי מֵאֵלֹהֵי (בראשית כד, מא), היינו שיהי' נקי גם מהאלה שהוא לשון ארור, אשר בשירות זו יצא ממנו. וממה שאמר אברהם (והייתי נקי) ונקיט מַשְׁבַּעְתִּי זאת מוכח זאת, דהרי גם אז לא יתן ליצחק מצנות כנען.

וא"ש מה שלא נרמו זאת בדברי אליעזר לאברהם, דאז לא הי' שום תועלת לדבר מזה, מאחר שלא עשה עוד שירותו. משא"כ בדבריו למשפחת רבקה, מלכד שכבר בא הזמן לזה, הי' נכרך לו לעשות שלוחותו באופן היותר מועיל וטוב, ונכון.

*

והמַעַם שזכה אליעזר לזאת מכלל ארור צמה ששרת את הצדיק. נ"ל דאחז"ל (שבת פ"ק דף י"א ע"א) תחת נכרי כו' ולא תחת ת"ת. ופרש"י ז"ל דטוב להיות תחת נכרי, מהיות תחת ת"ת, שאם יחטא נגדו יענישהו בקללות.

וא"ב אליעזר לקח לעצמו עונש החמור, להיות תחת ת"ת, ונפטר מעונש הקל להיות [עזר] לאחיו.

ואמנם נח שקלל, ואמר אָרֹר פְּנֵעַן (בראשית ט, כה), שפיר אמר, כי גם אם יצטרך להיות עזר תחת ת"ת, הוא ג"כ ארור, כי אם יחטא יענישהו בקללות.

לב. אמרי כהן: כי ודאי כל הצטרקאות שהי' אפשר לו לעשות הי' צריך לעשות, כי כ"ז שלא יעשה השליחות בשלימות הראוי, לא הי' יוצא מכלל ארור לכלל ברוך ודר"ק.

שעל הרוצ ידבר, שלא יוכל לנאת ידי חוצמו נגדו, שהרי כך אחז"ל ולא תחת ת"ת. ורק אליעזר, ששרת את אברהם

באמונה, יא מכלל ארור ונכנס לכלל צרוך, ויכוון.

(קובץ דרושים חוברת ד' סימן ל"א)

תולדות

מעט הולידו, אח"ז אמר אברהם הוליד, כי למדהו דרך ההשכלה, אשר ע"ז אמרו חז"ל כאלו ילדו.

ובזה פרשתי גם המקרא הנ"ל, גיל יגיל אבי צדיק, היינו מעת לידתו אשר נעשה לו אז, ויולד חבם, פי' בשעת קניית חכמתו ושלימותו. כי בעת לאתו מרחס [אמו], פָּרָא אָדָם יוֹלֵד (איוב יא, יז). [אך] כאשר יגדל, ויזרע אציו על תלמי לצו, להצין חכמה ומדע, אז ישמח צו שנית. ומה ערצו לחיך מאמר חז"ל שאמרו גילה אחר גילה.

ובישוב דברי המדרש הנ"ל, דהי' קשה לו כפל המקרא, בן אברהם אברהם הוליד, לכך אמר זה שאמר הכתוב גיל יגיל כנ"ל, וק"ל.

(קובץ דרושים חוברת ה' סימן כ')

*

וַיַּעֲתָר יַצְחָק לַד' לֵנֶכַח אִשְׁתּוֹ פִּי עֲקָרָה
הוא וַיַּעֲתָר לוֹ ה' וַתַּחַר רַבָּקָה
אִשְׁתּוֹ (בראשית כה, כא). יש לדקדק דמתחלה
אמר לנכח אשתו, ולא הזכיר שמה, ואח"ז

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יַצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם
הוליד את יצחק (בראשית כה, יט).

במדרש רבה (בראשית פרשה ס"ג סימן א')
זש"ה גיל יגיל אבי צדיק ויולד
חָבֵם יִשְׂמַח בּוֹ (משלי כג, כד), [גילה אחר
גילה]. המאמר הזה תמוה, ונזכרו צו רצים.

ונ"ל ליישב, ויתיישב גם כפל הענין הנאמר
במקרא, בן אברהם, אברהם הוליד.

ונקדים דברי (האלשיך) [הצינה לעתים] (דרוש
ל"ה), צפי הכתוב אֲבָטָלוֹס צָנִי צָנִי (שמואל ב'
יט, ה), שאמר דוד בקונו על בנו, דמלת בני
נאמרה ונשנית. ופי' הוא ז"ל, דידוע מאמר
חז"ל (סנהדרין דף י"ט ע"ב) כל המלמד [בן
חצירו] תורה כאלו ילדו. וצלי ספק כאשר
מלמד איש את בנו, לא יגרע מבן חצירו. לכך
יאות לבן משכיל הזה, להקרא בן לאציו בשני
ענינים, הא' בעצם אשר הולידו, והב' אשר
יניחהו במעגלי דקדק, וילמדהו חכמה,
וְיִלְמְדֵהוּ דַעַת וְדַקְדָּק פְּצוּנוֹת יוֹדִיעָנוּ (ישעיהו
מ, יד). ואצטלוס נודע כי חכם גדול הי', ע"כ
אמר בני בני, ודפח"ת.

לפי"ז, מה יפה הענין צפי' הכתוב, יצחק
בן אברהם לאשר שהי' בנו בעצם

הזכיר שמה. ומ"ט אמר כי עקרה היא, דמשמע היא ולא הוא, והרי חז"ל אמרו כי יצחק עקר הי'.

והנ"ל דצירושלמי (ברכות פ"א ה"ו) אמרו, בטעם ששמות אברהם ויעקב נשתנו, ושם יצחק לא נשתנה, מפני כי אברהם ויעקב, אציהם קראו להם השמות, (ופליג על מד"ר צפרשתנו^ל). אבל יצחק קרא אותו הקצ"ה בשם זה, וליזה עליו וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק (בראשית י"ז, יט).

ומערתה נאמר, כי יצחק הוכיח, שרצקה עקרה היא, בראותו כי אציו ואמו, נפקדו זו ע"י שינוי שמותם, אברהם אינו מוליד, אברהם מוליד, שרי אינה יולדת, שרה יולדת, (בראשית רבה פמ"ד ס"י), הצינן, כי דרכו ית' לפקוד עקרות בשינוי השם^{לד}, והי' בטוח כי הקצ"ה ישמע תפלתו, ואם לא היתה אשתו עקרה, כבר הי' נפקד, כיון ששמו א"א שישתנה, א"כ צודאי אשתו עקרה היא, ואינו נפקד עמה עד שישתנה שמה^{לה}.

וזה"ש, ויעתר יצחק לד' לנבח אשתו, שהתפלל וציקש שיפקוד את אשתו, בי עקרה היא, ולכן לא אמר לנכח רצקה

אשתו, כי סצר שישתנה שמה, לז"א לנכח אשתו סתם, שאיך שיהי' שמה תושע צד'. ויעתר 'לו' ד', כלומר שצאמת גם הוא הי' עקר, ונפקד צלי שינוי השם. ותהר רבקה אשתו, וגם הוא צשמה רצקה נפקדה ותהר^{לו}.

ובזה יתפרש דברי רש"י ז"ל, לו ולא לה שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, ודקדקנו להול"ל לתפלת צדיק בן רשע.

וברברינו נחא טוצא, דה"ק, 'לו' שהוא ג"כ נפקד, ומחמתו הי' הישועה, צלי שינוי השם, דשמו אינו מקבל השינוי כדברי הירושלמי. 'ולא לה', כלומר דאלו מחמתה הי' צ"ל שינוי השם. וא"ת מדוע באברהם הי' צ"ל שינוי השם, לז"א שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק, הוא יצחק בן אברהם, לתפלת צדיק בן רשע, דתפלת אברהם הי' תפלת צדיק בן רשע, לכך הי' צריך לשנות שמו וק"ל.

(קובץ דרושים חוברת ד' סימן ל"א)

*

לג. והביאו רש"י בפ"י א', דהקב"ה קרא לו יעקב. ועי' תנחומא שמות (סימן ד').

לד. נכדו בפרדס יוסף ציין לחז"ל בראשית רבה (פרשה מ"ד סימן י"ב).

לה. אמרי כהן: אמנם באמת הרבה דרכי ישועה לפניו ית', כאמרם שגם יצחק עקר הי', וכן רבקה, ונפקדו בלי שינוי שמותם.

לו. נכדו בפרדס יוסף כ', ואם היה אצל רבקה ג"כ שינוי השם, לא היה הנס גדול כל כך, שהרי כן דרכו לבטל הגזירה בשינוי השם, ולכן כתבה התורה רק ותהר רבקה אשתו, שגם בעת הריון, היה שמה רבקה, וזה תגדיל הנס. וכן כתב בספר דברי שלום [ריש פרשת תולדות] עיין שם היטב.

וַתִּלְךְ לְדָרֶשׁ אֶת ה' (בראשית כה, כג).
 [פירש"י שיגיד לה מה תהא
 צסופה]. הר"ן ז"ל דדרשותיו (דרוש השני
 גד"ה ואחר שסיפר) השיג על הרמב"ן ז"ל, שכי
 על רש"י ז"ל, ולא מנינו דרישה אל ד' רק
 להתפלל - שנשמט ממנו הפסוק, וְדָרַשְׁתָּ אֶת
 ד' מֵאֲחֻזּוֹ לְאֹמֶר הָאֱחִיָּה מִתְּלֵי זֶה (מלכים ב'
 ח, ח).

ויפלא צעני, שנעלם מהר"ן ז"ל, דברי
 הרמב"ן ז"ל צפ' יתרו (שמות י"ח,
 ט"ו ד"ה כ'), שהציא פסוק זה, ופירש בו,
 שהנציא צעת התפלה, ידע אם החולה יחי'
 מחולי זה. כענין רבי חנינא בן דוסא (ברכות
 דף ל"ד ע"ג) אם שגורה תפלתי צפי ע"ש.
 (קובץ דרושים חוברת ד' סימן ל"א)

*

וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר (בראשית כה, כג).

עוד ב' הר"ן ז"ל בדרוש אהבתילי (שם
 גד"ה ואשר אחשבה), דינחק לא הי'
 יודע הנצואה של ורב יעבד צעיר. דאל"כ,
 לא הי' חפץ לצרף את עשו, על יעקב אחיו.
 וקשה לי, דבסנהדרין (דף פ"ט ע"ג) אמרינן
 הכוזב נצואתו לוקה, דמתרי צי'

שאר חזרי' נציאי, דכתיב פי לא יעשה ד'
 אלקים דצר פי אם גלה סודו אל עבדיו
 הנציאים (עמוס ג, ז). ופרש"י ז"ל, דאם נאמר
 נצואה לנציא אחד, מודיעים גם לשאר
 הנציאים. א"כ נודע גם לינחק נצואה זו.

ואין לומר, דהיינו דוקא אם הנציא נשתלח
 לאחרים, אז מודיעים גם לשאר
 הנציאים, כדי שאם יכזב נצואתו, יהי מי
 שיתרה בו. דהא גם הכא, נצואה זו נאמרה
 לשם בן נת, שיאמר לרצקה.

ואפשר דהיינו דוקא, מעת שנצטוינו אליו
 תשמעון (דברים יח, טו), משא"כ
 צימי האבות, דלא נצטוו עוד לשמוע לדברי
 הנציא, כמ"ש הר"ן שם.

(קובץ דרושים חוברת ד' סימן ל"א)

*

במדרש רבה (תולדות פס"ג ס"ח) גצי
 דקלטיינוס [מלכא], בממעמי
 יומא דערובתא"ל, ולא פירשו המפרשים
 ביאור לשון צמטעמי.

ונ"ל דיש לגרוס בממעמי יומא דערובתא"ל,
 שהיא לשון שקיעת החמה, כדאיחא
 צכ"מ צתיצ"ע, על שקיעת השמש בממעמי

לז. דרוש השני מתחלת עם הפסוק אהבתי אתכם.

לח. שלח גזרה שיהיו הרבנים של היהודים וגדוליהם עומדים לפניו בבוקר של אחד בשבת. וצוה לשליחו
 שלא יתן האיגרות ליד היהודים אלא עם הערב שמש של ערב שבת כדי שלא יוכלו לבא קודם שבת וגם
 במו"ש לא יוכלו לבא בלילה אחת ויעליל עליהם.

לט. כ"כ גם בפ"י עץ יוסף שם בשם רמ"ש.

לשמשתא, [ע"י צפסוק פי זאָ היַמָּש (צראשית
כה, יא)].

ואי גרסינן במטעמי, נ"ל פירוש, כמו ומני
שים טעם (דניאל ג, כט), שהוא לשון
פקידה וזווי - הנמצא בדניאל - בלשון ארמי.
והיינו, לתת לרצנן הפקודה, בתוך הפקודות
של ע"ש, כנ"ל.

*

הַלְעִימְנִי זָא (צראשית כה, ל).

שם צרצה (פס"ג ס"ד), עשו הבנים עמו
בת של פריצים אמר ניבול מדידי'
וניחוד עלי', ורוה"ק אומרת ערוך השלחן
סדר פתורתא צפה הצפית סדר מנרתא,
ול"צ מה ענין השמוק, ומה תשובת רוה"ק
לזה.

ונ"ל, דענין הלעטט עשו הי', כי ענין
הזכורה היא לזכות לעוה"צ. ולכן
מכר עשו הזכורה, מפני שכפר בהשאת
הנפש, כאמרו הנה קנכי הולך וגו' (צראשית
כה, לז). וחפץ תמורת עוה"צ, להתענג
בתענוגי עוה"ז, לאכול ולשתות יותר מנרכו,
[ע"ד וַיִּצְטָן רָשָׁעִים תַּחֲסֹר (משלי יג, כה)]. וזה
הלשון הלעיטני נא, דהוא יותר מכדי אכילה,
כהא (שנת דף קנ"ה ע"צ) דאין אובסין את
הגמל, אבל מלעיטין, כאז"ל צמדרש (שם
ס"צ). וזה מורה על מילוי תאות עוה"ז עד
קצה האחרון.

לבך הכניס עמו כת של פריצים, ואמרו
ניכול מדידי', כלומר משל יעקב,

דיעקב קנה את הזכורה, היא זכות עוה"צ,
ולא יהי' לו חלק בעולם הזה.

אמנם צאמת יזכו בני ישראל גם צעוה"ז,
כמ"ש (צ"צ דף כ"ה ע"צ) שלחן
צנפון, השלחן משפיע עושר, כי מַפְפוֹן זָבַב
יֵאָתֶה (איוב לו, כג), ומנורה דלרום, המשפעת
חכמה, לאור צאור החיים, וכמ"ש (שם)
הרוצה להחכים ידרים, ויזכה יעקב וצניו צשני
העולמים. ולכך צאמרס ניכול מדידי', היינו
לאכול חלק יעקב צעוה"ז, השיצה רוה"ק
ערוך השלחן סדר פתורתא צפה הצפית
סדר מנרתא, כי יזכה יעקב גם עוה"ז עם
עוה"צ, וק"ל.

(קובץ דרושים חוברת ד' סימן ל"א)

*

וְאִיךְ אִמְרַתְּ אַחֲתִי הוּא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק
בִּי אִמְרַתִּי בֵּין אֲמוֹת עֲלִיָּה (צראשית
כו, ט) מֵה זֹאת עֲשִׂיתָ לָנוּ בְּמַעַמְּךָ שֶׁכָּב אַחַד
הָעַם אֶת אִשְׁתְּךָ וְהִבֵּאתָ עֲלֵינוּ אֲשָׁם
(צראשית כו, י). וקשה מה שאל אבימלך (צפסוק
י'), הא כבר השיב (צפסוק ט') כי אמרתי פן
אמות עלי'.

ונ"ל דהנה מצינו (סנהדרין דף ע"ב ע"א)
הצא להורגך השכם להרגו, וצעדים
זוממין [ג"כ כתיב וְעֲשִׂיתָם לוֹ] פֶּאֶסֶר זָמַס
לְעֲשׂוֹת (דברים יט, יט), אבל לעשות יותר
מאשר זמס לעשות, לא מצאנו היתר.

והנה אחז"ל (צמדנר רצה פכ"א ס"ד) גדול
המחטיא יותר מן ההרגו.

וזה ששאל אבימלך, הגם כי יראת שלא תמות עלי, אצל במעט שבב וגו' והבאת עלינו אשם, וזה יותר מהרגו, וק"ל.

(קובץ דרושים חוברת ה' סימן כ')

*

וַיִּזְרַע יַצְחָק בְּאֶרֶץ הַחֹמָה וַיִּמְצָא בַשָּׂנָה הַחֹמָה מֵאָה שְׁעָרִים (נרמסית כו, יג).
פרש"י אומר זה למעשרות ה'. וצ"ב.

ונ"ל, דרש"י פי' צאריך ההוא בשנה ההיא, אע"פ שהארץ קשה והשנה קשה.

ולריך (מוצן) [ציאור] מה נפ"מ בזה שהארץ והשנה הי' קשה, הא מלא מאה פעמים כפי שאימדו אותה, והאומד ולאי הי' כפי הארץ והשנה, ומיעטו בהאומד.

אך איתא צמדרש"י דהמעשר תבואתו בשלימות, וזכה בשנה הצאה שתמצה תבואתו עשר פעמים, ומעשרו בשנה הצאה עולה ככל התבואה שהי' לו אשתקד.

וזה"ש אומר זה למעשרות ה', ונכון"א.

(קובץ דרושים חוברת ה' סימן כ')

*

מ. במדרש איתא כן לגבי עונש למי שמעכב מעשרותיו, ע"י במדרש תנחומא (פרשת ראה ס"י) והביאו התוס' במס' תענית (דף ט' ע"א ד"ה עשר) בשם הירושלמי: מעשה באחד שהיה מוציא מעשרותיו כראוי, והיתה לו שדה אחת והיתה עושה אלף מדות, והיה מוציא מעשרותיו ממנה מאה מדות למעשר, ומן המותר היה מתפרנס הוא ובניו ובני ביתו כל ימיו. בשעת מיתתו קרא לבנו, אמר בני תן דעתך על שדה, כך וכך מדות היא עושה, וכך אני מוציא ממנה מעשר, וממנה הייתי מתפרנס אני וביתי כל ימי. שנה ראשונה זרעה הבן אותה ועשה אלף מדות, הוציא ממנה מאה מדות מעשר. שנייה נכנס בו עין רעה, ופחת הוא עשרה, ופחתה היא מאה. שלישית פחת הוא עשרה, פחתה היא מאה. וכן רביעית וחמישית, עד שעמדה על מעשרותיה. כשראו הקרובים כן, עמדו לבשו בגדים לבנים ונתעטפו לבנים ונכנסו אצלו, אמר להם למה באתם לשמוח על אותו האיש שנידוהו, אמרו ליה ח"ו לא באנו אלא לשמוח עמך, לשעבר היית בעל הבית והקב"ה כהן, ועכשיו נעשית כהן והקב"ה בעל הבית ע"כ.

אמנם מדה טובה מרובה, דהמעשר בשלימות זוכה ששדהו מוציא עשר פעמים ככה. וע"י בספר זרע יצחק חיות על המשנה מעשרות סייג לעושר (פ"ג משנה ח') שמביא בשם דו"ז מוהר"ר אברהם חיות בהגאון יצחק חיות אב"ד פראג, שמפ' הפסוק עֵשֶׂר תַּעֲשֶׂר (דברים יד, כב), 'עשר' ר"ל כשתקיים מצות מעשר, או 'תעשר' לשנה הבאה את כל תבואת זרעך, ר"ל דיתוסף לך עשרה פעמים כבראשונה, וא"כ בשנה הבאה כ"כ מעשר כמו כל התבואה שיצא לך מן השדה בשנה ראשונה. וכ"כ בש"ך עה"ת, ובאלשי"ך, ובכלי יקר, ובמגלה עמוקות.

מא. כ"כ גם בספר נחמד ונעים לר' ברוך קאסובער, ובפנינים יקרים. ונעתיק דבריו להבנת הענין, וז"ל: דבשנה ההוא שהיתה שנת רעבון מחמת שלא נתנו מעשר כראוי, נמצא אם הארץ היתה צריך לעשות למשל עשרה כורין לשנה, וכיון שלא נתנו מעשר, ל"ה הארץ עושה כ"א כשיעור מעשר, דהיינו כור אחד. אבל יצחק שנתן מעשר בשנה העבר, ועשתה למשל עשרה כורין, והי' נתן מעשר כור אחד, נמצא בשנה הב' הי' זוכה שעשתה השדה מאה כורין, שיתן מעשר כפי כל התבואה שגדלה בשנה העברה, היינו עשרה כורין. וזה שפירש"י שעשתה על אחת מאה כורין, כפי שגדלה אצל אחרים כור אחד, עשתה אצלו מאה כורין. וזה שפירש"י ז"ל אומר זה למעשרות ה', ר"ל בשביל המעשרות זכה לזה שיהי' על אחת מאה כנ"ל והדבר נפלא בעזה"י.

אֲנֹכִי עָשׂוּ בְּכַרְךָ עֲשִׂיתִי בְּאִשְׁרֵי דְּפָרְתָּ
אֵלָי (בראשית כו, יט). וקשה איך יאמר
יעקב איש האמת דבר שאינו.

דבר שוא, וזה מורה שם עשו ע"ש שוא.
לבן יעקב שפיר אמר אנכי עשו בכורך,
צנחניה זו אשר אני אומר עתה שוא,
עשיתי כאשר צויתני, דהרי זה שוא,
דבאמת לא נוהו דבר, ודו"ק.

ונ"ל דאמרו במדרש (תולדות פס"ג ס"ח)
וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו (בראשית כה, כה)
- הא שוא שצראתי צעולמי, יען חפץ
הצריאה לא הי' צצרואים כאלו, והוא

*

ויצא

וְבֹלְ אִשְׁרֵי תִתֶּן לִי עֵשֶׂר אֲעֲשֶׂרְנֹו לְךָ
(בראשית כה, כג).

תכלית. כי נדע שלמעלה גדלה הרצה פעמים
ככה.

ידוע כי כל העולמות כלולים צעשרה
מאמרות. וכל עולם ועולם מאצילות
צריאה יצירה עשייה הם כלולים מעשר,
ומעשר לעשר, עד צלי תכלית. וכל השפעה
שאנו מקצלים צעולם עשי, נדע כי למעלה
הי' הענין כמה פעמים ככה, כי נשתלשל
מעשר לעשר ע"י השתלשלות העולמות.

וזהו סבת נתינת מעשר, להיות כי מזד
המקבל הוא רק צנחנית המעשר,
והנותן לי'ש לו עשרה פעמים ככה כמו
שליצירה עשר פעמים מעשר. כנודע צסוד
אי"ק צכ"רמב.

וזהו שאמר יעקב אצינו ע"ה ובל אשר
תתן לי עשר כו', כי אשר יושפע עליו
מן השמים, יהי' צנחנית עשר מעשר עד צלי

ולבן אמר יעקב עשר אעשרנו [צכפילא],
שהיא משמעות רצוי פעמים עשר. כי
נתגלה ליעקב התנהגות העולמות צסוד
הסולם, שאמרו חז"ל (עי' מגלה עמוקות אות
קצ"ו^ב), שהי' לו ד' שליצות, וכתצו

מב. חשבון אי"ק בכ"ר הוא כמו הענין של מספק קטן. דהגימ' של האל"ף והיו"ד הם אחד, וכמו"כ היו"ד
והקו"ף הם מספר אחד. ובספר שפע טל בהקדמה בן מאה שנה מסביר ענין הסוד של מספר קטן, שכל
עשר שלמעלה נשתלשל לאחד למטה, וכמו כן חוזר ונשתלשל עד אין סוף.

מג. ראיתי מציינים לזה למדרש הגדול בראשית כה, יב. ולמורה נבוכים ח"ב פ"י בשם המדרש. ועוללות
אפרים מאמר קס"ו.

המקובלים שזהו על אצ"ע^{מ"ד}. לכן הציג
 צדעתו כי ראוי לעשר, ואמר עשר אעשרנו
 לך.

ולבן א"ש מה שלא עמדו חז"ל על
 [כפילות] לשון עשר אעשרנו, כמו
 שעמדו על עַשָׂר תְּעַשֶׂר (דברים יד, כג),
 שפירשו שם (שנת דף קי"ט ע"א) עשר בשביל
 שמתעשר. כי שם קאי על פעולה גופניות,
 נתינת מעשר, שהוא רק חלק עשירי במכוון,
 לכן הוטרך לפרש בשביל שמתעשר. אבל כאן
 שקאי על ענין פנימי, אשר אין לו גבול,
 ומעשר לעשר עד צלי תכלית.

*

וזהו י"ל מ"ש חז"ל (שנת דף קי"ט ע"א) בל
 המענג את השבת, נותנין לו נחלה
 בלי מצרים, שנאמר וְהֶאֱבֹלְתִיךָ נַחֲלַת
 יַעֲקֹב אֲבִיךָ (ישעיהו נח, יד).

עפ"מ"ש צעל שפע טל ז"ל (שער שלישי פרק
 א' הגה"ה אות א'), אשר בכל ימות
 החול מקבל אדם מיצירה, המקבלת מצריחה.
 וצצת מקבל ע"י צריחה, שלא ע"י יצירה,
 והוא סוד נשמה יצירה. נמלא, האדם צצת,

הוא צצתי עולם יצירה, המקבל מצריחה^{מ"ה}.
 וידוע כי ג' עולמות אצ"י, הם צלי תכלית,
 ולכן הוא צלי מצרים. וזהו
 והאבלתיך נחלת יעקב, כאשר יעקב השיג
 ע"ז צסוד המעשר^{מ"ו}.

(קובץ דרושים חוברת ו' סימן כ"א)

*

וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְׁלוֹם לֹא וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם
 וְהָיָה רַחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאֵן
 (צראשית כט, ו).

קישור הענין נראה, ע"פ משחז"ל [כתובות
 דף ג' ע"א] וְרָחֵל צָנִים לְבָנֶיהָ שְׁלוֹם
 על יִשְׂרָאֵל (מהלים קנח, ו), אמר רבי יהושע
 בן לוי, כיון שבנים לבניך, שלום על ישראל,
 דלא אתי לידי חליצה ויצום. רבי שמואל בר
 נחמני אמר, כיון שבנים לבניך, שלום על דיני
 ישראל, דלא אתי לאינצויי נמי קרוצ וקודם
 לנחלה]. א"כ צצוכי צנים אין שלום.

וביון שלצן לא היו לו צנים, רק צנות, יש לו
 שלום עכ"פ, כיון דלא שייך מצות
 יצום. כי גם יצום הי' נוהג קודם מתן תורה,
 כמ"ש ציהודה. ועיין רמב"ן שם (פרשת וישב
 ל"ח, ח"מ).

מד. כ"ה בספה"ק תולדות יעקב יוסף פ' שופטים.

מה. ע"י מ"ש לעיל פ' בראשית.

מו. עוד על דחז"ל אלו ע"י לקמן במאמר נוסח קידוש.

מז. וז"ל: היו נוהגים לישא אשת המת האח או האב או הקרוב מן המשפחה. ולא ידענו אם היה המנהג
 קדמון לפני יהודה. ובבראשית רבה (פה ה) אמרו כי יהודה התחיל במצות יבום תחלה, כי כאשר קבל

וזהו השלום לו ויאמרו שלום, שיש לו
צנות.

(קובץ דרושים חוברת ו' סימן כ"א)

*

עֲצָמוֹ וּבְשָׂרֵי אֶתָּה (בראשית כט, יד). עי'
לעיל פ' בראשית עה"פ זאת הפעם.

*

בִּי מָלְאוּ יָמֵי וְאֲבֹאֶה אֵלֶיךָ (בראשית כט,
כא). פרש"י והלא קל שבקלים אינו
אומר בן אלא להוליד תולדות אמר בן.
ואינו מוזן.

וּאֲפֹשֵׁר לְוַמְרַמָּה, כי הצעילה בתנ"ך נמנע
צמתי לשונות, שכיצה, וציאה.
וההנדל ציניהם, כי צמקום מגונה יצא בלשון
שכיצה. כמו שֶׁכֶּז עַם צְהֻמָּה (שמות כג, יח).
ולכן בכל העריות נאמר בלשון שכיצה, וכן
שֶׁכֶּזָּה עַמִּי (בראשית לט, ז). אצל בצעולת בעל
כתיב לשון ציאה, וַיֵּצֵא אֱלֹהֵי (בראשית כט, כג).

והמעם כי לשון ציאה, יאמר גם על הנמחת
פרי, לשון תצואה, כמצואר צשרשי

קונקרדציא^מ. ויען כי העיקר שהאדם יכונן
להוליד ולהציח נמח צעולם. לכן צגדר המותר
נקרא "ציאה". היינו עשיית הפעולה, כי
צכשרים הכתוב מדצר, שהפעולה היא
הנמחת הפרי שמוליד תולדה. משא"כ צזנות,
ודאי לא יעשה רק מנלד התאווה שגצרה עליו.
א"כ לא יכוין להוליד רק לזנות, וזה נקרא
שכיצה.

לְבֵן דְרָשׁוּ וְאֲבֹאֶה אֵלֶיךָ, ודייקו לשון ציאה,
כי אינו למלאות התאווה, רק הכונה
להנמח, להוליד כדרך תצואת הכרס.

*

וּבֹזָה יִצְוָה לְנֶכֶן דְרָשַׁת מו"ל (נדה דף ל"א
ע"א), שדרשו הכתוב וַיִּשְׁכַּב עִמָּה
בְּלַיְלָהּ הוּא (בראשית ל, טו), מלמד שהקב"ה
סייע שיצא ממנו יששכר.

כִּי צְוֹלָם כְּתִיב [צלאה] וַיֵּצֵא אֱלֹהֵי (בראשית
כט, כג), [וצללהה וַיֵּצֵא אֱלֹהֵי (בראשית ל,
ד)], כראוי, שהי' להוליד תולדות ולהנמיח
הפרי. וכאן נאמר שכיצה. כי צאמת לאה
אמרה אֱלֹהֵי תִצְוָה (בראשית ל, טו), כי היא
היתה מתאווה להרבות צנים מיעקב. אצל רחל

מאבותיו נודרו להקים אותו.

מח. כל דיבור זה כמעט מלה במלה נדפס בקובץ דרושים גם בשם בנו הרד"ד.

מט. יש לציין שכבר כ' כן הרמב"ן (ויקרא כה, י) שיכול הוא מענין הבאה, כמו שיקרא תבואה. וגם בלשון
ארמי מצינו כן, עי' נדרים ג"ה ע"א לגבי עללתא. עי' במאירי שם ובר"ן שם. וגם לשון ביאה נקרא
'עול', עי' תרגום עה"פ (בראשית לח, ח) בא אל אשת אחיך, עול לות איתך אחוך. בענין זה: הַבָּאִים מִצְרִימָה
פ' רבינו בחיי מלשון ריבוי, כמ"ש הבאים ישרש יעקב וגו', וראיתי מפרשין דבריו, דתיבת הבאים הוא
מלשון ריבוי כמו תבואה.

אמרנה לְכֵן יִשְׁפָּצַע עֲמָנָךְ (בראשית ל, טו), כי היא התאווה, שלא יורמח פרי מציאה זו, כדי שיהי' גם לה ד' בניס מיעקב. וכיון שתצעתו לאה ליעקב, הי' קשה ח"ו להיות המעשה זכונה שלימה, רק הקצ"ה סייעו שלא יכוין להנאה, רק להעמיד תולדות, ואזי יהי' הבן ירא שמים^{יג}. וזהה"כ זלשון שכיבה, כי אלולי שהקצ"ה סייעו, הי' נופל על מעשה זו לשון שכיבה ודו"ק.

*

ולבן זיהודה שתשנה לזונה, היה קשה לרבותינו, מדוע כתיב לשון זיאה, אָצוּחַ אֶלְלִיךָ (בראשית לח, טו), וַיִּצַח אֶלְלִיךָ (שם, יח), הא על זנות לא יפול לשון זיאה. לז"א, שמלאך הממונה על התאווה כפאו, כדי שיליד ממנה מלכים. ולכן נאמר זלשון זיאה, על הנמיחה וההולדה החשונה, העמידה לזאת ממעשה זו.

*

ובזה יתיישב מה דקי"ל זנויר (דף כ"ג ע"א) זָדָקִים יִלְכוּ צָם (הושע יד, י) זה שתי זנות לוט, ופְּשָׁעִים יִפְשְׁלוּ צָם (שם) זה לוט.

ופריך דלמא הוא נמי לשם מצוה איכוון, ומשני מדכתיב וַיִּשָּׂא לוֹט אֶת עֵינָיו (בראשית יג, י), וכל הפסוק ע"ש עזירה נאמר ע"ש. וק' מדוע לא דייקו, מנ"ל שזנותו לשם מצוה נתכוונו^{יד}.

ועפ"ד נאמר, דדייקו הכי מדאמרו זלשון "זיאה" וַאֲשֶׁר אֵין צָאֲרָךְ "לְצוּחַ" עָלֵינוּ (בראשית יט, לא). וזה מורה שזיקשו קיום המין, והיא המצוה. אכן אח"כ כתיב וַתִּשְׁפָּצַע אֶת אֶרְצֶיהָ (בראשית יט, לג), שהי' רק זגדר מילוי התאווה, מפני שהוא הי' שטוף בזימה, ונתכוין לדבר עברה. ונהי שז"נ מותר זצתו, מ"מ רק להוליד, ולא למלאות תאוותו.

*

וז"ש חז"ל שם לְתַאוּהָ יִצְקָשׁ נִפְרָד (משלי יח, א) זה לוט כו'. כיון דזאמת עזירה לא הוי, דז"נ מותר זצתו, רק מפני שעשה למלאות תאוותו, הי' עזירה^{יד}. לכן לא נאמר "לעזירה" יצקש, רק "לתאוה" יצקש, והבן.

(קובץ דרושים חוברת ו' סימן כ"א)

*

ג. כדרך הבא ליטהר מסייעין אותו, שסייעוהו מן השמים שלא יכוון להנאה. משא"כ בשאר ההולדות לא הי' צריך לסייע כלל (לשון הרד"ד).

גא. אמרי כהן: כמ"ש באשתו של [רבי אליעזר] אימא שלום, בנדרים פ"ב (דף כ' ע"א). כוונתו לכאורה להמשך הגמרא שם (בע"ב) דזוכין לבנים 'נבונים'. אך צ"ע דשם בגמרא אדרבה דלאה עשתה כהוגן עיי"ש.

גב. ובתורד"ה ללוט, הקשו למ"ד בסנהדרין (דף ג"ח ע"ב) דבן נח מותר בבתו.

גג. כָּכָל תוֹשִׁיָהּ יִתְגַּלַּע (משלי יח, א) שנתגלע קלוגו בבה"כ ובבהמ"ד, כי עבירתו הי' התאוה, במה שעשה מצד התאוה לא בכוונה רצויה כמו הם, אף שהוא מותר לו. (לשון הרד"ד)

יִשְׁבֵּץ (משלי כט, כה), וצקיום המנזות יִרוֹץ
 לְדִיק וְנִשְׁבֵּץ (משלי יח, י). וא"כ יעקב שנצטווה
 לשוּב לַאֲרֶץ מוֹלְדָתוֹ, מדוע הוכרח לצרות
 מלצון, ולא יצא מחרן ציד רמה לעיני כל,
 ומדוע נתיירא מפני לצון.

וזו היא שאלת לצון למה נחבאת לברוח,
 חמת יש לאל ידי לעשות עמך רע,
 אצל אמש נאמר לי השמר לך, הרי נצטווית
 לשוּב לַאֲרֶץ מוֹלְדָתְךָ, א"כ מדוע לא קיימת
 את המנזה צפרהסיא, ולהראות שאינך ירא
 ממנו.

והשיב לו יעקב, בי יראתי, מה שעשיתי
 צהצחא ויראתי, היא, בי אמרתי פן
 תגזול את בנותיך מעמי, כי לא נצטוויתי
 בפירוש ליקח עמי את נשיי ואת ילדיי, ולכן
 הייתי מוכרח לצרות צהצחא. ועתה כי נוהרת
 לדבר עמי מטוב ועד רע, אינו מתירא גם
 צוה וק"ל.

(קובץ דרושים חוברת ו' סימן כ"א)

וַיֹּאמֶר לָבֵן לְיַעֲקֹב מַה עֲשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת
 לִבִּי וַתִּנְהַג אֶת פְּנֵתִי בַשְּׁבִיּוֹת
 חָרֵב. לָמָּה נִחַבְּאתָ לְבָרַח וַתִּגְנֹב אֶתִּי וְלֹא
 הַגַּדְתָּ לִּי וְאַשְׁלַחְךָ בְּשִׁמְחָה וּבְשָׂרִים בְּתַף
 וּבְבִגְדֵיךָ. וַיֵּשׁ לְאֵל יָדָי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע
 וְאֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אָמַשׁ אָמַר אֵלַי לֵאמֹר
 הַשְּׁמַר לְךָ מִדְּבַר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע.
 וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבֵן בִּי יִרְאֵתִי בִּי
 אָמַרְתִּי פֶּן תִּגְזֹל אֶת בְּנוֹתַיךָ מֵעַמִּי (צראשית
 לא, כו-לא). יש צוה לשונות יתרות ומוכפלות,
 כי מאחר שאמר לצון, כי יש לאל ידי לעשות
 עמך רע, רק מפני שנוהר אמש, א"כ מה זו
 שאלה, מדוע נחצאת לצרות, ועוד דקדוקים.

ונראה כי מנינו צנת צַעֲטָם הַיּוֹם הַזֶּה
 (צראשית ז, יג), וצאצרהס, כתיב
 צַעֲטָם הַיּוֹם הַזֶּה (צראשית יז, כו). ואחז"ל
 (צראשית רבה פרשת לך פמ"ו ס"ט), מפני
 שרשעי הדור היו אומרים צכך וכך אס אנו
 רואים וכו'. לכן כתיב צעטס היום, לומר, כי
 מי שיכול יצא וימחה. ולהורות כי הצוּטָם צַד'

וישב

ר' שאול ז"ל תשובה צענין זה, והעלה דחמנו
 כצנו. ותמלא צוה צתשובת אחרונים הרצה.

וראיתי צגליון שו"ת הרמ"א מאדוני אבי
 זקני הגאון הקדוש ר' יהודה יעקב
 מיזליש ז"ל האצד"ק פיעטרקוב שיש ראה

וַיִּקְבְּמוּ כָּל בָּנָיו וְכָל בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ (צראשית
 לו, לה). צרש"י אין אדם נמנע
 מלקרא לחמנו צנו ולכלתו צמו. והוא
 מצראשית רבה (פפ"ד, סכ"א). ועיין שו"ת
 רמ"א דפוס אמשטרדם (סימן קל"ג) מהגאון

קבב

זכרון

ויחי

יעקב

לזה משצת (כ"ג ע"ב) לפירוש השני ברש"י
(ד"ה דבי נשא) שהיה חמיו, וקרי ליה נפיק
מיניה, דחתנו כזנו, עיין שם.

*
אָבּוּא תְּלִיף (בראשית לת, טו), וַיָּבֵא אֱלֹהֵי
(בראשית לת, יח). ע"י לעיל פ' ויצא
עה"פ כי מלאו ימי.

(פרדס יוסף אות לד)

ויחי

בְּחַיֵּי וְרֵאשִׁית אוֹנֵי (בראשית מט, ג)

(ירושלמי עירובין פ"י ה"א^ד), אלו משל אזי
אימא [ולא דקתי אותם]. עכנ"ל שהי'
זוכר שלא דקו התפילין מאז, דאל"כ מאי
ראי' הציא מהם.

בתנחומא פ' ויחי (סימן ט') גבי יעקב
שהי' בן פ' שנה ולא ראה קרי,
אף שהי' בן פ"ד שנים אז. [וי"ל ד]נקט פ',
משום דרנה לתפוס העשירות.

ואִיתָא זמס' כתובות (דף כ' ע"ב) האי
סהדותא, עד שימין שנין [ולא עד
זכלל] מדכר דכירי, טפי לא דכיר.

[ובוה יש לתרץ מ"ש] צנ"י (סי' ל"ט)
[ש]גרס דצנרי רב עמרם שהציא
הטור, [תפילין] אפי' לארבעים או לחמישים
שנה אינם נריכים דיקה. [וקשה] מדוע נקט
דוקא עד נ"ו.

ובש"ה זכוון אמר עד נ' שנה, [דבס' שנה
לא הי' זוכר]. והא דלא אמר עד
נ"ט שנה, משום דרנה לתפוס העשירות^ה.

[ו]נראה, דלא הי' יכול לומר יותר,
דמהא שאמר הלל הזקן

(שו"ת הרד"ד או"ח סי' נ"ו)

נד. במכילתא פ' בא הגירסא שמאי הזקן.

נה. החיד"א בפני דוד (פ' במדבר) ציין לירושלמי (ראש השנה פרק א') חשבון מרובה בולע לחשבון מועט.
ועי' ברא"ש (פרק ערבי פסחים סימן מ') למאי דקיי"ל מלקות הוא ל"ט, וכן בספירת העומר הוא מ"ט, ולמה
במלקות כתיב ארבעים יכנו, וכן בספירת העומר כתיב תספרו חמשים יום, לפי שכן דרך הכתוב בכל מקום
שהוא סמוך למספר עשירות מנה מספר עשירות מלא. כמו דכתיב כל הנפש לבית יעקב הבאים מצרימה
שבעים, אף דבפרטן לא הוי כ"א ס"ט, עכ"ד. וכ"ה בפרשת שלח, וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום,
ובמס' תענית (דף כ"ט ע"א) שלא היו אלא ל"ט ימים.

שמות

שכל מצרי ישליך בנו היולד לו ליאור, היטכן שמצריים יתרונו ליה, ואיך מלא לבו לבקש מעמו זאת.

אמנם זאת הי' התחכמותו, כיון שהיו עובדים את היאור, אמר שכונתו להקריז קרבן, מילדים זכרים שנולדו ביום זה, ובלבו ישים ערמה, להשליך ילדי העברים, ונתוכס גואלם.

*

וְהָיָה בִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא
עַל שְׂנְאֵינֵנוּ וְנִלְחָם בָּנוּ וְעָלָה מִן
הָאָרֶץ (שמות א', י').

המהר"י אצבענאל (שאלה ד'), תמה על מאה"כ ועלה מן הארץ, מי יתן וילך השוגא מן הארץ, ודחז"ל ידוע.

וג"ל דפי' הארץ, הוא יושבי הארץ, כמאה"כ פן יאמרו הארץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִמִּצְרַיִם (דברים ט, כח). וחשש פרעה, והי' כי תקראנה מלחמה וגו', ועלה במעלות מן הארץ, יושבי הארץ, כנ"ל נכון.

*

הָבָה נִתְחַבְּמָה לוֹ (שמות א', י). נ"צ מהו התחכמות שהתחכם.

וג"ל שהוא עפמ"ש חז"ל (שמו"ר פ"ט ס"ט) דפרעה עבד ליאור. וידוע, שעובדי אלילים היו מקריבים בניהם לע"ז, כמאה"כ אֲזַיְתִי קָדָם (הושע יג, ב').

[ובוה פירשו"ן] הא דפרש"י עה"פ לְרַחֵץ עַל הַיָּאֵר (שמות ג, ה), שחלבה לרחוץ מגלולי בית אבי'.

שהוא דהי' קשה לרז"ל דהול"ל לרחוץ צי'אור. לכ"פ, שחזרה מגלולי בית אבי', כלומר שהלכה לרחוץ, על שעבדה היאור. [וז"ש לרחוץ 'עלי צשציל היאור, כמו הנך מת על האשה אשר לקמת].

וז"ש שחזרה מגלולי בית אבי', שהוא אמר להשליך קרבן ליאור, והיא הוציאה ילד היקר והנכבד מהיאור. [כי בזה שהוציאה אותו מהיאור, עשתה תשובת המשקל על העבודה ליאור ע"י השלכת הצנים ליאור].

ובוה יצא לנכון, דלכאורה יפלא, איך נשא פרעה פניו, לאמר להשליך ילדים ליאור. ומה גם יפלא ביותר, מה שאחז"ל (סוטה דף י"ג ע"א), שציוס שנולד משה, נוא

נו. ועי' מ"ש בפ' בשלח עה"פ זה אלי. ובפ' יתרו עה"פ כי בדבר אשר זדו.

נז. בספר שער בת רבים הביא זה בשם ספר מתת י-ה ושלום מרדכי.

רָאָה רְאִיתִי אֶת עֵינֵי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם
 וְאֵת צַעֲקָתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נִגְשָׁיו בִּי
 יְדַעְתִּי אֶת מַבְאֲבוֹ (שמות ג, ז). ל"ז
 דלכאורה הי' ז"ל כי ידעתי את מכלוציו מיד
 אחר ראה ראיתי מע"ע כי ידעתי וגו'.

וּנְרָאָה דהנה טרחו כולם בטעם שנענשו
 מצרים, אחרי שהי' גזרה על ישראל
 וְעִזְדוּם וְעָנוּ אִתָּם (בראשית טו, יג) (עי' רמז"ס
 הלכות תשובה פ"ו ה"ה, וע"ש בהשגת הראש"ד).

והרתי' הפשוט הוא, כי אם הי' כונת מצרים
 להרע לישראל לקיים צוה רצון הי"ת
 שגור עליהם לא היו נענשים. אבל אחרי
 שעיקר כונתם הי' לטובת עצמם, לא לזרף
 ולזכך את ישראל, כאשר הי' חפץ הקב"ה, כי
 אדרבה המצרים היו רעים וחטאים, ואך
 לטובת עצמם הרעו לישראל, לכן נענשו.

והמשל צוה, להסית שהסית לחניכו
 [לתלמידו], לגנוב מצית אצו
 ולהציא אליו, וכאשר הילד לא שמע אליו,
 פקד על עונו זה, צעת שהתחיל לשמוע אל
 לקחו, וצמאונה זו התגולל להתנפל עליו. כן
 הוא המצריים, אשר תועבותם מפורש בקרא,
 פְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁצַטֵּם צָה לֹא
 תַעֲשׂוּ (ויקרא ית, ג), הרי אינם מקפידים
 לנקום נקמת ד' לצאות, אך להיפוך מפני
 שהיו ישראל מצויינים שם (ספרי כי תבוא
 פיסקא ש"א, ובהגש"פ), הרעו אותם על מה
 שנבדלו מהם, לכן נענשו.

וּזְשָׁה"כ וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲזְדוּ בְּךָ אֲנֹכִי
 (בראשית טו, יד), כי ידין אותם מה
 הי' כוונתם, אם הם הרשיעו יותר, וישפוט
 אותם.

ובזה נבין מאה"כ שלפנינו, כי 'מכלוציו'
 קאי על המצרים, כי מכלוציו כינוי על
 העונות כמאה"כ רַבִּים מְכַלּוֹצִים לְרַשָּׁע
 (תהלים לב, י). וה"ק בי ידעתי אשר מצרים
 יש להם עונות גדולות, וזודאי לא קנאתי
 קנאו, בנוגסם את ישראל. לכן וְאֶרְדָּ לְהַצִּילוֹ
 מִיַּד מִצְרַיִם (שמות ג, ח), להענישם, כי כ"מ
 שנא' לשון ירידה, הוא להעניש, כמו בצדוס
 שנא' אֶרְדָּה בָּהּ וְאֶרְאָה (בראשית ית, כא) ב",
 וק"ל.

(קובץ דרושים חוברת ח' סימן כ"ג אות א')

*

בִּי אֲנֹכִי בִּי אֵלֶיךָ אֵל פְּרַעֲה וְכִי אוֹצִיא אֶת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. וְאָמְרוּ לִי מַה
 שָׁמוּ מַה אָמַר אֱלֹהִים. בַּה תֹּאמַר לְבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל אֲהִיָּה שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם. ה' אֱלֹהֵי
 אֲבֹתֵיכֶם אֵלֵינוּ אֲבָרְכֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי
 יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם (שמות ג, יא-טו).

נ"ל דהנה המפרשים כ' (עי' צפי' המורה לר' חיים
 פלטיאל, וכ"ה בתוספות השלם), דר"ת של הג'
 אצות 'א' צרהם, י' צחק, י' עקב], עולה כ"א,
 כמנין אהי', ולכך מייחס זה השם אל האצות.

השם המייחסות למשה, כמ"ש המפרשים, דעולה בגי' משה. לכך נכון פירש"י ז"ל ושמי ד' לא שאלו לי, כמו שאמרת מה שמו מה אומר וגו', ודו"ק.

(קובץ דרושים חוברת ח' סימן כ"ג אות ב')

*

לְמַה הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה לְמַה זֶה שְׁלַחְתָּנִי (שמות ה, כג). פִּרְש"י, וּא"ת מַה אֵיבַפְתָּ לָךְ, א"ב לְמַה זֶה שְׁלַחְתָּנִי. וְאֵין מוֹצֵן כֻּלָּל הַשְּׂאֵלָה "מַה אֵיבַפְתָּ לָךְ", עַל מַרְצַע"ה הַרְוּעָה הַנֶּאֱמָר לְיִשְׂרָאֵל. וְגַם הַתְּשׁוּבָה לְמַה זֶה שְׁלַחְתָּנִי ז"ב.

וּאִפ"ל, עִפְמ"ש צַפְרַשֵׁת דְרַכִּים (דַּךְ מַנְרִים דְרוֹשׁ ד' צ"ה עוֹד אִפְשַׁר לוֹמַר), צִפְי' הֵכ' אֵתָה לְמַה וּדְצַרִּיכָם לְמַה וְגו' נ"ב. וְזוֹה יִתְרוֹן דְזוֹה תֵּלִיא צוֹה, דְלַכְאוּרָה קֶשֶׁה, מְדוּעַ

וּאֲחֻז"ל (צַנְרֻכּוֹת [דף י' ע"ב]) כֻּל הַתּוֹלָה צוֹכּוֹת עַלְמּוֹ, תּוֹלִין לוֹ צוֹכּוֹת אַחֲרֵים.

וְהִנֵּה מַרְע"ה אֵמַר, מִי אֲנִי כִי אֵלֶךְ אֶל פְּרַעָה וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְהַגַּם כִּי אֵמַר זֹאת צְנִימִיכּוֹת רוּחַ צְאֻמָּה, וְצַעֲנוּהָ גְדוּלָה, עַכ"ז דְצַרְיוֹ מוֹרִים, כִּי הַשְּׂלִיחַ יֵאֵר לְזוֹכּוֹת מֵאֵד עַלְמּוֹ, וְסִצְיָיו נִשְׁעָרָה מֵאֵד (תְּהִלִּים ג, ג), לִכֵּן הַשִּׁיבּוֹ בִי אַהֲיָה עִמָּךְ, וְתִלָּה לוֹ צוֹכּוֹת אַחֲרֵים, הַשֵּׁם שֶׁל הַאֲזוֹת.

וּשְׂאֵל עוֹד, וְאִמְרוּ לִי מַה שְּׂמוֹ, כְּלוֹמַר מַה עֵינֵי הַמַּיִיחֻסוֹת זֶה הַשֵּׁם אֵלֵינוּ, וְשׁוֹב עֵנָה אַחֲרֵי וְגו' אֵלֶיךָ אֲבָרְהָם וְגו'.

לְבַךְ הוֹכִימוּ אֲחֻז"ל וְאִרְאָ אֶל אֲבָרְהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שְׁדֵי וְשְׂמֵי הוִי"ה לֹא נִוְדַעְתִּי לָהֶם (שְׁמוֹת ו, ג), דְזוֹהוּ

נט. ז"ל: בשמות רבה (פרשה ה' סימן כ') ויאמר אליהם מלך מצרים למה משה ואהרן (שמות ה, ד), מהו למה. אמר להם, אתם למה ודבריכם למה, לכו לסבלותיכם. א"ר יהושע בן לוי, שבטו של לוי פנוי היה מעבודת פרך, ע"כ.

אפשר לומר כונה במאמר זה, ונאמר טעם בהא דשבטו של לוי לא היה בכלל השעבוד. והענין הוא בהא דאמרינן בבראשית רבה (פרשה פ"ב סימן י"ד), וז"ל: וילך אל ארץ מפני יעקב (בראשית לו, ו), ר' אליעזר אומר, מפני שטר חוב כי גר יהיה זרעך, ע"כ. והקשה מהר"ש יפה ז"ל, וצ"ע איך היה בידו להנצל מפני הפרדו מעל אחיו.

ורש"י בפירושו החומש כתב, אלך לי מכאן ואין לי חלק במתנה שנתנה לו הארץ הלזו ולא בפרעון השטר. כנראה דס"ל לרש"י שמתנת הארץ עם גזרת ידוע תדע כי גר יהיה זרעך הם שני דברים דשייכי אהדדי, דמי שזכה בארץ חייב לפרוע השטר חוב, ומי שאינו זוכה בארץ אינו חייב לפרוע השטר חוב. ומשום הכי אמר עשו אין לי חלק בארץ שנתנה לו ולא בפרעון השטר. (והכי איתא בספרי פרשת חקת).

נמצינו למדין, דמי שזוכה בארץ חייב לפרוע השטר, ועשו כיון שלא זכה בארץ לא הוטל עליו חוב השטר. וא"כ לפי זה, שבט לוי שלא היה לו חלק בארץ, וכדכתיב לא יהיה לפנהיגים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה עם יששכאל (דברים יח, א), לפיכך לא הוטל עליהם פריעת השטר חוב דכי גר יהיה זרעך.

סבלו צנ"י לצדם הגלות, הא הקצ"ה אמר
 לצררהם כי גר יהי' זרעך, והי' מוטל פריעת
 חוב זה גם על עשו. וז"ל משום שעשו לא
 נטל חלק בצרר. וזוהי ניחא מה שלא השתעבד
 שצט לוי, משום כי גם שצט לוי לא נטל חלק
 בחלוקת הארץ.

וז"ש למה הרעות לעם הזה, הזה דייקא
 ולא גם לצני עשו, וא"ת מה איבפת
 לך, דהרי מזה נלמח טובה, שע"ז נתזרר
 ללא נכרך השתעבדות כל זרע אצרהם
 וממילא גם שצטך אינו צשעבוד, א"ב למה
 זה שלחתני, הלא פרעה ישאל אותי, אם אין
 אתם צשעבוד, ואין החוב מוטל לפרוע על כל
 זרע אצרהם, אך על הנוחל נחלה צארץ כנען,
 א"כ גם על עשו אין החוב מוטל, וצני ישראל
 מחויבים לשלם כל החוב של ת' שנים, ועדיין
 לא הגיע הזמן, וא"כ שליחותי סותר דצריי.

וע"פ האמת, קשוי שעבוד או רצוי העם,
 השלים הזמן, כמצואר צמדרש.

(קובץ דרושים חוברת ח' סימן כ"ג אות ג')

*

עֲתָה תִּרְאֶה (שמות ו, א).

במדבר (שמות רבה פ"ה סכ"ג) עֲתָה
 תִּרְאֶה, ולא במלחמת ל"א
 מלבים. והקשה צס' ידי משה (על המדרש
 שס), דמשמע צשציל העון הזה דשאל למה
 הרעות, ע"כ נענש שלא צא לא"י, והלא
 מקרא מלא כתיב יען לא הִתְמַנְתֶּם צי
 לְהִקְדִּישֵׁנִי (צמדבר כ, יב), ומשום שהכה את
 הסלע ולא דבר אליו לכך נענש.

והצ"ל לתרץ דהנה הגאון שמחה ראפפארט
 ז"ל פ"י משאחז"ל (ספרי פרשת מטות

ואמרינן בשמות רבה (פ"ה סכ"ו), וז"ל: אמר משה, מפני מה נשתעבדו ישראל, אם בשביל שאמר אברהם
 אבינו במה אדע כי אירשנה, ואמרת לו, ידוע חדע כי גר יהיה זרעך, א"כ הרי עשו מבניו והם צריכים
 להשתעבד כמוהם, ע"כ.

ובזה נבוא לכונת המאמר, דפרעה כבר ידע שגזרת ה' היתה שיהיו גרים בארץ לא להם ת' שנה, ועכשיו רואה
 למשה שרוצה לגאול אותם ועדין לא היו בארץ לא להם כי אם רד"ו שנה, חשב פרעה אולי עלה בדעתו של
 משה רבינו לומר, דכיון דחוב זה היה מוטל על כל זרעו של אברהם, וכבר פרעו ישראל יותר ממחצית החוב,
 שראוי הוא שיגאל אותם, ויבוא עשו ויפרע המחצה האחר.

ועל זה בא פרעה והקשה למשה ולאחרן קושיא חזקה ואמר להם, איך עלה בדעתכם שאין עליכם לפרוע כי
 אם מחצית החוב, ומשום הכי אתם סבורים שכבר נשלם הקץ ואין עוד חוב לפרוע, א"כ איפוא אתם למה.
 כלומר, למה אתם פנוים משעבוד וכי אין אתם בכלל כי גר יהיה זרעך, אלא על כרחך לומר שהטעם הוא לפי
 שאין לכם חלק בארץ, ולפיכך לא הוטל עליכם פריעת השטר חוב. א"כ ודבריהם למה, שאתם באים לומר
 שכבר הגיע הקץ לגאול את ישראל בטענה שכבר פרעו הם חלקם, ויבואו בני עשו ויפרעו חלקם. והלא כיון
 שבני עשו לא נטלו חלק בארץ, אין עליהם שום חיוב לפרוע השטר, כמו שאין עליכם חיוב כלל לפי שלא
 נטלתם חלק בארץ עכ"ל.

ס. הכוונה לר' שמחה הכהן רפאפורט זצ"ל אבד"ק דובנא, הורדנא, ולובלין. דיבור זה נדפס בשו"ת מים
 חיים (רפאפורט, ח"ב בסופו בקונטרס אוצרות חיים פ' חקת אות ט').

פיסקא קנ"ו) על משה רבינו כיון שזא לכלל כעס זא לכלל טעות. דלכאורה יש טעם נכון מה שהכה משה את הסלע ולא דבר אליו, יען אמרו חז"ל (צצא מניעה דף פ"ו ע"ג), מה שעשה הצרהם אבינו ע"ה ע"י שליח, פרע לו ע"י שליח, היינו בזכות שנאמר יקח נא מעט מים (בראשית יח, ד) ע"י שליח, שילם לו ע"י שליח. ולכך לא דבר משה אל הסלע, משום שהשכינה היתה מדברת מתוך גרונו^א, והוי שלא ע"י שליח, כ"א צענמו, לכך הוי מוכרח להכותו ליהוי ע"י שליח.

אולם כיון שאמרו חז"ל (נדרים דף כ"ג ע"ג), כל הכועס (שכינה מסתלקת ממנו)

[אפי' שכינה אינה חשוכה כנגדו], א"כ לא הוי צריך להכותו, והי' רשאי לדבר. לכן אמרו כיון שזא לכלל כעס, זא לכלל טעות [עכ"ד].

לבך י"ל, דעל זה לצד מה שהכה את הסלע, לא הוי נענש, דיש להצדיקו שעשה כדי שיהי' ע"י שליח, דאם הוי מדבר על הסלע, הוי ע"י הקצ"ה צענמו, כיון דהשכינה מדברת מתוך גרונו. אך מפני שאמר כאן למה זה שלחתני, וא"כ קרא עצמו שליח, לכך אמר עתה תראה, דנמנא שהכאתו את הסלע, הוי שלא לצורך, ודו"ק.

(קובץ דרושים חוברת ח' סימן כ"ג אות ד')

בשלח

וכו', הוא אינו שש, אצל אחרים משיש. ולפ"ז קשה איך אמרו שירה על היס, הא אינו שש צמפלת הרשעים, אצל י"ל ד[כיון ד]אחרים משיש [שפיר אמרו שירה].

אך על משה רבינו יקשה על אמרו שירה, הא אמרו חז"ל השכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה^ב, וא"כ מקרי שש צענמו.

וי"ל דהשמחה לא היתה על מפלת המצרים, אצל ששו ועלזו כי שמו ית' נתגדל

אֲשִׁירָה לְד' (שמות טו, א). בגמ' (סוטה דף ל' ע"ג), כיצד הוי שירת הים, משה אמר אֲשִׁירָה לְד' (שמות טו, א) וישראל אומרים אשירה לְד', משה אמר ב' ג' נָאָה נָאָה (שם) וישראל אומרי' כי נאה נאה. וב' רש"י ז"ל שנורקה רוח הקודש בפיהם ואמרו באחד.

יש לפרש עפ"מ ש חז"ל (מגילה דף י' ע"ג) על מה שנאמר וְהָיָה פְּאֶשֶׁר עָשׂוּ וְגו' (דברים כח, סג) ומי חדי הקצ"ה צמפלתן של רשעים

סא. עי' מ"ש בפ' בשלח עה"פ אשירה לד'.

סב. עי' מ"ש בפ' שמות עה"פ עתה תראה.

*

זֶה אֱלֹהֵי יִצְחָק (שמות טו, ז), ונ"ל שהוא עפמ"ש חז"ל (שמו"ר פ"ט ס"ט) דפרעה עבד ליאור. וידוע, שעובדי אלילים היו מקריצים צניהם לע"ז, כמאה"כ זְבַחֵי אֲדָם (הושע יג, ז) ^ב.

ובזה יתפרש מאמר הילקוט (ועי' סוטה די"א ז') שהילדים שנטבעו, היו מצנצנים מתחת התהום על הים, ואמרו זֶה אֱלֹהֵי יִצְחָק (שמות טו, ז), כלומר זה אלי באמת. [כי אותם הילדים נשלכו ליאור צתור זביחה לע"ז, ולכן אמרו כי אין היאור אלוה, אלא זה אלי באמת].

(קובץ דרושים חוברת ח' סימן כ"ג אות א')

ונתגאה צעולם, והכירו כי גאה. כלומר אין השירה על מפלת המצרים, אלא כי גאה גאה.

ובזה יתפרש הגמ', משה אמר אשירה לך ישראל אומרים אשירה וגו', משה אמר בי גאה גאה וישראל אומרים כי גאה גאה. ולכאורה יקשה דעל שירת ישראל לא נכרך לטעם זה [דכי גאה גאה], כ"א על שירת משה, דהשכינה היתה מדצרת מתוך גרונו, משא"כ על שירת ישראל יש לומר דאחרים משיש. ולא כן אמרו, כ"א משה אמר כי גאה, וישראל אמרו כי גאה.

ויתורין צמ"ש רש"י ז"ל שגזרקה רוח הקודש בפייהם כו', וא"כ מקרי שש צעמנו, לכך שפיר אמרו כי גאה גאה.

(קובץ דרושים חוברת ח' סימן כ"ג אות ד')

יתרו

אלילים היו מקריצים צניהם לע"ז, כמאה"כ זְבַחֵי אֲדָם (הושע יג, ז) ^ב.

ובזה יבא לנכון, דלכאורה יפלא, איך נשא פרעה פניו, לאמר להשליך ילדים ליאור. ומה גם יפלא ציותר, מה שאמז"ל (סוטה דף י"ז ע"א), שציוס שנולד משה, לוי שכל מצרי ישליך בנו היולד לו ליאור, היתכן שמצריים יתראו לזה, ואיך מלא לבו לצקש מעמו זאת.

כִּי צִדְקָתְךָ אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם (שמות ית, יא), ותרגום אונקלוס ארי צפתגמא דחשיבו למידן את ישראל צי' דננין. [ויש להקשות, כי לא רק צמתשזה דנו את ישראל, דהלא צמעשה השליכו הילדים ליאור].

וי"ל עפימ"ש עה"פ הָבָה גִּתְּחַבְּמָה לוֹ (שמות א, י). דל"צ מהו התחכמות שהתחכם. והוא עפמ"ש חז"ל (שמו"ר פ"ט ס"ט) דפרעה עבד ליאור. וידוע, שעובדי

סג. ועי' מ"ש בזה בפ' שמות ד"ה הבה נתחכמה.

סד. ועי' מ"ש בזה בפ' שמות ד"ה הבה נתחכמה.

*

כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו'
(שמות כ, י). ופי' הרמז"ן ז"ל (צפסוק
י"א) דחסר הצי"ת, כאילו כתב בששת ימים.

וּנ"ל לפרש, דצמדדש איתא, אף סדר
הזמנים נצראו^ה, דטרס הצריאה לא
הי' סדר הזמנים, והי' זמן בלתי משוער.

ע"ב אמר, בי ששית ימים עשה וכו' 'את'
השמים וגו', כלומר, ד'עס' השמים
נצראו סדר הזמנים [וששת ימים].

(שו"ת הרד"ד אה"ע בהקדמה)

אמנם זאת הי' התחכמותו, כיון שהיו
עוזדים את היאור, אמר שכונתו
להקריב קרבן, מילדים זכרים שנולדו ציוס זה,
וצלצו ימים ערמה, להשליך ילדי העצרים,
וצתוכס גואלס.

וּז"ש יתרו בי בדבר אשר 'ודו' עליהם
כלומר הם דמו לאצדס, ולא כמו
שאמר להקריב קרבן, כי אס צודון, לאצד את
ישראל. והיודע נסתרות, אשר לפניו נגלו
מחשבות פרעה כי צודון עשה, דן אותם
דצבר אשר זדו, והצן.

(קובץ דרושים חוברת ח' סימן כ"ג אות א')

ויקרא

צש"ס לא עשה בלום, היינו צמקוס שאין
עולה על הדעת כלל שקלקל, רק שלא תיקן,
אמרו לא עשה כלום, פי' שלא הרויח.
וצמקוס שהי' עולה על הדעת שקלקל, ונריך
לאשמעיין שלא תיקן ולא קלקל, אמרו לא
עשה ולא בלום, פי' שלא עשה - שלא
הרויח, ולא כלום - שלא קלקל.

וּלפ"ז גם צסוגיין נכון מאד, דהרמז"ס
(פ"צ מציאת מקדש ה"צ) פסק,
דצהיכל עובר בלאו משום ציאה ריקנית.
ומש"ה צדמים הפנימים, הו"א דאס חיסר
אחד ממתנות, ויצא שנית ליתן, מיחייב משום

וּבְפָר עָלָיו הַבְּהֵן וְגו' (ויקרא ד, כו).

במס' סנהדרין (ד"י) (דף ד' ע"ב), דתניא
וכפר וכו' או כלך לדרך זו, נאמר
דמים צחוץ, ונאמר דמים צפנים, מה דמים
האמורים צפנים, חיסר אחת ממתנות, לא
עשה ולא כלום, אף דמים האמורים צחוץ,
חיסר אחת ממתנות, לא עשה כלום כו'.
דקדקתי אמאי צדמים פנימים אמרו לא
עשה 'ולא' בלום, וצדמים חילונים אמרו לא
עשה בלום.

וּבְצִאתִי לְהַגְאוֹן רַמ"ע מַפְאֵנוּ צַתְשַׁצְוֵתוֹ
(סי' ט"ט) שכ', דכל היכי דנאמר

צִיָּאָה רִיקְנִית. קמ"ל דלא מיחייב, כיון דלא הועיל צראשונה, יהי' השני' חיוצית, ולא הוי צִיָּאָה רִיקְנִית.

לְבָן אָמְרוּ לֹא עֲשֵׂה 'וְלֹא' בְּלוּם, היינו לא הרויח ולא הפסיד. משא"כ צדמים חילוונים, דאינו עולה על הדעת כלל שום קלקול, לכך אמר לא עשה בלוּם, ונכון מאוד, עד שכל מלה ומלה מדצרי חו"ל כאַזְנַן יקרה משוּבְּנָה.

(קובץ דרושים חוברת ח' סימן כ"ח)

*

בַּמֶּסֶךְ הַזֶּה הַיּוֹרֵת (דף י" ע"א) **אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחְמָא** (ויקרא ד, כז), יבול גזרה, ת"ל 'אם' הבהן המשיח וגו'. ופריך בגמ', גזירה מהיבא תיתי. אמרי, אין, אשכחן דבתיב וְנָתַתִּי נֶגַע צָרְעַת פְּבַיִת אֶרֶץ אַחֲזֹתְכֶם (ויקרא יד, לד), לאו א"ר יהודה בשורה, ה"נ גזירה. ופירש"י שהכתוב מצטרף, שעמיד להיות, אע"פ שדבר רע הוא, ה"נ אימא גזירה. ותמוה דמאי ענין זה לזה.

ועוד קשה, דהא פירש"י ז"ל צחומש, שצשורה טובה היא להם, שאמוריים הי' מטמינים מטמוניות, וע"י הנגע ינתנו את הצית וימלאו, וכן אמרו חו"ל (ויקרא רבה פ"ז ס"ו), [ולמה כ' רש"י שדבר רע הוא].

ועוד הקשה צ"ח קרבן אהרן (פרש"א צ' סוף

הלכה ז'), דהיכי שייך גזירה שיחמא, דהא הקצ"ה נותן לאדם הצחירה.

והנראה, דהנה צאלשי"ך פי' וְאִם נָפֶשׁ אַחַת תִּחְמָא בְּשָׁנָה מֵעַם הָאָרֶץ בְּעֶשְׂתֵּה אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָה וְאִשָּׁם (ויקרא ד, כו), דהאיך יתכן, אס הוא לא מכוון להכעיס את צוראו, שתארע תקלה ע"י, וצלא דעת שגגה יהי לפניו מכשול חמא. אך מקודם עבר צדון וצשאו נפש על אחת מל"ת, לכך קרה לפניו משפט זה. לכך נאמר אם נפש אחת תחמא וגו' ועשה וגו' אשר לא תעשינה.

אִמְנָם צַם הָאֲרָצִי הַקָּדוֹשׁ זְלֵה"ה מִנְאֲנוּ צהיפק, דלכך קרה לפנינו מקרה זה לחטוא שגגה, יען ציד האדם הצחירה, אס להיטב אס להרע. ונריך שיהי' שקול, אשר לא יהי' לו שום נטיי' לשום דל, כמ"ש הרמב"ם ז"ל (צה' משונה פ"ה, וכמה דוכמא). והנשמה ממקום קדוש חולצה, והיתה גזוזה תחת כסא הכבוד, א"כ איך יהי' הדרך שיוכל לפניו לחטא, דהא תטה צשרשה למקום הקודש. ע"כ צפעס ראשונה מכשילים אותה צשוגג, וא"כ פוגס צנפשו, ואח"ז תשיג הצחירה להיטב או להרע, כיון שנפגמה נפשו^ב.

[ולבאורה דצרי האלשי"ך והארז"ל סתראה נינהו, דלהאלשי"ך מויד קדמה לשוגג, ולהארז"ל השוגג קודם].

לְבַךְ נֹאמֵר צַגְמִי יִבּוֹל גּוֹיֵרָה, ת"ל ובו',
וע"כ נריך לומר דמוחלין עונותיהם
לטובה, אמנם נשאר איזה פגם צנשמחו, כדי
שיהי' צעל בחירה. דאס לא הי' נשאר איזה
פגם, אין לו שום תשלום שכר, דלא יהי' צעל
בחירה, והקצ"ה מוחל עונותיהם רק לטובה,
וגם בחירתו ישאר, ליטול שכרו, ולא ינטרך
לחטוא עוד.

ובי'ושב הגמ', דלפי ההו"א] מדמה
[הגזירה שיחטא הנשיא] לברייתא
דונתתי נגע, אע"ג דהתם לטובה היא,
כמאמרם שהיו האמוריים מטמינים. דהכא
ג"כ לטובה כמו התם, כי ע"י נגע מו"א
המטמון, והכא נמי ע"י חטא ופגם צנשמחו
זוכה למתן שכר, ונכון.

(קובץ הבאר כרך ד' חלק ב' סימן קמ"ד)

ויבול להיות שאלו ואלו דברי חלקים חיים,
דצפעס ראשונה מכשילים אותו
צשוגג, למען תהי' הצחירה נכונה צידו.
ואח"כ כשהצחירה טובה, משמרין אותו, זולת
צעשותו מקודם איזה חטא צדון.

ואמרו חז"ל (ירושלמי ציכורים פ"ג ה"ג),
שלשה מוחלין להם כל עונותיהם
חתן נשיא וגר.

וא"כ כשיתמנה לנשיא, נשאר צלי חטא,
כתינוק צן יומו, ונשמחו נקי' זוכה,
וא"כ אינו צעל בחירה, דמה"ת יחטא,
דנשמחו חלק חלקי ממעל. לכך הוי אמינא,
דמכשילין אותו צשוגג, כדי שיפגום נשמחו,
ויהי' צעל בחירה, [ודצר זה הוא לטובת
האדם], כדי שיקבל שכר, דאי לאו הצחירה,
אין תשלום שכר.

מצורע

(ויקרא יד, לד). עי' לעיל פ' ויקרא.

וְנִתְּתִי נֶגַע צִרְעַת בְּבַיִת אֶרְצֵי אֲחֻזְתְּכֶם

אמור

י.צ. וצמקושש נאמר ויניחו אתו צמקמר פי
לא פרש מה יעשה לו (צמדצר טו, לד).

במקלל נאמר ויניחוהו במשמר לפרש
להם על פי ה' (ויקרא כד,

הנה זה יורה כי אין לו יצר הרע כלל, ואם כן אינו בעל בחירה. ואמנם הקב"ה מקדים ומשליט בו יצה"ר,
כדי שיהי' ליצה"ר פיסה וכח באדם להחטיא אותו. וזהו ענין נתינת היצר הרע בגוף האדם, ואז יוכל היצה"ר
להחטיא אותו בהכרח בפעם הראשונה. ולכן אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, כי הוא מוכרח
לחטוא, כדי שיהא בעל בחירה, דאלי"כ נמצא שאין יכולת ושליטת יצר הרע עליו. והנה אותו החטא נקרא
חטא ולא עון ופשע... כי אינו מדעת האדם רק הוי שוגג, כמו שחושב לאכול שומן ואכל חלב, נמצא שהוא
מוכרח במעשיו, ואינו ראוי לעונש, כי הלא איתרמי לי' הכי בלא כוונה.

ונראה דסצירה ליה להרמז"ס כסצרת תוס'
 סנהדרין (דף ס"ו ע"א ד"ה גמר קודש
 מחול), לענין צרכת השם מדאפקה בלשון
 חלקים, דאי מקל וחומר איכא למיפריך, מה
 לבשר ודם שהם דואגים ומתציישים בכך
 ע"ש, ואתי שפיר קושיית סמ"ג.

ולבאורה קשה על תוס', מצבא קמא (דף
 כ"ה ע"א), דאמרין דיו ויאמר
 כו' ירק ירק צפני' תכלס שצעת ימים, קל
 וחומר לשכינה ארבעה עשר יום. ולתוס' מה
 קל וחומר מצער ודם לשכינה.

וצריך' לומר שם שאני, דהשכינה אומרת כן,
 וכאשר השכינה מקפדת, איכא שפיר
 קל וחומר. ורק אנו מעצמינו, אין לנו לדרוש
 קל וחומר מצער ודם לשכינה, דצער ודם
 דואג ומתצייש.

ולפי"ז צרע שנאמר למרע"ה הוצא המקלל
 חוץ למחנה, חזינן שהשכינה
 הקפידה, אז אף אם לא הי' מפורש לו שידונו
 צסקילה, הי' מעצמו יכול לדונו צסקילה
 משום ק"ו ממקלל אציו, וכיון דאיכא לאו
 עונשים מן הדין, והוי מפורש, ושפיר גם זה
 מסיני, דק"ו הוא מן י"ג מידות הנאמר
 למשה מסיני, כיון שהרגיש כי השכינה
 מקפדת א"כ ממילא איכא ק"ו.

ואף דהרמז"ס לא מנה צין תרי"ג מה
 שנלמוד מי"ג מידות, מ"מ כיון דכתיב

בספר המנוות להרמז"ס (שרש ראשון דף צ'
 ע"ב) שתר"ג מנוות כולן נאמרו
 מסיני. והקשה רמז"ן (דף צ ע"ב), הא
 מקושש צשעת מעשה נאמרה. וכתב צמגילת
 אסתר (דף ג' ע"א) דצסנהדרין (דף ע"ח
 ע"א) יודע משה שמקושש צמיתה, שנאמר
 מחלליה מות יומת, אלא לא הי' יודע צאזיה
 מיתה נהרג וכו', וידע מסיני.

והקשה אדוני אצי זקני הגאון הגדול הצדיק
 מפורסים מו"ה א"י יעקב זצ"ל
 שהי' הגאבד"ק פיעטורקוב (צהגליון על הספר
 המנוות), מה יתרץ על מקלל, שלא היה יודע
 שהוא צמיתה כלל, כמ"ש צרש"י אמור, עד
 שאמר לו הקצ"ה הוצא המקלל, א"כ לא
 נאמר מסיני, והוא תמיהה עצומה.

[ובתרין החדות יעקב], ונראה לעניות
 דעתי דהסמ"ג בלאווין (אות
 מ') הקשה, למה לא יליף משה רבינו ע"ה
 קל וחומר, ממקלל אציו צסקילה, כ"ש את
 השם. ותירץ דאין עונשין מן הדין.

וקשה לכאורה לשיטת הרמז"ס (פ"ב
 ממאכלות אסורות ה"א), כפי שכתב
 שם הרב המגיד, דהיכי דאיכא לאו או עשה
 ג"כ, שוב עונשין מן הדין. ומגדף איתא
 בלאו, וא"כ עונשים מן הדין וילף מק"ו.
 (וע' מנוה קע"ב באוכל מהצהמה טמאה שלמידין
 מק"ו, כיון דאיכא עשה מן הכחוז ול"ת מק"ו,
 לוקה, וזה כדברי הה"מ הנ"ל).

לאו, וע"י ק"ו הוי צעונש, הוי כמפורש. ומאחר שנאמר לו מפורש ג"כ, והרגיש הקפדת השכינה, ממילא איכא ק"ו, שפיר מונה אותו צתרי"ג שנאמר למרע"ה מסיני.

ועי' צפורש השני כל הנאמר צי"ג מידות ואמרו חכמים היותו דאורייתא צא צמנין, ועמג"א ל"ת קצ"ה, ומיושב קו' אא"ז זל"ל והבן. (שו"ת חדות יעקב מהדו"ת סימן צ"ד)

נשא

אחז"ל (סוטה דף צ' ע"א), בל הרואה עושה בקלקולה, יזיר עצמו מן היין.

ונראה, דהנה עקביא צן מהללאל אמר הסתכל בשלשה דברים ואין אתה צא לידי עצירה (אבות פ"ג מ"א). ופי' הרע"ב, המסתכל שצא מטפה סרוחה ניזול מן הגאווה, והמסתכל שעמיד לילך למקום עפר ניזול מן כו' והחמדה של ממון, והמסתכל שעמיד ליתן דין וחשבון פורש מן החטאים.

וברדושלמי סוטה (פ"ג ה"ג הוצא צבעה"ט פ' נשא ה, יז) אמרו דלמה צריך צוטה מים ועפר וכתב, משום דמים מורים להזכירה מאין צאת - מטפה סרוחה, ועפר - לאן אתה הולך, כתיבת המגלה - שהוא עמידה ליתן דין וחשבון.

ולפ"ד הרע"ב, הסתכלות מאין צאת - להרחיק הגאווה, ולאן אתה הולך - חמדת הממון, והחשבון - להרחיק מן החטא.

והנה היין מציא לידי גאווה, כדמצינו צבלשצר שנתגאה לשמות [חמרא] צכלי קודש (דניאל ה, ז), ואמר לו דניאל, ועל מרא שְׁמִיָּא הַתְּרוֹמֶמֶת (שם, כג). ו[גם] מציאו לידי חמדת ממון כמו, שהעידה תורה על סוצא יין, (צפרשת צן סורר ומורא), כי סופו מלסטם את הצריות, (סנהדרין דף ע"ג ע"א). ונאמר צכתוב פי' יין? צפים עיניו (משלי כג, לא), והקרי הוא צפוס עיניו. וגם החשבון העמיד מתעלם מעיניו, כי יתהלך צְמִישָׁרִים (משלי סם), והכל נעשה ישר בעיניו, ולכן מקרצתו לידי חטא.

ואחז"ל (סוטה דף ט' ע"א), היא השקמה לנואף צכלים משוצחים, לפיכך תשתה צמקידה של חרש. משמע דהיין גרם לה. ע"כ כאשר שתתה [יין] עם הנואף, התרחקה משלש ההסתכלות האלה. לכן שלש אלה יעשה לה, מים ועפר וכתב.

וז"ש הרואה סוטה צקלקולה, יזיר עצמו מן היין.

(קובץ דרושים חוברת א-ב סימן ו')

ב

בספרי עה"כ וְצִבְתָּהּ צִטְנָה (צמדצר ה, כז),
 כיוצא בצצר אתה אומר הִפָּה תַּפָּה
 אֶת יִשְׂרָאֵל הָעִיר הַהִיא לְפִי תִרְצֵב (דצריס יג,
 טו), מי שהתחיל בעצירה, ממנו התחיל
 הפורעניות. ופי' המפרש דקשה מאי שנא
 יושבי העיר הוא, והא אפי' חמרין וגמלין
 שנשתהו צעיר שלשים יום נדונים עמהם.

והק' בני החריף יחי' [הוא הגאון הרד"ד
 ז"ל מלאסק], הא (אחז"ל צ"צ דף ח'
 ע"א) הנודר הנאה מיושבי העיר, אסור צמי
 שנשתהו צעיר שלשים יום. ומכאן מוכיח

הגמ' על החמרת והגמלת כו'. וכ"ה בצפרי
 (דצריס פסקא ז"ד).

ונ"ל [דלא כהמפרש], דאסיפא דקרא סמיק,
 דכתיב הִתְרַם אֶתָּה וְאֶת כָּל יִשְׂרָאֵל צָה
 וְאֶת צְהַמְתָּהּ לְפִי תִרְצֵב (דצריס יג, טו),
 דצהמתה מאוחר, ומינה דריש בצפרי, משום
 שהוא התחיל בעצירה וכו'.

ודומה לזה מייתי (צפרי טס) מקרא וַיִּמַח
 אֶת כָּל הַיְקוּם יִשְׂרָאֵל עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה
 מֵאֲדָם עַד צְהַמָּה (בראשית ז, כג), וז"ל.

(קובץ דרושים חוברת ח' סימן כ"ח)

מזות

זהעלותך דף קנ"ג ע"א), כָּל דָּצַר יִשְׂרָאֵל יִצָּח צָאֵשׁ
 תַּעֲצִירוּ צָאֵשׁ (צמדצר לא, כג), כי כפי זהומת
 היצר, תהי' התשובה צסיגופים, כפי עונג
 העצירה.

ולבן אחז"ל [פסחים דף ל ע"ב], כצלעו כך
 פלטו, כי כשהאדם חוטא, נצלע זכח
 הטומאה, ע"ד תִּלְךָ צִלְע וַיִּקְאֵפוּ (איוב כ, טו),
 כך פלטו ע"ד מִצְטָנוּ יִרְצָפוּ אֵל (שם). [וזה
 רומז על ענין תשובת המשקל.]

ובמשה רבינו ע"ה קָרַף הֵן הָפָה הָיוּ לְצַנִּי
 יִשְׂרָאֵל צָדָר צִלְעֵם (צמדצר לא, טו),
 ולא הרגיש כי לשם שמים נתכוונו, דאותן
 שהיו צדצו צלעם ראויין היו להתקיים, כדי
 שיהי' תשובה מעולה. ולכן נעלם ממנו געולי

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה תְּחִייתֶם כָּל נִקְבָּה
 (צמדצר לא, טו). וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר
 הַכֹּהֵן אֶל אַנְשֵׁי הַצָּבָא הַבָּאִים לְמַלְחָמָה
 וְאֵת חֲקַת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה
 (שם, כא)

סמיכות הפרשיות, עפ"י מחז"ל (פסחים דף
 ס"ו ע"ב) צציל שקרף משה על
 פקודי החיל, נתעלמה ממנו גיעולי מדין.

בי מה שהם החיו את הנקבות, הי' כדי
 לעשות תשובה צאותה אשה וצאותו יצר
 (יומא דף פ"ו ע"ב). [וזה ענין תשובת
 המשקל.]

וענין הגעלה מצוחר צרעיא מהימנא (זוהר

מדיון, שהוא ענין תשובת המשקל, כזלעו כן (ריח דודאים בדרשה לשבת הגדול, ובאמרי פלנו. כהן פ' וישלח בד"ה בשמת^ח)

כי תבוא

במדבר (פליאה), גם פל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת (דברים כח, סא) זו מירתת צדיקים, ותינוקות של בית רבן^ט. ענינו כי מנינו, אשר חז"ל דרשו לימודים מאשר לא כתוב בתורה. רק [ממה] שנינו זקנים לתלמי המלך (מגילה דף ט' ע"א) כמ"ש אשר לא נתיי (דברים יז, ג) [והוסיפו תיבת 'לעצדם']. [והנה] בספרי (פרשת שופטים פיסקא קמ"ח), למ"ל לעצדם, אלא מלמד למשתתף שם שמים ודבר אחר. אף שלא נזכר בתורה [תיבת לעצדם, והאיך דרשו מתיבה אשר לא כתובה בתורה^ז].

במדבר (פליאה), גם פל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת (דברים כח, סא) זו מירתת צדיקים, ותינוקות של בית רבן^ט.

ענינו כי מנינו, אשר חז"ל דרשו לימודים מאשר לא כתוב בתורה. רק [ממה] שנינו זקנים לתלמי המלך (מגילה דף ט' ע"א) כמ"ש אשר לא נתיי (דברים יז, ג) [והוסיפו תיבת 'לעצדם']. [והנה] בספרי (פרשת שופטים פיסקא קמ"ח), למ"ל לעצדם, אלא מלמד למשתתף שם שמים ודבר אחר. אף שלא נזכר בתורה [תיבת לעצדם, והאיך דרשו מתיבה אשר לא כתובה בתורה^ז].

וביאר המפרשים, כיון שכלם הסכימו לעצה אחת, ע"כ שצרוה"ק הי', אשר כלם יסכימו כדעה מכוונת, לכן יש מקום לדרש.

והנה במגילה (דף ט' ע"א) שנינו וישלח את גערי בני ישראל (שמות כד, ה) זאטוטי

ובאמת נענשו שניהם שם [צמתאוננים], כמ"ש חז"ל (ספרי צהעלותך פיסקא פ"ה) צקלה הפתנה (במדבר יא, א) [י"א אלו הגרים, הנתונים צקלה המחנה. ור' שמעון בן מנסיא אומר] צמוקצין שצעם וצקנינים שצעם.

סח. ומסיים שם: אבל באמת הצדק הי' עם משה רבינו הרועה נאמן, אשר ידע כי יצרא דעירות א"א לעמוד בו, ואם ישאירו אותן סוף סוף יטו לבבם.

סט. עפ"י איכה רבה פ"א סל"ז עה"פ אשר לא כתורתך (תהלים קיט, פה). ועי' שבת (דף ל"ג ע"ב) אין צדיקים בדור, תינוקות של בית רבן נתפסין על הדור. ולא מצאתי מדרש הכולל את שניהם.

ע. כן הקשה בזרע אברהם על הספרי, והמפרשים נדחקו בדבר.

לזה כוונו מבה אשר לא בתובה, היינו
 שכלל גדולים וקטנים, שלא נכתבו
 שניהם. ולכן דרשו (כ) מה שלא הי' נכתב
 בתורה, שהי' ראוי לכתוב בלשון כזה, הסובל
 ב' ענינים, היינו גדול וקטן. וא"כ המכה הי'
 בגדולים, הם הצדיקים השלימים,

ובתינוקות של בית רבן, שהם הקטנים.
 שהוא כמו ענין זאטוטי, שהי' ראוי להכתב
 תמורת נערי בני ישראל, שהוא ג"כ לכוונה
 זה, גדולים וקטנים, והצן זה.

(בנין דוד מילי דהספידא אות ב')

זאת הברכה

וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ
 הָאֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (דברים לג,
 א).

ישראל הממוצע בין מלאכים לאו"ה, להם
 יאות לקבל את התורה ע"י.

ה' מְסִינֵי בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ הוֹפִיעַ מִהַר
 פְּאָרְן וְאֶתְהָ מִרְבַּבַת קִדְשׁ וּגו' וְהֵם
 תָּבוּ לְרִגְלֵךְ יִשָּׂא מִדְּבַרְתִּיךָ (דברים לג, ב-ג).
 [תוכן] פרש"י, לשון תוך, מתמנעין תחת
 צילך.

ועי' ברמז"ס בשמונה פרקים (פרק ד' ע"ב),
 שמסכים שכל אדם צריך לאחוז בדרכ
 ממוצע, לא להיות כילי ביותר, ולא להיות
 נדיב ביותר, לא מסגף, ולא זולל. ומזה שנתן
 התורה לישראל, מפני שהם ממוצע בין
 מלאכים לאו"ה, ראוי לדבריו, שדרך יותר
 נכון ומוצח דרך הממוצע.

וי"ל, דהנה (אחז"ל צאיכה רבה פ"ג ד"ה אני
 הגזר), ישמעאל לא רנה לקבל משום
 דכתיב לא תנאף, ועשו לא רנה לקבל דכתיב
 לא תרנח. חזינן מנל פחיתות מדותם, ותכונת
 נפשותם הרעות, לא קבלו התורה. והנה
 המלאכים שלא קבלו התורה, מצואר צמס'
 שצת פרק ר"ע (דף פ"ט ע"א), שמרע"ה
 השיב להם, כלום ינה"ר יש ציניכס. הרי
 מחמת זכות וצהירות מהותם, בלתי ינה"ר,
 אינם נאותים לקבל את התורה. אך איש

והיינו שאמר, ד' מסיני בא וזרח משעיר
 למו. שפרש"י, שאו"ה לא רנו
 בקבלת התורה, וזה מרוב עוצי ועכירת
 דעתם. ואתא מרבבות קודש, היינו
 שלמלאכים אף שנתאוו לה, לא ניתן להם,
 מפאת אורם רב וזכות דעתם. והם תובו
 לרגליך, פרש"י לשון תוך, שישראל הם
 ממוצע בין מלאכים לאו"ה. להכי ישא

עא. עי' עוד מזה לעיל בפר' בראשית.

עב. וכ"כ בהל' דעות (פרק א' הלכה ד').

מדברותיך, ניתן להם התורה. וזא ללמדם, שיצטרכו תמיד צורך ממוצע והצנן.

וזהו וזאת הברכה אשר בריך משה "איש האלהים את בני ישראל", שהיה כדמות מלאכים מעורב עם בני ישראל.

*

ראוי להיות אהוב, אך נצטרך משאר אנשים הגרועים ממנו. והאצות היו אהובים מלד עצמם ויקרת ערכם, לכן אמר הכתוב באבותיך 'חשק' לאהבה אותם. אזל אנחנו נאלצם, חסרים משלימות הזה, ואך נצטרס משאר האומות. לכן אמר הכתוב, ויבחר בורעם אחריהם בבם מכל העמים ע"כ דפח"ח"י.

ובזה יתפרש מאה"כ וַיִּשְׁבֶּן יִשְׂרָאֵל בְּמַח בְּרָד עֵינַי יַעֲקֹב (דברים לג, כח), נראה עפ"ד צעל העקדה ז"ל (פר' אמור שער ע"ו) צביאור הכ' רק צַבְצֻבִיךָ חֶשֶׁק ה' לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּצְמַח צְוֹרְעָם אַחֲרֵיהֶם צָקָם מִכָּל הָעַמִּים פִּיּוֹם הַיָּהּ (דברים י, טו), דהחילוק בין חשיקה וצחירה, דהחשק נאמר, כשהנאה מפאת עצמותו, וכשרון מדותיו ומעלותיו, ראוי להיות חשוק ואהוב. וצחירה נאמר, על מי שמפאת עצמותו אינו

(קובץ דרושים חו' י' סי' י"ט)

תהלים

רק ע"ד שאמר דוד המלך ע"ה צו צָטַח לְצִי וַנְעֻזָּרְתִּי, וַיַּעֲלֵנִי לְצִי וּמַשִּׁירִי אֶהְיֶה (תהלים כח, ז). כי היה צחוקף צטחון, שצעת צרה היה צוטח צתשועה, ועלה צלצו כאלו כצר נושע, והיה שמח צצרתו כאלו היה אז נושע, והיה משורר כאלו כצר הגיע אליו התשועה. ולכן נקרא תהלים כי גם צעת

עָלִי אֱלֹקִים נִדְרִיךָ אֱשָׁלֵם תּוֹדֹת לָךְ (תהלים נו, יג).

בי הנה תהלים מלא תפילות על כל צרות שצאו עליו. וא"כ איך נקרא תהלים, שהם שירות ותשצחות, כמו שמזמר על הטוב, ואדרכה תפילות היה ראוי לקרותו, כי הן צקשות.

התחננו ה' משורר, כי אמונה תקוע בלבו
שיושע ועלה בלבו השירה.

ובררך זה פי' אהמ"ו הגאון ז"ל אבד"ק
פיעטרקוב הכתוב עלי ילקים ידריך
אלהם תולת לך (מהלים נו, יג), דכתיב טוב
תפטר לא תלך (קהלת ה, ד). ועיין תוס' חולין
(דף צ' ע"ב ד"ה אצל) דשרי לידור צעת זרה.
והראי' מיעקב שנדר (בראשית כח כ).

וז"ש כאשר עלי [אלקים - מדת הדין]
נדריך היינו צעת זרה, שרשאי לנדור,
הנני בטוח שאשלם תודות לך, שמושיענו
ואודה לך על הישועה.

וז"ש מהלל תקרא ה' ומן איבי אנשע (מהלים
יח, ד), כאשר נריך אני להושע, אהללו
מיד בגודל בטחון שיושיענו ופח"ח.
(אור דוד)

נוסח קידוש

משאר האומות. לכן אמר הכתוב, ויבחר
בורעם אחריהם בכם מכל העמים ע"כ
דפח"ח"י.

[וזה החילוק בין גאולת מצרים לגאולה
העתידה], דביציאת מצרים נבחרנו רק
בצחי' בחירה. אבל בגאולה העתידה, גאולת
הנפש, גאולה שלימה, נהי' נאבצים בצחי'
אהבה ורצון, ואז יהי' שייך רצון ואהבה
צענמות ערכנו.

והנה שצת הוא מעין עוה"צ (עי' ברכות דף
נ"ז ע"ב). משא"כ שאר ימים טובים,
המה [רק] זכר ליציאת מצרים כמ"ש הטור,
[דמה] דאמרינן בקידוש תחלה למקראי
קודש, [קאי על] הימים טובים, שהם זכר
ליציאת מצרים. וגם להרמז"ן ז"ל שפי'
שהשצת צענמו זכר ליציאת מצרים, [עכ"ז]

א) בטור או"ח (סי' ער"א) חקר הצ"י בטעם
לדא אמרינן בקידוש שצת "אשר צחר
בנו".

ולענ"ד נראה עפ"ד צעל העקדה ז"ל (פר'
אמור שער ע"ו) צביאור הכ' רק
צבצבתיך תשק ה' לתהבה אותם ויבחר צורעם
אתריהם צקם מכל העמים פיום הנה (דצרים
י, טו), דהחילוק בין חשיקה וצחירה, דהחשק
נאמר, כשהנאה מפאת עצמותו, וכשרון
מדותיו ומעלותיו, ראוי להיות חשוק ואהוב.
וצחירה נאמר, על מי שמפאת עצמותו אינו
ראוי להיות אהוב, אך נבחר משאר אנשים
הגרועים ממנו. והאבות היו אהובים מצד
עצמם ויקרת ערכם, לכן אמר הכתוב
באבותיך 'חשק' לאהבה אותם. אבל אנחנו
נאלצם, חסרים משלימות הזה, ואך נבחרים

הוא טפלה לו, וחצה יתירה נודעת לה, שהוא
זכר לגאולה העתידה, גאולת הנפש^{ע"ה}.

ובזה יפורש צתפלת מנחה של שבת, שהיא
עת רצון, וצחי' מנוחה שלימה, אנו
אומרים מִי בְּעַמְּךָ בְּיִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ
(שמואל ב' ז, כג), שאפי' אס יהי' ישראל גוי
אחד, לא צצחי' לירוף נגד העמים, ג"כ
ראוים להיות נאהצים.

ויובן גם נוסח ההדלה, המבדיל בין
ישראל לעמים, בין יום השביעי
לששת ימי המעשה^{ע"ה}.

ולבן בשבת אמרינן 'צאהצה', משא"כ
ציו"ט.

ולבן ציו"ט אמרינן, אשר 'צחר' צנו מכל
העמים, שאנחנו מכירים ערכנו, כי כל
חשיבותינו הוא רק צדך צחירה מכל העמים.
משא"כ בשבת, שהיא דוגמת עוה"ב, אמרינן
אשר קדשנו 'ורצה' צנו, כי האהצה והרצון
אלינו ממש, ומפאת עצמותנו נרצים אנחנו
לו.

*

ובזה נבין מאמרס ז"ל (שבת דף קי"ח ע"א)
המענג את השבת נותנים לו נחלה צלי

מזרים, שנאמר וְהִתְקַלְתִּיךָ נְחֻלַת יַעֲקֹב אֲצִיֶּךָ
(ישעיהו נח, יד), שהתפלחו המפרשים מהו
עדיפות נחלת יעקב מכל האצות.

דוהו החילוק צין נחלה המוגבלת צמזרים
סציב לה, דמושלה ניכר מצד המושלים
האחרים שסציב לה. משא"כ נחלה צלי
גצולים, איננה ניכרת מצד הגצולים, כ"א מצד
המושל השליט צארץ והדרת מלכותו.

ונ"ל, דמעשה אצות סימן לצנים (רמז"ן פ'
לך יב, ו), כי יחק נצחר מצני אצרהס,
לרמו כי צצית ראשון, יהי' זרעו נאהצים
צצחי' צחירה. וכן יעקב נצחר מזרעו של
יחק, לרמו על הצית שני, שגס אז תהי'
אהצה צחירית לישראל. משא"כ זרעו של
יעקב, כולם אהוצים כולם צרורים, לרמו
לזרעו בגאולה העתידה צצית השלישי, שיהי'
אהוצים מצד עצמס.

ולבן אמרו, המענג את השבת, שהיא
דוגמת עוה"ב, יזכה לנחלה בלי
מצרים, הניכרת לא מצד הצירוף של שדות
אחרות, שכאן היא גצולי', אלא מצד עצמה.
נחלת יעקב, שכל צניו הי' אהוצים מצד
עצמס, ולא נצחרים משאר.

*

עה. דשאר ימים טובים הם זכר רק ליציאת מצרים, משא"כ שבת זכר בין ליציאת מצרים, וגם דוגמא לגאולה
העתידה.

עו. דזה גופא החילוק בין יום השבת לששת ימי המעשה, אותו החילוק שיש בין ישראל לעמים. דבששת
ימי המעשה הבחירה בנו הוא רק מפאת הדמיון לעמים, משא"כ בשבת אוהב אותנו בעצם.

ובני הרב [הרד"ד] נ"י פי' ללכך לא אמרינן
 שצנת אשר צחר צנו, ע"פ דחז"ל (צפ'
 יו"ט, צינה דף ט"ז ע"א), מתן שכרה לא
 אודעינהו. ולכן שאר מצות אשר הם מיאנו,

ואנחנו צחרנו, שייך לומר אשר צחר צנו. אצל
 שצנת לא אודעינהו כלל, ולא השיגו כלל, לא
 שייך לומר אשר צחר צנו, ודו"ק".
 (קובץ דרושים חו" י סי' י"ט)

איכה והספד

צְהִלִי קוֹלְךָ בַּת גְּלִים הַקְּשִׁיבִי לַיְשָׁה עֲנִיָּה
 עֲנֻתוֹת (ישעיהו י, ל).

והקשה היפה תואר כיון שכבר אמר
 [ישעיהו] שנצודלנר יצא עליהם,
 מאי זה ירמי' עוד יתנצא עליהם.

במד"ש איכה (פתיחתא ס"א) זהלי קולך צת
 גלים וגו' [הקשיבי, הקשיבי
 למצותי, הקשיבי לדברי תורה, הקשיבי לדברי
 נבואה, הקשיבי ללדקות ומעשים טובים].
 לישא, ואם לאו לישא, אחי נצודלנר עליכון
 דמתיל כארי' וכו'. ואם לאו ענתות, הא
 ענתותא אחי ומתנצא עליכון.

ועוד קשה סיוס המדרש [מסימן ה' ולהלן],
 כיון שחטאו גלו, וכיון שגלו התחיל
 ירמי' מקונן עליהם איכה.
 ונ"ל דהמפורשים הקשו, מה זה שהרבה
 ירמי' לקונן אחר החורבן, הא ידע
 מקודם הכל. וגם נצודלנר שאל את ירמי'

עז. נראה ביאור דבריו, דהא דמתן שכרה לא אודעינהו היינו שלא הודיע להם גודל ועומק מצות שבת, ונחשב
 כאילו לא הודיעו להם כלל, ולא הי' להם הבחירה כלל.

אך יל"ע דאשר בחר בנו היינו שהקב"ה בחר בנו, ולא שאנו בחרנו בהקב"ה.

וכ' אחי רא"ש שליט"א: פשטות הדבר מובן דכל מה דאודע הקב"ה גם לאוה"ע, על כרחך דהיה להם שייכות
 לקבלתה אלא שמיאנו בו, אבל מ"מ מזה שהודיע להם מוכרח דמצד עצם הדבר יש להם שייכות לזה, וע"כ
 כשהקב"ה נתן אותה לנו דייקא, הוי בחירה. משא"כ שבת דלא אודיע להם מתן שכרה, על כרחך דאין להם
 שייכות כ"כ לזה, ואינו מקרי בחירה.

אך לשון רבינו עדיין צ"ע, במ"ש "ואנחנו בחרנו". ואולי אפ"ל דכוונת רבינו דאנו מברכים אשר בחר בנו,
 על זה שנתן בנו השכל לעשות הבחירה ולקבל התורה, ונתן לנו הכח לבחור בטוב לנו יותר מכל העמים
 ודוחק.

ואולי אפ"ל דכוונתו על פי מה שאחז"ל במדרש ה' צלך, כצלך, מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך,
 ואם אתה בוכה לו הוא בוכה כנגדך, ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מסוברות אף הוא נותן לך כך, אף
 הקב"ה צלך, כשם שאתה הווה עמו כך הוא הווה עמך.

ולכן מה שאנו בחרנו יותר מכל העמים, נופל הלשון ג"כ שהקב"ה בחר בנו יותר מכל העמים. אבל במה
 שלא ניתנה לעמים הבחירה, אז אינו נופל ג"כ בו הלשון שבחר בנו, ויש לעיין.

זאת, [איכה רצה פתיחות סל"ד] כל הדין שנייא את מתנבא על הדא קרתא דהיא חרצה, וכדו דחרצה נפשך צאישה עלך סגיא. אמנם צאמת הוא, דכבר אמרו חז"ל (צ"ק דף ס' ע"א) כיון שניתן רשות למשחית, אינו מנחין צין לדיק לרשע. וכפי מה שהראו את הנביא, הראו לו כפי הדין, שהרשעים יהיו נענשים. אך מה שהוסיף המשחית מדילי, ולא הצחין, לא הראו לו. ע"כ הרצה לקונן אחר זה, כראותו שגם הצדיקים היו נענשים.

ע"ב אמר צמדלש הקשיבו לדברי תורה, הקשיבו לדברי נבואה, ואם לאו הא נבוכדנצר אתי עליבון וכו', משמע שיצא [רק] על הרשעים, שאינם מקשיצים לדברי תורה ונבואה, ואם לאו הא ענתותא בו, דהיינו ירמי' יתנבא עליהם [שיצא גם על המקשיצים. ולזה מסיים המדרש], כיון שחמאו גלו, כיון שגלו הי' מקונן עליהם איבה ישבה בדר. וקשה כיון שניבא עליהם, מדוע אחרי שגלו קונן עליהם, אלא ע"כ דגם על הצדיקים המקשיצים לד"ת, וזה חמור מהראשון.

*

ועוד נ"ל, דישעי' ניבא נבואה טובה כפשוטו, על מפלת סנחריב, כמו שנאמר שם (סנהדרין דף ז"ד ע"ב) על זהלי קולך וגו'. אך צנסתר רמו, שאם לא יקשיצו לד"ת, לישה', אחי עליהון נבוכדנצר כו'.

אמנם ירמי' ניבא פורעניות צמפורש, אמנם רמו היתה כאלמנה ולא אלמנה ממש, כאשה שהלך צעלה למדינת הים, ודעתו לחזור אלי', כמו שדרשו חז"ל (תענית דף כ' ע"א). נמצא דהטובה הי' נסתר צרמו. לברך אמר ענתותא אחי ומתנבא עליכון, והצן.

ד' יקיים צימינו הסוד אשר אמר ליראוי לגאול אותנו.

*

איכה יועם זקב ישנא הפתם הטוב תשתפכנה אבני קרש בראש פל חוצות. בני ציון הוקרים המסלאים בפז איכה נחשבו לנבלי קרש מעשה ידי יוצר (איכה ד, א"ב).

במדרש [איכה רצה פרשה ד' סימן א'] תשתפכנה אבני קודש אלו ת"ת דנפקין ללרכיהון [לפרנסתהון].

היינו עפ"י מאחז"ל (סנהדרין דף נ"ב ע"ב), [למה תלמיד חכם דומה לפני עס הארץ], בתחלה דומה עלי' כקיתון של זהב, דיצר עמו כקיתון של כסף, אכל עמו כקיתון של חרס.

והנה צהיות צנ"א הנלרכים לעסקיהם, צריכין לצר עס כל אחד ואחד, יהי מי שיהי, אס ע"ה או ת"ת, ולאכול ולשמות עמהם. ולכן פי' תשתפכנה אבני קודש

בראש כל חוצות, היינו שיתצו, ע"י מה שהולכין לעסקיהן, ואוכלין ושומין עמהם.

וזה איכה יועם זהב, איכה יואפלעה הזהב, שהוא דומה צמחלה כזהב, ישנא הבתם הטוב. אכן זהו צאפשרי [ע"י] תשתפכנה אבני קודש בראש כל חוצות, היינו שע"י הליכתם ועסקיהם צמאכל ומשתה עם ע"ה, אזי יואפל הזהב.

אבל בני ציון היקרים, עפ"י מאחז"ל צסנהדרין פרק זה צורר (דף כ"ג ע"א) מיקירי^ע ירושלים לא היו נכנסין אל הסעודה אלא"כ יודעין מי מיסב עמהן. א"כ נזהרו לצלי לאכול עם ע"ה.

א"כ [צזה תמה הנציא] אותם בני ציון היקרים, יקירי ירושלים, המסולאים בפז, איכה נחשבו לנבלי חרש, היינו כקיתון של חרס, כיון שלא אכלו עם ע"ה.

*

נְפִלָה עֲמֻרַת רֵאשֵׁנו אִזִּי נָא לָנוּ כִּי חֲטֵאנוּ (איכה ה, טז).

נ"ל פי' דנודע (מס' כלה רצמי פ"ו ה"ד)

לנדיק נתפס צעון הדור. וידוע דלפעמים נאסף, כדי שלא יראה צרעת הדור ח"ו, ולפעמים כדי שיכפר על עון הדור, ולא יהי עוד שום רעה לדור^ב. [והחילוק ציניהם הוא אם יצא הרעה להדור אחר מיתת הנדיק].

ובבחינה ראשונה נקרא ראש, כענין שנאמר מִחַץ רֵאשׁ עַל אֶרֶץ רַצָּה (תהלים קי, ו), כמו שדרשו צמדרש^פ שצדיק נתפס על מדינה שלימה. והיינו דמדמה למחיצת ראש, [שמגיע רעה להגוף], כדי שידאגו מרעת הדור ח"ו, כענין פסיק רישא כו'.

ובבחינה השני' דמכפר, מדמה לנפילת עטרה, דהכצוד ניטל, ואין שום סכנה להגוף כלל. והיינו [רק] אם משימים על לצם להפסד הזה [אחר מיתת הנדיק], אז יכופר עונם. כמאמר חז"ל (שבת דף ק"ה ע"ג), כל הצוכה כו' מוחלין כו'.

לבך קאמר נפלה עמרת ראשינו, היינו שהורמה העטרה לצד, ולא נמחץ הראש עצמו, היינו שהכצוד ניטל, ואין סכנה

עח. באבן עזרא פי' יועם כמו חושך.

עט. שאם איתא נקיי הדעת שבירושלים, אבל תואר יקירי ירושלים מצינו במס' יומא (דף י"ט ע"ב) ובש"ד.

פ. בעינין יעקב חגיגה (דף י"ד ע"א) דישנם ב' פשטים עה"פ מפני הַרְצָה נֶאֱסָף הַצְדִּיק (ישעיהו נו, א), אחד לכפר על הרעה, ואחד שלא יהי אצל הרע (עי' ב"ק דף ס' ע"א). ושניהם אמת. וכ"כ בחנוכת התורה (פ' שמיני אות ק"ט).

פא. עי' סנהדרין (דף ל"ט ע"א).

להדור. היינו [רק] אם אוי נא לנו בי חטאנו, אם לנו מרגישים כאז על חטאתינו, אזי [על ידי] תשובתנו הסר חטאינו.

התפלה. ע"כ אמר ללמד בני יהודה קשת, ואיזה קשת, הנה בתובה על ספר הישר, חרצי ובקשתי וא"ש²³.

*

*

בספר שמואל ב', כאשר הספיד דוד את שאול ויהונתן בנו, ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה בתובה על ספר הישר (שמואל ב' א, יח). פירש"י (מגמ' ע"ז דף כ"ה ע"א) על תורת משה, ידך בערך אידיך (בראשית מט, ט).

הנאִהְבִּים וְהַנְעִימִם בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדוּ מִנְּשָׁרִים קָלוּ מֵאֲרִיזוֹת בְּבָרוּ (שמואל ב' א, כג).

נ"ל פי' דהנה צמדרש שמואל פי' צמשת יהודה בן תימאל (אבות פ"ה מכ"ז), וגבור כארי [כי לריך האדם להתגבר כאריה טורף ושואג] לשצר מלמעות עול [ולשצר] זרוע רשעים.

והנה אחז"ל (כתובות דף ק"ה ע"ב) האי נורצא מרבנן דמרחמין לי' בני מתא, לאו משום דמעלי, אלא משום דלא מוכח להו צמילי דשמיא.

אמנם צלי ספק כי חז"ל דיצרו רק על הרוב, אמנם נמצא ת"ח הנאחצים לצריות מאד, ועכ"ז מוכיחים להו צמילי דשמיא. כי חוט של חסד משוך עליהם (עפ"י חגיגה דף י"ב ע"ב), ודצריהם נשמעים ליודעי חן, וממשיכים להם להחזירם למוטצ צדצרי חצה.

והקשו הקדמונים, דאם אמר ללמד בני יהודה טכסיסי מלחמה, זה אינו שייך להספד, ופי' דהספד מתחיל אח"כ (כ"כ צד"ק שם).

ונ"ל פי', על פי מה שנאמר צפי' ויחי אֱשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי בְּצַרְצֵי וּבְקִשְׁתֵּי (בראשית מה, כב), ותרגום אונקלוס צללוטי וצבעוטי. חזינן דפי' הקשת של תפלה.

והנה צהיותם הצדיקים צחיים, המה יועילו צתפלתם לצני דורס, ואם בני הדור לא כיוונו כ"כ צתפלתם, לא הרחיק עתירתם, צעבור תפלת הצדיק. אך כאשר הצדיקים הלכו למרום, נצרך ללמד לכל בני יהודה כונת

פב. עי' בהספד של הרד"ד על מחותנו מראדומין זצ"ל, לפרש בזה מאחז"ל במו"ק (דף כ"ה ע"ב) כי נח נפשו' דרבי אבוהו אחיתו עמודי דקסרי מיא, כי הצדיק הוא עמוד העולם נטוע בארץ וראשו בשמים, והוא מעלה תפלת בני ישראל ודמעם. ואחיתו עמודי דקסרי הם העמודים שעולים התפלה ממטה למעלה השליכו התפלה, ונחתי מיא הם הדמעות, לא נתקבלו, וח"ו שערי דמעה ננעלו בפניהם.

וזה כוונת ר"ל לספדי' לההוא מרצנן, אמר
ווי חסרא לארעא דישראל, דהלדיק
הנולד מי יודע אס יהי' צארן ישראל.
והשנית גברא רבה, והשני אשר יעמוד
תחתיו, יהי' ילד קטן, טרם היותו גברא
רבה, והצן.

*

במו"ק (דף כ"ה ע"ב) הקב"ה קצף על
עולמו, וחמם ממנו נפשות,
ושמח בהן כבלה חדשה, רובב ערבות
שש ושמח בבא אליו נפש נקי וצדיק.

נ"ל, דאף הלדיקים, בשנה ראשונה נשמתו
עולה ויורדת, כמ"ש חז"ל צמס' שצת
(דף קנ"ג ע"ב) על צעלת אוז שהעלתה את
שמואל.

אמנם [רק צ]קצת לדיקים, יש עליהם אימת
הדין בשנה ראשונה. והצני עלי',
אשר נפשותם נקיות לגמרי, גם בשנה
הראשונה ישמח צם העליון.

והיינו דאמר קצף על עולמו, כלומר
לצידה הי' לעירם, אמנם המה
מוצלחים, כי שמח בהן כבלה חדשה, דאף
בשנה הראשונה משמחים את חלקים, כמו
ככלה חדשה, דכתיב בשנה ראשונה נקי יהיה
לְיִתּוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשָׁמַח אֶת אֲשֶׁתוֹ אֲשֶׁר לָקַח
(דברים כד, ה), דעיקר השמחה בשנה
הראשונה. וככה בצדיקים הנקיים, בשנה

והנה הרוז ש'הוצים, שאינם מוכיחים
לצרות, אחרי פטירתם אינם
נדזקים, ונפרדים ממקור החיים. אך אס
הלדיקים מוכיחים ג"כ בצדדים נעימים, גם
אחרי פטירתם אינם נפרדים, ונדזקים צרור
החיים.

ע"ב אמר על שאלו ויהונתן צנו, הנאהבים
והנעימים בחייהם, מ"מ במותם לא
נפרדו ממקור העליון, יען מנשרים קלו
לעוף למנות שעשו צענמם, ומאדירות גברו
היינו לשצר זרועות רשעים ולהוכיחם, כמו
שפי' צמדרש שמואל הנ"ל ונכון.

*

במס' מגילה (דף כ"ח ע"ב) ריש לקיש
ספדי' לההוא צורבא מרבנן
דשביח בארעא דישראל, אמר ווי חסרה
ארעא דישראל גברא רבה.

דהנה אחז"ל (יומא דף ל"ח ע"ב), יוס שמת
צו לדיק, נולד לדיק אחר. והקשו
לפי"ז, מאי קול הנעקה צמות לדיק.

אך עיקר הטעם פי', לדיק הנולד, מי יודע
צאיזה מקום יהי', אס פה או צארן
תימן. גם הלדיק הנולד תחתיו, יהי' צראשונה
ילד קטן, וימי הילדות יעברו עליו, עד היותו
לאיש, משא"כ הלדיק הנפטור, הי' כצר גברא
רצא ויקירא.

ראשונה שמח צהן, כי אז צפאר וכבוד המה, על שארי הדיקים הדואצים צעת ההוא.

אמנם לדיק כזה [הנקי לגמרי], אין דורו יתום, [שצוכתו הקצ"ה משגיח על הדור]. לכך אמר, רובב ערבות שיש ישמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק, היינו גם בשנה הראשונה, נקי הוא לצימו העליון, ונכון.

ו[הנה] לדיק הנקי לגמרי, זכותו יגן על בני דורו, וגם צמותו לא כהתה עין השגחתו, להתפלל לפני צורא נשמת כל חי, להטיב לדורם.

(בנין דוד איכה)

והנה כשהקצ"ה משגיח על השפלים ונדכאים, יתואר בשם לְכַבֵּ עֲרֻצוֹתָם.^{פג}.

*

בדיקת תפילין

א

משל אצי אימא. הרי דגירסתו הי' כדצרינו
בחילוף דברי ז"ש לז"ה.

אם צריכים לבודק תפילין

ב

בב"י (סי' ל"ט) גרס דצרי רצ עמרס שהציא
הטור, [תפילין] אפי' לארבעים או
לחמישים שנה אינם צריכים צדיקה. [וקשה]
מדוע נקט דוקא עד נו"ן.

[ו] **נראה**, ללא הי' יכול לומר יותר, דמהא
שאמר הלל הזקן (ירושלמי עירובין
פרק י' הלכה א'), אלו משל אצי אימא. עכ"ל
שהי' זוכר שלא צדקו התפילין מאז, דאל"כ
מאי ראוי הציא מהם.

בב"י (או"ח סי' ל"ט סעיף י') הציא מדברי
התוס' (צפרק המכלת דף מ"ג ע"א),
צ"ש המכילתא (פרשת צא פרק י"ז), נאמר כאן
מימים ימימה, ונאמר להלן ימים תהי'
גאולתו, מה להלן י"צ חודש, אף כאן, מגיד
שצריך לצדוק תפילין אחת לי"צ חודש, דברי
ז"ה. צ"ש אומרים א"צ צדיקה. שמאי אומר
אלו תפילין של אצי אימא [ולא צדקתי
אותם]. וקשה חדא מדוע פסקינן כז"ש, ותו
לחשזני גבי מקולי ז"ש ומחומרי ז"ה.

ואירתא צמס' כתובות (דף כ' ע"ב) האי
סהדותא, עד שימין שנין [ולא עד
צכלל] מדכר דכירי, טפי לא דכיר.

ולולא דמסתפינא הוי אמינא לאפוכי ז"ש
לדצ"ה, וכן מצוהר להדיא צרמנצ"ס
(צסוף פ"ב מתפילין), הלל הזקן הי' אומר אלו

א. הגי' מבנו הגאון הרד"ד ז"ל: ואפשר כיון דלכן בכ"מ הלכה כב"ה, לפי שהיו ענוים והקדימו דברי ב"ש
לדבריהם (עי' עירובין דף י"ג ע"ב). ולכן כאן שהקדימו ב"ש דברי ב"ה לדבריהם, הלכה כב"ש, ע"כ
הגי'ה. ועי' מ"ש בזה האמרי כהן בקובץ דרושים (חוברת ז' סימן כ'), על המשנה ברכות פ"ה מ"ה). וצייין שם
לעייין מ"ש במס' פאה (פ"ו מ"ה).

ב. הערת אמרי כהן: עי' ירושלמי עירובין (פ"י ה"א) הגי' הלל הזקן, ומשמם העתיק הרמב"ם זו הגירסא, אבל
הפלוגתא שם היא בין רבי לרשב"ג, ורשב"ג ס"ל א"צ בדיקה. מ"מ קשה הא קי"ל הלכה כרבי מחבירו.
ויהי' ראוי דרק מחבירו ולא מאביו, וכמ"ש ביד מלאכי (אות רל"ח) ועי' בעין זוכר (מע"ה אוח י"ד). ואפשר
משום דמעשה רב של הלל הזקן מכריע לפסוק כרשב"ג ואכמ"ל. ובתנחומא (ס"פ בא) הגי' כמ"ש תוס' בשם
המכילתא, המבי"א.

קמח

זכרון

בדיקת תפילין

יעקב

ומנש"ה זכוון אמר עד נ' שנה, [דצס' שנה ט') גצי יעקב שהי' בן פ' שנה ולא ראה קרי, לא הי' זוכר]. והא דלא אמר עד נ"ט שנה, משום דרצה לתפוס העשירות'.
אף שהי' בן פ"ד שנים אז. [הרי ד]נקט פ', משום דרצה לתפוס העשירות'.

ודוגמא לזה מצינו בתנחומא פ' ויחי (סימן שו"ת הרד"ד או"ח מהדו"ק סימן נ"ו)

ג. החיד"א בפני דוד (פ' במדבר) ציין לירושלמי (ראש השנה פרק א') חשבון מרובה בולע לחשבון מועט. ועי' ברא"ש (פרק ערבי פסחים סימן מ') למאי דקיי"ל מלקות הוא ל"ט, וכן בספירת העומר הוא מ"ט, ולמה במלקות כתיב ארבעים יכנו, וכן בספירת העומר כתיב תספרו חמשים יום, לפי שכן דרך הכתוב בכל מקום שהוא סמוך למספר עשירות מנה מספר עשירות מלא. כמו דכתיב כל הנפש לבית יעקב הבאים מצרימה שבעים, אף דבפרטן לא הוי כ"א ס"ט, עכ"ד. וכ"ה בפרשת שלח, וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום, ובמס' תענית (דף כ"ט ע"א) שלא היו אלא ל"ט ימים.

ד. הערת אמרי כהן: ויש לדחות הראי' וק"ל. צמח הצב"י: אולי כוונתו דדרך שלנו הוא לעגל מספרים למטה אם המספר הוא עד חמש ולא עד בכלל, ומחמש ולמעלה מעגלים למעלה. ולכן פ"ד מתעגל לפ', אבל נ"ט מתעגל לס'.

דיני כהונה ועבד עברי

שאלה: לבאר אם כהן נמכר לעבד עברי, ואם בעל מום נרצע, ואם מותר לת"ח להשתמש בכהן.

א

אם כהן נמכר לעבד עברי

תשובה: הטורי אפן ריש חגיגה (דף ב' ע"ב ד"ה עוד הקשה התוס') הקשה אמאי דאמרינן (ביצמות דף ק' ע"א), דכהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, הגדילו ושחררו זא"ז כו'. ופרכינן בגמ' שיחררו, אי צעי אין כו', אמאי לישא שפחה אינו יכול, לישא בת חורין אינו יכול, ופרש"י אמאי אין כופין לשחרר. ותי' רבא אימא כופין ומשחררין זא"ז.

והקשה דהא בתוס' גיטין (דף מ"א ע"א ד"ה לישא) הקשו, דבחליו [עבד] (שפחה) וחליו [בן] (בת) חורין אמאי כופין, ימכור את עלמו לעבד עברי, למ"ד אין לו אשה ובנים ג"כ רבו מוסר לו שפחה כנענית. ותי' משום דאמרינן צ"מ (דף ע"א ע"א) גר אינו נמכר בעבד עברי, דצעינן ושז אל משפחתו וליכא. ומשחרר ג"כ הואיל ואין לו משפחה, אינו נמכר בעבד עברי. וא"כ צהך דכהנת, דהא אם כהן הוא יש לו משפחה,

אמאי כופין, ימכור את עלמו בעבד עברי [על תנאי אם הוא בן כהנת, והשתא מותר בשפחה ממ"ג, אם הוא בן שפחה מותר בה, ואפי' הוא בן כהנת נמי מותר בה], דהא מסקינן בקידושין (דף כ"א ע"ב) [דעבד עברי] כהן ג"כ רבו מוסר לו שפחה כנענית עכ"ד.

והנלע"ד בישוב קו' זו, דהנה בקידושין (שם) פליגי התם, דידן צרבי אומר אין רוצעין אלא במילתא, וחכמים אומרים אין עבד עברי כהן נרצע, מפני שנעשה בעל מום, וא"ת במילתא הם רוצעין, הא לא נעשה בעל מום, [הא אין נרצע אלא בגובה של און]. ופריך בגמ' ויעשה בעל מום, ומשני דכתיב ושז אל משפחתו, למוחזק שבמשפחתו צעינן וכו'.

ולפ"ז י"ל דאם אין לו המוחזק שבמשפחה, [כגון כהן בעל מום שאינו ראוי לעבד עבד], אינו נמכר בעבד עברי, דכי היכי דבגר דאינו נמכר בעבד עברי, הוא משום דכתיב ושז אל משפחתו והא ליכא, וא"כ הכא שאין לו

מוחזק שבמשפחתו, אמרינן דאינו נמכר
צעד עברי^ה.

ועפ"ז מיושב קושיית הטורי חזן, דזכאן
[בספק כהן ספק עבד], נהי דאס
כהן הוא יש לו משפחה, מ"מ מטעם ספק
אינו ראוי לעבוד עבודה הקודש, וא"כ אין לו
מוחזק שבמשפחה, וא"כ אינו נמכר צעד
עברי, מש"ה כופין לשחרר.

*

אם כהן בעל מום נמכר ונרצע

ועפ"ז ניחא מה שהקשה צ"א אור חדש
(בקיודשין שם ד"ה ומכ"א), [על דברי
המשנה למלך (פ"ג מהל' עדים ה"ח) דאס הי'
הכהן צעל מום הוא נרצע, דמה לי מום אחד
או שנים. ומדויק בלשון חכמים שאמרו מפני
'שנעשה' צעל מום עיי"ש. והקשה לפי"ז]
אהך דפשיט בגמ' (בקיודשין שם) דצעד עברי
כהן רבו מוסר לו שפחה כנענית, [מהא]
דחכמים דאמרי דכהן אינו נרצע מפני
שנעשה צעל מום, ואי תימא דכהן אין רבו

מוסר לו שפחה כנענית, תיפ"ל דצעין
אהצתי וכו' וליכא. [וקשה למה לי להקשות
מדיוקא מהא דאינו נרצע], דעדיפא הו"ל
להקשות, דהא לדברי חכמים [שאמרו מפני
שנעשה צעל מום, שמלשון זה הוכיח המשנה
למלך ד]צעד עברי כהן [שהי'] צעל מום
[מעיקרא] נרצע, דכבר נעשה צעל מום, ואס
נאמר דאין רבו מוסר לו שפחה כנענית, הא
קשה דצעין ואהצתי וכו' וליכא.

ולפמ"ש ניחא, דהא כהן צעל מום אינו
נמכר כלל, דהא לית לי' מוחזק
שבמשפחתו, דהא אינו ראוי לעבוד עבודה
הקודש.

ואין לומר דהא משכחת לה שבשעת מכירה
לא הוי צעל מום, ובנתיים נעשה צעל
מום.

זה אינו דזכה"ג אינו נרצע, דרש"י כתב
דנריך להיות כמו קודם המכירה, וא"כ
אינו נרצע כלל, דהרציעה הוי כמו מכירה
חדשה, וכיון דאין לו מוחזק שבמשפחתו,
[שהלא צעל מום הוא], איי לירצע כלל, דאינו

ה. רבינו שילב כאן שני דרשות. דלגבי גר אמרינן דאינו נמכר כלל, מפני שאין לו משפחה כלל. ולגבי כהן
אמרינן דאינו נרצע, דאז לא יהא כשר לעבוד עבודה, וצריך שיהא ראוי לשוב למוחזק שבמשפחתו. ושני
דרשות אלו הלא ילפינן מפסוק אחד, ושב אל משפחתו. ורבינו חידש כאן, דכהן בעל מום, דאף דיש לו
משפחה, מ"מ אין לו מוחזק שבמשפחתו, דאסור לו לעבוד עבודה, וא"כ אינו נמכר כלל.
וחידוש גדול יש כאן בד' רבינו, דלא רק מי שקודם המכירה הי' לו המוחזק שבמשפחתו, וע"י הרציעה יאבד
ממנו חזקה זו, לכן אין רוצעין, אלא אף במי שלא הי' לו כלל המוחזק שבמשפחתו, אינו נמכר כלל, כמו
בגר.

ו. ואף דבשעת הרציעה כבר הוא בעל מום, נמצא דבעת המכירה חדשה לא ישתנה כלום, מ"מ כיון דכעת
אין לו מוחזק שבמשפחתו, שוב אינו יכול לירצע, דרציעה הוי מכירה חדשה.

נמכר בעבד עברי כשהוא בעל מוס כמו שהוכחתי.

אחכמים, וסובר דכהן נרצע, וכן הציא משם הרמב"ן ז"ל.

[ובישוב קו' האור חדש, דאין להקשות דמשמע מדברי חכמים דכהן שהי' בעל מוס מעיקרא נרצע, דזה אינו, דממנ"פ, אם הי' בעל מוס קודם מכירה העיקרית, אינו יכול לימכר כלל, ואם נעשה בעל מוס אחר המכירה, הלא אינו נרצע].

ולפ"ז י"ל דיודן צרבי כיון דסובר דכהן נרצע, סובר דמקרא דשז אל משפחתו לא קאי על מוחזק שזמשפחתו, [דלית לי' דרשה ז], וא"כ לדידי' אף שאין לו מוחזק שמשפחתו מוכר את עצמו.

*

אם ממוזר נמכר לעבד עברי

אמנם עדיין קשה מהך דקידושין (דף ס"ט ע"א) דקצעי בגמ' למימר דיעץ ר' שמלאי לאושפיזיכני, דאמר לי' זיל גנוב ואיזדבון בעבד עברי, ועבד עברי מותר בשפחה, וממזר שנשא שפחה הולד עבד. דמשמע מהתם דממזר מוכר את עצמו בעבד עברי, ולפ"ד יוקשה הא ממזר אין לו מוחזק שמשפחתו, [ואינו יכול לימכר כלל].

ולפ"ז י"ל דר' שמלאי לפי הס"ד מפרש בגמ' דסובר כיודן צרבי. אבל לפי מסקנת הגמ' [דמקשה דזימי ר' שמלאי לא הי' עבד עברי נוהג, ומשני הגמ'] דיעץ לו שישא שפחה בלא מכירה, א"כ י"ל דגם ר' שמלאי ס"ל כחכמים, דבעינן שישוב למוחזק שמשפחתו.

אמנם נ"ל לתרץ דהנה הרשב"א בקידושין (דף כ"א ע"ב) כתב, דיודן צרבי חולק

[נמצא דלדעת יודן צרבי שז יקשה קו' הטורי אבן, דנספק עבד ספק כהן יכול לימכר לעבד עברי].

ולפ"ז שפיר הוכרחו בגמ' לתרץ אימא כופין ומשחררין, דסתמא דמתניתין קאי אליבא דחכמים. וגם רבי שסתם

ז. נמצא דלמעשה חולק רבינו על המשנה למלך, דבשום אופן ליכא דין רציעה בכהן, דאם הי' בעל מוס מעיקרא הלא אינו נמכר כלל, ואם נעשה בעל מוס לאחריו ג"כ אינו נרצע, דהוי מכירה חדשה, ואם אינו בעל מוס עדיין, א"כ יעשה בעל מוס ע"י הרציעה. ודיוקו של המשנה למלך מלשון חכמים מפני שנעשה בעל מוס, מתורץ דהם מיירי באופן שעדיין אינו בעל מוס.

אגב אציין דבר נאה מנכדו בספר פרדס יוסף (משפטים כ"א, י"ט) שכ' לתרץ קו' המפרשים שהקשו על ר' יוחנן בן זכאי דדריש כחומר כו', למה נמכר ע"י בית דין ירצע, דלא שייך וקנה אדון לעצמו. דכיון שאינו רוצה לצאת הרי זה כמכירה חדשה. ואתי שפיר דתיכף בתחלת שש לא נרצע, דאז לא קנה אדון לעצמו במכרוהו בית דין. ועל הקושיא למה [מוכר עצמו] לא ירצע מיד בתחלת שש, י"ל דהיה אונס לבקש אוכל נפשו, אמנם לאחר שש שיש לו שכר פעולה והענקה לכן ירצע.

המשניות סובר בקידושין כחכמים דרונעין
 בגובה שלן און, וא"כ סובר כחכמים
 דלריך שיהי' מוחזק שצמשפחתו, וא"כ שפיר
 כופין, דא"י למכור את עמנו בעד עברי
 ודו"ק.^ט

*

ועדיין יש להקשות מהא דתמורה (דף כ"ט
 ע"א) דתנן האומר הילך טלה ותלין
 שפחתך אלל עבדי, רבי מאיר אומר אינו
 אתנן, וחכמים אומרים ה"ו אתנן. ופרכין
 בגמ' (דף ל' ע"א) והא שפחה לעד משרא
 שרי, ומוקי בגמ' דמיירי באין לו אשה וצנים,
 ותלי צפלוגתא דאי רבו מוסר לו שפחה
 כנענית.

ולפי דרינו יוקשה דנוקי בגמ' הך פלוגתא
 דרבי מאיר ורבנן דמיירי צממור שמכר
 את עמנו לעד, דרבי מאיר סובר כיוון דרבי,
 דא"ל לשוץ למוחזק שצמשפחתו, וא"כ ס"ל
 צממור דנמכר, וא"כ שפחה לעד זה שרי,
 ולא הוי אתנן. וחכמים אזלי לשיטתם,
 דסוצרים בקידושין דלריך לשוץ אל המוחזק
 שצמשפחתו, וא"כ אם אינו נמכר בעד

עברי, אסור לו לצעול שפחה, וא"כ הוי אתנן.
 אמנם זה אינו, דהא לדברי חכמים לאו
 עבדו הוא כלל.

ובב"ש לפי גרסת רש"י דגרסינן צמתניתין
 רבי, צודאי לא הוי יכול לאוקמי כן,
 דרבי סובר ג"כ כחכמים בקידושין, וא"כ
 לדידי' ג"כ לאו עבד הוא, וא"כ אמאי ס"ל
 דל"ה אתנן.

*

ואין להקשות דנוקי הך דתמורה [דמיירי
 בעד כהן, ופליגי] צפלוגתא דפליגי
 [רצ ושמואל בקידושין שם] אי עבד כהן
 מוסר לו רבו שפחה כנענית. ות"ק סובר
 דמוסר לו, וא"כ אינו אתנן, וחכמים סוצרים
 דאינו מוסר לו, א"כ הוי אתנן.

דלא מציעא לפי גרסת רש"י דגרסינן רבי
 ניחא, דהא חכמים דרבי ס"ל בקידושין
 אין עבד עברי כהן נרנע, מפני שנעשה צעל
 מוס, וקא דייקא בגמ' מחכמים דרבו מוסר
 לו שפחה כנענית, דאל"כ תיפ"ל מדכתיב
 אהבת וכו' וליכא. וא"כ חכמים דרבי סוצרים
 דרבו מוסר לו שפחה כנענית, וא"כ לא מצי
 לאוקמי דמיירי בעד כהן, דא"כ יקשה אמאי

ח. במס' קידושין לא מצאתי שרבי אומר כן, דשם הוזכר דעת רבי בדין אחר אי רוצעין דוקא במתכת. אבל
 בפסיקתא זוטרתא (פרשת ראה) איתא: ולקחת את המרצע. רבי אומר מה מרצע מן המתכת אף כל
 שהוא מן המתכת. באזנו. בגובה של און.

ט. ועי' באהבת דוד להרד"ד צ"ל בקונטרס הספיקות (כלל ל"ט אות ג').

י. ואף דמובן למה הוי אתנן, מ"מ אינו מובן לשון הברייתא שאמר ותלין שפחתך אצל 'עבדי'.

סוצרים חכמים דהוי אמתן, הא שפחה לעצד
משרא שרי".

אלא גם לגרסת התוס', דגרסי צמתניתין
רבי מאיר, ללא שייך לאקשווי
מחכמים דרבי, אחכמים דרבי מאיר, ג"כ לא
קשה, לפי"מ דאיתא צמכילתא (משפטים -
מסכתא דזיקין פ"ב ד"ה ורנע אדוניו) דרבי
מאיר סוצר, דאין כהן נמכר צעצד עברי,
וא"כ לא מצי לאוקמי דמייירי צעצד כהן, ולכך
אינו אמתן, דאין כהן נמכר כלל לשיטת רבי
מאיר, וזה נכון וצורכ.

ב

אם מותר להשכיר את עצמו לג' שנים

עוד נ"ל באופן אחר צדרך חידוד ליישצ
קושיית הטורי אבן, דהנה התוס' צמס'
צבא צתרא (דף י"ג ע"א צד"ה כופין) הקשו
הקו' שהקשו צגיטין (דף מ"א ע"א צד"ה לישא
שפחה), דימכור את עצמו צעצד עברי, למ"ד
דמוכר עצמו רצו מוסר לו שפחה כנענית.
ותי' צזה"ל: ואומר ר"י דאין זה תקנה,
[דאסור] שימכור את עצמו צעצד עברי,
כדאמרינן פ"ק דקידושין (דף כ"ב ע"ב) און
ששמעה על הר סיני כי לי צני ישראל עצדים,
עצדי הם ולא עצדים לעצדים עכ"ד. [וצגיטין

תירצו משום דאמרינן צצ"מ (דף ע"א ע"א)
גר אינו נמכר צעצד עברי, דצעינן ושצ אל
משפחתו וליכא. ומשוחרר ג"כ הואיל ואין לו
משפחה, אינו נמכר צעצד עברי]. ויש להצין
מדוע צגיטין לא תירצו כן. ולמה צצ"צ לא
תירצו כמו שתי' צגיטין.

והנה י"ל, הא דהר"י צצ"צ לא רצה לתרץ
[כמו שתי' תוס' צגיטין] משום דגר
אינו נמכר צעצד עברי וה"ה למשוחרר,
משום דאכתי יוקשה צהך דכהנת שנתערב
ולדה, דהתם שפיר יכול למכור את עצמו,
דממ"נ אם כהן הוא, א"כ יוכל למכור את
עצמו, ואם עצד הוא צל"ז מותר צשפחה,
וכקושיית הטורי אבן.

אמנם על תוס' דגיטין קשה, אמאי לא
תירצו כתירוץ הר"י, דאין זה תקנה
טובה, דאסור למכור את עצמו.

וב"ל ליישצ, דהנה צחו"מ (סי' של"ג סעיף ג')
איתא, אסור לפועל אפי' מלמד או
סופר, להשכיר את עצמו להיות צצית צעה"צ
ג' שנים, (הגהת מרדכי). ועיין צש"ך (ס"ק י"ז)
שכ' שט"ס הוא, ונ"ל דאסור יותר מג'
שנים, אצל ג' שנים צלחוד מותר, [ואין צזה
האיסור של כי לי צני ישראל עצדים]. והציא
ראי' מפ' מפנין (צצח דף קכ"ז ע"ב), מעשה
צאחד שירד מגליל העליון, והשכיר את עצמו

אלל צע"ה ג' שנים, דמשמע דיותר אסור, אלל ג' שנים מותר, ועוד ראיות ע"ש.

ולפ"ז נ"ל לומר, דבחציו עבד וחציו בן חורין, דעובד את עצמו יום אחד ואת רבו יום אחד, ואם ימכור את עצמו, לא ימכור רק לעבד יום אחד אשר לו, והיום השני יעבד לרבו הראשון. וכיון דעבד עברי אינו עובד את רבו רק ששה שנים, א"כ כשיעבד חציו לרבו ראשון, לא יעבד את רבו השני רק החצי מששה שנים, שהוא ג' שנים. וג' שנים פסק הש"ך דמותר. וא"כ קשה דימכור את עצמו לעבד עברי.

ו[שפיר] הוכרחו בתוס' לתרץ דמשוחרר אינו נמכר בעבד עברי, דשז אל משפחתו צעינן.

והא דצ"צ תירלו בן דאין זה תקנה למכור את עצמו בעבד עברי, אזלי לשיטתם שכתבו בתוס' צבא מליעא (דף י' ע"א ד"ה כי לי), דלכך פועל מותר לשכור את עצמו, משום דיוכל לחזור, אלל עבד עברי הואיל

ואין יכול לחזור אסור. ולית להו סברת הגהת מרדכי דיש לחלק בין יותר משלש ובין שלש, רק דפועל מותר אף ליתר משלש, וצעבד עברי אסור אף לרגע אחת. וכן הבין הש"ך (של"ג ס"ק י"ד), וכן כחז הגאון מהר"א וילנא דהגהותיו לצ"מ. ולפ"ז שפיר תירלו [צ"צ] דאסור.

אבל בתוס' גיטין י"ב דחולקים אדברי תוס' צ"מ, וסברי כשיטת הגהת מרדכי שהצאתי, ולפ"ז הוכרחו לתרץ (במשוחרר) דח"ע וחציו בן חורין כופין, משום דמשוחרר אינו נמכר בעבד עברי.

ולפי הג"ל א"ש קושית הטורי אבן, דצכהנת שנתערב ולדה צולד שפחתה, למה כופין, ימכר את עצמו ממכרת עבד. ולפי הג"ל ניחא, דאין זה תקנה טובה, דאסור משום דהתם אס ימכור את עצמו יתר משלש אסור, מטעם עצדי הם ולא עצדים לעצדים. [ורק צחצי עבד וחציו בן חורין הקשו התוס' דיכול לימכר, מפני שאינו אלא לג' שנים].

יב. עי' פרדס יוסף (פ' ויצא אות ל"ה) וד"ל: הנה קשה איך השכיר עצמו יעקב לז' שנים, הא אסור לפועל להשכיר עצמו בקבע יותר מג' שנים, כמו שכתב במרדכי פרק האומנין (ב"מ סימן שמ"ו) והובא להלכה ברמ"א (חור"מ סימן של"ג סעיף ג), וכן הוא באבן עזרא פרשת ראה (ט"ו, י"ח).

ורק התירוץ בזה דלישא אשה מותר, דהא כתב הש"ך (שם בס"ק ט"ז) דהיכי דמותר למכור עצמו, מותר ג"כ להשכיר עצמו, כגון שאין לו פרנסה עיין שם. וא"כ לישא אשה דמותר ג"כ למכור ספר תורה, כל שכן להשכיר עצמו דמותר. ועיין במנחת חינוך (מצוה מ"ב אות ט' ד"ה ונמכר) שנסתפק בזה אם מותר למכור עצמו כדי לישא אשה, ומהנ"ל ראיה דמותר עכ"ד.

ואולי י"ל דהתוס' בגיטין ובב"ב נחלקו בספיקו של המנחת חינוך

ג

אם מותר לתלמיד חכם להשתמש בכהן, כמו שבהן מותר להשתמש בכהן אחר

ועיין באור חדש בקידושין (דף כ"א ע"ב בד"ה וחכ"א) שהציא דברי הט"ז (או"ח סי' קכ"ח ס"ק ל"ט) שם ה[גהת] מרדכי (גיטין), מעשה צהן אחד שיצק מים ע"י ר"ת, ושאל תלמיד אחד את ר"ת, מהא דשינוי צירושלמי (ברכות פרק ח' הלכה ה') המשתמש בכהונה ה"ז מעל. והשיב ר"ת אין קדושה בזמן הזה, דקי"ל (סנהדרין דף פ"ג ע"ב) בגדיהם עליהם קדושתם עליהם, ואי לא לא. והקשה א"כ כל מיני קדושה לא ניעבד להו, ושחק ר"ת. והשיב הר"ר פטר, דנהי דיש צהם קדושה, יכולים למחול, כדאמרינן בפ"ק דקידושין ג' אין עבד עברי כהן נרע מפני שנעשה צעל מום, משמע דצלא"ה יכול להשתעבד צו עכ"ל ע"ש.

והנה ראשית קושיית התלמיד השואל לא ידעתי, דזה ידוע דהא דנאמר צירושלמי דאסור להשתמש בכהונה, ע"כ רק לישראל, אבל זה אינו אסור לכהן [אחר]. דטעם האיסור לשמש בכהן, הוא משום וקדשתו, וכ"כ הט"ז (בסי' קכ"ח סקל"ט),

דאף אם רוצה לשמשו אסור, דוקדשתו קאי צע"כ, דמשמע דהאיסור הוא משום וקדשתו.

ולפי זה תמיהני על אותו תלמיד ששאל לר"ת, ועל הר"ר פטר שדחק להשיבו, דהא צנדרים (דף ס"ב ע"א) ילפינן בגמ' וצני דוד כהנים היו (שמואל ב' ח, יח), מה כהן נוטל צראש, אף תלמיד חכם נוטל חלק צראש. ותנא דבי רבי ישמעאל וקדשתו לפתוח ראשון, ולצרך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון. דמשמע דת"ח יש לו דין כהן לענין וקדשתו. וכן אמרינן בגיטין (דף נ"ט ע"ב) רב הונא קרו צכהני, דמשמע דיש לו דין כהן צענין וקדשתו. ועיין צכתוצות (דף כ"ד ע"ב) דמעלין ליוחסין מהך שקרא אחריו לוי, דאי לא קרא אחריו לוי יש לומר שמא ישראל ות"ח הוא. ומדלא אמרינן בגמ' שהי עולה לתורה צמקום ש[לא] הי' כהן אחר צצהכ"ג, משמע דאף היכא דאיכא כהן צצהכ"ג, מ"מ גדול הדור עולה לתורה, ויש לו דין כהן לכל דבר, (עי' צצ"י ודרישה או"ח סי' קל"ה).

וא"כ קשה דאין לך גדול הדור יותר מרציו תם, והרי מותר לת"ח שישתמש צכהן. ואין זה משתמש צכתרה של תורה, ועיין צר"ן נדרים (דף ס"ב ע"א) דצכה"ג שרי לת"ת, דחוצ הוא לו, כמו שמחויב לתת לכהן תרומות ומעשרות, ומותר לצבוע ע"ש.

מכרוהו ב"ד ורצע אדוניו את אונו במרצע, אונו שלו, ולא אונו של מוכר עצמו.

ובתוס' (בר"ה ולא אונו של מוכר עצמו), וא"ת למ"ל אונו למעוטי דמוכר עצמו אינו נרצע, תיפוק ליה דמוכר עצמו אינו נרצע, דאין רבו מוסר לו שפחה כנענית, כדלקמן (דף כא:): דבעינן אהבתי את אשתי ואת בני. וי"ל דאי לאו אונו הוה ילפינן מג"ש דשכיר שכיר ממכרוהו ב"ד, דאף על גב דלא מצי אמר אהבתי את אשתי ה"א דנרצע, קמ"ל אונו דאין נרצע.

ובגמ' לקמן (דף כ"א ע"ב) איבעיא להו עבד עברי כהן מהו שימסר לו רבו שפחה כנענית... רב אמר מותר ושמואל אמר אסור. א"ל רב נחמן לרב ענן כי הויתו בי מר שמואל באיסקומדרי איטלליתו מ"ט לא תימרו לי' מהא וחכ"א אין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום וא"ת אין רבו מוסר לו שפחה כנענית תיפוק לי דבעינא אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני וליכא.

והקשה באור חדש (שם בר"ה א"ל רב נחמן) מד' התוס' הנ"ל דהגו"ש שכיר שכיר מגלה דלא בעינן למימר אהבתי, ומש"ה צריכין המיעוט של אונו. והשתא אם נימא דגם מכרוהו ב"ד היכא דאין מוסרין לו שפחה כנענית אינו נרצע, הדק"ל אונו למעוטי מוכר עצמו למה לי, מאחר דכבר נשמע דאין רבו מוסר לו שפחה כנענית. אע"כ מדכתב רחמנא, ש"מ דאע"ג דאין רבו מוסר לו שפחה כנענית ולא מצי למימר אהבתי מ"מ נרצע, א"כ מאי פריך רב נחמן בזה. ומצאתי זו ראיתי להרפ"י שהרגיש ג"כ כזה בתוס' לעיל שזכרנו.

ותרמהני עליו, דא"כ למה אינטרן בגמ' להוכיח דכהן מוסר לו רבו שפחה כנענית, מהך דאין עבד כהן נרצע [רק מהטעם שנעשה צעל מוס], דאל"כ תיפ"ל מדכתיב אהבתי את וכו' וליכא, הא אף אם יליף ג"ש שכיר שכיר, דלא צעינן אהבתי את

והא דר"ת השיב לו תי' אחר, מפני שלא רצה ליטול את השם, כמ"ש הט"ז (צט"ק קכ"ח סס), וזה צרור לדעתו".

*

ומה שתירץ הסמ"ג (סמ"ק מ"ע סי' פ"ג, הוצא צמנה למלך הלי' עדים פ"ג ה"ח) דכהן בשכר מותר לשמש עמו. והקשה עליו צ"ח חדש בקידושין (סס) מהך דאין עבד עברי כהן נרצע, דהא צ"ל האי טעמא אין יכול להשתעבד צו, דהא צחנס הוא [דנרצע זה יהי' עובד אח"כ צחנס, שמירי שנמכר לשש שנים צדמי שוייו על ו' שנים, וצכלות ששה שני עבודת ממכרו אמר אהבתי וגו' לא אלא חפשי, ועדיין קשה פשיטא דעבד כהן אינו נרצע שהרי יעבוד צחנס]. ועמ"ש וי"ל: וצ"ח נ"ל כסדרת ר"ת שזכרנו, דדוקא כהן צכהונתו אסור להשתעבד צו, אצל האי לנושא שפחה ואין כהונתו עליו, [דכיון דעבד עברי מותר בשפחה, הרי דאין קדושת כהונתו עליו, ומותר להשתמש צו צחנס, ו]הו"א דנרצע, קמ"ל דאינו נרצע עכ"ד.

יש להקדים הגמ' קידושין (דף י"ד ע"ב) תניא, המוכר עצמו אינו נרצע, מכרוהו ב"ד נרצע. המוכר עצמו, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית, מכרוהו ב"ד, רבו מוסר לו שפחה כנענית. רבי אלעזר אומר, זה וזה נרצע, וזה וזה רבו מוסר לו שפחה כנענית... בהא קמפלגי, תנא קמא לא יליף שכיר שכיר, ור"א יליף שכיר שכיר. מאי טעמא דתנא קמא, דאמר מוכר עצמו אינו נרצע, מדמיעט רחמנא גבי

וכו', עיין בתוס' קידושין (דף י"ד ע"ג ד"ה ולא אזנו של מוכר ענמו), דאי לאו דכתיב קרא למעט דמוכר ענמו אינו נרצע, לא הוי ממעטינן מדכתיב אהבתי וכו', לליכא למ"ד דאין רצו מוסר לו שפחה כנענית. ועיין באו"ח מה שדחק את ענמו לתרץ ההוכחה של הגמ'.

וכו', עיין בתוס' קידושין (דף י"ד ע"ג ד"ה ולא אזנו של מוכר ענמו), דאי לאו דכתיב קרא למעט דמוכר ענמו אינו נרצע, לא הוי ממעטינן מדכתיב אהבתי וכו', לליכא למ"ד דאין רצו מוסר לו שפחה כנענית. ועיין באו"ח מה שדחק את ענמו לתרץ ההוכחה של הגמ'.

הרי דצטיל גדול הדור מותר לצטל קדושת כהונה לטמא לו, מכ"ס לשמשו, דבשימוש מנזה, וגדול שמוש יותר מלמודו (ברכות דף ז' ע"ג).

ולפ"ז תמוה הא אף אם נאמר דלא צעינן אהבתי וכו', מ"מ קשה דלמ"ל הטעם דאינו נרצע מפני שנעשה צעל מוס, צל"ז אסור לירצע, דלפי הס"ד דכהן עזד עברי אסור בשפחה, א"כ כהונתו עליו, וקשה דאסור להשתמש בכהונה בחנם, כמ"ס האור חדש. אע"כ דכהן מותר בשפחה, וא"כ אין קדושת כהונתו עליו, א"כ הו"א דנרצע, וקמ"ל משום שנעשה צעל מוס אינו נרצע".

ד אם בעל מום נרצע

במס' קידושין (דף כ"ב ע"א) הוא חולה ורבו אינו חולה, אינו נרצע, שנאמר כי טוב לו עמך. רבו חולה והוא אינו חולה, אינו נרצע, שנאמר עמך. בעי רב ביבי בר אבוי, שניהם חולין מאי, עמך בעינן והא איכא, או דילמא כי טוב לו עמך בעינן והא ליכא, תיקו. (וביאור האיבעיא, דהא דמעמינן כי טוב לו פרט לחולה, אם המיעוט הוא רק מתיבות אלו בלי תיבת עמך, וא"כ אף אם רבו ג"כ חולה, מ"מ אינו טוב להעבד, או דהמיעוט הוא מכל הפסוק בצירוף תיבת עמך, ובמקום דגם רבו חולה, אין החסרון של כי טוב לו, דהלא הוי עמך).

ובדלא מוכחי בגמ' כן, ע"כ צ"ל כמ"ס, דאף בחנם מותר הת"ח [להשתמש] (לשמש) צכהן, וה"ה כהן צכהן. וא"כ משכחת לה שגרצע, כשהוא עוזד את חצירו כהן, דצכה"ג נרצע, דלא שייך החיוב וקדשתו וכמס"ל, ודברי האור חדש תמוהין לפענ"ד.

*

וע"ד שנסתפק אם צעל מוס נרצע או לא, אשיצך הלא זה גמ' ערוכה בקידושין (דף כ"ג ע"א), דהי' עזד חולה, אינו נרצע, משום דלא שייך כי טוב לו. ואם רצו חולה, אינו נרצע, משום דעמך כתיב וליכא. ועיין במשנה למלך (פ"ג מה' עזדים הי"א) צס

עוד כ"ל להציא ראי' מתוס' כתובות (דף ק"ג ע"ג ד"ה אותו היום שמת רבי צטלה קדושה

יד. נ"ל בביאור דבריו, דהגמרא דייקא דאם אין רבו מוסר לו שפחה כנענית, קשה דבודאי אינו נרצע, דהלא בעינן אהבתי. וקו' זו אינה אלימא כ"כ, מפני קושיית האור חדש, דהגז"ש דשכיר שכיר מגלה דלא בעינן

דהרצ ג"כ צעל מוס, מ"מ אמרינן דאינו נרצע.

אמנם לפענ"ד להציא ראוי דצעל מוס נרצע, דהנה צמס' קידושין (דף כ"ע"א) פליגי דחד אמר אס צגפו יצא צגפו יצא הוא, אס צגופו נכנס אז צגופו יצא, אמר רבא לומר שאינו יוצא צראשי אצרים כעבד. ופריך צגמ' דהא מלא תלא כלאת העצדים נפקא, ומשני אי מהתם הו"א ניהב לי דמי עינו וניפוק קמ"ל. וקשה דא"כ היכי אמרינן דאס יאמר העבד אהצתי וכו' דנרצע, הא אס לא יאמר אז יוצא לחירות, וא"כ לפי הס"ד דעבד אינו יוצא רק צראשי אצרים, ע"כ מיירי שסימא את עין עבדו, דבל"ז אינו יוצא לחירות, [עי' לקמן^{טו}], ואמאי נרצע, הא לא שייך כי טוב לו עמך, כפי דברי המכילתא דאס העבד צעל מוס אינו נרצע.

ולפ"ז קשה דלמה לי צגפו יצא לאשמעינן דאינו יוצא צראשי אצרים, הא בלא"ה מוכח, דאל"כ איך נרצע, אלא ע"כ דאס הרצ ג"כ חולה אז צעל מוס אז ג"כ נרצע, א"כ

המכילתא (משפטים - מסכתא דנויקין פ"צ ד"ה אהצתי), דהי' העבד חוגר אז סומא, ג"כ לא שייך כי טוב לו. [הרי דדין צעל מוס כדין החולה. ותמה המשנה למלך למה לא הציא הרמב"ם דין זה, ומתוך דמשמע לי' דהכל נכלל צדין חולה].

אמנם מקום הניחו לספק, דהיינו אס שניהם צעל^{טז}] מוס, אס נרצע אז לא. כמו דצעין צגמ' (שס) אס שניהם חולים אס מיקרי כי טוב לו עמך [ר"ל אס נקטינן דדין הצעל מוס כדין החולה, א"כ כמו שמסופק צגמרא לגצי שניהם חולים, א"כ אותו ספק שייך ג"כ צשניהם צעלי מומין]. אמנם הרמב"ם (שס) פסק להקל על העבד דאינו נרצע, דספיקא לקולה. וכן משמע מרש"י כי טוב לו פרט לחולה, [ולא כתב רש"י צהדיבור המתחיל גם תיבת עמך^{טז}], משמע דהלימוד הוא מכי טוב לו בלבד. וא"כ אף דרצו ג"כ צעל מוס, מ"מ אינו טוב להעבד [כהלד] (כס"ד) צגמ' או דילמא כי טוב לו צעינן וליכא. ולפ"ז צעל מוס ג"כ, אף

אהבתי, וצריכין לדחוק ולהבין הוכחת רב נחמן. וא"כ עדיפא הו"ל להגמ' להוכיח, דאם אין מוסר לו שפחה, א"כ אסור להשתמש בו בחנם, ולכן אינו נרצע.

טו. בהגהות וציונים בדפוס עוז והדר ציינו שבאיזה דפוסים ובכת"י חסר תיבת עמך גם בגמרא. ולפי דברי רבינו זה תלוי בהאיבעיא של הגמרא.

טז. רבינו סובר עכשיו, דבתוך שש בודאי אינו יוצא, ואף בראשי אברים, וע"כ הו"א דיוצא בראשי אברים, היינו אחר שש, וא"כ עבד עברי לעולם אינו יוצא (עד היובל?) אף לאחר שש כ"א בצירוף ראשי אברים. ולא ידענא היכן יש הו"א כזה. ורבינו בעצמו חזר מדבריו כאן, והקשה כן על דברי עצמו.

צריך שפיר קרא דגופו יצא דאינו יוצא
צראשי אצרים.

הרמז"ם שלא פסק דצעל מוס אינו נרצע,
אף אם רצו אינו צעל מוס.

ולפי זה קשה, דאמאי לא מוכיח בגמ' דאם
שניהם חולים דנרצע, מהך תנא דאמר
דגופו יצא וצגופו יצא, דע"כ סובר דאם
שניהם חולים, דחולים וצעל מוס שוין הן, אז
נרצע, דאל"כ למ"ל צגופו יצא, וכמו
שהוכחתי. [אלא ע"כ דשאני דין הצעל מוס
מדין החולה, וצעל מוס אכן נרצע].

אמנם אחרי העיון כ"ז ליתא, דה"א דהא
שאינו יוצא צראשי אצרים כעבד, הוא
אפילו קודם שש, [אצל לאחר שש צודאי יוצא
אף צלי ראשי אצרים, ושפיר נרצע דלא הוי
צעל מוס], וכן משמע מתוס' קידושין (דף כ'
ע"א דג"ה שאינו) להמעין שם. ולפ"ז י"ל צעל
מוס נרצע כדעת המכילתא, וש"ס אינו חולק
כלל אדברי המכילתא ודצריהם כנים.

ואין לומר דתנא חולק אמ"ד דגופו נכנס
גופו יצא, וסובר דצלחודוהי נכנס
צלחודוהי יצא, א"כ יש לומר דסובר צעל מוס
אינו נרצע אף שרצו ג"כ צעל מוס,
דהריטב"א בקידושין (שם) כתב צמתק לשונו,
ואידך שאינו יוצא צראשי אצרים נפקא ליה
מלא תנא כנאת העצדים, ופשטוי דקרא
שאניה יוצאה 'כללי צראשי אצרים, דמשמע
דכ"ע מודים צזה".

אמנם נ"ל [לחלק] דדוקא צעל מוס כגון
חיגר או סומא או שאר ראשי אצרים
[אינו נרצע], אצל צעל מוס אחר לא. דאל"כ
[דנימא דגם מחמת מוס קטן, ג"כ יש
החסרון של כי טוב לו עמך], קשה הא אחר
הרציעה יעשה צעל מוס, וא"כ מה נפקא
מיניה מוס אחד או שני מומין שיהי' לו. אלא
ע"כ דמוס דהרצעת און לא הוי מוס כ"כ
כמו חיגר או סומא, ושפיר שייך כי טוב לו
ודו"ק.

ולפ"ז י"ל דהש"ס חולק אמכילתא צענין
זה, וסובר דצעל מוס נרצע, אף
היכא דהרצו אינו צעל מוס. ולפ"ז יפה עשה

(שו"ת הרד"ד אור"ח מהדר"ק סימן נ"ז)

יז. כוונתו נראה, דהריטב"א מקשה דלפי דברי אביי דאי מלא תצא הר"א ניתיב ליה דמי עיני וניפוק, וא"כ
לרבי אליעזר בן יעקב דדורש יחידי נכנס יחידי יצא, א"כ מנ"ל דאינו יוצא בראשי אברים, ומתריך
הריטב"א דסובר דמלא תצא ילפינן מפשטא דקרא שאינו יוצא כלל בראשי אברים. ומקשה רבינו דהריטב"א
הי' יכול לשנות תי' אחר, דס"ל דלא צריך קרא בכלל דאינו יוצא בראשי אברים, כיון דסימא את עינו א"כ
הוי בעל מוס, וא"כ האיך יכול להיות נרצע.

הערות בשו"ע או"ח

בענין עשה שבתך חוץ

בשו"ע או"ח (סי' רמ"ב) עשה שבתך חול
ואל תנטרך לצריות, זה מאמר רבי
 עקיבא בפסחים (דף קי"ג ע"א), ואמרתי
 בטעמא דר"ע, דמוטר לו לדחות מצות עונג
 שבת, דהוי רק אסמכתא, מהך דוקראת
 לשבת עונג, כדי שלא להצות עצמו לצריות,
 ולהדיא אמרינן בצרכות (דף י"ט ע"ב) דגדול
 כבוד הצריות שדוחה ל"ת ללא תסור,
 ואמרינן דכל מיילי דרבנן אסמכוה אקרא ללא
 תסור, וא"כ משום כבוד הצריות דחינן מצוה
 דרבנן, והך דעונג שבת הא ג"כ דרבנן הוא
 כנ"ל, וא"כ שפיר קאמר ר"ע עשה שבתך
 חול, כדי שלא תנטרך להצות את עצמו
 לצריות וזה נכון.

*

ואל תשיבני מהך דפסחים (ר"פ ע"פ, דף
קי"ג ע"א), דפריך בגמ' אהך דשנינן
צמשה, דאפי' מן התמחוי כריך לתת לו על
ארבע כוסות, ומקשה בגמ' פשיטא. ומשני
ללא נכרכה אלא לר"ע, דאמר עשה שבתך
חול ואל תנטרך לצריות, (והו"א שלא יתנו לו
הד' כוסות), קמ"ל פרסומי ניסא מודה,
לכריך לתת לו מקופת הצדקה. ולפי דברי

יוקשה, לכאן משמע לכבוד הצריות אינו
 דוחה פרסומי ניסא. וצמגילה (דף ג' ע"ב)
 צעי צגמ' מקרא מגילה ומת מצוה איזה הן
 עדיף, ופשיט מהך דגדול כבוד הצריות, דמת
 מצוה דוחה המקרא מגילה. וקשה דהא
 מקרא מגילה הוה פרסומי ניסא, ולידחי למת
 מצוה, כמו דאמרינן שם בפסחים, דד' כוסות
 הואיל והוי פרסומי ניסא, אמרינן ללא ניחוש
 לכבוד הצריות, וחייב לצות את עצמו לצריות.

ד"ש לומר צפי' הגמ' צפרסומי ניסא מודה,
 דהעני אשר אין לו לקנות הד' כוסות,
 מחמת גודל המצוה דפרסומי ניסא, כריך
 למחול על כבודו ולהצות עצמו, כדי שיקיים
 מצוה גדולה. אבל צהך דמקרא מגילה, דהתם
 לא שייך לומר דמשום פרסומי ניסא ידחה
 לכבוד הצריות, דאטו צידו למחול על כבוד
 המת, וא"כ ודאי לכבוד הצריות דוחה, וזה
 ברור.

*

אם אמרינן עשה שבתך חוץ
היבא דבבא"ה נוטל מצדקה

עתה נבאר דעת האומרים דהא דקאמר רבי
עקיבא עשה שבתך חול, דוקא אם

עתה אינו נוטל מן הנדקה, ואם יעשה ג' סעודות ינטרך להבזות את עצמו, או מותר לעשות שבתו חול. אבל אם בל"ז נוטל מן התמחוי, רק דאם יעשה ג' סעודות ינטרך ליטול יותר, בכה"ג לא אמרינן דלא יענג השבת ויעשה שבתו חול. ועיין טו"ז ציו"ד (ר"ג סק"ב), שהצ"ח דעה זו בשם התוס'.

ובמאד תמהני על דברי הטו"ז שם מה שכ' צוה"ל: צפ' כל כתיבי (שבת דף קי"ח ע"א) [הא דתנן מי שיש לו מזון ארבע עשרה לא יטול מן הקופה, ופירש"י שהרי יכול להמתין לערב שבת הבאה, אבל כשיש לו מזון שמים עשרה יטול, שהרי לא תחלק עוד עד שיגיע ערב שבת, והרי לשבעה ימי שבת צריכין ארבע עשרה סעודות. ו]פרכינן, מני אי רבנן חמסרי הווין, פי' דבשבת צריך ג' סעודות. ואי רבי חידקא שיתסרי הוי, דס"ל ד' סעודות בשבת. ומשני כרבי עקיבא דאמר עשה שבתך חול, ופרש"י דלענין שבת צמאן דאפשר ל' או כרבנן או כר' חידקא יעשה, ומיהו האי דצריך לצריות, יעשה שבתו חול, ולא יטיל על אחרים כבוד שבתותיו עכ"ל. וצפרישה הביא זה בשם פי' הר"ש דאמרינן עשה שבתך חול כו', וכתב על זה דזהו דוקא לר' חידקא, אבל לרבנן לק"מ. ולא עיין בצוגיא שהצ"ח, דאף לרבנן אמרינן כן, עכ"ל הטו"ז.

ותב"הני עליו, דבגמ' מתרני שם, דאמרינן ל' מה דבעית למיכל באפוקי

שבתא אכליה בשבתא. ומקשי בגמ' דלר' חידקא מיהא קשיא, ומתרני דמה דהוה ל' במעלי שבתא אכליה בשבתא. והדר פריך וכי כולי יומא דמעלי שבתא צתעניתא מותצינן ל'. ומשני דסבר כרבי עקיבא דאמר עשה שבתך חול. וא"כ הרי לפניך, דלרבנן לא צריך לאוקמי כרבי עקיבא, דאף אי לא סברי כרבי עקיבא דאמר עשה שבתך חול, רק דמחויב לאכול סעודה שלישית, מ"מ ניחא דיאכל סעודת מוצאי שבת בשבת. וכן הביא הרמב"ם בפירושו לפיאה, [כעת נדפס נקודות הכסף וכבר עמד עליו צוה].

*

ובמה שכ' הטו"ז צוה"ל: וא"ל ממ"ש ס"ס ר"ן, דאמרינן שבת נותנין לו מזון ג' סעודות, תירצו התוס' ע"ז דבשביל סעודות שבת אין לו להתחיל ליטול, אבל אם כבר נטל, נוטל גם כדי סעודות שבת עכ"ל.

תב"הני, דתוס' (שם בשבת צ"ה והא) לא כתבו לתרץ קו' זו, רק הקשו דלמה נותנין לו מזון ג' סעודות, הא די לו צב' סעודות, והסעודה שיש לו צמוצאי שבת יאכל בשבת. ע"ז תירצו, דכיון דכבר נטל, יטול גם לסעודת מוצאי שבת, [אבל בשביל זה לא יתחיל ליטול, אלא יאכל הסעודה של מוצאי שבת ציוס השבת]. אבל על זה [שלא יטול כלום משום עשה שבתך חול], לא דברו כלום.

שוב מלאתי בתוס' ז"צ (דף ט' ע"א ד"ה שנת) שכתבו זו הסברה, והטו"ז כוון לדברי תוס' ז"צ.

*

זנוק"ל] על הטור (או"ח סימן רמ"ב) שמסופק אם נריך לענג השבת, כיון שהוא נריך כבד לצריות, דהא אמר רבי עקיבא עשה שבתך חול ואל תצטרך לצריות". וק' דהא כיון דכבר נריך לצריות, לא שייך הך דרבי עקיבא, כמ"ש התוס' ז"צ.

ורתי' דהנה הסברה נותנת, דאע"ג דאמרינן כל מי שיש לו ר' זהובים, אינו נוטל ממשער ומשאר נדקות, מ"מ מותר לו לעני לטול ארבע מאות זהובים ציחד, וכן הוא צמתניתינן דפיאה. ולכן צהך דנותנין לו מזון ג' סעודות, לא אמרינן דיעשה שבתו חול, משום כיון דנותנין לו ציחד כדי שלש סעודות, אף שאינו נריך לסעודה הג', הו' כמו שנותנין לו ארבע מאות זוז, דאף שאינו נריך למאחיס האחרים, מ"מ ציחד מותר. אצל ליקח סעודה הג' בלבד אסור. ולכן כ' שפיר צטור, דאף שנריך לצריות, מ"מ אם צשעה שנוטל הצ' סעודות, אינו נוטל ציחד לסעודה הג', וצכה"ג אינו נריך לענג שבת, רק מוטב שיעשה שבתו חול ואל יצטרך לצריות צשציל סעודה הג' ודפח"ח.

ולפ"ז מיושב קושייתי הנ"ל, דהך דפסחים י"ל דמייירי שכבר נטל מן התמחוי מזונות, דאז שייך שפיר דרבי עקיבא, דלא יצטרך לחזור וליטול הד' כוסות, וקמ"ל שפיר דפרסומי ניסא מודה רבי עקיבא, וזה

אמנם על גוף הדין של הטו"ז מה שהביא צסס תוס' מאד תמהתי, דלהדיא משמע דאף צכה"ג שכבר נטל, מ"מ אמר רבי עקיבא עשה שבתך חול. דצפסחים (סס) אמרינן, דהו"א דצד' כוסות ג"כ אמרינן דעשה שבתך חול, ופטור מהס. וצמתניתינן (סס דף ז"ט ע"ב) צהך דקתני דאפילו נוטל מן התמחוי, [דע"ז אמרו צגמרא] דאמי לאשמעינן דצפרסומי ניסא מודה, פי' סס רש"י ואפי' הוא מתפרנס מן התמחוי, דהו' עני צצענייס, דמי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי. משמע דכבר מתפרנס מן התמחוי, ומ"מ שייך צי' עשה שבתך חול, רק מטעם פרסומי ניסא חייב. משמע דצמקום דליכא פרסומי ניסא, צכה"ג פטור משום עשה שבתך חול, ואעפ"י דכבר נוטל מתמחוי, ומ"מ שייך צו דברי רבי עקיבא. והרי לפניך דעת רש"י דלא מחלקינן צין כבד נטל ללא נטל צדברי רבי עקיבא.

אולם לפמ"ש כבוד א"א הגאון (נ"י) [ר' מנחם נפתלי הירץ אצד"ק ראווא

יח. ז"ל הטור: וכמה פעמים נשאתי ונתתי בדבר לפני א"א ז"ל, כמוני היום שיש לי מעט משלי, ואינו מספיק לי, וצריך אני לאחרים, אם אני בכלל עשה שבתך חול אם לאו, ולא השיבני דבר ברור.

נכון. ועוד הארכתי צעניני ג' סעודות לקמן
בסי' רע"א.

א"כ מוכרח לאכול חולין בטומאה, אבל כל
היכי דאפשר ל', מחויב לאכול בטוהרה.

*

בענין חולין בטוהרה ברגל

ואגב אזכיר מה שתמי' לי בדברי המג"א
(או"ח סי' רמ"ג סק"ד) מה שהביא
בשם הדרכי משה שהביא מדברי הטור (בסי'
תר"צ) שכ' ד'יאכל חולין בטוהרה [ו' ימים
שצין ר"ה ליו"כ, מדלף כ' ט' ימים, משמע
דיו"ט בל"ז אוכלין חולין בטוהרה, ולא הי'
צריך להשמיענו צעניני חולין בטוהרה, דזה
פשיטא. ותמיהני מאד, דא"כ היאך אנו
אוכלין מנה בלילי פסחים דהא אנו טמאי
מתים נינהו ועי' צמג"א (סי' תר"ג) שכתב
ד[השל"ה (דף ס"ז) כ' שהחסידים נהגו לאכול
חולין בטוהרה, ואף שכלנו טמאי מתים,
מ"מ] י"ל לאכול [דגן שלא הוכשר] שנילושה
במי פירות. אבל במנה קשה דהא ע"כ מיירי
בנילושה במים, דאל"כ אינו יוצא במנה,
דמנה עשירה היא, וא"כ לא מצי לאכול
בטוהרה.

אמנם קשה מהך דגיטין (דף י' ע"א) דתניא
מנת כותי מותרת, ואדם יוצא זה ידי
חובתו בפסח, א"כ ע"כ מיירי צעיסה
שנילושה במים, דאל"כ אינו יוצא זה כנ"ל.
ועוד אם נימא דמיירי שנילושה במי פירות,
פשיטא דמותר, דמי פירות אין מחמילין,
אלא ע"כ דמיירי שנתן לתוכה מים, א"כ
הוכשרה, והיא טמאה, ואמאי קתני לכתחלה
מותר לאכלה שלא במקום מנה לאכול מנה,
[דהא דמנת כותי מותרת היינו בכל ימי
הפסח].

ועוד, דבפסחים (דף מ' ע"א) קתני צניקו של
נכרים אדם ממלא כריסו מהן, ובלבד
שיאכל כזית מנה באחרונה, ומקשה צגמ'
דאמאי לא יצא [צראשונה] [צצוק]. משמע
שלא נילוש במי פירות רק במים, וא"כ קשה
דאמאי קתני דממלא לכתחלה, הא טמא הוא,
וא"כ אסור לאכלה ברגל, וזהו תימה גדולה"פ.

אמנם י"ל, דהואיל ומחויב לאכול המנה,

(שו"ת הרד"ד או"ח מהדור"ק סימן נ"ח)

יט. הערת אמרי כהן: אהמבי"א, לחומר הנושא י"ל דהירושלמי שממנו נובע דברי הטור (בסי' תר"ב)
לשיטתו אזיל (בפ' כל שעה סה"ז), והובא ברא"ש שם, דס"ל מי פירות מחמילין וא"כ י"ל דמצת כותי
ובצקו של נכרים מיירי שנילושו במי פירות ומה שצריך בבצקו ש"נ לאכול כזית מצה באחרונה בשבית
שצריך שימור ובצקן לא נשמר כמבואר בפסחים שם, ועי' בב"ח (שם) ובמ"א (סי' תרצ"ג) וז"פ.

סוגי' דמוקצה

דאי צעי' דאמאי לא מפרש צגמ' דלכך מטלטלין כיון דחזי לעני, כמו דאמרינן בטעמא דתרומה.

והרשב"א תירץ שם, משום דאמאי נהי דחזי לעני, מ"מ אינו עומד לתמו לעני, דכיון דיכול לתקן אחר השבת ויאכלנו בעצמו, אבל תרומה עומד לכהן. ומאינו כיוצא בזה בתוס' ציפה (דף ו' ע"ב בד"ה מוכן) דבעינן מוכן ועומד ע"ש.

וא"כ קשה דהא בכאן לא חזי לה, שאסרה על עצמה, א"כ עומד לאחריס, ולאו מוקצה הוא, כמו תרומה טהורה, ומאי קא מקשה צגמ'.

ובזה שני'ל לחלק, דתרומה שייך לכהן ואין לישראל חלק בה, רק טובת הנאה שיכול ליתן לכהן שירצה, וא"כ כל כהן לא מקצי ליה, דשמא יתן לו, ומחויב ליתן התרומה לכהן שירצה, ולאצדה ולהזיק אותה ג"כ אסור. אבל כאן צנדר שדדרה מהפירות, דאף שאסור לה לאכלם, מ"מ מותר לאצדם ולהזיק אותם, ואולי לא תתנס לשום אדם, א"כ כל אחד מקצה ממנה, דסובר שלא תתנס לשום אדם, וא"כ שפיר מוקצה הוא וזה נכון.

גרסינן בשבת (דף מ"ו ע"ב), רמי ליה אצוי לרבה, דאמאי אמר רבי שמעון דזכור שנפל לצור שייך צו מוקצה, הא צ"מ לית ליה מוקצה. ומתוך רצה הואיל ואיכא תלתא מי יימר, דמי יימר דיפול צ"י מומא, ואם יהי' מוס קצוע, ואם יזדקק ליה חכם. ומתקיף ליה רמי צר חמא מהך דמפירין נדרים בשבת, מי יימר דמזדקק לה בעל. ומשני דהואיל דהנודרת על דעת בעלה נודרת, (חשבה בדעתה דשמא לא ירצה הבעל לקיים נדרי, ולא מקצה מדעתה). ופריך מהך דנשאלין לנדרים שהן לצורך השבת, מי יימר דמזדקק ליה חכם. ומשני דנהי דלא יזדקק ליה חכם, מ"מ ג' הדיוטות יהי' מצוי לו, אבל לזכור צריך מומחה עכ"ד הגמ'.

והקשו בתוס' (בד"ה מי יימר השני), דאמאי קא מקשה צגמ' דמוקצה הוא דלא חזי לה, דמי יימר דמזדקק לה בעל, הא חזי לשאר צני אדם. והרשב"א מציא דצריהם ביותר ציבור, דהא אמרינן צפ' מפנין (דף קכ"ז ע"ב), דמטלטלין תרומה טהורה, משום דחזי לכהן. משמע דהואיל וחזי לשאר צני אדם, לאו מוקצה הוא.

ולקבץ שם אהא דמפרש דמטלטלין את הדמאי, משום דאי צעי מפקיר לנכסי, והוי עני וחזי ליה. הקשו בתוס' (בד"ה

הפירות שנדרה עליהם לאכלן בשבת, מ"מ
 יוכל להחיר שיהי' מותר לאכלן אחר השבת.
 דהא אמרינן בשבת (סוף המס', דף קנ"ז ע"א)
 דאף שלא לצורך השבת מפירין, כיון דאחר
 השבת לא יוכל להחיר. ודחק א"ע לפרש
 דהקושי' אזלא אליבא דרבי שמעון, ורבי
 אלעזר בר' שמעון סובר (נדריס דף ע"ו ע"ב)
 דהפרת נדרים מעל"ע, וא"כ אין מפירין
 אלא לצורך, ומסתמא אינו חולק רבי אלעזר
 על רבי, וא"כ ע"כ רבי שמעון ג"כ סובר
 דאין מפירין אלא לצורך.

ולפענ"ד נ"ל, דהנה אמרינן בנדריס (דף
 פ"ז ע"א) קונס תאניס וענבים,
 אינו מופר עד שיפר כולו. ורבה מוקי בגמ'
 (שם בע"ב) כרבי שמעון. אלמא דרבי שמעון
 סובר דלריך להפר כולו. ולפ"ז י"ל דבשעת
 הפרה לריך שיפר כל הנדר. ולפ"ז אם נאמר
 דמוקפה הוא, ואסורין הפירות לאכלן בשבת,
 א"כ אינו מופר בכלו^א, והפרה לא מהני.
 ולכן דייק בגמ' שפיר דמותרין הפירות
 לאכלן צו ציוס, ולית זהו משום מוקפה.

ולא יוקשה מהך דאמרינן בנדריס (דף ע'
 ע"א) דצעי רבה קיים ליכי היום ומופר
 ליכי למחר, אי מהני כיון דהפר למחר, או
 דילמא כיון דאמר קיים ליכי לא מהני שוב

ובתום' תירנו דצפירות שלה מיירי, ואסרתן
 אכל אדם. ולכאורה תמוה, דא"כ
 מאי מקשה בגמ' אהך דנשאלין לנדריס שהן
 לצורך השבת, דהא מוקפה הוא, הא חזי
 לשאר בני אדם, אע"כ נריכת לאוקמי שאסר
 אכל אדם הפירות, א"כ האיך יוכל החכם
 להחיר, הא נוגע הוא. ועיין בר"ן נדריס (דף
 פ"א ע"ב) שהציא בשם הירושלמי נדריס,
 דקונס הנאחי על בני עיר, אינו נשאל לזקן
 שיש שם, דהוי כנדרי עממו, וא"כ איך יוכל
 החכם להחיר, אע"כ דלא אסר אכל אדם,
 וא"כ לאו מוקפה הוא.

אמנם נ"ל דיוכל החכם לאסור על עממו
 הפירות בנדר, וא"כ שוב לאו נוגע
 הוי, ולעולם מיירי שאסרן אכל אדם, דלחכם
 אין נ"מ באיסור [שלה], שיאסור על עממו,
 דאם לא יאסור כל"ז יהי' אסור בהם, וזה
 נכון.

*

וראיתי צט' אמרי לרופה שהקשה אגמ'
 לשבת (דף מ"ו ע"ב), דמאי מקשה
 אהך דמפירין נדריס בשבת, הא מוקפה
 נינהו. מאי קושיא, דנהי דמוקפה, ואסורין

ב. הערת אמרי כהן: כמו דאי' במנחות (דף ע"ב ע"א).

כא. יש לעיין, דהלא כשיפר הנדר יתגלה למפרע דכל הנדר מופר, ומה דהי' אסור משום מוקפה הוא איסור
 אחר דשבת, ולא מחמת הנדר. ואולי י"ל דכיון דהאיסור מוקצה נובע מחמת הנדר, נחשב כאילו לא
 הפר כל הנדר, וילע"ב.

ציוס, שאחר שישאל על הקמתו יהי' שהות ציוס להפר, א"כ למוז"ש לא יוכל לשאול להחכם, א"כ מותר לשאול דהוי כמו הפרה.

ולפ"ז ניחא דאם קיים לה בשבת, א"כ אמתקאי הפירות, ואף אם אמרינן דאין מוקצה לחצי שבת, מ"מ זכה"ג יש מוקצה כמ"ש התוס' (הו"ד זס') צינה לעמים על ה' יו"ט מהגאון מהר"י ז"ל, וא"כ אמתקאי לא יוכל להפר כמ"ש לעיל ודו"ק.

*

ואגב אכתוב מה שחירצתי קו' התוס' בחולין (דף י"ד ע"א) צמתניתין דהשוחט בשבת דשחיטתו כשירה. ואמרינן בגמ' דזו ציוס אסור לאכול משחיטתו, ונסצין חזריא למימר ר' יהודה היא, וקא מיצעו בגמ' מאי ר' יהודה. וע' תוס' (ד"ה מחטבין) שהקשו, דהא אף רבי שמעון מודה זכה"ג דאסור משום מוקצה. דכי לית ליה לרבי שמעון מוקצה ציושב ומנפה, אכל צאינו יושב ומנפה לא אמר, וכ"א צציינה (דף ל' ע"ג) עכ"ד.

וב"ל דהנה הטעם דרבי שמעון לית ליה מוקצה הוא, דרבי שמעון סובר דלא מקצה מדעתו, אף שאסור לאכול, וגם היכא דדחיא צידים, כגון צנר שהדליק צו, ס"ל ג"כ דלאחר שכזה דמטלטלין. וזתוס' שבת (דף מ"ה ע"א זד"ה היכא) כתבו, דאף דקמצעי בגמ' היכי דדחיא צידים אי מותר לרבי

מה שאמר דוקא להיום. וקשה דתיפ"ל דלא מהני, דשעת הפרה אינו מופר כל הנדר, א"כ לא מהני.

י"ל דצעי אליצא דהחולקים על מתניתין דסוברים דמהני.

א"נ י"ל לפמ"ש הר"ן (דף פ"ג ע"ג ד"ה ורז אסי), דדוקא צעינוי נפש, דאם אינו מופר כל הנדר, מענה אותה ציותר, מש"ה א"י להפר צמקנת, אכל דצרים שצינו לציינה, יש ציכולתו להפר אף למקנת. ולפ"ז י"ל דרצה צנדרים מיירי דצצרים שצינו לציינה.

והך דפשיטנא שם מהריני נזירה, דהתם הוי עינוי נפש, י"ל דהתם קאי אקיים ליבי שעה, א"כ צעי צגמ' שם למימר אחר [שעה] יוכל להפר, כיון דצשעת שיפר יהי' מותר בכל הנדר, ויש צזה הרצה לפלפל.

*

ובזה אפ"ל קו' הגאון יעצ"ן צספרו לחם שמים (שבת פכ"ד מ"ה), אמתניתין (שבת דף קנ"ז ע"א) דמפירין נדרים אפילו שלא לצורך השבת, כיון דאם לא יפר לא יוכל עוד להפר, וצשאלה אסור שלא לצורך, כיון שיוכל לשאול למוז"ש. והקשה דהא משכחת אף צשאלה, שיהי' דצר שאם לא ישאל היום לא יהי' לו תקנה, כגון שנדרה האשה וקיים לה הצעל, ועתה רוצה לשאול על הקמתו, דיש אומרים ציו"ד (?) דא"י לשאול רק צו

שמעון, זנר שאני, דכיון שפסק הדיחוי בשעת שכזה, א"כ הוי כמו ללא אידחי כלל.

ולפ"ז י"ל דזכה"ג שפיר צעי רבי שמעון יושב ומנפה, כיון דדחיא צידים רק דפסק הדיחוי, לכן נריך שיהי' יושב ומנפה שיכזה נרו, וא"כ לא מקנה זדעתו אם יכזה. אצל היכא דאינו יושב ומנפה, לא מהני מה שפסק הדיחוי, דהא איהו הקנה מכל וכל, ואף שאח"כ פסק הדיחוי, לא מהני.

ולבן אמרינן צבינה (שס) אימר דאמר היכא דיושב ומנפה שמה תכזה נרו, אצל כלום יושב ומנפה מתי תפול סוכתו. פי' דהתם הדחה צידים, שהקנה אותן לסוכה, רק דציו"ט האחרון פסק הדיחוי, א"כ נריך להיות יושב ומנפה לזטל הדיחוי, וכיון דאינו יושב ומנפה, לא מהני מה שפסק הדיחוי.

ולפ"ז צמוקצה דלא דחיא צידים, דלא עלה על לבנו כלל לאסרו, בזה לא שייך למימר דתלי' ציושב ומנפה, דאף אם אינו

יושב ומנפה, מ"מ הקנה אותו וצ"ל לדעת.

וא"כ צהשוחט בשבת, דזהמה אינה אסורה מטעם שהדחה אותה צידים, רק מוקנה מחמת איסור, זכה"ג אף שאינו יושב ומנפה, מתיר רבי שמעון ודו"ק.

ואל תשיצנו דהכא דמקשה בגמ' רבי שמעון אדרבי שמעון, ומשני הכא אדם יושב ומנפה כו', אצל התם ל"ש יושב ומנפה, מימר אמר מי יימר דנפל צי' מומא כו'. ולפי דברינו קשה, דהא רבי שמעון מתיר צמוקצה מחמת איסור אף היכא דאינו יושב ומנפה כנ"ל.

דלא קשה מידי דצנדרים (דף ג' ע"א) אמרינן דצבור מצוה להקדישו, וא"כ מסתמא הקדישו, וא"כ הדחה אותו צידים, וצדחיא צידים ואינו יושב ומנפה, אוסר רבי שמעון וכדאמרן ודו"ק, וצחי' לחולין הארכתי ואכ"מ.

(שו"ת הרד"ד או"ח מהדו"ק סימן נ"ט)

הערות בשו"ע או"ח סי' רנ"ט

להדליק לו נר לסעודת שבת, וזה ודאי לכבוד שבת משום שלום בית. אע"ג דאמירה לעכו"ם קיל מטלטול ישראל זכרמלית. וע"י מג"א (סי' ש"ז סק"ז) דצפקוס הפסד גדול יש להחיר שבות דעשיית מלאכה ע"י עכו"ם אפי' כדרכו, ושבות ע"י ישראל שלא כדרכו, הרי דשבות ישראל חמיר. וא"כ כ"ש דאסור לטלטל מכרמלית לרה"י משום כבוד שבת, ולסצרת הר"ר צנימין שוה כבוד שבת לכבוד הבריות.

ולבאורה היה אפשר לומר, דשבות דשבת חמיר משבות דיו"ט, כהא דאמרין צביצה (דף כ"א רע"א) ואבע"א שאני שבות דשבת משבות דיו"ט, והר"ר צנימין לא התיר אלא ציו"ט שחל להיות צע"ש.

אבל זה אינו דהרי צגמרא אמרו (שם דף ל"ב ע"ב) אצנים של בית הכסא מותר לצדדס ציו"ט. ואיך פסקין צש"ע (סימן שי"ב) כן גם לענין שבת. וע"כ דמשום כבוד הבריות אין חילוק בין שבת ליו"ט, ולדעת הר"ר צנימין כן הוא גם לענין כבוד שבת.

ועי' או"ח (סימן י"ג) לענין ציפית פסולין זכרמלית צשבת, דאין צריך להסיר

בש"ע (או"ח סי' רנ"ט ס"ו) יו"ט שחל להיות צערב שבת, יש מי שאוסר להטמין צאצנים דהוי כמו צנין, ויש מחירין. והלשון דנקט האוסר צלשון יחיד, והמתיר צלשון רבים, מורה שדעת המחצר להקל, וכ"מ דעת המג"א. וכל"ע טובא, דמקור דין זה הוא משבולי הלקט הוצא בית יוסף (שם) וו"ל: יו"ט שחל צע"ש הי' מקפיד ריב"ן שלא להטמין צאצנים, דס"ל דאסור דהוי כמו צנין. והר"ר צנימין אומר דאין להקפיד, שלא אסרה תורה אלא צצנין קצע, כדאמר רב נחמן (ציה דף ל"ב ע"ב) אצנים של בית הכסא מותר לצדרן צשבת, דצנין ארעי לא אסרה תורה, וגזרי רבנן ארעי משום קצע, והכא משום כבודו לא גזרו, ה"נ י"ל משום כבוד שבת לא גזרו עכ"ל.

ולא זכיתי להצין דברי הר"ר צנימין דהא גצי אצנים לקנח החירו לטלטל. וי"א דאפי' לטלטל מכרמלית לרה"י מותר (עי' סוס"א צסי' שי"ב), משום דאיסור דרצנן החירו משום כבוד הבריות, ולדברי הר"ר צנימין יהי' מותר לטלטל מכרמלית לרה"י לסעודת שבת, וחלילה לומר כן. וכמה נתחצטו הפוסקים (צסי' רע"ז סעיף ב') אם מותר לומר לעכו"ם

לחלק זין במקום ללא גזרו כלל, להיכי
דהוצרכו לדחות.

אמנם מנאמי מפורש צמוס' שחולקים על
דעת הר"ר בנימין, צשצת (ר"פ כירה

דף ל"ו ע"ג ד"ה וצה"א) שכ' וז"ל: וק'
לרשב"א היכי שרי להחזיר קדרה ע"ג כירה
צשצת, והא אמר פ' המציא צילה (דף ל"ג
ע"א) דציליס וקדירה וחציתא ופוריא מלמטה
למעלה אסור משום אוהל ע"ש. והנה זהו
אוהל עראי, וא"כ מה זו קושיא, הא אמרינן
צהדיא דצאוהל עראי לא גזרו כלל משום
כבוד הצריות, וא"כ גם משום כבוד צשצת הוי
לן למשרי, אע"כ ללא כדעת הר"ר בנימין
וה"ע"י.

(קובץ דרושים חוברת ז' סימן י"ב)

הטלית משום כבוד הצריות. וא"כ לדעת
הר"ר בנימין הו"ל להתיר לטלטל מכרמלית
לרה"י משום כבוד השצת. ולענין זה חקרו
גם צשצות דשצות ע"י נכרי וע' צסי' ער"ו
צהג"ה וצכ"ד.

ואפשר להליץ צעד הר"ר בנימין,
ללהתיר שצות משום כבוד צשצת
לא רלו, אבל משום כבוד הצריות לא גרע
ממקום הפסד גדול דהתירו שצות
כמבואר צמג"א כנ"ל. והר"ר בנימין אמר
רק צאוהל עראי, דאמרו צשציל כבוד
הצריות לא גזרו, והיכי ללא גזרו כלל,
נוכל להשוות כבוד צשצת לכבוד הצריות.
דוגמא להא שכ' המג"א (סי' שכ"ח סק"ט)
דשצת הותר אלל פקוח נפש, דצקל נוכל

כג. הערת אמרי כהן (שם סי' ל"ח): בדבר מה שהעיר חו"ז הגאון מפיעטרקוב זצ"ל בדברי רבינו בנימין
דמשום כבוד שבת לא גזרו בנין ארעי אטו קבע, דא"כ יהי' מותר לטלטל מכרמלית לרה"י לסעודת שבת
כמו שהתירו באבנים של בה"כ.

לענ"ד במחכג"ת, לא עלה על דעת הר"ב ז"ל להתיר שום איסור שבות דשבת משום צורך האדם לכבוד
השבת, דא"כ בטלו כל שבותי שבת, וכל דבר שיצטרך לאדם ימצאו בו לומר שהוא כבוד השבת. ובפירוש
אמרו בשבת (דף נ' ע"ב) הכל מודים שאם נתקלקלה הגומא אסור להחזיר, ומשום מוקצה נגעו בה שיטלטל
הגיזי צמר שהטמין בהם, והרי צורך האדם לאכול חמין בשבת בכלל כבוד השבת יחשב, דהרי הר"ב אומר
כן לענין סידור האבנים להטמין חמין לשבת, ובה אנו דנין, הרי מבואר להדיא דלא התירו שבות דמוקצה
משום כבוד שבת זה. ואף אם תחלק דאיסור מוקצה חמיר טפי משבות דאוהל עראי, הרי הר"ב מדמה כבוד
שבת בהטמנת חמין לכבוד הבריות, ובכבוד הבריות התירו גם איסור מוקצה, ואמאי בנתקלקלה הגומא ...
אסור להחזיר. אלא ודאי דגם ... שמירת שבת בשבותים שגזרו חז"ל היא כבוד השבת להזהר בשמירתה.
אך חידש לן כי כבוד שבת דוחה שבות דיו"ט, כמו כבוד הבריות דוחה שבות דשבת, ולכן מתיר לסדר
האבנים ביו"ט שחל בע"ש לצורך הטמנת חמין לכבוד השבת, אבל חלילה להתיר שבות דשבת משום כבוד
השבת, ואודא להו כל הקר' שהק' הגאז"ל, ונסתר גם הראי' מקו' התוס' ר"פ כירה כמובן, וז"פ וברור לענ"ד.
ואמנם מה שהעיר הגאה"כ ז"ל מהא דביצה (דף כ"א ע"א) דמחלק בין שבות דשבת לשבות דיו"ט צריך
ישוב. ונלענ"ד כי שתי תשובות בדבר, חדא דשינויא בתרא אליבא דרבה בר"ה נאמרה, ואליבא דרבא דקיי"ל
כוותי' א"צ בחילוק זה. וגם מדלישנא קמא הניח דברי רבה זה בקושיא ולא נחות לחילוק זה, מבואר דכלל
שינויא דלא למסמך עלה היא, ולא כהלכתא היא.

בענין גיטי נשים ושחרורי עבדים

ע"כ יסלח לי על אשר לא השצתי צפאסט המוקדמת.

והנה צדצר אשר הורה להסיר זיכוי גט למומרת, ע"י לשון זכי, יפה הורה, ואין צדצרי הרצ אשר פקפק כנגדו ממש. [עי' רמ"א אה"ע סי' ק"מ סעיף ה', וז"ל: ואם אשתו מומרת, וזיכה לה גט ע"י אחר, אע"פ שחזרה זה אחר כך, אינה זריכה גט אחר].

*

במס' גיטין (דף י"א ע"ב): במשנה האומר תן גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי, אם רצה לחזור בשניהן יחזור, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים בגיטי נשים, אבל לא בשחרורי עבדים, לפי שזוכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו.

וכתב הרי"ף (דף ה' ע"א מדפי הרי"ף): והני מילי לחזרה דלא מצוי רביה למיהדר ביה אבל עבדא לא נפיק לחירות עד דמטי גיטא לידיה. דתנן (דף י"ג ע"א) האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי ומת, לא יתנו לאחר מיתה, דאין גט

רב שלום עד צלי ירת, אל מקומו שואף זורת. כמר אהוצי ידידי, ידיד נפשי וחמדת לצני. ה"ה הרהמאה"ג החרף, לקחו כמטר יערוף. צקי צחדרי תורה, נ"י ע"ה פה"ח [נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החזק], כ"ש מו"ה משה מייזלש נ"י, אצדק"ק דיהרנפורט כעת צק' טשענסטחוב י"י"ב.

מכתבו הנחמד אף נעים צאהצה השגתי, ומפלפלו מאוד התענגתי, אבל צימים האלה טרדות רבות קצוני גם סצצוני,

תו אמינא בפשיטות יותר, דבאמת זריקת דם שבות דמקדש היא, ובהכרח צ"ל דהוא בכלל השבותים דגזרו גם במקדש, וכמ"ש תוס' סוף עירובין (דף ק"ב ע"ב), וזו דחידת לן שינויא בתרא בביצה בהאי ואבע"א, דלענין שבות במקדש שאני שבות דיו"ט מבשבות דשבת, דהני שבותין דגזרו במקדש גזרו רק בשבותי שבת, אבל לא בשבותי יו"ט, וז"פ וברור. וממילא בגבולין אין ראי' כלל לחלק בין שבת ליו"ט לענין השבותין, ושפיר פסקינן בש"ע להתיר שבות דאוהל עראי בשבת מהא דהתיר ר"נ ביו"ט, ודו"ק. ועי' מג"א (סי' ש"ז סק"ר) דאין מדמין דבר לדבר בענין השבותים וק"ל.

כד. בן מו"ה אברהם מייזל. חיבר ספר תשועת חן על מגלת אסתר (תקפ"א). והוזכר בשו"ת עטרת חכמים (חיו"ד סי' כ"ה). ובשו"ת חת"ס (ח"מ סי' מ"א).

לאחר מיתה. ושמעת מינה דלחזרה הוא דוכין לו לעבד, אבל מיפק לחירות לא נפיק עד דמטי גיטא לידיה.

והקשה הרא"ש (פרק א' סי' י"ג) על הרי"ף מההוא (דף י"ב ע"ב), דרבי מאיר סובר דאינו יכול לזכות לעבד השיחרור, דחוב הוא לעבד שיצא מתחת רבו לחירות, דעד השתא ה' יכול אדם אחר ליתן לו תרומה לאכול, ועכשיו ע"י השיחרור אינו יכול לאכול עוד. ולזה אמר רבי מאיר עבד כהן שברח ואשת כהן שמרדה הרי אלו אוכלין בתרומה, וזה אינו אוכל. אלמא דלרבנן מיד כשהגיע הגט ליד השליח, נשתחרר ואינו אוכל, ואי לא הווי גיטא עד דמטי לידיה אמאי אינו אוכל.

והנה בדעת רש"י ישנו סתירה בדבר. בדף ט' ע"ב בר"ה לא יתנו כ' וז"ל: ואפילו רבנן דאמרי זכות הוא לעבד וזכין לאדם שלא בפניו, נהי דלהכי זכה דלא מצי מיהדר ביה, מודו רבנן דכל כמה דלא אתא גיטא לידיה לא הוי משוחרר. ולקמן (דף י"ג ע"א) פ' רש"י על משנה זו דהאומר, תנו גרסינן, ול"ג תן גט זה, שלא מסר ליד השליח בחייו, לפיכך לא נחלקו חכמים בדבר לומר שמשעה ראשונה זכה לו השליח לעבד להיות משוחרר. ובתוס' (דף ט' ע"ב בר"ה לא יתנו) כ' דרש"י חזר בו.

שליח שחזר ונעשה שליח למי שנשלח לו, ניתק משליחות הראשון עד שלא הי' לו שהות לחזור אלל שולחו ולומר עשיתי שליחותך, ושליחות שאינה ראויה לחזור ולהגיד אינה שליחות. וזגמ' שם מסופק אי צריכין חזרה שליחות או לא. וכנראה דחידש השואל דצאומר תן גט זה לעצדי, הוי כשליח צין להולכה וצין לקצלה, דמנא המשלח הוי שליח להולכה, ומנא זכי' להמקבל הוי שליח לקצלה^ב. וכיון דנעשה שליח של שניהם, לא הוי חזרת שליחות. וכיון דמספקא לן צוה [אי

ובדבר אשר פלפל ליישב דצרי הש"ע (יו"ד סי' רס"ז סעיף ע"ו), ונתן טעם לדברי הרי"ף ז"ל (גיטין דף ה' ע"א מדפי הרי"ף) שכתב דאינו יכול הרב לחזור צאומר תן גט שיחרור, אלל העבד אינו משוחרר, עד דמטא גט שיחרור לידו.

ובתב דכיון דהוקש לאשה דלפינן לה לה, א"כ צעי חזרה שליחות למשלח, [ע"י גיטין (דף ס"ג ע"ב), צמי שהוא שליח צין מהאשה לקבל גיטה, וצין מהאיש להוליך הגט, "לא חזרה שליחות אלל הצעל", פירש"י

כה. היות שאין בידינו דברי השואל, לא ברירא לן מה שאמר. ואולי כוונתו, דכיון דדין זה אי בעינן "חזרת שליחות" בספק עומדת. ואי נקטינן דבעינן חזרת שליחות, א"כ בטל כל השליחות, והאדון יכול לחזור בו, ואי נקטינן דלא בעינן, א"כ העבד משוחרר תיכף. וא"כ כשדינן לגבי דיני ממונות, אז אמרינן דהאדון

זענין חזרת שליחות], לך אינו אוכל בתרומה [מספק]. ונתיישב בזה קושית הרא"ש על הרי"ף עכתו"ד.

הנה דין זה דבענין חזרה שליחות הוזכר גם בגיטין (דף כ"ד ע"א), באומר לאשה לא תתגרשי בגט זה אלא בפני ב"ד פלוני, ואמר לה הוי שליח להולכה עד דמטית התם, וכי מטית התם הוי שליח לקבלה וקבלי את גיטך. ופריך והא"ל חזרה שליחות אצל הבעל, פירש"י שליח לא מיקרי אלא המשתלח מזה לזה, שראוי לחזור אצל שולחו ולומר עשיתי שליחותך לחברך, וזו אינה ראויה לחזור, שהרי לא נשתלחה אלא לעצמה, ואח"כ נעשית היא בעל המעשה, ובטל השליחות קודם שתחזור.

והנה אם שכת"ה דצר חכמה דיצר, ופלפול נעים, ליישב כמה קושיות, מ"מ אית ל"י פירכא. דהנה הרשב"א ז"ל צחידושיו (גיטין דף ס"ג ע"ב), הקשה על הא דגיטין (דף כ"ד ע"א) דפריך צפשיטות הא לא חזרה, וצדף ס"ג ספוקי מספקא ל"י. ומי' (צד"ה ואי לאו דמסתפינא) דש"אני צהן (צדף כ"ד) דצתחלת השליחות לא הי' ראוי לחזור השליחות אצל הצעל עכ"ד. וא"כ אם נימא דצתחלת הנתינת שטר שיחרור, נעשה שליח של שניהם, א"כ אין כאן ספק כלל, והדרא קו' הרא"ש לדוכתה.

ועוד לפי"ז אמאי כתב הרי"ף, אצל מיפק

לחירות לא נפיק עד דמטי גיטא ליד"י. אמאי מועיל צמטא ליד"י, הא זענין גט אחר, כמ"ש רש"י ז"ל (דף ס"ג ע"ב צד"ה ואזרכה) ואזרכה גט אחר. והרי"ף ג"כ כתב כן צפרק התקבל (דף כ"ט ע"א), ומאן דצטלי' לגיטא, [נמי לא צטליה, אלא משום דלא חזרה שליחות אצל הצעל], משמע דלריך גט אחר.

ועוד, עכ"פ איך יתיישב דברי רש"י ז"ל, אשר רצה כ"ת צתירונו על הרי"ף ליישב סתירות דבריו, הא רש"י כתב דלריך גט אחר, ואינו מועיל אם יתנהו השליח לידה, צגוונא דלא חזרה שליחות, א"כ אמאי משוחרר צמטא ליד"י.

ובלבד זה אינו מתקבל על הדעת, שיהי שליחו להולכה ושליחה לקבלה, ויהי שליח של שניהם, אשר תרי השליחות סתרי אהדדי.

והא דכתב הר"ן ז"ל דנעשה שלוחו לזכות, היינו ליהוי דעת אחרת מקנה, דאף אם מגצי' מציאה לחצירו, לא קנה חצירו,

אינו יכול לחזור בו, (אולי נקרא האדון מוציא מחבירו שעליו הראי', וילע"ב). משא"כ כשדנין לגבי דיני איסור, כגון אי מותר לישא בת חורין, או אם מותר לאכול בתרומה, אז צריכין להחמיר מכח ספק. וז"ש הרי"ף דינינו משוחרר - בודאי, עד דמטא גיטא ליד"י, דאל"ה אינו משוחרר רק מספק. ומההמשך נראה דהשואל תמך על דברי הר"ן (דף ד' ע"ב מדפי הרי"ף) וז"ל: ולי נראין דברים כפשטן, דמתנת' שמעינן דכל אדם מדעתו יכול לעשות שליח לחבירו שיעמוד במקומו, ומש"ה כיון שהאדון אמר תן שטר שחרור לעבדי, הרי שליח יכול לומר הריני עושה עצמי שליח קבלה שלו, והרי הוא כאילו עשאו עבד שליח לך. הרי דהוי גם שליח לקבלה.

[הצעל ששלח וכו'. שם ההוא גצרא דשדר לה גיטא לדציתהו וכו' ואסיקו דהוי ספק דצבר שבערוה והספק הוא אם יכול זה האיש להיות נעתק משליחות הולכה שמינהו הצעל לשליחות קבלת האשה שהיא ממנה אותה עתה כיון שעדיין לא נגמר שליחות הצעל. וכתב רבינו ומשיגיע גט לידה תתגרש ודאי] ופשוט היא [עכ"ל]. ורש"י ז"ל כתב בהפך (דף ס"ג ע"ב). כבר הקשה כן צט"ז שם [ס"י קמ"א ס"ק ב'] וז"ל: לי הוא תימה רצתי מה מועיל מה שמגיע לידה כיון שכבר נתצטל השליחות של שליח הצעל צמה שניתק משליחותו בשעה שקיבל עליו להיות שליח האשה לקבלה דהא אי אפשר לו להיות צפעס אחת שלוחו ושלוחה אלא ודאי דניתק משליחות הצעל כמ"ש רש"י בהדיא וא"כ ממי תתגרש בהגעת הגט לידה אח"כ כיון שאינה מקבלת לא מיד הצעל ולא מיד שלוחו וזה דומה ממש למ"ש צסימן ק"מ סעיף ח' בעשאתו שליח להוצאה ואמר שהוא שליח קבלה דאמרינן עקריה לשליחותיה לגמרי ולא מהני אפילו הגיע גט לידה ה"נ ממש הוה כן דלפי דעתו עקריה לשליחות הצעל ונתצטל השליחות כמ"ש רש"י בהדיא דשליחות שאינו ראוי לחזור ולהגיד אינו שליחות דמשמע דשליחות הצעל צטל מחמת זה וכיון דכאן עבר השליח ועשה כן דהיה סבר שיכול לעשות עכ"פ עקריה לשליחות צעל וכגון דא

וא"כ אם נימא דיהי' זוכה בשצילה, שלוחה לצד לא מהני. לכך קאמר הר"ן ז"ל דנעשה גם שליחו לזכות לה והוי דעת אחרת מקנה. לא דליהוי שלוחו להולכה ושלוחה לקבלה, דנימא צכה"ג לא חזרה שליחות. וכ"כ הט"ז להדיא (צ"י קמ"א סק"ב) דא"א צשום אופן להיות מטעם אחת שלוחו ושלוחה. וכן היא צחי' הרשב"א ז"ל להדיא. והיינו היכי דסתרי השליחות אהדדי.

ובזה נסתר מה שהציא רא"י מהתוס' צ"מ (דף ק"ד ע"א) [אולי כוונתו לדף ע"א ע"ב צד"ה צשלמא] דנעשה שליח של הזוכה והמזכה, דהתם לא סתרי השליחות, ועל כונה אחת נעשה שליח של שניהם, ואמאי לא נימא דנעשה [שליח] לכמה אנשים על שליחות אחת. וצ"מ ע"כ צריכנא לומר דנעשה שלוחו של גוי הלוי ג"כ, דאל"ה אף אם נעשה שלוחו של ישראל הראשון המלוה, מ"מ הגוי לא נפטר מהחוב, ואדעתא דלא נפטור מהחוב לא נתן הגוי ליד ישראל המעות, כמצואר צדצרי הריטב"א ז"ל הוצא צאסיפת וקניס^ב. ושפיר אמרינן התם דנעשה שליח של שניהם.

*

ואשר הק' כ"ת על דצרי הרצ המגיד ז"ל שכתב (צפ"ו מהל' גירושין הי"ג)

כו. ז"ל הריטב"א: דכיון דאינן שליחות לגוי כשנתן הגוי מעות של ישראל המלוה לישראל הלוי אינו נעשה שלוחו של ישראל המלוה ועדיין המעות באחריותו של גוי כבתחלה, כי אף על פי שנתנם לישראל זה

דמטי לידיה אמאי אינו אוכל], וכן הצעל המאור הקשה מזה. והרמב"ן ז"ל תירץ במלחמותיו, [דהכי קאמר שיחרור העבד חוב הוא לו, כשהוא משוחרר אינו אוכל צטרומה].

ולבאו' תמוה אמאי לא הקשו ממתני'

צטרומות (ריש פרק ח'), העבד

שהיה אוכל צטרומה צאו ואמרו לו מת רבך או שמכרך לשראל או עשאך צן חורין וכו', ר' אליעזר מחייב קרן וחומש, [ור' יהושע פוטר וכו'. וכולן שהיתה תרומה צתוך פיהם, ר"א אומר יצלעו ור' יהושע אומר יפלוטו]. דמבואר להדיא ד[אף] צלא מטא לדי' אינו אוכל צטרומה. וע"ז אא"ל כתי' הרמב"ן ז"ל. וכן הק' הרשב"א ז"ל צחידושיו (דף י"ג ע"א צד"ה מתני').

והג"ל לתרץ, דהנה הט"ו (אה"ע סי' ק"מ ס"ק ו') כ' לחלק דדעת הרי"ף אינו רק צעבד, דאף לחכמים קצת חוב הוא, דעבדא צהפקירא ניחא לי, מש"ה צעינן מטא לדי'. משא"כ צמומרת, דכולה זכות היא, צכה"ג לא צעינן דמטא לדי"ב.

צריכה רצה ליישב הך מילתא עכ"ל]. אלא דתמוהין דצרי, דדייק ממשמעות דצרי רש"י ז"ל דסתם, דאינו שליחות, משמע דהשליחות צטל, הא רש"י כ"כ להדיא דצריכה גט אחר.

*

ובגוף הדבר מה שהקשה הרא"ש (גיטין פרק א' סי' י"ג) על הרי"ף [צדף ה' ע"א מדפי הרי"ף] דהא דאמרו חכמים חוזר צאשה ואינו חוזר צעבד, הני מילי לחזרה דלא מצי למיהדר ציה, אצל עבדא לא נפיק לחירות עד דמטי גיטא לדיה], מההוא דשמעתין [דף י"ג ע"ב], דרצי מאיר סובר דאינו יכול לזכות לעבד השיחרור, דחוב הוא לעבד שיצא מתחת רצו לחירות, דעד השתא הי' יכול אדם אחר ליתן לו תרומה לאכול, ועכשיו ע"י השיחרור אינו יכול לאכול עוד. ולזה אמר רצי מאיר] עבד כהן [צצרה ואשת כהן] שמרד[ה הרי אלו אוכלין צטרומה], וזה אינו אוכל, [אלמא דלרבנן מיד כשהגיע הגט ליד השליח נשתחרר ואינו אוכל, ואי לא הוי גיטא עד

לא נפטר הגוי מן הישראל המלוה ואין דעתו של גוי לתת כלום לישראל זה אלא על דעת שיהא פטור מישראל המלוה שלו, וכיון שאינו נפטר ממנו הוו להו מעות שנתן לישראל ברשותו של עצמו והגוי חייב לישראל בכתחלה וישראל זה חייב לתת מעותיו לגוי ואינו חייב לישראל כלום,

כז. ז"ל הט"ז: נראה לי דדברי מהרי"ק תמוהים מאד מנליה דרי"ף חולק בהמירה דאז הוה זכות גמור דבזה נראה דגם הוא ס"ל דמותרת תיכף בקבלת האחר דע"כ אינו מחלק בין חזרה להתרה אלא בשחרור עבד דיש סברא קצת לומר דחוב הוא לו לעבד דבהפקירא ניחא ליה טפי ואף על גב דרבנן דר"מ לא סבירא ליה האי סברא אלא ר"מ כדאיתא בפרק קמא דגיטין דף י"ג מ"מ התוס' כתבו שם דגם רבנן סבירא ליה האי סברא דניחא ליה בהפקירא אלא דגדול לו הזכות שלא יהיה משועבד יותר מהאי חובה דהפקרא וא"כ שיש עכ"פ קצת חובה סגי במעלה שיש לו זכות שלא יוכל לחזור אבל מ"מ בעינן להיתר הגעה לידה אבל המירה

אוכל תרומה לא נפשטא צגיטין, ואיפשטא
צכריתות (דף כ"ד ע"ב) לאוכל בתרומה.

ובלא"ה לא קשה, דממנ"פ לא יקשה לפי
שיטת הרי"ף, דאם נימא דמעוכב
גט שיחרור אינו אוכל, ודאי לא יקשה, דזה
פשוט דאם אינו יכול לחזור צו רק דלא נפיק
לחירות עד דמטא לידו לא [עדף] ממעוכב
גט שיחרור דאינו אוכל, ומש"ה ר"א מחייב.
ואם נימא דמעוכב גט שחרור אוכל, שפיר
מצינן לאוקמא ההוא דפ"ח דתרומות צחצו
עבד וחצו צ"ח כנ"ל ודו"ק. ועי' צירושלמי
דמוקי ההוא מתניתין (דפ"ח מתרומות) צאנפי
רתיקי מזה.

*

ועל"ה צלצי ליישב הא דפשיט צגיטין (דף מ"ב
ע"ב) דמעוכב גט שיחרור אוכל
בתרומה מההוא דאמר רב משרשיא, כהנת
שנתערב וולדה כו', הגדילו התערובות
משחררין זה את זה, דקתני לאוכלין. והקשה
הגאון מו"ה ישעי' פיק אמאי הביא מימרא
דרב משרשי', הא מתניתין היא ציצמות כהנת
שנתערב וולדה כו', ולכא' קו' עומה היא.

אמנם לדידי לא קשה כלל. דציצמות (דף צ"ט
ע"ב) איתא צמתניתין הגדילו
התערובות ושיחררו זא"ז. וע"ז פריך צגמ'

ולפי"ז נוכל לתרן ההוא דפ"ח דתרומות,
[דמיירי] צחצו עבד וחצו צן חורין,
דהוי מעוכב גט שיחרור, דצעי צגיטין אס
אוכל בתרומה, ואס נימא לאוכל בתרומה
ניחא שפיר, דהי' אוכל בתרומה [לפני
שיחרור חצו השני]. והנה הקצת חוב אשר
צעבד, הוא מטעם דעבדא צהפקרא ניחא לי',
דשפחה זילא לי' שכיחא לי' ופריצא לי' (גיטין
דף י"ג ע"א), א"כ צחצו עבד וחצו צ"ח,
דלישא שפחה אינו יכול, א"כ הוי כולו זכות.
לפי"ז ניחא דאמרו לו שיחררך, דצכה"ג לא
צעינן דמטא לידו'.

*

ויעי' כת"ה צתוס' גיטין (דף מ"ב ע"ב) ד"ה
מעוכב, לאד תירוצא, שוה חצו עבד
וחצו צ"ח לשאר מעוכב גט שיחרור. ואף
דמעוכב גט שיחרור אס אוכל בתרומה הוי
צעיא דלא איפשטא (אס), ולפ"ד הוי לי'
למפשט מפ"ח דתרומות, [דלפי הנ"ל הלא
מוקמינן המשנה דתרומות דהי' חצו עבד
וחצו צן חורין, ועכ"ז הי' אוכל בתרומה עד
שיחרור חצו השני, וא"כ למה לא פושט
הגמרא הספק מזה המשנה].

ל"ב, דצלא"ה כתב הר"ן ז"ל (צסוגיא דאין
פודין שבין יותר מכדי דמיהן) (דף כ"ג
ע"א מדפי הרי"ף), דמעוכב גט שיחרור אס

דינא דמעוכב ג"ש. דהי' מוכרת להארין להקשות עלי' רנו אין לא רנו לו כדפרכינן ביצמות שם, ולהציא שינויא דרצא. ולכן הציא תיכף נוסחת רב משרשיא, שהי' שונה צמתני' דיצמות כפי שינויא דרצא משחררין זא"ז, דמזה מוכח דהוּו מעוכב גט שחרור וז"צ ונכון^ב.

*

אמנם יש להקשות, דהנה צגיטין (דף ל"ח ע"א) אמר רב המפקיר עצדו ילא לחירות ורריך גט שיחרור, ופרש"י ילא לחירות מלהשתעבד לרבו עוד. והנה הכא דמי ממש להא דכ' הרי"ף צאומר תן גט זה לעבדי, דא"י לחזור צו, ופקע זכות רבו ממנו. ואם נימא דמעוכב גט שחרור אינו אוכל צתרומה, א"כ אינו נושא שפחה לדעת התוס' שם (דף מ' ע"א) (צד"ה אותו). ולדעת רש"י (שם) גם צאוכל תרומה אינו נושא שפחה. א"כ קשה לפי דעת ט"ז, דצכולו זכות צלי שום ד' חוב, [מודה הרי"ף ד]משוחרר אף דלא מטא לידי, וכיון דאינו יכול לחזור, פקע זכות האדון ממנו, ושזב אינו נושא שפחה, א"כ שזב הוי זכות גמור, דלא שייך זילא לי'

(דף ק' ע"א) שיחררו אי צעי אין אי לא צעי לא, ואמאי, לישא שפחה אינו יכול צת חורין א"י, אמר רצא אימא כופין ומשחררין זא"ז. והנה רש"י ז"ל פירש (שם צגיטין צד"ה וחולקין) והאי מעוכב גט שחרור הוא, ואין לרבו רשות עליו, דלא ידע הי מנייהו עבד, ורריךן שיסחררו זה את זה. [שני שורות מטושטשים כאן. ואשלים לפי ענ"ד. דלכאורה קשה דלפי ההו"א צגמ' דרק אי צעי משחררין זה את זה, א"כ למה קרי לי' מעוכב גט שיחרור. ועכ"ל דמוכיח לפי המסקנא] אשר רצא תי' (ביצמות שם) אימא כופין ומשחררין זא"ז [דלישא שפחה א"י וכו'] א"כ שפיר הוי מעוכב גט שיחרור.

וידוע דרב משרשיא הוא [צנון] ותלמידו של רצא, [עי' חולין (דף נ' ע"א) אתא רב משרשיא צרי' ממשמש צהו כו'], עי' צ"ק (דף ה' ע"א) [אמר רב משרשיא משמי' דרצא], וצ"מ צ"ס. וצתמורה (דף ח' ע"א) מתיב רב משרשיא ממתייתין דיצמות הנ"ל, ושנה הא כהנת שנתערב ולדה כו' הגדילו 'משחררין', וזהו כפי שינויא דרצא אציו ורצו.

והשתא ניחא שפיר דהמקשה צגיטין לא הציא מתני' ביצמות לפשוט מינה

כה. כיוון לדבריו הרש"ש שם וז"ל: שם ת"ש דא"ר משרשיא כו'. הגרי"פ תמה דהא מתניתין היא. ונלע"ד דר"מ תני בה משחררין זא"ז ולא כגירסת המשנה דלפנינו ושיחררו. וראיה לדבר דבתמורה מביא ר"מ המשנה בגי' משחררין. (ונ"ל עוד דביצמות שם צ"ל א"ר משרשיא משמיה דרבא כופין אותן ומשחררין זא"ז דאשכחן טובא בש"ס דאמר משמיה) והכא עיקר הפשיטות מהא דצריכינן לשחרר זא"ז כדמשמע מפרש"י. ונ"ל דט"ס ברש"י וקתני וצ"ל דקתני.

זכרון

בענין גיטי נשים ושחרורי עבדים

יעקב

קעז

שכיחא לי, וליהוי משוחרר גמור, ולא ליצעי
מטא לידי, וז"ע.

גמור, וליהוי משוחרר ממש, ואמאי צעי מטא
לידי. ויש לפלפל עוד, אצל מרוצ טרדוטי לא
אוכל להאריך. ועכ"פ דינו צרור דמהני
זיכוּבֵּט.

ובזה נסתרים דצרי כת"ה, דכתב דהוי ספק,
ומספיקא אינו אוכל בתרומה, א"כ גם
מספיקא לישא שפחה אינו יכול, והוי זכות

(קובץ דרושים חוברת ז' סימן ב')

בענין ציקער וצירעפ של גוים

צס', מ"מ פוסקי הלכות וסוגיין דעלמא דלא כוותי', כמבואר צד"מ (סי' קי"ד א'), וצמקומיני פשוט היתר לשמות כל משקה העשויין מדבש [אף צצית הגוי]. עוד כתב, וכתב צאיסור והיתר הארוך כלל מ"ג (דין יז) דאע"ג דהגוים מושחין היורה צשומן חזיר כמו שרגילין, אפ"ה שרי דנטל"פ שרי ועוד דצטל צס'. וכן פסק הרמ"א צש"ע סי' הנ"ל, ויש מתירין צשכר מדבש וכן נוהגים להקל צמדינות אלו. וכן צכמה דצריס הדומים לענין זה, וכן צתשו' הרמ"א שהציא כת"ה.

גם לא נאמר דמה שראה הוי כהרשה לו, דמבואר צתשו' מוהר"ס לוצלין (סי' ק"ד) צישראל ששכר החליצה מגוי, והי' צהס לאן שגדרסו, וכתב ע"ז מ"מ כל ספק שחלצן צטל צששים צחלצ הפרות כו', ואין כאן משום מצטל איסור לכתחילה, או האיך קונין אותן לכתחלה. [דיש לומר] כיון דמערב כל החלצ ציחד, צלתי ציווי הישראל, כי כן מנהגן תמיד, אין לאסור. והציא ראי' מדוצשנין שקורין

תגדל תפארתו ככוכב צמשמתו, כבוד מחותני ידיד נפשי ולצ, הרב הגאון הגדול הצריף וצקי המפורסם כו' מו"ה זאב ליפשיץ נ"י האצד"ק אורקוב יע"א.

מכתבו דמר השגתי איזה ימים קודם הפסת, ומרוב טרדת המועד להשיב לשואלים צענין, וגם אח"ז הייתי כואב צעינים, וזה ראייתי כי איננו נחוץ להשיב יען נהגו הקהלות היתר כאשר כתב כת"ה"א, ע"כ יסלח לי אשר התמהמהתי ואחר עד עתה מלהשיבו. ואם אמנס כי הרב הגאצד"ק לונטשיץ^{יב} רב גוצרי' מאוד, וראיתי מדצריו כי לדעתו הי' יאות לעצור מלקנות, למען יגדרו גדר להשיב נאמן ושומר אללו אשר יהי' נקי מתערובות איסור, וצלי ספק אס הי' צקל לפעול זאת נכונים דצריו מאוד, אכן לענין הדין אחר שכבר הורה חכס כת"ה אין חשש צוה.

ואם אמנס הרדצ"ז (ח"ג סי' תקמ"ז) כתב, דאין לקנות מעכו"ס דצר שנתצטל

ל. גיסו של הצדיק מהר"א מטשעכנוב, חתני השתדלן המפורסם ר' דן לאנדא. אודותיו ספר רבי זאב ליפשיץ.

לא. מהמשך דבריו נראה שהשאלה הי' שהגוים הי' מערבין חלב עם הציקער, במטרה להשקיט המיית התסיתה, ולשכך הרתיחה. והחשש הוא שמשמשים הציקער לבשל בו בשר. (גם נראה דהי' נותן טעם פגום, וגם הי' בו ששים לבטלו).

לב. אולי כוונתו לבעמח"ס דברי חיים אויערבאך.

דגם הרדצ"ז (סי' תקמ"ז) מיירי צעושה העכו"ם לנורך ישראל הלוקחים, דומה לדין הקודם שהציה הרדצ"ז שם, דעושה לנורך ישראל. אף שלפי"ז לא א"ש קושייתו מדברי הרשב"א ז"ל מהא דנטל"פ, דלמא שמה לא מיירי צכה"ג, אפשר דיקשה מסתימת דבריו ולא חילק, לכך אמר הרדצ"ז דחיישין שמה יאמר לצטלו כמ"ש הצ"י צסי' ז"ט, כיון שנתצטל צשצילו.

ורא"י לדבר שהרדצ"ז כתב כי הוא דבר צרור ואין ראוי להאריך בו. ואם לא צכה"ג מלתא דא צריכא רצה. דהרמב"ם וכמה רצותא פליגי אהא דהראב"ד והרשב"א. ורא"י לדבר דהרדצ"ז גופי' צח"ד (סי' ע"ה) מציא דברי המפרשים, והסכים הרמב"ם צהמ"א, דאי לאו טעמא דאוקמי קא מוקים, הוי אזלינן צהו אחרי נתינת טעם, אבל אחריים מחמירים דכל דברים של ערביים, לא הלכו צו אחר נתינת טעם כדי שלא יפרצו. והמעיינן צדברי הרדצ"ז יראה שדעת הרדצ"ז נוטה שם כדברי הרמב"ם והקדמונים, דסוברים שהולכים אחרי נתינת טעם. וא"כ האיך כתב צסי' תקמ"ז לדבר צרור שאסור לקנות מעכו"ם. אע"כ דשם הטעם כמו שכתב, משום דהוי כמבטל איסור, והיינו שנתצטל צשציל ישראל.

וגם הרשב"א והר"ן ז"ל צצ"מ והר"ם (פ"ט מהמ"א) כתבו כיון דשכיח צהו טעמא אסרינן אותו לעולם כדי כו'. משא"כ צנ"ד,

לעקובין של עכו"ם, שכתב צהג"ה שערי דורא (שער א') אעפ"י שנתצלו צתצלין של עכו"ם, צטלות הן צקמח ודצש, וקונין אותן לכחלה, כיון שנתצטל ציד העכו"ם, וקצרתי לשונו. וכתב הגאון מוהר"ם ע"ז, ומסתמא אין לחלק צין היכי שכבר עשו העכו"ם הדוצשנין לעצמן למכור, וצין היכי שהישראל הוא אצל העכו"ם צשעת עשייתן, צכל אופן מותר לקנות מהן עכ"ל. הרי שהתיר אע"ג דאפשר צע"א, לחלוצ הכשרות צפני עצמן, או לתצל הדוצשנין צתצלין כשרין, וישראל רואה. וצכל אופן מותר לקנות מהן, כיון שהגוי עשה מעצמו.

אבן להרשות לו צפירוש, ודאי דאסור, דהוי כמבטל איסור, דמצואר צטוי"ד (סי' ז"ט) וז"ל דאי שרית למי שנתצטל צשצילו, חיישין דלמא אחי למימר לגוי או לעצד שיצטלנו. ואין לומר דכיון שנתצטל צשצילנו יהי' אסור, דהא חזינן דכתב המג"א (סי' תקט"ו ס"ק כ"ב) צעכו"ם הדר צכפר, והציה דגים לעיר שרוב ישראל, יש להסתפק אם אמרינן מסתמא צדן לנורך ישראל, או אמרינן ניזול צתר רוצא דעלמא, וצדן לנורך העכו"ם, ואח"כ נמלך והציהו לכאן כו' כנ"ל להקל עכ"ל. מכ"ש כאן, דלא נמלך כלל ואינו מציא לישראל, כ"א הקונים נוסעים לשם לקנות, דודאי עושה לנורך רוצא דעלמא, דהוי עכו"ם.

ונ"ל דצנידון דידן קיל טפי, כמו שמוכח מתשו' מהר"ם לוצלין הנ"ל, ע"כ נ"ל

שאוכלו עם זשר, מפורש דפליג על הז"ש. וא"כ לפי"ד הז"ש דגם בחלז הוא מצטל איסור, אמאי לא אסר הז"ש הניקר מחששא דהרדז"ז, אע"כ כיון שהגוי מצטלו לא איכפת לנו.

גם הנודע ציהודה מהדו"ת (סי' נ"ו חיו"ד) צי"ש שקורין קראמצאמצולי פערסקי, שנותנין בתוך היורה צעת צישול היי"ש, זשר נצילה או שחטה צלי מליחה והדחה. וכתב דישראל לא יעשה כן, דהוי כמצטל איסור. אמנם יי"ש של א"י, הוי כדיעצד, ומתיר לקנות מהגוי, אף דשם איפשר לעשות צע"א. דנראה מדצריו דפעולת הצשר לעצורי קיטרא להפיג חריפת היי"ש, וא"כ איפשר לעשות צצשר כשר שנמלח והודח"ל, ועכ"ז מתיר כיון שנעשה ע"י גוי. ואין לומר ד[דוקא] טעם זשר שלא נמלח מועיל לזה, דטעם הדם מפיג חריפות היי"ש, [דהלא] אפשר לשום צתוכו כצד, דאסר לן דמא ושרי לן כצדא (חולין דף ק"ט ע"ב). ע"כ אף דאפשר צע"א מותר, כיון דשלא צפקודת הישראל עושה הגוי.

(חבר איזה תיבות), דהוי לפגם, ואף אם נימא חששא דלקנות מעכו"ם הוי כמצטל איסור לכתחלה א"כ אינו מועיל לפגם, דהא גם איסור הפוגם אין מצטלין אותו לכתחלה. וראי' לדבר דהמרדכי וכמה

דלפי דצרי כ"ת לא שכיח זהו טעמא כלל. וגם הצ"י (סי' קל"ד) צטוי"ד מציא לשון הרשצ"א צתשו' צזה"ל, ואעפ"י שאלו נתערצ כן ע"י ישראל ה"י צטל כו', כגצינה של גוים כו', ואעפ"י שאין צו טעם זשר, אלא שכל שאסרו להתרחק מהם, בכל ענין אסרו, וכן דעת הרצ"ד ז"ל והוא הישר שצטעמים עכ"ל. נראה דכתב מפני שאסרו להתרחק מהם, והיינו צמשקים, שאסרו משום חתנות, או גצינות שכבר אסרו צמנין, משא"כ הצירעפ והניקר, דמעולם לא נאסר כלל. ואם יאצה לפרש צפוסקים הנ"ל פירוש אחר, מ"מ רצים אשר אתנו להחיר.

גם אינו מוצן לי כוונת הגאון אצד"ק לינטשיץ, דהאיך אפשר לעשות צענין אחר ע"י חמאה, מה מועיל, הא מצטלין הצירעפ והניקר עם זשר. ואין לומר דזה לא הוי מצטל איסור, דכיון צשעת מעשה הוי היתר, דהא הצמח נדק (סי' פ') כתב לערצ טעם קלצ ציין ע"י ס', הוי ג"כ מצטל איסור. מחמת דאין לשין עיסה בחלז, גזירה שמה יצא לאוכלו עם זשר, הוי כמצטל איסור.

הן אמת דהרדז"ז (ח"ג סי' תכ"ו) כתב שלא כדצרי הז"ש, דעל הניקר שנותנין צתוכו חלז של צהמה, כתב הרדז"ז וא"ת וכי מצטלין איסור לכתחלה, הא ל"ק כלל כו', הכא צשעה שמצטלו אינו אסור, כ"א צשעה

מ"מ כיון דפועיל לעשות היין ללול, אף דפוגם צטעמו משציה צתיקונו. ומדמה למ"ש הרשצ"א ז"ל, דהיכי דהגדיל האיסור מדתו אסור, אף שפוגם צטעמו משציה צריצוי מכלתו. א"כ צנ"ד נמי יש חשש, כיון דהחלצ משציה להשקיט המיית התסיתה, ומשכך הרתיחה.

אמנם כד מעיינת שפיר גם זה ליתא, דצשלמא צנידון דהנ"ל, משציה צשתי, ששותה יין ללול, והוי ממש כההוא דהרשצ"א ז"ל דמשציה צריצוי מכלתו, משא"כ לענין האוכל הצירעפ והצוקר, מה אהני ל"י שימת החלצ לתוכו. ואי משום דמועיל להסיר קלקול הרתיחה, מאי איכפת ל"י להאוכל צזה, (גם העכו"ם אדעתי דנפשי קעציד, כדי למוע ההפסד שלו, ומסתבר צזה דמרויח העכו"ם. גם לא שייך חששא דהרדצ"ו שמה יאמר לצטל, וראי מאיסורי שנת ואין להאריך).

ובנא תימרא דהיכי דהשצח איננו לענין האכילה שפיר מקרי לפגם, דהא הרמ"א ז"ל צתשו' (סי' נ"ג) כתב, דשמן זית דמערצין צתוכו שומן חזיר הוי לפגם. והא כתב דמועיל שומן חזיר להקפותו ולהיות עב כדי שויליכוהו למרחקים צחצית של עץ, ואי לאו התערובות, אינם יכולי, להוליכו, דמדדייתי טובא. עכ"ז כתב הרמ"א דהוי לפגם, וא"כ תיקשי אדברי נ"ל, דהיכא דמשציה צתיקונו אף לפגם אסור, אלא ע"כ דהכא אינו משציה השומן חזיר להאוכל מידי, דאח"כ חוזר ונמחה, אלא להמוליך, למען יוכל להוליכו.

קדמונים כתבו דאיסור חמץ וכל איסורי משהו אף לפגם אסור, א"כ לכתחלה דאסור לערב אף משהו א"כ ה"ה לפגם אסור.

ומעם הדבר נראה דלפגם הוי עכ"פ כמשהו. וכמה פוסקים הקשו ע"ז, דלמא גרע ממהו דהא פוגם. ולענ"ד הדבר נכון מאוד, דהא היכי דליכא למיקם אטעמא משערינן צס', דטפי מס' לא יהיב טעמא, לפי"ז גם צנותן טעם לפגם, טפי מס' אינו פוגם, וא"כ צחמץ ודומי דאסור צמשהו, היכי שרינן נותן טעם לפגם, הא טפי מס' אינו פוגם, ומה צינו לנ"ט לשצח צטפי מס', הא אינו משציה ואינו פוגם, וא"כ היכי נימא דצזיר מס' דפוגם יהי מותר, וטפי מס' יאסר, יציבא צארעא כו'. לפי"ז שפיר כתבו, דצאיסור משהו אף לפגם אסור.

א"כ צנ"ד נמי דלכתחילה יש חשש אף לפגם, מ"מ הא ליתא, דהא צנ"ד העכו"ם מערב, ואין לחוש לחששא דהרדצ"ו (סי' תקמ"ז) דשמה יאמר לעכו"ם לצטלו, כיון דפוגם הוא לא יאמר לעכו"ם לצטלו, אף אם צדעתו לקנותו. כמ"ש הרדצ"ו צענמו ליישב דצרי הרשצ"א ז"ל, שלוקחין מן העכו"ם לכתחלה נטל"פ, כיון שפוגם לא יאמר לעכו"ם, א"כ אף לדצרי הרדצ"ו ז"ל מישרא שרי.

אבן איכא לעיוני, דהא כתב הנמח נדק דאסור לערב חלצ ציין אף דהוי לפגם,

א"כ גם צנ"ד נמי הוי לפגם ושרי. וכן כ' צס' תומת ישרים, דלענין לקנות מעכו"ם אי הוי לכתחלה, ע"כ דצדיעצד מיקרי.

גם לענין העדים ע"כ דהוי מקרה מיעוטא דמיעוטא.

גם שפיר כתב כ"ת דלענין דבר הגלוי לכל העולם לא אמרינן דתרי כמאה כמ"ש התוס'. ואף דיס לדחות דלענין טעמא דאיסורא לא נוכל למיקם עלה דמלתא כ"א עפ"י מה דאמרו חז"ל כל מה דאסר לן רחמנא שרי לן. ועפ"י"ז כתב הרמ"א בתשו' משומן חזיר דשרי לן שיצוטא, וא"כ צגמ' אמרו אסר לן תרצא שרי לן חלב חי, א"כ אינו גלוי לכל העולם, הן השני עדים טעמו חלב חי, וזה אינו גלוי, אכן מלשונם לא נראה כן, ומלתא דלא שכיחא הוא. גם אמרו שהריחו צו ריח חלב, וכלים אינם מריחים ולא טועמים צו.

גם אוכלים הצירעפ והציקער ממקומות אחרים, וטועמים שלא נשתנו טעמם ממקומות אחרים מהפאצריק אשר בלעשמערש, מאי אית לן למימר שמא כולם מערבים, א"כ לאסור כולם הוי גזירה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד צה. ודומה למש"כ רבינו מנחם עזרי' בתשו' (סי' ק"ל), לענין המלח שמעמידין אותו צדס צבילה, שכתב צה"ל וניחא לן למימר שמותר צנ"ד לצטל

איסור הדס לכתחלה ע"י התצטיל, כיון שהוא נמנע גמור לאכול תפל מצלי מלח, ואין הצבור יכולים לעמוד צו. וצכה"ג לא אמור רצנן אין מצטלין איסור לכתחלה כו'. ואין לומר דדוקא צמלח כתב כן שהוא נמנע, דחזינן דרצותינו התירו צשמן פ' אין מעמידין (דף ל"ו), דסמכו על דצרי רשצ"ג ור"א צר צדוק שהי' אומרים אין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב הצבור יכולים לעמוד צה, אף דאפשר צשמן של ישראל, והאוקר צמדינות אלו ג"כ דצר החרכי. ואי משום דהתם צשמן אמרו צגמ' משום דלא פשט איסורו צרוב ישראל. הא צנ"ד לא פשט איסורו אף צמיעוט ישראל. ואיך ניקום וניסרינהו.

גו"ס ע"ז כפי הגצ"ע מהגאצד"ק זגערוש מהפאצדדרעקטיר שכתב כת"ה, וא"כ חזינן דלא נשתנו הפאצריקין, ומערבים צמקרה מיעוטא דמיעוטא ומצוטלים צמיעוטס, והטעמים כולם שוים.

ע"כ אין צידינו לאסור מכל הלין טעמי' שכתצנו. ויש אחי עניינים צדרך פלפול עוד. אכן לא כתצתי כ"א הצריך לעניינינו. וצלי ספק אם יש תחצולה לשמור הדצר מכל חשש תערובות, צודאי יחפון צתקנת ישראל כמוי.

(קובץ דרושים חוברת ט' סימן ג')

פסחים דף ג' ע"ב

הרגל] ימתין [שצעה ימים, כדי שילך לציטו שלשה] (שלשים יום אחר הרגל) כשיעור הליכת ארץ ישראל [ויחזור שלשה ויכריז יום אחד], משמע דיותר לא צעיקן, משום דעולי רגלים אינן מחוץ לארץ רק מארץ ישראל (עיי"ש צמוס' ד"ה חמשה עשר יום), דאם לא כן יש לחוש שמא מאחד [שצא] משאר ארצות העמים נפל, אלא על כרחך דעולי רגלים אינן רק מארץ ישראל בלבד. ושוב מנאיתי באור חדש (נד"ה או יאמר) שהרגיש בזה ע"כ.

(חי' הרד"ד ח"א תחלת המסכתא אות ד')

במם' פסחים (דף ג' ע"ב צמוס' ד"ה מאל"י מי קספו לך) כתבו דרבי יהודה בן בתירא שלא עלה לרגל, י"ל לפי שהי' זקן, או אין לו קרקע, דפטור מפסח כמו מראי'. אי נמי נציבין חוץ לארץ הוא כדמוכח בצפרי.

ועל מ"י האחרון של צמוס' הקשה המשנה למלך (פ"א מהל' קרבן פסח ה"א) הכי צחוק לארץ פטורין מלעלות לרגל ע"ש.

ובבוד אבי הגאון (נ"י) [זצ"ל] הביא רא"י מאלו מציאות (צבא מציעה דף כ"ח ע"א) דאמרינן דחייב להכריז [צרגל] ו[אחר

פסחים דף ל"א ע"ב

ע"ש. א"כ קשה לאציי, אף אם נכרי מישראל לא קנה משכון, מ"מ לא יהי' עובר, דהא למפרע הוא גובה.

ונ"ל לתרץ^{לה} [דהנה] התוס' (גד"ה צדצ"י יחמק) מקשים הא בשעת הלואתו אינו קונה משכון.

ובש"ך (ח"מ סי' ע"ג סק"ט צד"ה ועוד נלפע"ד) תירץ ד[אף גמ' דילין] מיירי שלא בשעת הלואה, [ובאמת בשעת הלואה אינו קונה משכון]. ע"ש שיישצ לשון (שחששו) [שהלוה על המשכון, דמתאים] אף שלא בשעת הלואתו^ל.

תנן נכרי שהלוה לישראל על חמנו אחר הפסח מותר צנהאה, נהי נמי דהרהינו אללו, הא אמרת נכרי מישראל לא קני]. הקשה צס' אור חדש דלישני לרצא צאומר לא יהא לך פרעון אלא מזו, דכה"ג ודאי למפרע הוא גובה, כמ"ש התוס' צגיטין [דף מ"א ע"א, צהתוס' המתחיל צדף מ' ע"צ], דכל טעמו של רצא הוא משום דאילו הוה ליה זוזי הוה מסלק ליה צוואא אשתכח דהשתא הוא דקא קני^{לה}.

והנ"ל לתרץ, דצתוס' (גד"ה אלא הצ"ע) הקשו, למסקנא דמוקי צהרהינו, ומחלק צין נכרי לישראל אי קונה משכון

לד. הנה באור חדש מקשה קו' זו על תחלת הסוגיא, כשמקשה הגמ' מרבא על מתני' דילין. ורבינו מוכח מתירוצו שמקשה על סוף הסוגיא, לאחר שתי' הגמ' דהברייתא מיירי בהרהינו, ואח"כ מקשה ממתני'. אמנם היא היא.

לה. בהנדפס יש כאן כמה תיבות בסוגריים: (דהרמב"ן במלחמות מוקי לה בשעבוד מטלטלין אג"ק). ואין ענין זה נוגע לכאן.

לו. ז"ל הש"ך: ועוד נלפע"ד דרך אחרת לדעת רש"י, דודאי רבי יצחק לא קאמר אלא שלא בשעת הלואתו, ולא קשיא מהך דפרק כל שעה, דהתם נמי י"ל דמיירי שלא בשעת הלואתו. והא דדייקינן בש"ס בהאומנים ובפרק שבועת הדיינים דלישנא דהלוהו על המשכון משמע בשעת הלואתו, לק"מ, דודאי לישנא דהלוהו על המשכון, לישנא דמשכון משמע שהלוהו מתחילה על המשכון וא"כ משכנו בשעת הלואתו, אבל בפסחים לא קאמרינן אלא ישראל שהלוה לנכרי על חמצו, והאי לישנא שפיר יש לפרשו שהלוה לו מתחילה על חמצו שהיה לנכרי בביתו, ולא השכינו אצלו, רק ששיעבד לו חמצו שהיה לו בביתו, מדלא קתני ישראל שהלוה לנכרי על המשכון של חמץ. וראיה לזה, דהא דמעיקרא קאמר התם בפרק כל שעה לימא כתנאי ישראל שהלוה לנכרי על חמצו כו' ומשני ותסברא כו' אלא הכא במאי עסקינן כגון שהרהינו אצלו וקמיפלגי בדר' יצחק כו'. אלמא דמעיקרא הוה ס"ד שלא השכינו אצלו בביתו, וא"כ ישראל שהלוה לנכרי על חמצו דנקט היינו ששיעבד לו חמצו. וכן פירש"י התם (ל"א ע"א ד"ה תנן) להדיא, דמעיקרא קס"ד דכשלא מסרו לו

למפרע^ל. [נמנא דצהרינו מודה אציי לרצא דמכאן ולהצא הוא גובה. ולכן הדיון צבירייתא הוא רק אס צעל חוצ קונה משכון כדרצי ינחק].

אך לפי"ז הדרא הקו' על רבא, דהאיך מתרין לרבא דמיירי בהרהינו, ואז מודה רבא לאביי דלמפרע הוא גובה, הלא אדרבה הוא, דבהרהינו מודה אביי לרבא דמכאן ולהבא הוא גובה.

והנה צטור (חו"מ ה' אצידה ומציאה סי' רס"ט), הציא הצ"י צסס הר"ן, דזה הסצרא שאמר הגמ' כיון דנפל גלי דעתי וכו', לא שייך רק אקנין דרצונן, ואז מהני גילוי דעתו, דהוה כמו אי אפשי צתקנות חכמים. משא"כ צקנין דאורייתא לא שייך זה.

ועל [הא דציארנו לעיל לצאיי] דצהרינו גלי דעתי, (ד) צשלמא לאציי מהני שפיר גילוי דעתו, שלא לצבותו למפרע, דאציי סוצר שעצודא לאו דאורייתא^ל. משא"כ רצא דסוצר שעצודא דאורייתא, (ד) לא מהני גילוי דעתו כצצרת הר"ן.

ובשום לצ על כוונת המלוה צמה שלקח המשכון [לאחר זמן ההלוואה], דאין לומר כדי שיהי צטוח צמעותיו, דאמאי לא לקח צשעת הלוואתו. וגס (על) [אין לומר ד]מחמת שראה שלא פרע הנכרי ל[כן לקח ה]משכון, דהא מיירי שמעתין צ[שלקח המשכון צש]לא הגיע עדיין זמן פרעון. וע"כ כוונתו, שצציל זה לא לקח צשעת הלוואתו, [אלא] עד אחר זמן [הלוואתו], כדי לקנות המשכון, דאינו קונה אלא שלא צשעת הלוואתו.

והנה צמס' צצא מציא (דף י' ע"צ) אמר, צראה את המציאה ונפל עלי', כיון דנפל, גלי דעתי דצנפילה ניחא לי' דליקני, צארצע אמות לא ניחא לי' דליקני^ל.

ולפ"ז לא קשה קושית התוס' הנ"ל [האיך יתרץ אציי הצבירייתא], דלאציי [אלרצה] צצהרינו אללו גרע, מדחזינן דכוון לקנותו צצהרינו, ע"כ לא רצה לצבותו

מיירי, אלא שיעבדו לו כשאר לוויים, שאם לא אתן לך עד יום פלוני בא לביתי וגבה מחמץ זה, עכ"ל. וא"כ נהי דמשני כשהרהינו אצלו, מ"מ שפיר נוכל לומר דמיירי שהרהינו אצלו לאחר הלוואה, שהלוה לו מתחילה על החמץ שהיה לו בביתו, ששיעבדו לו, ואח"כ הרהינו אצלו. וזהו לפע"ד ברור. ותמנהי על בעלי התוס' ושאר גדולים שהרעישו העולם בזה, הלא הדברים פשוטים ומוכרחים כמו שכתבתי.

לז. שם (בע"א): אמר ריש לקיש משום אבא כהן ברדלא, ארבע אמות של אדם קונות לו בכל מקום. (ובע"ב): אמר רבא מותיב רבי יעקב בר אידי, ראה את המציאה ונפל לו עליה, ובא אחר והחזיק בה, זה שהחזיק בה זכה בה. ואי אמרת ארבע אמות של אדם קונות לו בכל מקום, נקנו ליה ארבע אמות דידיה וכו', כיון דנפל עליה גלי דעתיה דנפילה ניחא ליה דנקני, בארבע אמות לא ניחא ליה דנקני.

לח. והמשנה מיירי בלא הרהינו, ושפיר אמרינן לאביי למפרע הוא גובה.

לט. עי' תוס' גיטיין (דף נ' ע"א ד"ה כיון).

הלואתו לשלח צשעת הלואתו נראה הטעם, דתוס' צ"מ (דף פ"ג צ"ג [צ"ד"ה אימור]) פי' הטעם דקונה משכון מדרבי יצחק, [מאזיה טעם] להיות שומר שכר. ו[תי' התוס' דנעשה שומר שכר צהיהא הנאה ד] יכול לקדש צו אשה. והקשו צתוס' הא גם צמעות הי' יכול לקדש. ותי' צתוס' כיון שעמיה [צשעה שנוטל המשכון], אין לו המעות [צידו], הוי נהנה מהמשכון.

לבן נראה [הטעם] דצשעת הלואתו אינו קונה משכון, דאינו נהנה מן המשכון, דאז [עדיין המעות צידו ו] יכול לקדש צמעות.

אך הקשימי דלקני ג"כ צשעת הלואתו, ואף דיכול לקדש ג"כ צמעות, דהא צמעות אין יכול לקדש פחות משה פרטה, וצמשכון מקודשת אף צפחות משה פרטה, דחיישין שמא שיה פרטה צמדי (קידושין דף י"ג ע"א) ב.

היוצא לן מזה דבהרהינו נהפך שימתם של אביי ורבא מקצה אל הקצה. דלאביי אמרינן דמכאן ולהבא הוא גובה, ולרבא אמרינן דלמפרע הוא גובה.

ולפ"ז מיושצ גם קושית האור חדש הג"ל, דלרצא לא מני לתרן [דהמשנה מיירי] צאומר לא יהי לך פרעון אלא מזה, דא"כ קמה וגם נצצה קושית התוס', דא"כ גם נכרי מישראל נהי דלא קונה משכון, מ"מ הוא למפרע גובה ודו"ק.

*

מ"ד דף ל"א ע"ב

הקשו צתוס' (צ"ד"ה מדרבי יצחק), הא מדר' יצחק אינו קונה אלא שלח צשעת הלואתו, והכא ע"כ מיירי צשעת הלואתו, מדקמני [הלוהו] על חמנו.

ונ"ל צטוז טעם ליישב, דהחילוק צין שעת

מ. לא זכיתי להבין תירוצו. דקו' התוס' על אביי הוא על הברייתא דבנכרי שהלוה לדברי הכל עובר, וא"כ לרבא הברייתא מיירי מסתם משכון, שלא אמר לא יהא לך פרעון אלא מזו, ושפיר לרבא מכאן ולהבא הוא גובה, ונכרי אינו קונה משכון, ולכן עובר. משא"כ המשנה יש לאוקמי באמר לא יהא לך וכו', ולמפרע הוא גובה, ושפיר מותר, ומאי מקשה הגמ'. ואדרבה הגמ' רוצה למצוא גוונא דאמרינן למפרע הוא גובה, והאור חדש רוצה להרויח דלא נצטרך לאוקמי בהרהינו או במעכשיו, ושפיר יש לאוקמי באמר לא יהא וכו', דגם בזה אמרינן למפרע הוא גובה.

ואין לתרן דהגמ' סברה דהמשנה והברייתא מיירי בחדא גוונא, ולכן אם המשנה מיירי באמר לא יהא לך וכו', א"כ גם הברייתא מיירי בהכי, ושוב יקשה מהברייתא. דזה אינו, דהלא הגמ' בתירוצם ג"כ מחלקים דהמשנה מיירי במעכשיו והברייתא בלי מעכשיו.

מא. בחי' הרד"ד נרשם בריש פלפול הקדום שהוא מאבי המחבר, ואיני יודע אם זה קאי רק על קטע ראשון, או על כל השלשה קטעים.

מב. יש לעיין מה תועלת לו מספק קידושין. אך הר"ן שרבינו מביא לקמן סובר דאם ידוע בודאי ששוה פרוטה במדי, אז מקודשת בודאי, וא"כ יש לאוקמי בכה"ג.

אמנם הר"ן (שם דף ו' ע"א מדפי הרי"ף) כתב הטעם דחיישינן שמא שוה פרוטה צמדי, אף דאין להקדש אלא מקומו ושעתו (ערכין דף כ"ד ע"א), מ"מ הוה כאמרה לדידי שוה לי [כדאמרינן לגבי חמש סלעים של פדיון צכור כדאיתא לעיל דף ח' ע"א].

לפ"ז קונה אף צשעת הלואתו. (ו) [ד] אין לומר דהא יכול לקדש גם צמעות, דמכל מקום [משכר] לענין לקדש צמשכון אף פחות משוה פרוטה כנ"ל, ומסולק קושית התוס' ודו"ק^ב.

*

לפ"ז צמשכון לא שייך זה, דהא לא שייך לדידי שוה לי, דהא צריכה להחזיר לצעל חוב אס יחזיר המעות^ב. לכך אינה מקודשת צפחות משוה פרוטה צמשכון, [ושזו אינו נהנה כלום], לכך צשעת הלואתו אינה קונה.

קשיא לי אהא דמקדש אשה צכלי שאינה שוה פרוטה, דאינה מקודשת, משום דלא הוה כסף, (עי' שו"ע אה"ע סי' ל"א ס"ג). וכן צשצועה נחלקו הראשונים^ב אס חייב לשצע צכלי שאין צו שוה פרוטה.

לפ"ז צנכרי הממשכן חמץ [לישראל], דהזמן הגיע אחר פסח כמ"ס הראצ"ד צה' חמץ ומצה, לפ"ז אינה צריכה להחזיר המשכון לנכרי, דהא חייצת לצערו קודם הפסח, לפ"ז מקודשת אף צפחות משוה פרוטה, דהא שייך לדידי שוה לי,

[וקשה] לפמ"ס התוס' צסוף פרק האומנים (דף פ"צ ע"צ צד"ה אימור), אהא דהוה שומר שכר מדרצי יחקה, כיון דראוי לקדש צו אשה. והקשה דהא גם צמעות הי' יכול לקדש, וא"כ אינו נהנה מהמשכון, דאס לא הי' מלוה הא יכול לקדש צמעותיו. ותירלו (צמ"י השני) דצמעות לא הי'

מג. יש לעיין דהא אז תזכה בעצם מעות של החוב (דאל"ה בודאי אינה מקודשת). וי"ל או דכל החוב ג"כ אינו שוה פרוטה אך זה דוחק. או י"ל דבכה"ג לא זכתה בחוב אלא כנגד המשכון, שהוא פחות מש"פ. ועדיין הדברים לא נתחווירו אצלי כל צרכן.

מד. יש לעיין דהא כל הטעם דחייבת לבערו, הוא רק אם אמרינן דישאל מנכרי קונה משכון. ואם כן אם נימא כקו' התוס' דבכה"ג בשעת הלואה אינו קונה משכון, שוב הוי החמץ של הנכרי, ואין חייבת לבערו, ושוב צריכה להחזיר המשכון, ושוב אין לומר לדידי שוה לי, ושפיר לא הרויח כלום. נמצא דהא תלוי בהא, דאם קונה משכון, אז מרויח ונעשה שומר שכר, ואם אינו קונה משכון, שוב אינו מרויח. וא"כ שוב קשה קו' התוס' דנימא דאין קונה משכון. ויש להתיישב בדבר.

מה. הרמב"ן (שבועות לט: ד"ה ה"ג מה כלים), והרא"ש בפסקיו (פ"ו סי' ד) סוברים דצריך שיהא שוה פרוטה. ורבינו האי גאון והרמב"ם בהל' טועין (פ"ק ה"ה) והרשב"א (שבועות לט: ד"ה ה"ג מה כלים) סוברים דכלים נזקקין אף על פי שאינם שוים פרוטה.

יכול לקנות בחליפין, וזמשכון שהוא כלי קונה
 בחליפין, לכן הוא שומר שכר.

וא"כ לפ"ז קשה, דכל כלי ע"כ שיה
 פרוטה, שיוכל לקנות זה בחליפין,
 דאל"כ אמאי היה שומר שכר. וא"כ לא
 משכחת כלל כלי שאינה שיה פרוטה, כיון
 דיש שווי הגאה שיה פרוטה במאי שיקנה זה
 בקנין חליפין ונ"ע.

והנה קיימא לן בחו"מ (ש"ך סי' ש"ג סק"א,
 וסי' שמ"ו סק"ו), דשומר שכר לא היה רק
 כשהגאתו שיה פרוטה, הא פחות משה
 פרוטה לא היה שומר שכר.

(חי' הרד"ד)

בסוגי' דהשוחט את הפסח על החמץ פסחים דף ס"ג

פי' רש"י כן, עי' בל"ח ואו"ח כולם הערו
בזה.

ג) צמוס' ד"ה השוחט את הפסח על החמץ
עובר בל"ח אומר ריב"א דהפסח כשר
ללא שנה עליו הכתוב לעכז וכן מוכח
צמוספתא כו'. והקשו האחרונים דמתוס'
מוכח ללא אינטרך קרא להכשיר, רק כיון
ללא שנה עליו הכתוב, ליכא קרא לפסול,
וממילא כשר. וצירושלמי דרש חזקי' דזחי
אתי לאורוי דהוצח כשר מדנקט על חמץ דס
זחי ולא נקט זחי על חמץ כמ"ש הקרבן
העדה, מוכח דאף שהוא על חמץ מכל מקום
הוא זחי וכשר הוא, ואם כן הירושלמי מנגד
לסברת התוס'.

ד) יש לדקדק על הרמב"ם שהציא דהשוחט
את הפסח על החמץ לוקה שנאמר לא
תזבח, וצגמ' (דף ס"ג ע"ב) הציאו הלימוד
ללא תשחט ולמה שינה הרמב"ם דרכו מדרכ
רש"י, וצריכין ליישב דעת שניהם.

ה) הוקשה המהרש"א על התוס' שכתב ללא
שנה עליו הכתוב לעכז דהא אדרבה שנה
הכתוב ללא תשחט ולא תזבח כתיבו בקרא.

ובזה שנראה לישב ההערות הוא, עפ"י מ"ש
הרא"מ אדברי רש"י צמוס, ללא

דרוש שדרש בשבת הגדול שנת תקצ"ח
במתניתין השוחט את הפסח על החמץ
עובר בל"ח ר"י אומר אף
התמיד, רבי שמעון אומר הפסח ששחטו
צ"ד לשמו חייב שלא לשמו פטור, וצמועד
פסח ששחטו שלא לשמו חייב לשמו פטור,
ושאר כל הזבחים לשמן ושלא לשמן חייבין חוץ
מן החטאת וכו'. רש"י פי' עובר בל"ח
דרחמנא אמר לא תשחט על חמץ דס זחי,
לשמו חייב שלא לשמו פטור דסובר רבי
שמעון שחיטה שא"ר ל"ש שחיטה כדאמר
צמרובה וכו'. וצמועד פסח ששחטו לשמו
חייב ולקו צהדי לאוי דצ"י וצ"י.

והנה הקשו על דברי רש"י הללו, א'
דצחלה פי' משום לא תשחט והא
לא תזבח מוקדם בקרא, ללא תשחט על חמץ
דס זחי צפ' תשא כתיב ולא תזבח על חמץ
דס זחי צמשפטים כתיב וטפי הוי ליה להציא
מן המוקדם.

ב) הקשו אמאי דנקט רש"י לרבי שמעון
דלקי צהדי לאו דצ"י וצ"י ולא נקט
לת"ק, ורש"י גופי' סובר דלאחר שש ג"כ
עובר צצ"י וצ"י לת"ק.

וגם הוא שפת יתר כי מה נ"מ אם לקי תו
משס צצ"י ג"כ או לא לקי, ומאזיה הכרח

תזבח פי' לא תשחט, וכתב החידוש שמשמיענו רש"י, כי לא תזבח יורה לא על שחיטה שאינו עבודה, וזר וטמא כשר לשחיטת קדשים, רק לא תעשה מעשה זבח, היינו מה שהוא עבודה צמוקדשים, כגון זריקה וכיוצא עכ"ד.

ולבן יש ליישג צוה קושיא הו', דהא שנה הכתוב לא תזבח ולא תשחט, דכיון שפי' הרא"מ דהלשון משמע דהאזוהרת לא תזבח קאי אמעשה זבח א"כ לא שנה הכתוב אשחיטה, דקרא דלא תזבח לא קאי אשחיטה, רק אזריקה, והיינו מעשה זבח, וא"כ אשחיטה ליכא שני מקראות. ואף דרש"י פי' צומש דלא תזבח קאי אשחיטה, לא יוכרח הריצ"א ג"כ לפרש כמותו, ולכן כתב דלא שנה הכתוב לעכב.

ובזה יש ליישג קושיא הג', דכיון דזריקה ילפינן מדם זבח, א"כ שפיר על הזריקה איכא [צ'] מקראי קודש, ושנה הכתוב לעכב, לכן שפיר אנטריך קרא להכשיר. רק דתוס' זיינו עצמם אהשוחט, ואתוספתא דהביא דהשוחט עובר בל"ת והפסח כשר, לכן כתבו דאשחיטה לא אינטריך קרא, דצ"ז לא שנה הכתוב לעכב.

אבן הירושלמי הביא מקודם הצרייתא דזורק דעובר, מנלן מדם זבח, א"כ קאי גם אזורק אי הפסח כשר, וזריקה שנה הכתוב, לכן תני חזקי' דמקרא דזבח ילפינן, אף אם זרק על חמץ הפסח כשר.

ובזה יש ליישג קושיא הד', דהנה כיון דהקרא משמיעה דהזבח כשר, א"כ למ"ל תרי קראי, וא"כ ע"כ אחי לעבור צשני לאוין. ונהי דאי לאו דגלי קרא דזבחי שהפסח כשר, הו"א דפסול, משום דשנה הכתוב, וע"כ הוא לעכב, דהיכי לאפשר לאוקי קרא ולמדרש לא מוקמינן צלאוי יתירי, כמו דאמרינן צפסחים דף כ"ד, וא"כ הו"א דצא קרא יתירא לעכב, אכן אחר שגילה הכתוב דזבח כשר, למ"ל תרי קראי, וא"א למדרש דמעכב, לכן ע"כ שצקי' לקרא, ודחקינן דהוא לעבור צשני לאוין.

והגה הרמב"ם דרצה להורות דחייב מלקות אלאו דלא תשחט, והנה צתוס' כתבו דצני חצורה אין לוקין משום דהוי לאו שאין בו מעשה. ועוד דלא תשחט כתיב, א"כ מוכח דלהסבירא הראשונה י"ל, דגם צני חצורה עוברין, כמו שהמקטיר עובר מהיקישא דלא ילין, אכן אינו לוקה משום שהוא לאו שאב"מ. ועי' צמל"מ פ"ה מיסודי התורה הביא שם כלל אחד, דהללו שהוזהר אלאו שיש בו מעשה ואין בו מעשה, אמרינן כיון דצאין בו מעשה לא לקי, גם אמעשה לא לקי, דלא ניתן הללו למלקות. ולפי"ז קשה כיון דלא תשחט קאי גם אצני חצורה, שהוי' לאו שאין בו מעשה, א"כ גם השוחט לא ילקה, כיון דצמוך הללו נכלל לאו שאין בו מעשה ג"כ.

אבן כיון דקרא אחי לעבור צשני לאוין, וא"כ אם נאמר דלא לקי למה נכתב

מועד, שכן עובר צבל יראה וצבל ימלא, ולהו"א י"ד שאינו עובר צב"י וצ"י.

ולפי זה נכונים דברי רש"י, שפירש דלכן במועד עובר ולא צ"ד אשאר זבחים, משום שמרבינן חולו של מועד, דלקי זהדי לאו דצ"י וצ"י, ולכן לא פירש רש"י את"ק, דשם א"ל לנתינת טעם, דאפסח כתיב להדיא בקרא, ולא צריך לטעם כלל, דהוא אינו דורש לחיוב כלל רק צ"ד, ומקרא מלא הוא לא תשחט.

אמנם קשה דלמה רש"י פירש כטעם הירושלמי, ולא פירש דמוצא זבחי ילפינן כסוגי' הש"ס דילן, וגם קשה על הירושלמי למה לא הביא טעמא דרבי שמעון כדרשת הש"ס דילן.

ו**נראה** דהנה אמרינן צפסחים (דף ה') רבא אמר מהבא, לא תשחט על חמץ דם זבחי, לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים, ואימא כל חד וחד כי שחט, ומשני זמן שחיטה קאמרינן, פי' דרבא מפיק דמו' שעות ומעלה אסור חמץ צהנאה. והקשו צתוס' דהא התמיד נשחט קודם הפסח, וא"כ צתחלת שבע לא יתסר, דאז לא הוי זמן שחיטת פסח. ותירלו כיון דאם עבר והקריב פסח קודם התמיד כשר, מקרי זמן שחיטת פסח. והנה מדברי תוס' אלו מוכח דקודם שחיטת תמיד ראוי שלא יקרא זמן הפסח, רק דאמרינן לחומר, כיון דאם עבר ושחט כשר, יש לאסור ג"כ חמץ מתחלת ז'.

שני לאוין, דצשלמא היכי דלקי שפיר נכתבו להורות דסופג שמונים, וכמ"ס צתוספות ר"פ איזהו נשך צד"ה לעבור עליו צשני לאוין, דצגזל כיון דנייתק לעשה ולא לקי, למ"ל לעבור עליו צשני לאוין. וא"כ כיון דגם צשחיטת הפסח על החמץ תרי קראי כתיבי, ע"כ אחי להורות דלעבור צשני לאוין, א"כ מוכח דלקי, ול"א כיון דנכלל צלאו שאין צו מעשה גם למה שיש צו מעשה [אין לוקיין] דגלי קרא כאן דלקי.

וא"כ שפיר הביא צדבריו הרמב"ם אהא דלוקיין משום שלא תזבח כתיב, וקאי ג"כ אשוחט, וסובר דגם לא תזבח קאי אשחיטה, כמ"ס רש"י צתומש, וא"כ ע"כ קאי לעבור צשני לאוין, וא"כ מוכח שלוקה.

ובזה מיושב קושיא א', דכיון דת"ק נקט צלשונו עובר צלא תעשה, ולא נקט דלוקה, א"כ י"ל דסובר דלא לקי אשחיטה דלא תזבח היא מעשה זבח, וא"כ על השחיטה ליכא שני לאוין, ולא מצינו שלוקה, לכן הביא קרא דלא תשחט ודו"ק היטב.

ועתה אכתוב צישוב קושיא הב', אשר כל האחרונים דחקו ענמם צישובה על דרך הרחוק, ואנכי מצאתי צירושלמי דאמרינן תרי זבחי, חד מרצה שאר זבחים, וחד ממעט, לכן מוקמינן דהמיעוט הוא צי"ד, והריצוי הוא צמועד. ופריך צירושלמי מאחר שרובא ומיעוט, מה ראית לרבות חולו של מועד ולהו"א י"ד, ומשני מסתברא לרבות חולו של

דהוא לא דריש זבח זבחי, וקאי אשחיטת תמיד, דאינו מקרי שלא בזמן זבח, דא"כ למה לא אמר גם שאר קרבנות הקרבין קודם התמיד, ולכן אמרינן דדריש זבחי המיוחד. אכן כיון דהאמרו לו הוא רבי שמעון, ולדידיה קשה נימא דאתמיד יתחייבו, כיון דאז לאו זמן זבח פסח הוא כנ"ל, רק עכנ"ל כמ"ש צירושלמי, דמסתברא לאוקמי בחוש"מ, שכן עובר צ"י וצ"י, לכן השיב דרק צפסח היינו צמועד, שהוא חג הפסח, אז חייב אשאר זבחים, ואזמן ההוא קאי זבחי, אכן לא אזמן שחיטת תמיד צע"פ, דהברייתא מוקים כרבי שמעון בגמרא, מדנקט חייב וזה נכון.

*

השאגת אריה בתשובה הקשה, דלמה לוקה צשוחט פסח על החמץ הא הוא התראת ספק, שמא ציטל החמץ, דע"כ גם לשוחט את הפסח על החמץ מהני ציטול, כדמוכח באלו עוברין דמ"ט ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו אם יכול לחזור למנותו יחזור ויצער ואם לאו מצטלו בלב, מוכח דציטול גם ללאו דלא תשחט מועיל, וא"כ קשה דהוי התראת ספק ולא ילקה.

ונראה ליישב, די"ל דלכן לא הוי התראת ספק, דציטול לא מהני לענין שחיטת פסח על החמץ. ומה שהציא ראה יש לדחות, דהנה המג"א כתב צסימן ת"מ

וא"כ קשה דנהי דבגמרא דרשינן דבזמן דליכא זבח איכא זבחי, וממעטינן י"ד, נימא דגם הריצוי קאי צ"ד, היינו קודם שנשחט התמיד, ושחט זבחים על החמץ אחר שש, דנימא כיון דליכא זבחי, דלכתחלה אסור לשחוט הפסח, לכן מוזהר גם אשאר זבחים, וא"כ מנלן לאוקי צמועד, דלמא קאי הריצוי צ"ד ג"כ וזהו פירכת הירושלמי. ונהי דבגמרא דף ה' אמרינן דקודם שחיטת התמיד מיקרי זמן שחיטה, היינו ששם קאי לחומר, לאסור מו' שעות ולמעלה, אמרינן להחמיר, דזה נמי מיקרי שעת שחיטה, אבל זכאן דנהפוך הוא, דאם נאמר דלא מיקרי זמן שחיטה, מחמרינן לאסור גם שאר זבחים, א"כ עדיף לאוקי קרא צ"ד מלאוקי אחולו של מועד, וזה פירכת הירושלמי. ומשני מסתברא לרבות חולו של מועד שכן עובר צ"י וצ"י, וא"כ הירושלמי אינו סותר להגמרא דילן כלל, דגם הירושלמי דרש דרשת הגמרא, ולכן רש"י לא מנע מלהציאו צפירושו כנ"ל.

ובזה יש ליישב מה שדקדקתי בזה דאמרינן דף ס"ג ע"ב צברייתא ר"מ אומר אף התמיד אמרו לו לא אמרו אלא צפסח בלבד, ולכאורה מלת צפסח מגומגם, דהו"ל למנקט לא אמרו אלא הפסח בלבד, וכמו דנקט השוחט את הפסח.

ולפי"ו ניחא, דר"מ דאמר אף התמיד, נהי דדריש זבחי המיוחד לו, היינו משום

מלכת להחולה נצלה לאכול, דאף ששחיטה הוא זכרת, ונצילה הוא זלוא, מ"מ מוטב לשחוט, משום דשחיטה אינו עובר רק פעם אחד, ונצילה אכל כזית וכזית עובר, מוטב שיעבור איסור כרת בפעם אחת, משיעבור כמה לאוין.

וּלְפִי"ז נִיחָא, דהא האין ידחה עשה דפסח מנזה דתשציתו, הא מאי אולמיה האי עשה מהאי עשה, ואין לומר דחמור משום שהוא עשה דכרת, וכמו דאמרינן שדחי עשה דהשלמה, דהא לדברי הר"ן א"כ חמור האיסור שעובר עליו כמה פעמים, אף שבעצמותו הוא קיל, שרק לאו זעלמא הוא, רק כיון שעובר כמה פעמים חמור מכרת, וא"כ כיון דתשציתו הוא מנזה בכל רגע, וכל רגע שמשעה החמץ עובר זמנזה דתשציתו כמ"ש המג"א, וא"כ מוטב שידחה עשה דפסח מקמי תשציתו, כי תשציתו חמור הוא, שעובר בכל רגע, ועשה דפסח אינו עובר רק בשעה שאינו יכול לעשותו פסח רגע אחרונה, וא"כ דמי עשה דפסח להא דשחיטה דנדחה מקמי איסור נצילה, ה"נ העשה דפסח אף שהוא זכרת קולא מתשציתו, ונדחו מקמיה, משום דהמ"ע דתשציתו עובר עליו בכל רגע, וא"כ אם ישנה החמץ יעבור כל היום, וא"כ כיון שהפסח קיל, הדרן לכללן דאין עשה דוחה עשה.

וְעַפִּי"ז מיושב קושית הש"א, די"ל שפיר דציטול לא מהני לכלי יעבור אלוא

דדייק לאח"ז איסורו דלא מהני ציטול לחמץ, אדמציטול מנות מילה מקמי ציעור חמץ, והציא רחיה מדנקט דאם לאו מצטלו זלזו, מוכח דדוקא זמקום שיכול לצטול אז א"נ לחזור לציתו, הא לא"ה כגון לצתו זמן איסורו דאין יכול לצטול חייב לחזור, ודוחה מילה מקמי מנזה דתשציתו, לפי שמוזהר בכל עשה להשצית.

והשיג עליו הרצ זעל אצן העוזר, מהא דתניא ההולך לשחוט את פסחו דאם א"י יכול לחזור דמצטלו זלזו, מוכח ג"כ לפי סברת המג"א, דאם א"י לצטול זלזו, יצטל ממנות פסח, וילך לציתו ויצער, ואמאי הא ידחה עשה דפסח ל"ת דלא תשחט ועשה דתשציתו. וע"ש שכתב משום דאין עשה דוחה ל"ת ועשה. אכן שם הטעם דאין עשה יכול לדחות העשה, דמאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה, משא"כ כאן, דכיון דעשה דפסח הוא זכרת, להדיא אמרינן צפסחים דף נ"ט יצא עשה דכרת וידחו עשה דהשלמה, וא"כ אינו ענין לשאר עשה שאינו דוחה ל"ת ועשה, לפי שאינם יכולים לדחות העשה דמאי אולמיה, משא"כ כאן דהעשה ידחה העשה, דעשה דפסח אל"ס שהוא זכרת, אכן י"ל דאין עשה דוחה לאו ועשה, כמו שאינו דוחה שני לאוין.

אמנם מה שנראה לי ציטול קושית האצן העוזר, עפימס"כ הר"ן ציומא פ' יוה"כ, גזי מי שאוחזו זולמוס, דאם יש לו נצילה וזמה חיה, דמוטב שישחטו הזמה,

ללא תשחט, רק דזה מהני הציטול, דכיון שהציטול הועיל לצלי יעבור אמ"ע דתשציתו, לא נשאר רק לאו ללא תשחט, וא"כ עשה דפסח דוחה ל"ת ללא תשחט, דצכ"מ עשה דוחה ל"ת ודו"ק.

*

בגמרא פליגי ר"ל ור"י, ר"ל סובר דצחמץ צעינן עד שיהא עמו בעזרה, ור"י סבר דאף שאין עמו בעזרה, צמאי קמיפלגי אי צעל צסמוך קמיפלגי והא אפלגי חדא זימנא צשוחט את התודה ולחמה חוץ לחומה ללא קדוש דר"ל סובר דחוץ לחומת עזרה ור"י סבר חוץ לחומת צית פאגי אלא צהתראת ספק קמיפלגי, והא איפלגי צה חדא זימנא שצועה שלא אוכל ככר זה היום וכו' ומשני דפליגי צעל וצריכי דאי אשמעינן גצי תודה הו"א דסבר ר"ל דצעינן על צסמוך דהיכי דאיתיה גוואי קדוש אי לא לא קדוש, אצל חמץ דאיסורא היא כל היכי דאיתיה צרשותיה דמריה איתא. (ופי' הל"ח משום שאסור צנהא קפיד קרא והא צכ"מ אסור צנהא). צעי' מיניה ר' הושעיא מר"א אין לו לשוחט ויש לו לאחד מצני חצורה א"ל מי כתיב על חמץ, א"ה לאחד צסוף העולם נמי, פי' רש"י כשיש עמה בעזרה. ומשני משום דאיתקש ללא ילין, פרש"י דכיון דצני חצורה ישנן צהלנת צשר שמתווין צכל תותירו. אמר רב פפא הלכך כהן המקטיר את חלב עובר

צל"ת הואיל וישנו צכלל הלנת אימורין. תניא כותיה השוחט וכו' לשוחט או לזורק או לאחד מצני חצורה, היה לאחד צסוף העולם אינו זקוק לו, ואחד השוחט וכו' אחד המקטיר חייב אצל המולק עוף צי"ד אינו עובר. ורמינהו וכו' אחד הזורק ואחד המולק חייב המקטיר אינו עובר קשיא מליקה אמליקה וקשיא הקטרה אהקטרה, ומשני הא והא רצי שמעון ומליקה אמליקה ל"ק כאן צי"ד כאן צחולו של מועד, הקטרה אהקטרה ל"ק איכא תנא דמקיש ואיכא ללא מקיש הקטרה לשחיטה עכ"ל הגמרא.

ובזה שיש לעיין צזה, קושיא א', דרב פפא אמר הלכך, מוכח דאם מקשינן לנהדין דלאחד צסוף העולם, אינו עובר, שמעינן דהמקטיר עובר, וזה תלוי צזה, והא צצרייתא דתניא דהמקטיר אינו עובר, מ"מ תניא דאחד צסוף העולם ג"כ אינו עובר. ועי' צתוס' דף ס"ד צד"ה ואיכא תנא ללא מקיש כתבו ללא מקיש רק לענין הקטרה לחייבו, אצל לפטור אחד צסוף העולם, יפה תירצו תוס' הצרייתא שלא יקשה הסתירה. אכן עדיין קשה על רב פפא דתלי זה צזה, ודייק מדצרי ר"א דכהן המקטיר חייב, והא חזינן דאינו תלוי ואיכא מאן ללא מקיש.

ב' צתוס' הקשו אהא דאמרינן הא והא רצי שמעון, הא צצרייתא קמייתא כרצנן נמי אחיא. ולא הציותי דצרי תוס', דמאי איכפת להו, דצגמרא אמרי שאף כרצי שמעון נמי

א"כ למ"ל היקישא, ע"כ אחי דהמקטיר חייב. ולכן אמר רב פפא הלכך, כיון דאנן קיי"ל דלא צעינן על צסמוך, א"כ לא אינטריך היקישא לאחד צסוף העולם, וא"כ כמו שמקיש מאן דצעי על צסמוך, כמו כן אנן אית לן ההיקשא, ומחייבינן המקטיר.

והנה הקשו בתוס', צכמה מקומות פסקינן דצעינן על צסמוך, וכאן פסקינן דלא צעינן, ותיירו דשאני חמץ דאיסורא הוא, וכל היכי דאיתיה איתיה, וא"כ הסברא נותנת דלא צעינן על צסמוך, דאזלינן בכ"מ אחר הסברא.

והנה הצ"ח פי' דהא דאמרינן איסורא הוא, היינו לפי שהחורה קפדה, משום שאסור אז להשהות חמץ, דאסור צהנאה, א"כ אסור לשחוט פסחו ג"כ על החמץ, ולכן כל היכי דאיתיה איתיה ועובר. ולפי"ז לרבי שמעון דסובר לפני זמנו אינו עובר בצפסחים דף כ"ח, א"כ ע"כ גזירת הכתוב הוא אסור לשחוט על חמץ, ולא מוטעם איסור הנאה, א"כ י"ל דצעינן על צסמוך, דאין לנו סברא המנגדת לזה.

וא"כ א"ש, דלרבי שמעון שפיר לא מקיש לענין זה דהמקטיר יתחייב, דלדידיה אינטריך למעט לאחד צסוף העולם, כיון דסובר דצעינן על צסמוך, לכן לא אייתר קרא להקיש דהמקטיר חייב, דאינטריך לפטור אחד צסוף העולם. אבל לרב פפא לא אינטריך

דמחייב אשאר זכחים נמי אחא, אבל פשיטא דכרבנן אחיא, דרק השמעינו דשני הצרייתות אליצא דחד תנא אחיא. וגם אינו אוקימתא לומר לוקמי צדא גוונא צחיה"מ רק כאן רבנן כאן רבי שמעון, דלהדיא תניא המולק עיקר צי"ד, וא"כ אמרי אף בגמרא דאף כרבי שמעון נמי אחיא, אבל ודאי כרבנן אחיא נמי, ונריכין להצין דברי התוס', צמה שהיו ניחא להם ציותר שיהא הצרייתא כרבנן.

ובהיתר הספיקות האלו נראה, על פי מ"ש רש"י אהא דא"ה אחד צסוף העולם נמי דכשישנו עמו צעורה, והוא מגומגם דאנן קיי"ל כר' יוחנן דלא צעינן על צסמוך.

רק נראה, דהא קשה לרש"י, דאיך שייך לומר דאסור לשחוט כשיש לא' צסוף העולם חמץ, דא"כ הפסח האיך אפשר לקרב, כיון דניחוש שמא יש לא' צסוף העולם חמץ, רק דקושית הגמרא סוצבת אמ"ד דצעינן על, וא"כ לאחד צסוף העולם שיש לו חמץ צעורה, והא אסור לשחוט עד שיסור מעורה החמץ, וזה פשוט צכוונתם.

והנה צאמת מנליה לרב פפא דהמקטיר חייב מהיקישא דלא ילין, דהא ההיקשא אינריך להא דכשאין לצני צצורה ואין לשחוט, דהשוחט אינו עובר, ומנלן לחייב המקטיר. רק כיון דאנן קיי"ל דלא צעינן על צסמוך, א"כ מסברא ידעינן לפטור א' צסוף העולם.

קרא לא' צסוף העולם, דהוא סוצר דלא צעינן על צסמוך, כמו דקיי"ל, וא"כ אייתר היקישא לחייב המקטיר, ושפיר אמר כיון דר"א מקיש, כמו כן אנו מקשינן לחייב המקטיר, ונסתלק קושיא הא'.

ולפי"ז ע"כ מאן דמקיש, כיון דהצרייתא כרצי שמעון, ע"כ סוצר דמחד היקישא ילפינן שניהם, ולכן היה קשה לתוס', לוקי הצרייתא קמיייתא כרצנן, ולדידהו דסוצרין דלפני זמנו אסור צהנאה, א"כ איסורא כל היכי דאיתיה איתיה, ולא צעינן

על צסמוך, וא"כ שפיר אייתר להיקישא דמקטיר, וניחא מלאוקי כרצי שמעון, ולומר כרצי שמעון ולומר דפליגי תנאי אליציה, אי מקשינן מקשינן שניהם או לא, משא"כ אי הוה מוקמינן כרצנן, לא היו חולקין צסצרא, רק דרצנן דלא צריכי היקישא לפטור אחד צסוף העולם אחי לחייב, וצרייתא שניה כרצי שמעון, דצריך לפטור א' צסוף העולם, וילפינן מהיקישא, לית ליה קרא לחייב מקטיר פטור, וצוה סרה קושיא הב' ודו"ק היטב.

(סוף ספר אור דוד)

בסוגי' דמשטמה הייתי

אמנם הדצר נכון מאד דהרי הקשה האורים ותומים (סי' פ"א סק"ז) צעיקר טענת משטה, דאמאי מני לטעון משטה הייתי, הא הו"ל דצרים שזלז ואינס דצרים (קידושין דף נ' ע"א). ותי' דהא דדצרים שזלז אינס דצרים, היינו היכל שהפה סותר מה שהוא חושב זלזו, משא"כ כאן שדרך הוא לומר דרך שחוק, הרי גם אמירת פיו הוא לשחוק ולהשטות, ולזאת שפיר מני טעין משטה הייתי ע"כ. והנה תירוטו לחוק.

אמנם צאמת א"ל לזה, דהנה ידוע מה שכתב מהרי"ט (שו"ת ח"צ חו"מ סי' מ"ה, והוצ"ד בקצוה"ס סי' י"ז סק"א) דדצרים שזלז כל אדם הוויין דצרים. וא"כ כאן כיון שדרך הוא להשטות, תו ל"ה דצרים שזלז, דהא דצרים שזלז כל אדם הוי דצרים וא"ש.

הן זה ימים כצירים שמעתי ממנו דצר נחמד, צישוב קו' הש"ך (חו"מ סי' פ"א סק"ז), מה שהקשה על הצ"י, מתוס' צפ' ז"ב שהוכיחו דטענין ליורשים שמה אציהם כוון להשטות, מהא דצעי הש"ס צפ' ג"פ, אי אדם משטה בשעת מיתה, אלמא דאם אינו שעת מיתה טענין לצניו. ואי כד' הצ"י מאי מוכיחין, דילמא התם צעי לענין שכיב מרע גופי' כשקם, אלו ת"ד הש"ך¹.

ותי' מעלתו כפי מה שעלה בזכרוני, דהנה צאמת יש להצין טעמא דצ"י, דמנ"ל הא דאף אי טעין לא מהימן, דילמא הא דאמר' דאין אדם משטה בשעת מיתה, היינו דהוי מילתא דלא שכיחא ולא טענין ליתמי משא"כ אי טעין איהו גופי' מנ"ל דלא מהימן.

מו. ז"ל הש"ך: כתב הב"י (בסי' ל"ב ס"ו), ונ"ל עוד, שאם הודה בשעת מיתה, אפילו קם על רגליו ותבעו חייב לשלם לו, דהא אין אדם משטה בשעת מיתה, ודבר פשוט הוא, שהרי אם היה יכול לטעון היינו טוענים ליורשים, עכ"ל. ולפע"ד זה אינו ופשיטא דיכול, דהא דקמיבעיא בש"ס (ב"ב קע"ה ע"א) היינו בסתמא, ומספקא ליה לש"ס, ואהא מסיק דאין אדם משטה בשעת מיתה ומסתמא לא השטה, אבל אי אמר משטה הייתי נפקא מידי ספיקא ונאמן, והא דלא טענין ליורשיו, היינו משום דכיון דמסתמא אין אדם משטה בשעת מיתה, אם כן גרע טפי ממילתא דלא שכיחא דלא טענין ליתמי. והכי מוכח ממה שהוכיחו התוס' (סנהדרין כ"ט ע"ב ד"ה כך) והרא"ש (שם פ"ג סי' כ"ה) ומרדכי פרק זה בורר (סי' תש"ו) (וכן הוא בהג"ה מיימוני סוף פ"ו מהלכות טוען) דטענין ליורשים שמא אביהן כיון להשטות, מדבעי בש"ס סוף פרק גט פשוט אי אדם משטה בשעת מיתה, אלמא דאם אינה שעת מיתה טענין לבניו. ואי כדברי ב"י, מאי מוכיחין, דילמא התם בעי לענין שכיב מרע גופיה כשקם ולא לענין יורשיו, או אפילו לענין יורשיו כשקם ואמר משטה הייתי ואח"כ מת, ויש לישב זה בדוחק, מ"מ העיקר כמו שכתבתי ודוק.

מילתא דלא שכיחא, וא"כ שוב ל"ה דברים
 שבלב כל אדם, וע"כ ננטרך לדחוק כתי'
 האו"ת, דכיון שאין מחשבתו סותר לדיבורו,
 משום דגם דיבורו הייתה דרך שחוק, לכן
 דברים שבלב כאלו הוויין דברים, א"כ ממילא
 ודאי גם שכיב מרע שהודה, מני איהו גופי'
 למיטען משטה הייתי, דתו ל"ש לומר כנ"ל
 דהוי דברים שבלב משום דלא שכיחא, דזה
 אינו דהא גם צבריא הוא ל"ש, ואפ"ה מני
 למיטען איהו גופי', ועכנ"ל דזה ל"ה דברים
 שבלב משום תי' האו"ת הנ"ל, וטעם זה שייך
 גם בשכיב מרע, וא"כ איהו גופי' מני טעין
 משטה גם בשכיב מרע.

וא"כ שפיר הוכיחו התוס' דטענין ליתמי
 טענת משטה, דאל"כ ע"כ ננטרך
 לומר כתי' האו"ת הנ"ל, וא"כ בשכיב מרע
 ע"כ דשכיב מרע גופי' מני טעין, דלא גרע
 משאר מילתא דשכיחא, דהיכא דטעין איהו
 גופי' מהימן, וע"כ ננטרך לומר דסוגיא
 דשכיב מרע מיירי לענין יתומים, וא"כ שוב
 קשה הא גם צבריא לא טענין ליתמי.

וע"כ הוכיחו התוס' דודאי טענין ליתמי
 טענת משטה, וממילא כיון דטענין
 ליתמי, ע"כ דהוא מילתא דשכיחא, וא"כ
 א"ש צפשוטות דל"ה דברים שבלב, משום
 דהוי דברים שבלב כל אדם וכנ"ל, וא"כ

וא"כ י"ל דזהו טעמי' דהרב צ"י, דס"ל
 דאף אי טען משטה הייתי לא
 מהימן, משום דכיון דלא טענין ליורשים,
 וע"כ היינו טעמא משום דהוי מילתא דלא
 שכיחא, וא"כ נהי דאיהו גופי' אי טעין
 מילתא דלא שכיחא יש לנו להאמינו, מ"מ
 כיון דהוא מילתא דלא שכיחא שוב לא הוי
 דברים שבלב כל אחד, ולואת אף אם נאמין
 לו שהאמת כדבריו שכוון להשטות, מ"מ כיון
 דל"ה דברים שבלב כל אדם, שוב הוי דברים
 שבלב, ואינם דברים, וד' הב"י עולים יפה.

ועפ"י' ממילא מיושב קו' הש"ך הנ"ל על
 הב"י, דודאי למאי דקיי"ל דטענין
 משטה אפי' ליתמי, והיינו ע"כ משום דהוי
 מילתא דשכיחא, מפני שדרך כל אדם לעשות
 קו, וא"כ שפיר י"ל שלואת טענת משטה ל"ה
 דברים שבלב, משום דהוי דברים שבלב כל
 אדם וכנ"ל. וא"כ ממילא בשכיב מרע דלא
 טענין ליתמי, משום דהוא מילתא דלא
 שכיחא להשטות בשעת מיתה, ממילא גם
 איהו ל"מ למיטען משטה הייתי, דכיון דהוא
 מילתא דלא שכיחא, שוב ל"ה דברים שבלב כל
 אדם, וא"כ אף אם האמת כדבריו, ל"מ
 למיטען, דדברים שבלב וכו' וכנ"ל.

משא"כ אי דכל משטה לא טענין ליתמי,
 וע"כ היינו טעמא משום דהוא

זכרון

בסוגי' דמשטמה הייתי

יעקב

קצט

לדחוק כתי' האו"ת הנ"ל, וא"כ ממילא
בשכיב מרע דלא טענינן ליתמי, והיינו משום
דהוא מילתא דלא שכיחא, ממילא גם איהו
גופי' אי טעין לא מהימן, דהוי דברים שבלב
(בסוף ספר זכור לאברהם [מהודר] מזקיננו של
המו"ל, ר' נפתלי הלוי^ב)
וכנ"ל, וא"ש. כן עלה בזכרוני ששמעתי
ממעכ"ת.

מז. שלום לכבוד אהובי ידידי הרב הגאון המפור' וכו' ע"ה פה"ח כקש"ת מו"ה יהודא יעקב נ"י אבד"ק
קילוקוב יצ"ו.

ועיי"ש בהמשך דבריו: לענ"ד הרבה יש לפקפק בדבריו...

ומסיים: עוד הרבה דברים לי בעינים אלו בעזה"י המה אתי בכתובים אולם למען הקל מעליו ולא אהי' עליו
למשא, לזאת אקצר. נא ונא להשיב לי אם דברתי במשפט. דברי ידידו אוה"ג הדו"שת בלונ"ח ומבקש
הצלחתו הק' נפתלי בהרבני המופלג המנוח מהו"ר יעקב הלוי זל"ה.

תעודת הנישואין האזרחיים של הרד"ד בווארשא מקום מגורי המהרא"ך. מתורגם
מפולנית לאנגלית.

MARRIAGE RECORD OF CHAIA JENTA COHN AND DAWID BER MEYZLER

From the Jewish Marriage Records, Warsaw, District IV, 1832

LDS Family History Library, Microfilm #689524

TRANSLATION

No. 27. It happened in Warsaw, on the 8th day of the month of July, 1832¹ at 1:00 p.m.: the Jew, Salomon Liebszitz², Rabbi of the city of Warsaw and Praga³ living in Warsaw at house #2165, presented himself, together with the Jews, the bridal pair, Dawid Ber Meyzler⁴, a bachelor, age 19, according to the official record drawn up in the city of Zamosc⁵ on the 19th day of June of the current year, living with his parents since his birth, born in the town of Bilgoraj⁶ in the district of Zamosc, in the voivodeship of Lublin⁷, born of the Jews Jakob Leibl Meyzler⁸, Rabbi of the city of Zamosc, and Dwoyra⁹, daughter of Lewek¹⁰, a married couple, living together in the city of Zamosc with their son, but for the present they have come to Warsaw with him and are residing, for the time being, at house #2247, and are the accompanying parents; with Chaia Jenta Leizerowna Cohn¹¹, an unmarried woman, giving proof by a birth record from the Book of the Civil State Office of the District in question, produced on the 28th day of June of the current year, that she is 15 years and 8 months of age, living with her parents since her birth, born in Warsaw, of the Jews Leizer Wolf Cohn¹², a merchant, and Brayndla¹³, a daughter of Jakub¹⁴, a married couple, also together with their daughter living in the house at #2247, in the presence of the parents mentioned in the Document, likewise in the presence of the witnesses: Michel Glücksberg, a writer for the

1. תקצ"ב.

2. הגאון ר' שלמה זלמן ליפשיץ, בעל חמדת שלמה.

3. ווארשא-פראגא.

4. דוד בעריש מייזלער.

5. זאמושטש.

6. בילגורייא.

7. גלילות לובלין.

8. יעקב לייבל - ארלי יהודה יעקב - מייזלער.

9. מירל דבורה.

10. ארלי לייבוש מייזליש.

11. חי' יענטיל כהן בת ר' אלעזר.

12. אלעזר בן ר' זאב וואלף כהן.

13. בריינדל'ע.

14. ר' יעקב מליסא בעל החוות דעת.

Burial Administration, 46 years of age, living at the above named house, and Chaim Neufeld, supporting himself through retail trade, being 36 years of age, living at house #1800 in Warsaw; he [the rabbi] declared that, before him on the 1st day of the current month and year, a religious marriage was contracted between the bridal couple, Dawid Ber Meyzler and Chaia Jenta Leizerowna Cohn; that three civil banns were published, in Warsaw in the 3rd District, on the 12th, 19th and the 26th days [of June], and in the city of Zamosc, produced as well on the day of testimony, through the Synagogue Superintendence of that place, on the 19th of June of the current year given and witnessed here, on the 2nd, 9th and 16th days, all in the month of June of the current year; also that both sets of parents, here present, verbally gave their consent to the marriage; also that there was no impediment to this marriage. Moreover, the newly married couple stated that they made no contract before the formal marriage, and that there was not any degree of kinship between them. This document was read through by those who presented themselves, the witnesses and was signed by each person who enters into it.

The image shows a handwritten document, likely a marriage certificate, written in cursive. The text is in Hebrew and Polish. The names 'Dawid Ber Meyzler' and 'Chaia Jenta Cohn' are clearly visible. There are also Polish names like 'Luzowid Luszow Cohn' and 'Chaim Neufeld'. The document is framed by a double-line border.

החתומות: שלמה ליפשיץ (החמדת שלמה), דוד בער מייזליש (החתן, הרד"ד), חי' יענטא כהן (הכלה, בת המהרא"ך), יעקב מייזליש (אבי החתן, הזכרון יעקב), מירל דבורה (יעקב'ס ווייב) מייזליש (בלועזית ובאידיש, אם החתן), לייזר וואלף כהן (אבי הכלה, המהרא"ך), בריינדל (לייער'ס ווייב) כהן (אם הכלה).